

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника**

Навчально-науковий юридичний інститут

**Кафедра конституційного, міжнародного
та адміністративного права**

Науково-теоретичний семінар

**«Новітні проблеми вітчизняного, міжнародного
та зарубіжного публічного права»**

30 квітня 2024 року

Івано-Франківськ, 2024

УДК 340

Кн 53

Упорядник: *Книш В. В.*, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Матеріали друкуються в авторській редакції.

За повного або часткового відображення матеріалів даної публікації, посилання на видання обов'язкове.

Новітні проблеми вітчизняного, міжнародного та зарубіжного публічного права: матеріали науково-теоретичного семінару (м. Івано-Франківськ, 30 квітня 2024 року) / упорядник Книш В. В. Електронне видання. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2024. 286 с. Назва з тит. екрану.

ISBN 978-966-640-567-1

У збірнику вміщені матеріали науково-теоретичного семінару на тему «Новітні проблеми вітчизняного, міжнародного зарубіжного публічного права», що був організований кафедрою конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та проведений в Івано-Франківську 30 квітня 2024 року.

Для науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів, практикуючих юристів, тих, хто цікавиться первинними науковими пошуками учнів загальноосвітніх навчальних закладів у галузі права.

УДК 340

ISBN 978-966-640-567-1

© Навчально-науковий Юридичний інститут, 2024

© Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2024

ПЕРЕДМОВА

30 квітня 2024 року на базі Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника було проведено науково-теоретичний семінар на тему «Новітні проблеми вітчизняного, міжнародного зарубіжного публічного права». Даний захід мав на меті посилити науково-пошукову діяльність, спрямовану на формування власних пропозицій по удосконаленню державно-правової системи України, зарубіжних країн та міжнародно-правового регулювання за умов сучасних безпекових викликів.

Підготовка наукових, науково-дослідних та науково-практичних матеріалів здійснювалась за наступними напрямками:

Напрямок 1. Тенденції розвитку українського та зарубіжного конституціоналізму та конституційного права.

Напрямок 2. Основні проблеми сучасного адміністративного права.

Напрямок 3. Особливості розвитку та основні виклики для сучасного міжнародного публічного права та права Європейського Союзу.

Свої дослідження презентували біля п'ятдесяти дослідників з числа науково-педагогічних працівників кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права та студентського наукового середовища, включаючи здобувачів освітніх та освітньо-наукових ступенів «Бакалавр» (за ОП 081 «Право» та ОП «Міжнародне і європейське право»), «Магістр» (за ОП 081 «Право»), «Доктор філософії» (за ОП 081 «Право»).

Книш В. В.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права

*Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

НАПРЯМ 1.
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ТА
ЗАРУБІЖНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Гутько Хритина, студентка групи ПР-13
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного, міжнародного
та адміністративного права

Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Розвадовський Володимир Іванович

Придушення політичних прав та свобод людини в
анексованому Криму як зразок грубих порушень на окупованих
Росією українських територіях

2014 рік став поворотним моментом в історії України, розділивши її на "до" і "після" окупації АР Крим. Світ став свідком незаконної анексії Росією українського Криму. Це ознаменувало собою нове протистояння між тими, хто дотримується принципів мирного співіснування країн і поваги до їх територіальної цілісності і тими, хто й досі прагне самоствердження за рахунок загарбання чужих територій. Цей крок Кремля поставив під серйозну загрозу міжнародний порядок.

Кримський півострів, згідно з міжнародним правом, визнається невід'ємною частиною України. Російська Федерація, окупувавши АР Крим і Севастополь, порушила суверенітет України, через що зазнала засудження міжнародною спільнотою. Її визнано державою-окупантом на українському, європейському і світовому рівнях.

Незважаючи на невизнання анексії, вона з перших днів окупації впроваджує на півострові жорстку політику, яка кричуще суперечить нормам міжнародного гуманітарного права й міжнародного права прав людини.

З моменту окупації Криму, мешканці півострова зазнають жорстоких порушень своїх громадянських та політичних прав, прав людини. До таких належать: дискримінація кримськотатарської етнічної меншини, посягання на майно та залякування інакомислення за допомогою вибіркового правосуддя та фізичної сили. Кремль намагається не допустити появи інформації про це, створюючи на півострові «інформаційне гетто», шляхом придушення місцевих та іноземних ЗМІ [5, с. 3]. В той час, коли увага західних ЗМІ повністю прикута до війни в Україні, порушення прав людини в Криму залишаються слабо висвітленими.

Громадянські та політичні права, які належать до "першого покоління" прав людини, ґрунтуються на ліберальних цінностях та визначають межі втручання держави в життя людей. Держава, яка здійснює контроль над територією та населенням, повинна забезпечувати весь спектр прав людини, гарантований міжнародними стандартами. Утім з перших днів окупації Криму стало очевидно, що права людини будуть об'єктом порушень з боку окупанта, а громадянські та політичні права, що дають можливість людям протистояти свавіллю держави, - опиняться в особливій небезпеці.

На початку окупації Крим переживав хаос беззаконня та свавілля. Люди могли безслідно зникнути, розслідувань не було, активістів заарештовували, а владу тримали в руках незаконні формування "кримської самооборони". Згодом окупант завуалював атаки на права під «боротьбу з тероризмом і екстремізмом». Це - офіційна причина витіснення проявів кримськотатарського та українського визвольного й патріотичного рухів. Переслідувалися будь-які "інакомислення", що не відповідали ідеології Кремля.

За статтею 39 Конституції, одним із основних політичних прав є право на мирні зібрання, демонстрації, мітинги. Це означає, що держави не можуть обмежувати право на мирні зібрання, крім

обмежень, необхідних в інтересах державної чи суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я населення чи захисту прав і свобод інших осіб [1]. Ця форма безпосередньої демократії дозволяє людям вільно висловлювати свої погляди, відстоювати свої політичні переконання та акцентувати увагу громадськості на політичних проблемах.

Після окупації АР Крим та міста Севастополя і введення на території півострова російського законодавства, органи окупаційної влади РФ протягом років побудували систему управління, що унеможливує проведення масових акцій, крім тих, які отримують відкрите схвалення та підтримку з боку керівництва. Зокрема, вимагається отримання попереднього дозволу від адміністрації на проведення кожного публічного заходу. Факт використання дозвільної системи є порушенням стандартів у сфері свободи мирних зібрань. Учасники зібрань де-факто позбавлені можливості вільно обирати мету заходу чи висловлювати свої погляди під час акції. Організатори й учасники антиросійських і «антиокупаційних» заходів (якщо такі відбулись) стають об'єктом політично мотивованих кримінальних справ, ув'язнення на тривалий строк [7, с. 38-39].

Найбільш загальнопоширеним і фундаментальним положенням, яке впливає на інші політичні права та свободи, є право громадян України брати участь в управлінні державними справами, референдумах, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, як це визначено статтею 38 Конституції України [1]. Це право закріплює гарантовану можливість для громадян України брати участь у здійсненні безпосереднього народовладдя, державної влади та місцевого самоврядування.

З початку анексії очевидно, що мешканці Криму позбавлені такого права. Зокрема, населення не змогло взяти участь у президентських виборах 25 травня 2014 р., парламентських виборах 26 жовтня 2014 р., президентських виборах 21 квітня 2019 р. тощо. З іншого боку, імітація процедур проведення місцевого референдуму 16 березня 2014 р., вибори до «Державної ради республіки» Крим і

«місцевих органів» Криму 14 вересня 2014 р. були системним недодержанням демократичних принципів [4, с. 21]. Нелегітимно сформовані, ці органи стали прикриттям для вчинення порушення прав людини і громадянина.

Також діями окупаційної влади фактично ліквідовано місцеве самоврядування. Унаслідок цього громадяни України, які проживають на території Кримського півострова, позбавлені прав, гарантованих статтями 7 та 140 Конституції України [1]. Крім того, за Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» громадяни України, які вимушено залишили своє місце проживання внаслідок тимчасової окупації Кримського півострова, обмежені у своїх виборчих правах, оскільки можуть брати участь лише у виборах та референдумах загальнонаціонального масштабу на материковій частині України [6].

Наступним важливим політичним правом громадян України, згідно з статтею 36 Конституції, є право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів [1].

У Криму це право суворо обмежене. 26 квітня 2016 р. «Верховний суд» Криму ухвалив рішення заборонити діяльність Меджлісу кримських татар (самоврядна організація кримли, яка займається популяризацією кримськотатарської культури) на території анексованого півострова як екстремістської організації [3, с.13]. Попри рішення Міжнародного суду ООН за 2017 р, Росія так і не відкликала заборону Меджлісу, а люди, що постраждали від цього, позбавлені засобів правового захисту, зазнають переслідувань [9].

Діяльність ключових кримськотатарських і українських релігійних, культурних і правозахисних організацій припинена, заборонена або блокується шляхом залякування активістів чи їхніх близьких. Різні релігійні течії, що не заборонені на материковій частині України, зазнають постійних утисків у Криму [7, с. 12].

Численні міжнародні та національні звіти, моніторинги з прав людини щодо дотримання прав людини в Криму вказують, що

кримські татари, українці, кримчаки, караїми зазнають тиску з боку окупаційної влади, який виявляється в їх переслідуванні, застосуванні насильства жорстокого поводження. Таке порушення прав людини здійснюється за підтримки і схвалення керівництва РФ.

Право на свободу та особисту недоторканність покликане забезпечити, щоб усі люди могли вести свою повсякденну діяльність без утисків чи побоювань бути затриманими без законної підстави [1]. Воно складається з 2 компонентів: свободи від свавільних арештів і затримань; захисту від насильницьких зникнень. Усього, за даними українських правозахисних організацій, кількість політичних в'язнів - громадян України, які знаходяться у місцях позбавлення волі на території РФ й окупованого нею Криму, станом на січень 2021 р. перевищувала 100 осіб. Понад 70 з них - кримськотатарські мусульмани, котрі перебувають під кримінальним переслідуванням за сфабрикованими звинуваченнями в тероризмі та екстремізмі. Тих, хто намагався протестувати проти цього, окупаційна влада переслідувала.

Громадська організація «Крим-SOS» у 2014-2020 роках задокументувала насильницькі зникнення 44 осіб. Про долю та місцезнаходження 15 з них досі нічого не відомо. Жертвами були переважно проукраїнські активісти, котрі виступали проти окупації та підтримували ЗСУ, дислоковані на півострові (22 випадки). Серед решти - 5 осіб, пов'язаних з кримськотатарськими групами чи інституціями, зокрема Меджлісом, 4 журналістів, 1 український військовий, 1 українець-мусульманин, 1 греко-католицький священник, 5 мігрантів із Центральної Азії, 3 особи, чия приналежність невідома [7, с. 16]. Потерпілі, котрі були звільнені, розповідали про фізичне насильство й психологічний тиск, якого вони зазнавали під час утримування без права спілкування та листування.

Зафіксовані численні затримання журналістів, працівників неурядових організацій, які негативно ставились до анексії. Найяскравіший приклад - український режисер Олег Сенцов та його колеги, яких затримали у Криму за «підготовку терактів», перевезли до Росії та насильно зробили їх громадянами РФ. Частина активістів, які уникали арештів, змушені були виїхати з Криму [8].

За інформацією Крим SOS, станом на 12 грудня 2022 р. політично вмотивованого кримінального переслідування зазнають 147 осіб у Криму. З них 121 людина отримала вироки, сумарний термін їхнього ув'язнення - 1466 років і 8 місяців [2].

Отже, з 2014 року, коли Росія анексувала Крим, ситуація з правами людини на півострові стала жахливою. Російська влада систематично порушує політичні права та свободи кримчан. Відсутність жодних ініціатив щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у серйозних порушеннях прав людини в Криму, створює атмосферу вседозволеності для окупаційної влади, розповсюджує відчуття страху серед цивільного населення і впливає на динаміку настроїв мешканців Криму щодо перспектив повернення півострову до попереднього нормального життя в межах суверенних кордонів України.

Необхідно, щоб Україна та міжнародна спільнота продовжували документувати порушення прав людини в Криму та боротися за те, щоб винних було покарано. Також важливо підтримувати кримчан та допомагати їм захищати свої права та свободи. Тільки спільними зусиллями ми зможемо домогтися поваги до прав людини в Криму та повернути півострів під контроль України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. 5 тенденцій порушень прав людини в окупованому Криму після початку повномасштабного вторгнення. КримSOS - громадська організація. URL: <https://krymsos.com/5-tendenczij-porushen-pravlyudyny-v-okupovanomu-krymu-pislya-pochatku-povnomasshtabnogo-vtorgnennya/>

3. Забезпечення прав і свобод громадян України в анексованому Криму. Аналітична записка/Відділ розвитку політичної системи. Серія «Політика» URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/prava74dla.pdf>.

4. Іляшко О. Порухення громадянських і політичних прав та свобод людини на тимчасово окупованих територіях України та способи їх захисту. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2018. Т. 29 (68), № 4. с. 19–27. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/jour-nals/2018/4_2018/6.pdf.

5. Клименко А. Порухення прав людини в окупованому Росією Криму. 2015. 23 с. URL: https://freedomhouse.org/sites/default/files/202002/CrimeaReport_Ukraini-an_web.pdf

6. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII : станом на 19 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

7. Ситуація з правами людини в Криму за 7 років окупації: аналітична доповідь/ ред. О. Виноградова; Дім прав людини Крим, Кримська правозахисна група, Регіональний центр прав людини, Центр громадянської просвіти «Альменда», Центр прав людини ZMINA. — Київ, 2021 - 92 с. URL: <https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2021/06/human-rights-situation-crimea-2014-2020-ua.pdf>

8. Червоненко В. Звіт: як після анексії порушують права людини в Криму - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics-/2015/03/150316_crimea_human_rights_freedom_house_vc

9. Summary of International Court of Justice of 31.01.2024 in Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-sum-01-00-en.pdf>.

Дуплеца Євген,
студент групи ПР-13

Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного, міжнародного
та адміністративного права

Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Розвадовський Володимир Іванович

Захист прав і свобод дітей під час збройних конфліктів

Захист прав дитини – одне з найважливіших та першочергових завдань людства, оскільки саме діти є особливо вразливими внаслідок своєї фізичної та психічної несформованості, що значно ускладнюється в умовах кризових ситуацій, зокрема під час збройних конфліктів. «Під час війни порушуються всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист», – зазначається у звіті ООН 1996 року «Вплив збройного конфлікту на дітей» [4].

Відповідно до Конвенції про права дитини, яка була ратифікована Постановою ВРУ № 789-ХІІ від 27.02.91 року, «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку». Своєю чергою під захистом прав дитини можна розуміти комплексну систему заходів, що застосовуються для забезпечення вільної та належної реалізації її суб'єктивних прав, що включає судовий захист, законодавчі, економічні, організаційно-технічні та інші засоби та заходи, а також самозахист цивільних прав [1].

Першим міжнародним документом, який окреслив проблему прав неповнолітніх, була Женевська декларація 1923 року. Уперше в

історії людства було сформульовано право дитини на створення умов, що забезпечують її нормальний фізичний і психічний розвиток. Однак цей документ мав лише декларативний характер, і тому реальний правовий захист був можливий через створення норм національного права на основі прийняття державами міжнародних договорів [5].

20 листопада 1989 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла та відкрила для підписання Конвенцію про права дитини, яка 27 лютого 1991 р. була ратифікована нашою державою. Цей найбільш послідовний та вичерпний документ про права дитини не тільки визначає політичні, економічні, соціальні, культурні права дітей до 18 років, але й проголошує право дитини на її захист та обов'язковість створення для цього необхідних умов. Ратифікувавши Конвенцію, держави (в тому числі й Україна) взяли на себе обов'язок захищати дітей від дискримінації, сексуальної, комерційної експлуатації, насильства й особливо піклуватися про дітей-сиріт та біженців. Основні положення Конвенції знайшли відображення і в Законі України «Про охорону дитинства» від 7 березня 2001 р., який визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та всебічного розвитку встановлює основні засади державної політики у цій сфері [1].

Військові дії тільки посилюють і без того складне становище з правами дітей в Україні. Будь-яка форма участі дітей у збройних конфліктах є абсолютно неприпустимою як з гуманістичних міркувань, так і з огляду на міжнародне та національне право. Залучення дітей у збройні сили й угруповання може призвести до багатьох негативних наслідків, серед яких фізичні та психологічні травми. Це негативно впливає на дітей і в момент збройного конфлікту, і в їхньому подальшому дорослому житті та є потенційною загрозою виникнення нових конфліктів у майбутньому [6; с.83].

Факультативний протокол є частиною національного законодавства, але не визначено, чи є його норми нормами прямої дії. У національному законодавстві відсутнє тлумачення його положень, як відсутні норми, що регулюють становище дітей, постраждалих від

збройного конфлікту на території України. На даний час Урядом України були зроблені певні кроки для приведення національного законодавства у відповідність до положень Факультативного протоколу. Так, ст. 30 Закону України «Про охорону дитинства» прямо вказує на заборону в Україні участі дітей у воєнних діях, збройних конфліктах, створення дитячих воєнізованих організацій та формувань, пропаганди серед дітей війни і насильства [2].

Наразі Закон «Закон про охорону дитинства» – основний закон України, що регулює ситуацію з дітьми в умовах збройних конфліктів. Згідно з ним, дитиною, постраждалою внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, вважається «дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні». Держава зобов'язана вживати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту цих дітей, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї (зокрема розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон) [3].

Концепція Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року також в якості пріоритетів передбачала «забезпечення захисту прав та інтересів дитини в умовах воєнних дій чи збройного конфлікту, а саме: недопущення участі дітей у воєнних діях чи збройному конфлікті; забезпечення захисту прав дітей, які перебувають у зоні воєнних дій чи збройного конфлікту; впровадження комплексних заходів щодо створення умов для повноцінного життя та соціально-психологічної реабілітації дітей, які постраждали від воєнних дій чи збройного конфлікту» [7].

Одною з основних проблем є також проблема влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, внаслідок вторгнення РФ на територію України. На сьогодні склалася складна ситуація. З одного боку, ЗМІ масово поширюють інформацію про необхідність всиновлення дітей, які втратили батьків або проживали у закладах

інституційного догляду поряд з місцями активних бойових дій, з іншого – Мінсоцполітики України вбачає в таких діях ризику шахрайства, порушення прав дітей та поширення недостовірної інформації та наголошує на неможливості змінення чи спрощення процедури усиновлення [7].

Водночас, 22 березня 2022 року Постановою КМУ No 349 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» [8] внесено зміни до Положення про дитячий будинок сімейного типу, затвердженого Постановою КМУ від 26 квітня 2002 року No564 [9] та Положення про прийомну сім'ю, затвердженого Постановою КМУ від 26 квітня 2002 року No 565 [10], відповідно, передбачено, що під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану до дитячого будинку сімейного типу та у прийомні сім'ї можуть влаштовуватися діти, які залишилися без батьківського піклування.

Отже, захист прав дитини в умовах збройного конфлікту – нове нагальне завдання, що постало перед Україною та потребує комплексного підходу до її вирішення. Навіть за найсприятливіших умов розвитку подій на Сході України, коли збройний конфлікт буде зупинений, українське суспільство ще довго відчуватиме на собі всі можливі несприятливі наслідки збройного протистояння. Особливо це стосується найбільш вразливої та незахищеної верстви населення – дітей. Ефективність правового регулювання відносин у сфері захисту прав дитини в Україні здебільшого залежить від запозичення відповідних стандартів у зарубіжних країнах, насамперед європейських. Дотримання норм міжнародного права та удосконалення національного законодавства у сфері захисту прав дітей у збройних конфліктах є, зокрема, запорукою та важливою передумовою інтеграції до європейської спільноти та дотримання загальнолюдських цінностей. Наприклад, у законодавчій сфері слід посилити відповідальність за військові злочини проти дітей; визначити Факультативний протокол нормою прямої дії в межах національної системи з метою його повної імплементації в законодавство України; спрямувати всі сили на врегулювання постконфліктної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права дитини // *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990. № 1. С. 205.
2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі у збройних конфліктах від 01 січня 2000 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_795.
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III // *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142. URL: <mailto:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
4. Буров Ю.О. Права дитини в Україні // *Правовий статус особи* / [за ред. М.Л. Головка]. К., 1998. Ч. 2. С. 16.
5. IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: mailto:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
6. Кривов'яз О. В. Захист прав дитини в умовах збройного конфлікту. *Правничий вісник Університету*. Київ: КРОК, 2017. С. 80-85.
7. Як допомогти дитині правильно – роз'яснення Мінсоцполітики: Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21549.html>.
8. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. No 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF>.
9. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. No 564. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>.
10. Про затвердження Положення прийомну сім'ю типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. No 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF#Text>

Киюк Катерина,

студентка групи ПР-13

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри конституційного, міжнародного

та адміністративного права

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Розвадовський Володимир Іванович

Гендерна рівність в умовах воєнного стану

Аналізуючи працю Платона та Аристотеля, можна сказати, що проблема гендерної рівності поставала вже в часи Стародавньої Греції. Ще здавна філософи сприймали рівність як одну із вимог справедливості. З розвитком суспільства це питання почало все більше висвітлюватися, і в кінцевому результаті в Римських договорах вперше була закріплена ідея рівних прав і можливостей для чоловіка та жінки. Надалі закріплення відбувалося на різних рівнях, як на міжнародному, так і на державному. Україна, в свою чергу, продовжуючи боротися з гендерними стереотипами, встановила на конституційному рівні, що «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [1, ч.1 ст.24]. Також в процесі вироблено спеціальне українське антидискримінаційне законодавство. Але проблема полягає в тому, що на практиці гендерні проблеми залишаються невирішеними та гендерна ситуація не відповідає тим законам, які діють лише на папері.

В умовах воєнного стану в Україні жінки зіштовхнулися з більшою дискримінацією своїх прав ніж особи чоловічої статі. Однією із причин цієї проблеми стали наявність гендерних стереотипів. Згідно з ч. 6 ст. 7 Сімейного кодексу України жінка та чоловік мають рівні права та обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї [2]. Натомість багато дослідників вказують, що досить сильно впливає нерівномірний розподіл домашніх обов'язків, який часто спонукає жінок обирати чи переходити на менш оплачувану роботу, але з можливістю мати більше вільного часу, через стереотип щодо того, що саме жінки повинні займатися домашніми справами та вихованням дітей. У результаті цього жінки заробляють менше й витрачають на домашню роботу вдвічі більше часу, ніж чоловіки [3, с.198]. Особливого загострення нерівності зобов'язань набула у зв'язку з тим, що через відсутність чоловіків у сім'ях, внаслідок військової служби, жінки отримують не тільки більше обов'язків, але і повністю всі, переймаючи обов'язки чоловіків. На початку запровадження воєнного стану, у зв'язку з тим, що вищі навчальні заклади та школи перейшли на дистанційне навчання, а заклади дошкільної освіти не працювали, на жінок поклатась додаткова ноша у вигляді цілодобового догляду за дітьми, а також за родичами похилого віку і з обмеженими фізичними можливостями [4, с.262]. Щодо догляду за дітьми, раніше парламент ухвалив низку законодавчих змін, які забезпечують рівні можливості батька й матері у догляді за дитиною — рівне право матері та батька на відпустку для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, запроваджено також 14 днів відпустки при народженні дитини, яку можуть отримати як мати, так і батько чи близькі родичі. Разом з тим наразі військовослужбовці дискриміновані у рівних можливостях догляду за дітьми. У парламенті на розгляді перебуває проєкт, який має врегулювати це питання. Згідно з його нормами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку надаються одному з батьків, у разі якщо обоє є військовослужбовцями, на рівних умовах за їхнім спільним рішенням у мирний час та в особливий період чи під час воєнного стану. З врахуванням домашньої роботи жінки у

середньому зайняті різними видами робіт майже на 25% часу більше ніж чоловіки [5, с.193].

Дослідивши це питання, варто вказати, що через те, що в більшості на фронт забирають чоловіків, жінка певною мірою відчуває потребу максимально зменшити навантаження чоловіка та збільшити відчуття власної необхідності. Це може призвести до проблем з психічним і фізичним здоров'ям жінок, і в наслідку, стануть більш ймовірними фінансові проблеми в сім'ї.

Важливим є те, що в такий складний для України час, проводиться масова мобілізація чоловіків. Але, в порівнянні з 2014 роком, кількість військовослужбовиць зросла в декілька разів. Це спричинено суттєвим розширенням можливостей участі жінок в обороні країни. Але на противагу цьому, потрібно зауважити, що для жінок досі діє заборона на прийняття на посади офіцерського складу, а у військових частинах спеціального призначення посади для жінок взагалі не передбачені.

Водночас, акти, що стосуються військового обов'язку та мобілізації не розрізняють військовозобов'язаних за статтю. Не всі жінки станом на сьогодні є військовозобов'язаними, проте для мобілізації тих жінок, які є військовозобов'язаними усі законні можливості наявні. Новий закон про мобілізацію в Україні, який набув чинності 18 травня 2024 року, фактично не містить змін щодо призову жінок на службу. Але деякі категорії все-таки можуть бути призвані до армії. Так, Закон №3633 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» містить умови, за яких українок можуть призвати до армії. Згідно з порядком, на облік мають стати жінки-медики та фармацевтки. Для інших професій таке рішення є добровільним.

Щодо наявності розриву в оплаті праці жінок і чоловіків, варто наголосити, що грошове забезпечення в ЗСУ залежить від звання та вислуги років і гарантоване державою. Але, якщо зауважити вищесказане, враховуючи статистику довоєнних років щодо перебування на високих військових посадах жінок, то можна дійти

висновку, що питання рівності в оплаті особам жіночої і чоловічої статі є тільки в теорії. На практиці ж, в більшості випадків відбувається прямо протилежно.

Також важливим питанням є розповіді жінок-офіцерів, які під час повномасштабного вторгнення відчули на собі гендерно зумовлене психологічне насильство повною мірою. Вони підтверджують збільшення навантаження на них у період воєнного стану. Серед додаткових обов'язків жінки вказують: виконання додаткового навчального навантаження; часткове виконання посадових обов'язків колег-чоловіків, які залучені у несенні нарядів; надання психологічної допомоги курсантам і студентам; збір та роздача гуманітарної допомоги; складання додаткових розкладів; волонтерська діяльність [4, с.262].

Неможливо заперечити, що жінки можуть бути особливо вразливі в цей час, оскільки часто вони виставлені на ризик насильства, торгівлі людьми, або можуть втратити доступ до основних послуг та можливостей. Що стосується сексуального насильства, в положеннях Женевських конвенцій, щодо воєнних злочинів, самого поняття „зґвалтування” немає. Проте міжнародне право визнає, що воно витікає з тексту четвертої Конвенції, що вважає злісними порушеннями конвенції „навмисне спричинення тяжких страждань або тілесних ушкоджень” представникам цивільного населення, як і „антилюдське поводження” з ними. В тих випадках, коли насильство застосовується з метою отримання відомостей у затриманих, його можна кваліфікувати і як тортури, також заборонені відповідним пунктом Женевських Конвенцій. Норми, що забороняють насилля під час збройного конфлікту знайшли своє відображення і в національному кримінальному законодавстві, зокрема в ст.ст. 433, 438 КК України [6, с.242]. Так само, мільйони українців втратили дім чи стали вимушеними переміщеними особами всередині держави. Економічні втрати, безробіття, відсутність житла впливають на збільшення напруги та конфлікти всередині родин, все це призводить до конфліктів та насильства. Саме тому, проблеми дії принципу заборони насильства в сім'ї стають особливо актуальними. В умовах

війни ситуація із домашнім насильством загострюється. Оскільки такі негативні фактори як зниження рівня доходів, втрата житла, безробіття стають причинами конфліктів та насильства, і часто можуть замовчуватися, то у випадку, коли родина опиняється у новій громаді, такі випадки ще більше замовчуються. При проведенні опитування на Національній гарячій лінії з запобігання домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації потерпілих, було виявлено, що 40 з 202 опитаних жінок стали жертвами вперше під час війни [7, с.593]. Це доволі тривожний показник. Така динаміка збільшення кількості домашнього насильства може зрости і після воєнного стану, причинами до цього можуть стати повернення травмованих військових із фронту та посилення соціального напруження.

Водночас, в ході дослідження було встановлено, що значний прогрес відбувся у напрямку політичної участі жінок, навіть в умовах воєнного стану в Україні. У чинному Виборчому кодексі передбачено обов'язкову виборчу квоту на рівні 40%. Тобто кожна п'ятірка партійного списку має формуватися як із чоловіків, так і з жінок — не менше двох кандидатів кожної статі. Але у 2023 році Кабінет Міністрів України обмежив виїзд за кордон депутаток місцевих рад, що зумовило складання мандатів частиною депутаток — через потребу виїжджати за кордон до дітей або ж у волонтерських справах.

Зауважмо, що гендерна рівність є не лише питанням справедливості, але й важливою умовою ефективного правового розвитку України. Російсько-українська війна вкотре довела та продемонструвала, що жінки не тільки здатні, а й мають робити значний внесок у захист та розвиток Вітчизни. Однак, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що воєнний стан в Україні суттєво вплинув на гендерну ситуацію в країні, загостривши вже наявні проблеми та створивши нові виклики. З одного боку, війна призвела до посилення ролі жінок у суспільстві. Їм довелося взяти на себе додаткові обов'язки в сім'ях та на роботі, заміщаючи чоловіків, які пішли на фронт. Жінки також активно долучилися до волонтерської діяльності та самооборони. З іншого боку, війна поглибила гендерну

нерівність. Жінки стикаються з більшою дискримінацією в оплаті праці, мають менше можливостей для кар'єрного зростання, частіше стають жертвами гендерно зумовленого насильства.

Тож, враховуючи вищезазначене, їхній потенціал можливо реалізувати як на законодавчому рівні, так і в практичній діяльності, адже побудова кращого майбутнього вимагає величезних зусиль та ресурсів як чоловічої частини населення, так і жіночої.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

3. Вовк Н., Деркач А. Україна у досягненні гендерної рівності в умовах воєнного стану. Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки. Том II. Суспільні науки. 2024. С. 196-200.

4. Стицюк Д. М., Вовк Н. П. Тенденції гендерної рівності в Україні в умовах військового протистояння. Наука про цивільний захист як шлях становлення молодих вчених. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів, ад'юнктів (аспірантів). 2022. С. 262-263.

5. Піковська Т.В. Правосвідомість як основа механізму забезпечення гендерної рівності в Україні. Інформація і право. № 2(37). 2021. С.191-197.

6. Колотуха І.О. Насилля щодо жінок під час збройного конфлікту – воєнний злочин чи геноцид? Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія право. Вип. 76. Частина 2. 2023. С. 240-243.

7. Менджул М.В. Принцип заборони насильства в сім'ї: впровадження європейських та міжнародних стандартів в умовах воєнного стану в Україні. Аналітичне-порівняльне правознавство. 2023. №1. С. 591-594.

Мазур Ліля,

студентка групи ПР-13

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри конституційного, міжнародного

та адміністративного права

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Розвадовський Володимир Іванович

Захист прав жінок-військовослужбовиць в умовах російсько-української війни

Нестабільні ситуації та конфлікти посилюють наявні форми дискримінації жінок, піддаючи їх високому ризику стати жертвами порушень прав людини. У збройних конфліктах або політичних протистояннях насильство щодо жінок набуває жорстоких форм. За останнє десятиліття міжнародна спільнота приділяє значну увагу зв'язку між насильством, обумовленим статевою приналежністю, і конфліктами.

Досягнення гендерної рівності у військовій справі є однією з умов інтеграції України у структури, що забезпечують її безпеку. Жінки в Україні отримали дозвіл на військову службу у 2008 році, проте їхня роль у Збройних силах значно зросла з початком російсько-української війни у 2014 році та посилилася з повномасштабним вторгненням росії в Україну 2022 року. Початок російсько-українського військового конфлікту вплинув на зростання ролі жінок в українському війську. У зв'язку з війною, законодавство у цій сфері зазнало певних змін, оскільки раніше жінкам було заборонено здобувати багато військових спеціальностей. Здебільшого їм дозволяли служити на посадах

медичних працівників, бухгалтерів, діловодів і кухарів. Навіть якщо жінка фактично виконувала роль снайпера, юридично її оформлювали як кухарку чи медсестру. Станом на 1 березня 2023 року кількість жінок, які працювали у Збройних силах України, становила 60 538 осіб, що у 2,5 рази перевищує показник 2014 року [1].

Проблематику прав жінок-військовослужбовиць було досліджено у деяких працях, зокрема А. Кілар з'ясувала особливості ролі жінки у війні. Вона зробила висновок, що в українській армії ще відсутнє повне рівноправ'я, але позитивний розвиток все ж наявний. Це пов'язано перш за все з тим, що з 1 жовтні 2022 року українські жінки мають можливість ставати на військовий облік за певним переліком спеціальностей [2].

О. Баковецька у свою чергу зазначила, що з початку російсько-української війни жінки виявили готовність не лише до волонтерської діяльності, а й до захисту Батьківщини зі зброєю. Участь жінок у війнах є одним із ефективних способів посилення опору противнику, а розвиток гендерної рівності, в тому числі в армії, є надзвичайно важливим і цілковито обґрунтованим [3].

На початку російсько-української війни жінки практично не обіймали офіційних бойових посад у Збройних силах України (ЗСУ). Вони працювали як мінометниці, гранатометниці та снайперки у гарячих точках, але офіційно обіймали посаду «кухарки». Це призводило до суттєвої різниці в оплаті праці та пільгах, оскільки чоловіки отримували всі вигоди, тоді як жінкам це не надавалося, хоча вони воювали так само і на таких самих умовах [4].

Умови збройного конфлікту потребують наявності системи норм, принципів та вимог, різноманітних правових та організаційних механізмів (процедур), що гарантують захист прав і свобод жінок. Ця система допомагає забезпечити соціально-правову захищеність особи і створює найсприятливіші умови для реалізації конституційно закріпленого статусу людини в умовах збройного конфлікту [5].

Згідно зі Статтею 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», жінки мають рівні можливості з чоловіками щодо виконання військового обов'язку (за винятком випадків, передбачених

законодавством щодо охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі). Це означає, що жінки можуть добровільно (за контрактом): вступати на військову службу; бути призваними на військову службу; проходити військову службу; перебувати у військовому резерві; виконувати військовий обов'язок у запасі; дотримуватися правил військового обліку [6].

Щодо військового обліку, встановлено, що жінки, які мають спеціальність або професію, пов'язану з військовою службою, визначеною у переліку, затвердженому Міністерством оборони України, і відповідають вимогам щодо фізичного та вікового стану, включаються до військового обліку. Отже, законодавство надає жінкам особливий правовий статус як потенційним військовослужбовицям без будь-яких сумнівів.

Одним із проєктів, який стосується захисту прав жінок-військовослужбовиць є «Невидимий батальйон», який почав функціонувати з 2015 року під керівництвом Марії Белінської. Основною метою діяльності цього правозахисного проєкта є: створення української армії, яка має рівні можливості для жінок і чоловіків; інформування світу про війну в Україні; створення правозахисного ветеранського жіночого руху; інформування суспільства щодо участі жінок у російсько-українській війні:

Проходження військової служби жінкою-військовослужбовицею пов'язане з військовою логістикою. Часто жінки, які служать у військових об'єднаннях, мають проблеми з отриманням військового одягу відповідного розміру, оскільки форма не є практичною та досконалою. У деяких випадках жінки змушені придбати його власним коштом. Військова форма та військове спорядження повинні відрізнятися за гендером та враховувати антропологічні особливості жіночого тіла [7].

Прогресивним кроком у зміні уявлень про роль жінок в армії та захист їхніх прав є ініціатива щодо впровадження жіночого варіанту військової форми. З початком російсько-української війни і до цього часу існує лише один тип форми, придатний як для чоловіків, так і для жінок, і це чоловіча форма. З 18 липня 2022 року в інформаційному

просторі почали з'являтися повідомлення про заяви Міністерства оборони щодо розробки жіночого варіанту форми. Дотепер існують дві ініціативні групи: перша – це група волонтерів за підтримки Офісу Президента в рамках проєкту першої леді «Безбар'єрність», а друга – під керівництвом депутатки Київради Ірини Никорак.

Проєкт Ірини Никорак «Arm Women Now» має на меті позбутись нерівного ставлення до жінок-військовослужбовиць, зокрема у питаннях військової форми [8].

Важливим проявом зміни ставлення до жінки під час російсько-української війни і відповідно захисту жіночих прав є зміна фемінітиву у назві свята 14 жовтня – «День захисника України» на «День захисників і захисниць України» [2].

Захист материнства є одним із основних аспектів у загальному захисті прав жінок, які є військовослужбовцями, і полягає у наступному: у випадку постановки задач із виїздом, жінка-військовослужбовиця на законних підставах може відмовитися від відрядження, якщо вона має дитину віком до 14 років; жінки-військовослужбовиці мають право на відпустку по догляду за дитиною, яка вже досягла трирічного віку; жінки-військовослужбовиці можуть отримати декретну відпустку у воєнний період. Дуже часто наявність дитини використовується учасниками збройного конфлікту як засіб шантажу та примусу жінок до небажаних дій. Міжнародне законодавство спрямоване на підтримку таких жінок, зокрема Четверта Женевська Конвенція, яка передбачає, що вагітні жінки та матері неповнолітніх дітей повинні отримувати додаткове харчування, враховуючи їхні фізіологічні потреби. Це положення спрямоване на запобігання негативним практикам, що мали місце під час Другої світової війни [9].

Війна, розпочата російським агресором, спричинила значні реформи в українській армії. Ці реформи безпосередньо вплинули на процес гендеризації у Збройних силах України, які раніше були досить консервативними щодо цього аспекту. Всі останні зміни в армії ґрунтуються на принципах гендеризації структур НАТО і відповідають Резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир і безпека». Україна,

приєднавшись до цієї Резолюції, прийняла «Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року». Цей документ передбачає активну участь жінок у вирішенні військових конфліктів [10].

Найбільш інтенсивно намагаються захистити жінок-військовослужбовиць сили НАТО, де служить значна кількість жінок. Саме нормативні акти, прийняті НАТО, першими почали регулювати окремі аспекти, пов'язані з гендерними питаннями неселення військової служби жінками. Жінки-полонені потребують мінімального захисту, який надає міжнародне гуманітарне право, але на практиці їх становище залишається незахищеним. Міжнародний Комітет Червоного Хреста 56 підкреслює, що жінки у полоні стикаються з великими ризиками, починаючи від загроз зґвалтування і закінчуючи тиском під час допитів [9].

Здебільшого жінки, які обіймають керівні посади, сприяють соціально орієнтованому військовому управлінню, що покращує правове та соціальне становище жінок, які служать у військових об'єднаннях. Активна участь жінок-військовослужбовиць у взаєминах з державною владою та громадським суспільством є ефективною [11]. Тому важливо, щоби норми, які передбачають квотування жінок-військовослужбовиць, були включені до військового законодавства.

Отже, досвід 2014 року засвідчив, що з початку агресії Росії проти України жінки приєдналися до боротьби пліч-о-пліч з чоловіками. Вони відгукнулись на мобілізацію, дехто з них став добровольцями, і разом з чоловіками виконували всі необхідні обов'язки, які вимагав час. Така тенденція зберігається і на сьогоднішній день. Міжнародне право передбачає певні гарантії захисту прав жінок у збройних конфліктах, але на практиці існують прогалини та недоліки, які потребують уваги та вирішення. В умовах російсько-української війни в питанні захисту прав жінок-військовослужбовиць були помітні значні реформи, які перш за все мали на меті гендерну рівність та забезпечення безпеки, незалежно від статі. Україна активно підтримує рівні можливості для жінок у військовій сфері, забезпечуючи їхній доступ до різних професійних можливостей та кар'єрного росту. Це

сприяє розвитку індивідуального потенціалу жінок та зміцненню їхнього статусу у військовій спільноті.

Список використаних джерел:

1. Синявська О.Ю., Тимченко Н.С., Тимошенко Л.В. Щодо захисту прав жінок військовослужбовиць в умовах російсько-української війни. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2023. Вип. 38. С. 109–115.

2. Кілар А. Зміна уявлень про роль жінки в російсько-українській війні 2014–2022 рр. Народознавчі зошити. 2022. № 5(167). С. 1013–1040. URL: <https://doi.org/10.15407/nz2022.05.1013>.

3. Баковецька О. Українські жінки у війнах ХХ–ХХІ століть. Молодий вчений. 2021. № 3(91). С. 152–156. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-33>.

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 06.09.2018 р. № 2523-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text>.

5. Крокун-Баранова А. П. Витоки ідеї військової підготовки жінок в Україні. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. 2022. № 58. С. 41–49. URL: <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2022.58.04>.

6. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232- XII: станом на 30 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.

7. Сеньовська Н. Л. Наші захисниці: гендерні стереотипи та патріотичне виховання. Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: матеріали VI Всеукр. наук. -практ. конф. з міжнар. участю (м. Умань, 31 трав. 2023 р.). Умань, 2023. С. 200–202. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/29483/1/Senovskai_Gendernuj_vumir.pdf.

8. Грицюк В. Військова служба жінок крізь призму гендерної політики. Старожитності Лукомор'я. 2022. № 3(12). С. 83–88. URL: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2022.3.161>.

9. Луцан А. В. Захист прав жінок в умовах збройних конфліктів. Право і суспільство. 2022. № 6. С. 299–306. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.6.45>.

10. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1544-р. станом на 16 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-p#Text>.

11. Чупіс А. Жінки у військових конфліктах та в повоєнній розбудові миру: світовий та український досвід. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. 2023. № 1(56). URL: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.56.274023>.

Притула Софія Сергіївна,

студентка групи ПР-13

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Конституційні засади Українського парламентаризму: переваги і недоліки

Історія парламентаризму в Україні розпочалася з давніх часів. На мою думку, початок був закладений ще у Київській Русі, основними інститутами тоді були віче, боярська рада, феодалні з'їзди, проте тоді державотворення було на початковому етапі і точно охарактеризувати віче, як парламент ми не можемо. Наступним етапом можна назвати козацьку добу, особливо варто виділити Запорізьку Січ. У ній існувала Січова Рада, яка мала широкі повноваження та була вищим органом влади. Плюсом ми можемо визначити те, що в Січовій Раді участь брали всі козаки, але одразу з'являється мінус, тому що реальна влада все ж таки належала старшині.

Після ліквідації козацтва частина України підпорядковувалася Росії, інша - Австрії

В Росії був створений орган до якого входили українські представники, але повноваження цього органу були обмежені, оскільки всі рішення повинні одобрюватися царем.

У цей же час в Австрії виникає перший парламент, який мав назву Рейхсрат, в складі якого були українські представники, які захищали народ та свою землю і дійсно мали повноваження в

порівнянні з Росією у якій на той час парламентаризм був тільки теоретичною складовою.

Згодом у 19 столітті парламентаризм знаходить своє відображення у поглядах тогочасні відомих політологів та письменників, таких як : Михайло Грушевський, Микола Міхновський, Михайло Драгоманов та інші. Вони видавали свої конституційні проекти, в яких вказували на необхідність та важливість Українського парламентаризму. З часом на території України утворюється багатопартійність, що є міцним поштовхом в розвитку конституційних засад.

Особливу увагу варто також приділити таким органам, як Українська Центральна Рада та Українська Національна Рада, після української революції 1917-1921 року, саме ці органи сприяли зміцненню та розвитку парламентаризму на даному етапі.

Через деякий час настає важкий проте дуже важливий період, це час радянської України. Оскільки наша держава була в складі радянського союзу розвиток парламентаризму на державному рівні значно призупинився. Акти радянської влади в Україні визначали, що вона є "організацією диктатури працюючих і експлуатованих мас пролетаріату і біднішого селянства для перемоги над їх віковими гнобителями й експлуаторами-капіталістами" [1]

Це було величезним мінусом та ударом по розвитку парламентаризму і за весь час перебування України в складі радянського союзу розвивати та просто підтримувати ті засади, які вже існували було не можливо.

Згодом у конституції УСРР найвищим органом проголосили З'їзд робочих, який мав скликатися двічі на рік, це було плюсом оскільки починали виникати можливості для українців займатися розвитком і устроєм своєї держави самостійно. Паралельно з цим органом діяв Всеукраїнський центральний виконавчий комітет, який в свою чергу займався важливими питання в період між сесіями з'їзду робочих.

У 1978 з'являється нова конституція, яка зазначає що в Українській РСР вищим державним органом є Верховна Рада

Ми розуміємо, що це є величезним плюсом, Верховна Рада повинна працювати на розвиток Українського парламентаризму та розвивати країну, але як і в більшості випадків у радянському союзі це мало тільки теоретичну та формальну роль бо фактично реальним органом влади була комуністична партія, яка керувала всіма аспектами життя українського народу, зокрема Верховною Радою.

Проте, пізніше в Україні вийшов дуже важливий та потрібний документ « Декларація про державний суверенітет Української РСР» виданий 16 липня 1990р. Ця декларація визначила Верховну Раду основним державним органом, закріпила основний принцип розподілу влади та стала поштовхом до наступного не менше важливого документа, який має назву « Акт проголошення незалежності України» 24 серпня 1991 року. Це було неймовірним досягненням для України та українського народу, згодом відбулося ухвалення конституції 1996 року в якій були чітко та точно зазначені основні аспекти функціонування парламенту та інших державних органів.

В Україні активно розвивається народовладдя та проводяться вибори президента.

Першим президентом стає Леонід Кравчук, проте його діяльність не була дуже успішною і згодом у 1994 через ряд причин проводяться позачергові вибори в результаті яких президентом стає Леонід Кучма. Україна успадкувала економічну кризу від радянських часів та була змушена боротися з цим, інфляція, тіньова економіка та корупція це була тільки мала частина того з чим боролася Україна на той час, важливою подією стало ухвалення конституції 1996 року, яка визначала основні засади функціонування нашої держави.

Повинні відбутися вибори і вибори президента 2004 року були переломними в історії України. Всі політичні сили добре готувалися до них, кандидатом влади став Віктор Янукович. Опозиція згуртувалася навколо лідера «Нашої України» Віктора Ющенка. Основною проблемою було те, що вибори були сфальсифіковані на користь кандидата від влади. Центральна виборча комісія оголосила переможцем Віктора Януковича і в результаті вже увечері 21 листопада 2004 на майдані Незалежності зібрався мітинг, який переріс

у так звану «Помаранчеву революцію» і завдяки цьому верховний суд виніс рішення про переголосування другого туру виборів, в результаті переголосування перемогу отримав Віктор Ющенко. На цьому діяльність Віктора Януковича не завершилася і все ж таки у 2010 році він стає президентом України, першим незворотнім кроком стало те, що тодішній президент відмовився від підписання Угоди про асоціацію України з ЄС, після цього починаються перші акції протесту на Майдані проти рішення уряду, почалася мирна акція протесту - Євромайдан, яка переросте в «Революцію гідності»

Було багато причин проте основними можна виділити: панування олігархії, корупція, русифікація

Під час майдану відбуваються жахливі події, загони міліції «Беркут» нападають на студентів, влада ухвалює так звані «диктаторські закони», тривають жорстокі протистояння в результаті яких з'являється «Небесна сотня». Вже 20 лютого 2014 року верховна рада засудила насильство та на переговорах наступного дня Янукович погодився упродовж 48 годин обмежити права президента, але цього не сталося бо того ж вечора він утік, у зв'язку з втечею повноваження президента прийняв Олександр Турчинов. Згодом в березні 2014 було підписано Угоду про асоціацію України з ЄС, а вже в червні цього ж року на посаду президента було обрано Петра Порошенка.

У 2014 році розпочинається війна на території України, відбувається анексія Криму, з'являється АТО, всі ці події важко впливають на схід країни.

Протягом періоду незалежності України було дев'ять скликань (1991 р. – 2019 р.). В результаті позачергових виборів, у 2019 році, була сформована Верховна Рада України ІХ скликання [3].

Новий парламент характеризується низкою рис, які робили його відмінним від попередніх: - відсутність депутатської

95 недоторканості; - молодий склад парламенту; - наявність у переважної більшості депутатів вищої освіти за різними спеціальностями; - наявність «монобільшості», сформованої фракцією «Слуга народу»; - значне оновлення депутатського корпусу - 80,4%; - більше представництво жінок - більше 20%; - зменшення кількості

представників великих бізнес-структур, збільшення кількості представників громадських організацій, мистецтва, культури, засобів масової інформації тощо [3]

Британський парламент вважається родоначальником усіх сучасних парла-ментів.

Англійський парламент виник у часи правління Генріха III 1265 р. як результат тривалої боротьби та компромісів між королем, знаттю і комунами (міськими общинами, які добилися прав самоуправління).

У XIV ст. англійський парламент стає двопалатним, проте лише через два століття з'являються назви: палата лордів и палата общин.[2]

А щодо США, то Виникнення Конгресу США пов'язано, насамперед, із революційною ідеологією періоду війни за незалежність, на початку якої

4 липня 1776 р. у Філадельфії тринадцять штатів прийняли "Декларацію незалежності" нової держави. [2]

Президентом України у 2019 році став Володимир Зеленський, З 2019 попри скорочення кількості чинних народних депутатів до рекордного показника в 404 парламентарі, Верховна Рада доволі інтенсивно приймає законопроекти. Примітно, що вже після початку повномасштабного вторгнення, у липні 2022 року парламент ухвалив аж 65 законопроектів.[4]

Починаючи з 24 лютого 2022 року в Україні триває повномасштабне вторгнення, з 24 лютого 2022 року до 29 серпня 2023-го, тобто за півтора року, прийнято майже 45% від усіх проголосованих законопроектів — 556 з 1243. Після 24 лютого 2022 року також значно зросла частка ухвалених ініціатив у сфері безпеки й оборони — до 11%. Раніше вона перебувала на рівні 4,5%.

Загалом парламентська дисципліна і до, і після початку повномасштабного вторгнення перебуває приблизно на одному рівні — 71–72% відвіданих засідань. Найбільш відповідальними депутати були у січні 2020 року — 81%. Втім, вже у 2023 році парламентарі почали бути набагато менш дисциплінованими: у січні лютому, червні та липні відвідуваність була меншою за 60%. [4]

Отже, Український парламентаризм відзначається важким та довгим процесом розвитку, який є відмінним в порівнянні з британським та американським парламентаризмом. Незважаючи на те, що він має свої унікальні особливості та досягнення, він все ще стикається з численними викликами, такими як корупція, недостатня ефективність та нестабільність. Зусилля щодо удосконалення демократичних інститутів і процесів українського парламенту залишаються актуальними та важливими для забезпечення стабільності та розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. <https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/439/>
2. Гошовська В. А. Основи вітчизняного парламентаризму. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Том 1. Київ, 2011. С. 11-12.
3. Сулова І., Флурі Ф., Бадрак В. Парламентська етика в Україні. Реалії, потреби, перспективи: підручник. Женева - Київ : Мова-Сервіс, 2017. 56 с.
4. <https://www.opora.ua.org/parliament/verhovniy-radi-ih-sklikannya-4-roki-shho-napracyuvav-parlament-24874>

Сікан Анна,

студентка групи ПР-13

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри конституційного, міжнародного

та адміністративного права

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Розвадовський Володимир Іванович

Конституційні проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні

Анексія Автономної Республіки Крим і військові дії на Сході України у 2014 році спричинили появу великої кількості внутрішньо переміщених осіб. Здебільшого такі громадяни переміщалися з районів бойових дій до східних і центральних регіонів України (Луганська, Харківська, Донецька, Дніпропетровська, Запорізька області та Київ). Лише після цих подій в Україні було створено вузькопрофільну правову базу для захисту конституційних прав внутрішньо переміщених осіб. Однак зазначена законодавча база не створила ефективних механізмів захисту конституційних прав внутрішньо переміщених осіб [1].

В Україні завдання щодо вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб гостро постало у 2014 року. Основним нормативно-правовим актом у цій сфері покликаний стати Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. Відповідно до частини 1 статті 1 цього Закону передбачено, що внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, який постійно проживає на території України, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у

результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2].

Україна за кількістю ВПО посідає перше місце в Європі. Отже, вирішення проблем цієї категорії громадян України було і залишається вкрай актуальним і важливим напрямком діяльності державних інститутів та місцевих органів влади.

До найбільш гострих проявів дискримінації ВПО законодавці віднесли:

1. Залежність виплати пенсій та усіх видів соціальних виплат від реєстрації в якості внутрішньо переміщених осіб, обмеження у виборі банку, ризику втрати пенсій та усіх соціальних виплат після перетину державного кордону чи лінії зіткнення.

2. Відсутність права голосу на місцевих виборах та в одномандатних округах на парламентських виборах в приймаючих громадах [3].

Особлива роль конституційно-правової захищеності у питаннях пенсійного забезпечення ВПО полягає в тому, що у більшості випадків громадяни України, які перемістилися з тимчасово окупованих території та є пенсіонерами за віком або в зв'язку з інвалідністю не мали до переміщення іншого доходу окрім пенсійних виплат.

Розглядаючи пенсійні права ВПО крізь призму конституційних обов'язків України, перш за все необхідно з'ясувати правовий статус внутрішньо переміщеної особи.

Статтею 6 Конституції встановлено, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних

закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Слід наголосити, що «внутрішньо переміщена особа» не є окремим конституційно-правовим статусом, а тому не правильно було б законодавчо встановлювати будь-яких особливих умов призначення та виплати пенсії ніж ті, що встановлено для громадян України, які не є ВПО. Конституція України не містить жодних обмежень у правах громадян України, що набули статус внутрішньо переміщених осіб порівняно з правами інших осіб. В супротивному випадку такі положення носили б явно дискримінаційний характер в питанні конституційного обов'язку держави у здійсненні пенсійного забезпечення громадян [4].

Під час звернення внутрішньо переміщеної особи із заявою про призначення, відновлення чи продовження виплати пенсії та документом, що посвідчує особу, територіальні органи Пенсійного фонду України ідентифікують особу заявника, фіксують місце і час її звернення, порівнюють отримані дані з даними, що обробляються в базах даних Пенсійного фонду України, з урахуванням даних Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб у порядку, який затверджується Пенсійним фондом України за погодженням з Мінсоцполітики. Територіальні органи Пенсійного фонду України можуть провести ідентифікацію особи за допомогою відеоконференцзв'язку із дотриманням законодавства у сфері електронних довірчих послуг. Під час сеансу такого відеоконференцзв'язку пред'являються документи, що посвідчують особу, відповідно до порядку, визначеного правлінням Пенсійного фонду України за погодженням із Мінсоцполітики та Мінцифри [5].

Одним із найважливіших фактів порушення конституційних прав внутрішньо переміщених осіб в Україні продовжує виступати відсутність повноцінного виборчого права переселенців.

В Україні проблема певної дискримінації виборчих прав окремих категорій громадян суттєво актуалізувалася у 2019 році, коли мали

пройти вибори Президента України і Верховної Ради України. Дискримінаційні утиски виборчого права вимушених переселенців проявлялася і у попередні роки, коли ВПО так і не змогли взяти участь у виборах до місцевих об'єднаних територіальних громад. Регіональний координатор уповноваженого Верховної Ради з прав людини у Житомирі, голова громадської організації «Громадське суспільство майбутнього» О. Коваленко, яка і сама є переміщеною особою з Криму, наголошує, що відсутність права голосувати у місцевій громаді є порушенням її прав як громадянки України. Вона зазначає, що навіть якщо влада з певних причин побоюється, що внутрішньо переміщені особи будуть голосувати не на її користь, ВПО мають на це повне право, на будь-яку думку і будь-яку точку зору [3].

Отже, можна зробити висновок, що анексія Криму та військові дії на Сході України у 2014 році призвели до масового переміщення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в межах країни. Ця криза стимулювала створення правової бази для захисту прав ВПО, але існуючі механізми виявилися недостатньо ефективними. Основним документом у цій сфері став Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» 2014 року, який визначив правовий статус ВПО та забезпечення їх прав. Незважаючи на це, ВПО стикнулися з численними труднощами, зокрема в отриманні соціальних виплат і пенсій, залежних від реєстрації їх як ВПО. Їм також обмежено право голосу на місцевих виборах, що є порушенням конституційних прав. Відсутність повного виборчого права для ВПО залишається однією з найгостріших проблем. Таким чином, забезпечення конституційних прав ВПО, особливо у сферах соціального захисту та виборчих прав, залишається актуальним завданням для державних і місцевих органів влади.

Список використаних джерел:

1. Бовкун Е. М. неурядові організації в системі захисту конституційних прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/5.pdf.

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. – Відомості Верховної Ради України, 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text/>.

3. Закірова Світлана Геннадіївна про обмеження конституційних виборчих прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31306/1/zahust_prav_ludun_u.pdf#page=248.

4. Галкін В. Л право внутрішньо переміщених осіб на пенсію як один із конституційних обов'язків держави. С. 45-47. URL: http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2907/1/megu.rovno.ua_lawconf_%d0%b1%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%b7_2021-45-47.pdf.

5. Закон України «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-%D0%BF#Text>.

Томин Яна Вікторівна, студентка 2 курсу
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Бурлак Оксана Василівна

Правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та напрями вдосконалення його діяльності

В сучасному світі інститут омбудсмена є одним із основних гарантів прав людини. Зародився зазначений інститут в Швеції, але протягом минулого століття набув поширення в багатьох країнах світу. На сьогодні цей інститут діє більше ніж в ста державах на національному, регіональному та місцевому рівнях. Варто зазначити, що термін «омбудсмен» не наділений законодавчим закріпленням, але водночас цей термін є збірним та родовим, демонструє певний образ гарантій людських прав [4, с. 63].

В нашій країні поняття «інститут омбудсмена» виникло з розпадом СРСР та крахом тоталітарного режиму. В той період сучасні та незалежні держави, зокрема Україна, почали досліджувати інституції зарубіжних країн, що сприяло становленню правових держав, внаслідок чого й виокремлюється інститут омбудсмена. Детальне дослідження зазначеного інституту в Україні почалося в 90-х роках минулого століття. В подальшому це поняття та інститут були введені в науковий обіг та національну систему органів державної влади [4, с. 63].

Головним завданням, що стояло перед Україною було створення демократичного інституту омбудсмена, який за своїм змістом мав слугувати додатковим захистом прав і свобод людини, об'єднуючи в

собі ознаки державного інституту та інституту громадянського суспільства, та відігравати роль посередника між ними задля розв'язання питань, що стосуються прав людини. В Україні посада омбудсмена існує з 1998 року та має назву Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Є всі підстави вважати, що в нашій державі зазначений інститут є дієвим та значно впливає на правову ситуацію в країні, в порівнянні з іншими окремими правозахисними органами, що діють на території України.

Відповідно до статті 101 Конституції України [1] Уповноважений провадить парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини та громадянина. Положеннями статті 55 Конституції України проголошено право кожної людини звертатися до Уповноваженого з прав людини за допомогою щодо захисту власних прав. Конституція України та Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» визначають загальну модель зазначеного інституту, із закріпленням високого конституційно-правового статусу, яким наділяється Уповноважений, в тому числі, враховуючи досить широке коло його повноважень.

Діяльність омбудсмена забезпечується державою завдяки таким гарантіям: забороні втручання у його діяльність зі сторони державних органів влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств в незалежності від форм власності та їх посадових осіб; забороні витребувати від омбудсмена пояснення по змісту справ, що були віднесені або перебувають в його провадженні.

Стаття 20 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [2] передбачає недоторканність омбудсмена в процесі виконання ним своїх повноважень. Відповідно до частини 3 статті 20 зазначеного закону омбудсмен без згоди Верховної Ради України не може притягатися до кримінальної відповідальності або піддаватися заходам адміністративного стягнення, що накладаються судом, не може бути затриманим, заарештованим, не може піддаватися обшуку та особистому огляду.

Однією з важливих умов ефективної діяльності Уповноваженого з прав людини є його фінансова незалежність. Відповідно до статті 12

Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» фінансування діяльності Уповноваженого здійснюється з державного бюджету. Додатковими гарантіями діяльності цього інституту є положення статті 9 зазначеного закону, яке встановлює вичерпний перелік підстав, порядок та умови припинення повноважень та звільнення з посади останнього.

Доволі об'ємний перелік повноважень омбудсмена передбачено статтями 13 та 14 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». Разом з тим, статтею 15 згаданого закону передбачено, що у випадку недотримання норм Основного Закону, національного законодавства, міжнародних договорів щодо посягання на права людини та громадянина актами реагування Уповноваженого є конституційні подання та подання до державних органів влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств тощо.

Підставою діяльності омбудсмена, відповідно до положень національного законодавства, є дані щодо посягання на права людини та громадянина, які надходять у вигляді: звернень громадян, іноземців, осіб без громадянства; звернень народних депутатів; власної ініціативи. Кожне звернення розглядається омбудсменом згідно із положеннями Закону України «Про звернення громадян». Звернення подаються у письмовій формі впродовж одного року з моменту встановлення правопорушення. Кожна людина без виключення наділена правом беззаборонно звернутися до омбудсмена [3].

Беручи до уваги вагому роль інституту омбудсмена для формування громадської думки щодо рівня додержання та захисту прав і свобод людини в Україні, статтею 18 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» закріплено обов'язок омбудсмена до 20 березня поточного року репрезентувати Верховній Раді України щорічну доповідь з приводу стану додержання та захисту прав і свобод людини та громадянина в нашій державі. Така доповідь має налічувати відомості про: випадки посягань на права і свободи людини та громадянина, з приводу яких омбудсмен вживав належних заходів; результати перевірок, що виконувались упродовж

року; висновки та рекомендації направлені на покращення стану забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Однак, попри досить чіткий та детально визначений конституційно-правовий статус Уповноваженого з прав людини, існує ряд законодавчих прогалин, врегулювання яких дозволить вдосконалити його діяльність та підвищити ефективність в системі контрольно-наглядових органів.

По-перше, на сьогодні, не зникає ризик доступу до зазначеної посади людини, яка буде здатна підірвати довіру населення до інституту омбудсмена, як одного з найавторитетніших інститутів забезпечення прав людини. Відповідно до статті 5 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», омбудсменом може призначатися громадянин України, який на день обрання досяг сорокаріччя, вільно володіє державною мовою, наділений високими моральними якостями, досвідом у правозахисній діяльності та упродовж останніх п'яти років мешкає на території України. Законодавцю варто точно визначити таку суб'єктивну категорію як «моральні якості» та зазначити, що необхідно розуміти під цим поняттям. Вимоги щодо чесності виконання своїх обов'язків та неупередженості під час здійснення своїх повноважень підвищили б авторитет даного інституту. Звісно, таке завдання складно реалізувати, але можливо, зважаючи на міжнародний досвід функціонування схожих інститутів.

По-друге, Закон не містить чітких кваліфікаційних вимог до заняття посади Уповноваженого з прав людини. До кінця не є зрозумілим, якою саме правозахисною діяльністю повинен займатися кандидат на посаду омбудсмена, не визначено протягом якого часу повинна вона ним здійснюватись. На думку багатьох дослідників наявність юридичної освіти у кандидата було б позитивним аспектом у його професійній діяльності [5, с. 23], хоча, з іншої сторони, така вимога, на думку Венеціанської комісії Ради Європи, є зайвим бар'єром для цієї посади. Проте практика деяких держав передбачає необхідність юридичної освіти омбудсмена, наприклад, законодавство Швеції, а в Данії та Норвегії омбудсман повинен відповідати

кваліфікаційним вимогам судді. В будь-якому випадку, кандидат на посаду Уповноваженого з прав людини повинен володіти глибокими знаннями в сфері міжнародних та конституційних стандартів прав людини та їх застосування, про що має бути зазначено у Законі.

По-третє, доцільно було б доповнити статтю 93 Конституції України та надати омбудсмену право законодавчої ініціативи. Така думка давно побутує в науковій правовій літературі і законодавче її закріплення значно б посилює позиції Уповноваженого та підвищило його статус. Адже, Секретаріат Уповноваженого постійно здійснює моніторинг національного законодавства і, у випадку виявлення прогалин в сфері прав людини, готує омбудсменові пропозиції для звернення до суб'єктів законодавчої ініціативи з метою його вдосконалення.

По-четверте, необхідно посилити гарантії діяльності омбудсмена в частині обов'язку органів державної влади враховувати рекомендації омбудсмена у своїй діяльності, забезпечення відповідальності, як за невиконання його законних вимог, так і за їх неналежну реалізацію.

По-п'яте, процедура звільнення Уповноваженого з посади також потребує чіткого врегулювання. Зокрема, Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» не регламентує звільнення з посади омбудсмена за станом здоров'я. Крім того, Венеціанська комісія у своєму Збірнику висновків щодо інституту омбудсмена (2016 р.) рекомендує забезпечити особливий порядок розслідування кримінальних проваджень щодо омбудсмена та більш ускладнений порядок його затримання чи арешту, що посилить незалежність даного інституту та унеможливить його свавільного звільнення за можливу критику влади.

З огляду на вищевикладене, можна констатувати, що в цілому статус Уповноваженого Верховної Ради з прав людини відповідає міжнародним стандартам у цій сфері, зокрема Паризьким принципам щодо статусу національних установ 1991 р. Це підтверджено зокрема і на міжнародному рівні в рамках міжнародної неурядової організації – Асоціації Міжнародного координаційного комітету національних установ із захисту і заохочення прав людини (МКК). Підкомітет з

акредитації МКК у березні 2009 р. у своєму висновку вказав, що український омбудсмен відповідає вимогам Принципів 1991 р. та рекомендував присвоїти Уповноваженому статус «А», як установі, що відповідає міжнародним стандартам у цій сфері [6, с. 164]. Проте, для забезпечення більшої ефективності роботи даного інституту, удосконалення національного законодавства у вищезазначених сферах є необхідною вимогою сьогодення.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30..
2. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 року. № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20.
3. Офіційний веб-сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/>. (дата звернення: 13.03. 2024)
4. Ромців О.І. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: діяльність в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 62-64.
5. Пирога І., Кадебська Е. Інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в системі гарантій конституційних прав і свобод. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. Випуск 1 (64), 2023. С. 19-25
6. Бурлак О.В. Міжнародні стандарти щодо статусу і функціонування національних установ із захисту і заохочення прав людини: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. 212 с.

НАПРЯМ 2. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Білявська Христина Миколаївна, студентка 2 курсу
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Петровська Ірина Ігорівна

Адміністративна реформа в Україні: досягнення, проблеми та перспективи

Демократичні трансформації в Україні визначили необхідність впровадження адміністративної реформи. Шлях до фактичної реалізації адміністративної реформи в Україні був досить тривалий – від «Концепції адміністративної реформи» (1998 року), розробленої Леонідом Кравчуком, через «пілотний» проект Романа Безсмертного в 2005 році, і фактично до затвердженої Верховною Радою 01 квітня 2014 року «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1]; реформування публічної служби через цілий масив законів, основним з яких є сучасний Закон України «Про державну службу». Метою адміністративної реформи було етапне створення адміністративної системи, що сприятиме розвитку України як високорозвиненої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальною стабільністю, культурою та демократією, яка визначається як створення адміністративної системи, що відповідає потребам та запитам народу, з головним пріоритетом служіння національним інтересам народу.

За своїм змістом адміністративну реформу можна визначити як комплекс узгоджених заходів, спрямованих на суттєве підвищення рівня керованості життєво важливих процесів у суспільстві шляхом науково обґрунтованого створення ефективного механізму державного управління, розвитку адміністративного законодавства, поліпшення кадрового, інформаційно-технічного і фінансово-економічного забезпечення організації виконавчої влади та місцевого самоврядування [3].

Давайте розглянемо етапи, які вже відбулися в українській адміністративній реформі:

1. 1995–2000 - початок роботи в Комісії Верховної Ради над проектом Концепції адміністративної реформи, схвалення концепції та перші кроки з її реалізації.

2. 2001–2005 - введення нових посад державних службовців. Період становлення складників системи виконавчої влади та «пристосування» цих елементів до реальних умов.

3. 2006–2009 - прийняття першого Закону України «Про Кабінет Міністрів України», активна діяльність Міністерства регіональної політики та будівництва щодо підготовки адміністративно-територіальної реформи.

4. 2010 рік - внесенням суттєвих змін до законодавства щодо організації системи органів виконавчої влади. На зміну державним комітетам прийшли служби, агентства та інспекції, а кількість центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом було значно скорочено.

5. 2011–2013 - У 2011 році відбулося прийняття довгоочікуваного Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», а у 2012 році прийнято Закон України «Про адміністративні послуги», започатковано та створено Єдиний портал надання адміністративних послуг, що стало безперечним кроком до цифровій трансформації держави.

6. 2014–2017 - етап реформи адміністративної, пов'язаний із внесенням змін до Конституції України та приведенням у відповідність до Основного Закону держави всієї нормативно-правової

бази, передусім тих законів та підзаконних актів, що стосуються організації системи органів виконавчої влади.

7. 2018–2022 - пропонується визначити як «цифровий» етап адміністративної реформи, який відбувається під гаслом «електронна держава», коли цифрові трансформації виходять за значенням на перший план.

8. Період воєнного стану спричинив значні зміни в функціональному спрямуванні адміністративної реформи – більша увага почала приділятися захисту інформації від кібер атак та впровадженню електронних сервісів «Дія». Етап формування електронного публічного адміністрування.

Важливо відзначити, що цифровий етап адміністративної реформи був передбачений від самого початку. Концепція адміністративної інформатизації визначила основні завдання цього процесу, такі як створення адміністративних інформаційних систем, визначення потреб органів державної влади у нових інформаційних технологіях та базах даних, впровадження безпаперового документообігу та розроблення нормативно-правових актів з інформатизації адміністративних систем (включаючи їх захист).

Адміністративна реформа визначається як форма структурної раціоналізації, удосконалення та розвитку системи публічної адміністрації як єдиного механізму, створеного на основі принципу поділу влади в межах чинного законодавства і заснованого на об'єднанні матеріальних, фінансових і людських ресурсів, підприємств, установ та організацій, їх взаємодії, що забезпечує виконання завдань і функцій держави і місцевого управління.

Адміністративна реформа в Україні характеризується не суттєвими змінами в режимі роботи, а перейменуванням адміністративних органів, ліквідацією одних і створенням інших, делегуванням повноважень між рівнями влади, перепризначенням і заміною керівників, зміцненням адміністративних структур, зменшенням відповідальності установ і посадових осіб. В результаті адміністративна система не змінює своїх параметрів або показників якості управління. Водночас слід зазначити, що сучасна

адміністративна система виконує свої управлінські функції не в стабільних умовах, а в контексті суспільних реформ та входження України в європейський і світовий правовий простір.

В рамках децентралізації, як одного з етапів адміністративної реформи був прийнятий Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад», схвалена Концепція розвитку місцевого самоврядування (2014), внесені зміни до Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо участі громадськості у процесі прийняття рішень, а також запропоновані зміни до Конституції України та реформи в адміністративно-територіальному устрої.

Реформа публічної служби в Україні є ключовим елементом модернізації та вдосконалення системи управління країною. Ця ініціатива націлена на підвищення ефективності та прозорості публічних інституцій, забезпечення високих стандартів державної служби та підвищення довіри громадян до влади.

Після прийняття Закону України «Про адміністративні послуги» були внесені позитивні зміни в організаційні та нормативно-правові аспекти системи надання адміністративних послуг. Зокрема, створено мережу центрів надання адміністративних послуг та розпочато передачу повноважень місцевим органам влади з надання найбільш поширених адміністративних послуг. Реформування системи публічних послуг в Україні – це стратегічний процес, спрямований на поліпшення якості та доступності послуг, наданих державою громадянам і підприємствам. Основні напрямки реформи включають:

1. Впровадження сучасних інформаційних технологій для переходу до електронного надання послуг. Розширення доступу до онлайн-сервісів та зменшення бюрократичних процедур.

2. Раціоналізація та оптимізація процесів надання послуг для зменшення адміністративних бар'єрів та прискорення вирішення питань громадян та бізнесу.

3. Розробка єдиної системи стандартів для публічних послуг, яка гарантує їхню якість та однаковість на всій території країни.

4. Залучення громадськості до процесу прийняття рішень та моніторингу якості наданих послуг. Забезпечення відкритості та прозорості взаємодії з державними органами.

5. Створення зручних центрів, де громадяни та підприємства можуть отримати різноманітні послуги без зайвих труднощів.

6. Впровадження нових технологій та підходів для надання послуг, таких як штучний інтелект, блокчейн тощо.

Прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру» суттєво вплинуло на реформування публічного адміністрування, а практика його реалізації надасть більше можливостей для позасудового захисту прав осіб.

Впровадження міжнародних стандартів адміністративної процедури є важливим етапом у розвитку сучасних держав та покращенні якості їхнього управління. Цей процес має на меті вирівнювання та уніфікацію процедур та стандартів, що застосовуються в адміністративному середовищі, з міжнародними нормами та кращими практиками.

Основні аспекти впровадження міжнародних стандартів адміністративної процедури включають: адаптація внутрішнього законодавства до міжнародних стандартів з метою забезпечення відповідності та єднання правових норм; розробка ефективних механізмів контролю за дотриманням міжнародних стандартів в адміністративних процедурах; забезпечення кадрової готовності та професійної підготовки спеціалістів, які впроваджуватимуть та дотримуватимуться нових стандартів; проведення інформаційних кампаній для свідомого інформування громадян та бізнесу про нові стандарти та їхні переваги; встановлення системи звітності, яка дозволяє відстежувати та оцінювати результати впровадження нових стандартів.

Впровадження міжнародних стандартів адміністративної процедури сприяє підвищенню ефективності діяльності органів влади, забезпеченню прав громадян та бізнесу, а також підвищенню довіри до державних інституцій як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні.

Отже, адміністративна реформа – це процес створення відповідної законодавчої бази, яка сприяє формуванню діяльності публічної адміністрації, що повністю відповідає публічним інтересам суспільства. Процес реформування публічної влади в Україні довготривалий і має бути системним та послідовним.

Список використаних джерел:

1. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.
2. Гройсман В. Навіщо нам децентралізація? URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/06/22/7072007/>.
3. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / [В.В. Галуцько, В.І. Курило, С.О. Короєд, О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова]; за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.

Петровська Ірина Ігорівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Право на адміністративне оскарження в адміністративних процедурних відносинах

Адміністративне оскарження – вид позасудового способу захисту прав, оскарження (подання скарги), що здійснюється на основі звернення до вищестоящої за системою підпорядкування та підлеглості посадової особи відповідного публічного органу влади (державного органу чи органу місцевого самоврядування). Воно впливає з суб'єктивного права особи, як встановленої нормативно-правовим актом можливості поведінки особи у суспільних відносинах. Законом «Про адміністративну процедуру» [2] вперше в правовому законодавстві України детально описано процедуру адміністративного оскарження актів адміністративних органів. Раніше тільки нормативно-правові акти окремих сфер діяльності передбачали таку можливість.

Суб'єктами розгляду в порядку адміністративного оскарження є керівна особа адміністративного органу (вищестоящего адміністративного органу), тобто органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, їх посадова особа, інший суб'єкт, який відповідно до закону уповноважений здійснювати функції публічної адміністрації (Схема 1).

Функції публічної адміністрації	<ul style="list-style-type: none"> → надання адміністративних послуг, → здійснення інспекційної (контрольної, наглядової) діяльності, → вирішення інших справ за заявою особи або за власною ініціативою адміністративного органу (ст.2 Закону).
--	---

Схема 1. Функції публічної адміністрації

До адміністративних органів відносять органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб (Схема 2).

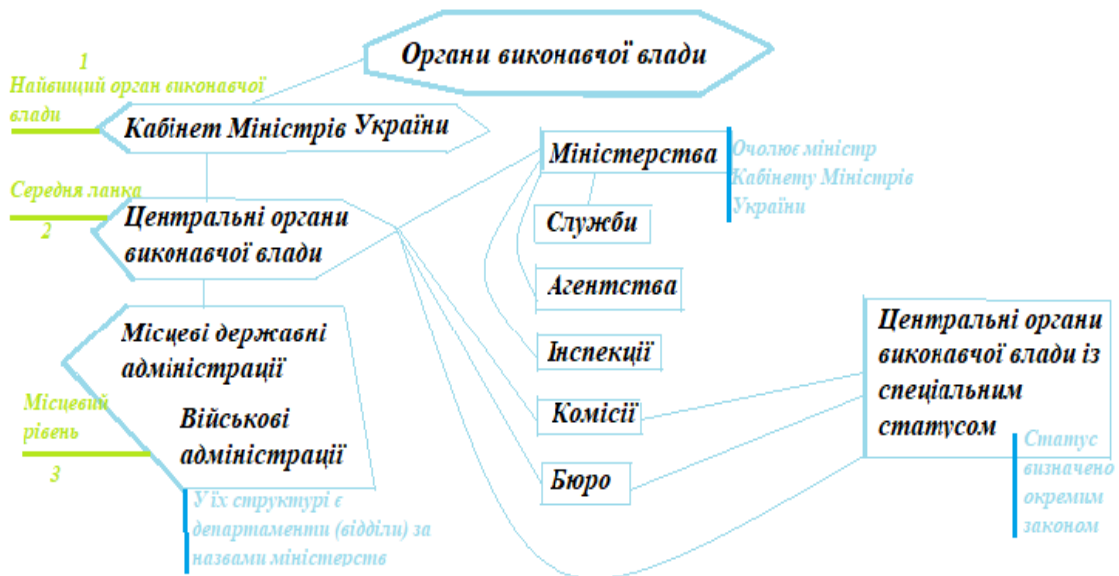

Схема 2. Система координації та підпорядкування органів виконавчої влади

Предметом оскарження є адміністративний акт.

Відповідно до розділу 6. статті 78 Закону, право на адміністративне оскарження має особа, яка вважає, що: 1) прийнятим адміністративним актом чи його виконанням порушено або може бути порушено її право, свобода чи законний інтерес; 2) процедурне рішення або дія, бездіяльність адміністративного органу негативно впливає на її права, свободи чи законні інтереси.

До моменту прийняття адміністративного акту особа може оскаржити: 1) відмову щодо початку адміністративного провадження; 2) відмову в наданні статусу заінтересованої особи; 3) відмову щодо відводу посадової особи адміністративного органу (члена колегіального органу) або особи, яка сприяє розгляду справи; 4) рішення про зупинення або закриття адміністративного

провадження; 5) відмову в наданні доступу до матеріалів справи або обмеження права особи на ознайомлення з такими матеріалами; б) іншу процедурну дію та/або процедурне рішення у визначених законом випадках.

Скарга на іншу процедурну дію та/або процедурне рішення адміністративного органу, крім передбачених вище випадків, подана до завершення адміністративного провадження, розглядається після прийняття адміністративного акту. Бездіяльність адміністративного органу оскаржується у разі неприйняття адміністративного акту у встановлений законом строк або зволікання з розглядом справи (прийняттям процедурного рішення та/або вчиненням процедурної дії).

Скаргу на вчинення тієї самої процедурної дії, бездіяльність або прийняття того самого адміністративного акта може бути подано окремою особою (індивідуальна скарга) або групою осіб (колективна скарга) лише один раз, крім випадків, передбачених законом. Відповідно до ст. 79 Закону, суб'єктом розгляду скарги є адміністративний орган вищого рівня (з урахуванням особливостей, визначених для оскарження адміністративних актів за делегованими повноваженнями), якщо інший суб'єкт не передбачений законом.

Суб'єкт розгляду скарги (СРС) під час здійснення адміністративного провадження за скаргою користується правами і виконує обов'язки, визначені Законом для адміністративного органу, та може здійснювати перегляд справи в повному обсязі, у тому числі збирати додаткові докази. СРС, пов'язаної із здійсненням органом місцевого самоврядування делегованого йому повноваження органу виконавчої влади, є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику щодо делегованого повноваження.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», представницьким органом місцевого самоврядування є виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення. Районні та обласні ради є

органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст.

Виконавчі органи рад – це органи, які відповідно до Конституції України [1] та Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [3] створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування у межах, визначених цим та іншими законами. Посадова особа місцевого самоврядування визначена законом про місцеве самоврядування як особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Відповідно до статті 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», система місцевого самоврядування включає: територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення. У містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

Делеговані повноваження – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад (Закон України «Про місцеве самоврядування»).

Відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації», місцева державна адміністрація в межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізує

повноваження, делеговані їй відповідною радою. Склад місцевих державних адміністрацій формують голови місцевих державних адміністрацій. Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України на строк повноважень Президента України. Місцеві державні адміністрації здійснюють повноваження місцевого самоврядування, делеговані їм відповідними радами. Кабінет Міністрів України в межах, визначених законами України, може передавати місцевим державним адміністраціям окремі повноваження органів виконавчої влади вищого рівня.

Правонаступництво адміністративного органу – це повний або частковий перехід компетенції (функцій, повноважень та відповідальності) від одного адміністративного органу до іншого, що здійснюється в порядку, визначеному законом. У разі відсутності адміністративного органу вищого рівня скарга щодо прийнятого адміністративного акту, процедурних рішень, дій чи бездіяльності адміністративного органу подається до того самого адміністративного органу, який прийняв адміністративний акт, вчинив процедурні дії та/або прийняв процедурне рішення чи допустив бездіяльність, що оскаржуються, якщо при ньому утворено комісію з розгляду скарг. Такий адміністративний орган має статус суб'єкта розгляду скарги.

Суб'єкт розгляду скарги може утворити комісію з розгляду скарг. До складу комісії з розгляду скарг, крім посадових осіб адміністративного органу, можуть включатися представники інститутів громадянського суспільства у кількості, що не перевищує третини її загального складу. Діяльність комісії з розгляду скарг здійснюється з дотриманням вимог Закону «Про адміністративну процедуру».

Рішення комісії з розгляду скарг оформлюється висновком, який має рекомендаційний характер і є обов'язковим для розгляду керівником (іншою уповноваженою особою) відповідного адміністративного органу. Остаточне рішення щодо скарги приймається відповідним адміністративним органом не пізніше як на п'ятий робочий день з дня отримання рішення комісії з розгляду скарг.

Неврахування висновку комісії з розгляду скарг обґрунтовується та додається разом з висновком до остаточного рішення, прийнятого за результатами розгляду скарги.

Основними завданнями комісії є: 1) розгляд скарги по суті; 2) перегляд адміністративної справи в повному обсязі, за результатами розгляду якої прийнято адміністративний акт, вчинено процедурну дію та/або прийнято процедурне рішення чи допущено бездіяльність, із забезпеченням перевірки обставин справи, повторним дослідженням доказів та інших матеріалів справи; 3) ухвалення рішення за результатами розгляду скарги, яке оформлюється висновком, подання його відповідному адміністративному органу.

У разі якщо такий адміністративний орган не утворив комісію з розгляду скарг, скарга на адміністративний акт, процедурне рішення, дію чи бездіяльність адміністративного органу подається до суду відповідно до закону.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року зі змінами 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 року зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.

3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 року зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Примірне положення про комісію з розгляду скарг. Затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2023 р. № 420. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-2023-%D0%BF#n9>.

НАПРЯМ 3. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ТА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Бибик Юлія Ярославівна, студентка групи ПРз(м1)-01
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Склад Європейського Союзу. Країни-кандидати на вступ до ЄС

Європейський Союз (ЄС) є політико-економічним союзом, що об'єднує 27 країн Європи. Створений у 1957 році як Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС), Союз поступово розширювався та розвивався, змінюючи свою назву та розширюючи свої компетенції. У 1993 році була укладена Маастрихтська угода, яка сформулювала основні цілі та принципи ЄС, а також встановила спільну валюту - євро. Членами ЄС є країни Європи, які прагнуть спільно працювати над політичною, економічною та соціальною інтеграцією для сприяння миру та процвітання у регіоні.

Одним із ключових принципів Європейського Союзу є принцип європейської інтеграції, який передбачає поступове зближення країн-членів у різних сферах, таких як економіка, політика, права людини та соціальна справедливість. Цей процес сприяє зміцненню миру та стабільності на континенті та сприяє розвитку європейського громадянства. Європейський Союз заснований на принципах демократії, правової держави та громадянських свобод. Він має

розвинуті інституції, такі як Європейська Комісія, Європейський Парламент, Рада Європейського Союзу та Європейський Суд, які спільно приймають рішення та встановлюють законодавство для всього Союзу.

Європейський Союз постійно розвивається, розширюючи свої компетенції та роблячи акцент на нові виклики, такі як зміни клімату, боротьба з тероризмом та зміцнення економіки. Він залишається ключовим гравцем у глобальних справах і продовжує здійснювати вплив на міжнародному рівні. Ще однією важливою характеристикою Європейського Союзу є його здатність до реагування на виклики та кризи, що виникають як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Зокрема, Союз має механізми для спільної дії у сферах безпеки, міграції, енергетики та інших важливих питань.

Крім того, Європейський Союз активно співпрацює з іншими міжнародними організаціями та країнами з метою зміцнення своєї ролі у світі. Він виступає за збереження міжнародного миру та безпеки, сприяє розвитку демократії та прав людини, а також відстоює принципи міжнародного права та справедливості.

У своїй історії Європейський Союз вже пройшов декілька хвилюючих етапів, включаючи розширення до нових країн-членів та реформи структур для відповідності змінюваному світовому контексту. Завдяки цьому Союз продовжує залишатися ключовим фактором у політичному, економічному та соціальному житті Європи та світу в цілому. Загалом, Європейський Союз є унікальним проектом міжнародної співпраці, який сприяє зміцненню миру, стабільності та процвітання у регіоні та за його межами. Його склад та функціонування продовжують еволюцію, але основні принципи співпраці та взаємодії залишаються незмінними.

Європейський Союз також активно працює над зміцненням своїх зовнішніх зв'язків та міжнародного впливу. Він веде переговори з іншими країнами та регіонами з метою укладання торговельних угод, співпраці у сферах безпеки та оборони, а також розвитку гуманітарних та розвиткових програм.

Крім того, Європейський Союз відіграє важливу роль у боротьбі з глобальними викликами, такими як зміна клімату, бідність та нерівність, міграційні потоки та інші. Він співпрацює з міжнародними партнерами для розробки спільних стратегій та рішень для вирішення цих проблем.

Таким чином, Європейський Союз залишається ключовим гравцем у глобальних справах та відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності, миру та процвітання у регіоні та світі в цілому. Його склад, структура та функціонування продовжують розвиватися, але основні цінності та принципи співпраці залишаються сталими.

Однією з головних причин створення Європейського Союзу була прагнення забезпечити мир та стабільність на континенті після двох світових війн. Цей аспект зберігає свою актуальність й до сьогодні, враховуючи складні геополітичні та економічні виклики.

Європейський Союз виступає також як сильний економічний блок у світі. Його об'єднаний ринок забезпечує можливість для бізнесу та промисловості з усієї Європи нарощувати економічний потенціал та конкурентоспроможність. У своїй діяльності Європейський Союз керується цінностями демократії, прав людини, свободи та справедливості. Він прагне забезпечити гідне життя для своїх громадян та сприяти мирному та процвітаючому майбутньому для всіх країн Європи та їхніх громадян.

Європейський Союз постійно розвивається та адаптується до нових викликів та можливостей. Його реформи та ініціативи спрямовані на зміцнення європейської інтеграції, забезпечення сталого економічного розвитку та збереження миру та стабільності на континенті.

У підсумку, Європейський Союз залишається символом міжнародної співпраці та є одним з найважливіших політичних, економічних та соціальних об'єднань у світі. Його роль у забезпеченні миру, стабільності та процвітання на європейському континенті важлива як для його членів, так і для всього світу.

Ще однією ключовою складовою Європейського Союзу є спільна зовнішня політика і політика безпеки. Це означає, що країни-члени ЄС

діють разом для захисту своїх спільних інтересів у світі. Це може включати в себе укладання міжнародних угод, спільні зусилля у вирішенні конфліктів, миротворчі місії, а також оборонні ініціативи.

Крім того, Європейський Союз має розвинуту систему гуманітарної допомоги та розвитку, яка спрямована на підтримку країн у розвитку та країн, які потерпають від кризових ситуацій. Це включає надання фінансової допомоги, економічну підтримку, а також технічну допомогу для підвищення рівня життя та підтримки громадянського суспільства.

Поза 27 країнами-членами, є країни, які виражають бажання вступити до Європейського Союзу. Ці країни-кандидати здійснюють реформи та здійснюють зусилля для відповідності критеріям, встановленим ЄС для вступу. Деякі з найбільш відомих країн-кандидатів на вступ до ЄС включають Туреччину, Сербію, Чорногорію, Албанію та Македонію. Кожна з цих країн має свої унікальні виклики та перспективи щодо інтеграції до Європейського Союзу, і вступ до нього може стати для них стратегічно важливим кроком у політичному та економічному розвитку. Сербія, Чорногорія, Албанія та Македонія також активно працюють над реформами та змінами у своїх країнах для наближення до стандартів ЄС. Ці країни стикаються з викликами, пов'язаними з корупцією, правами людини, громадянським суспільством та економічним розвитком. Проте вони продовжують рухатися вперед і використовують підтримку та допомогу ЄС для зміцнення своїх інституцій та забезпечення зростання.

Вступ до Європейського Союзу є складним та тривалим процесом для будь-якої країни-кандидата. Він вимагає великих зусиль у виконанні реформ, глибоких змін у різних сферах життя та відповідності строгим критеріям, встановленим ЄС. Однак перспектива вступу до Союзу відкриває нові можливості для країн та сприяє розвитку стабільності та процвітання у всьому регіоні.

Поза країнами Балканського регіону, існують інші країни, які виразили бажання стати членами Європейського Союзу. Серед них можна відзначити Ісландію та Ліхтенштейн, які є частинами

Європейської Економічної Зони та Шенгенської зони, а також Норвегію, яка також входить до Європейської Економічної Зони, але не є членом ЄС. Ці країни мають глибокі економічні та політичні зв'язки з ЄС та розглядають можливість стати його повноправними членами.

Окрім того, існують країни, які мають статус кандидата на вступ до ЄС, але процес їхнього приєднання тимчасово призупинений або неактивний. Наприклад, Туреччина, яка здійснює реформи та співпрацює з ЄС, але має незавершені питання стосовно демократії, прав людини та інших аспектів. Зазначені країни мають різні шляхи та темпи розвитку щодо їхнього приєднання до Європейського Союзу. Однак їхня бажаність стати членами ЄС свідчить про важливість та привабливість цього об'єднання для країн Європи та їхніх громадян.

Крім того, існують країни, які вже мають статус кандидата на вступ до ЄС, але поки не почали офіційний процес переговорів. Серед таких країн можна відзначити Молдову та Алжир. Ці країни прагнуть зміцнити свої відносини з Європейським Союзом та підтримати політичні та економічні реформи для наближення до стандартів ЄС. У кожній з цих країн є свої унікальні виклики та можливості у процесі приєднання до Європейського Союзу. Вони продовжують працювати над удосконаленням своїх інституцій, зміцненням демократії та прав людини, а також розвитком своїх економік для досягнення стандартів ЄС.

Отже, країни-кандидати на вступ до Європейського Союзу є різноманітними за своїм розвитком та рівнем готовності до членства. Проте їхня бажаність приєднатися до ЄС свідчить про значення та привабливість європейської інтеграції як для країн Європи, так і для всього регіону.

Деякі країни, такі як Сербія та Чорногорія, знаходяться на різних етапах процесу приєднання до Європейського Союзу. Сербія отримала статус кандидата на вступ до ЄС у 2012 році і з тих пір активно здійснює реформи у таких сферах, як права людини, боротьба з корупцією та реформа судової системи. Чорногорія, зі своєї сторони, є

країною-кандидатом з 2010 року і також активно працює над гармонізацією свого законодавства з вимогами ЄС.

Поряд з цим, деякі країни, такі як Албанія та Македонія Північна, борються з внутрішніми політичними та економічними викликами на шляху до європейської інтеграції. Вони продовжують працювати над реформами у сфері правової держави, боротьби з корупцією та політичною стабільністю, щоб відповісти на вимоги Європейського Союзу. У підсумку, країни-кандидати на вступ до Європейського Союзу мають різні шляхи та швидкості розвитку на шляху до членства. Проте їхня спільна мета полягає у зміцненні демократії, прав людини та економічного розвитку, щоб стати повноправними членами європейської спільноти.

Деякі країни, такі як Туреччина, знаходяться у складному становищі у контексті європейської інтеграції. Туреччина має статус кандидата на вступ до ЄС з 1999 року, проте процес приєднання ускладнений різними факторами, включаючи політичні суперечності, питання прав людини та демократії. Незважаючи на це, Туреччина залишається важливим стратегічним партнером для ЄС у багатьох сферах, таких як економіка, безпека та міграція. Крім того, країни Західного Балкану, такі як Сербія, Албанія, Північна Македонія, Чорногорія, Боснія і Герцеговина та Косово, також виражають бажання стати членами Європейського Союзу. Ці країни ведуть активні реформи та співпрацюють з ЄС для досягнення стандартів, необхідних для приєднання.

Усі ці країни мають свої унікальні виклики та можливості на шляху до європейської інтеграції. Вони продовжують працювати над зміцненням своїх інституцій, правової системи та економіки, щоб стати повноправними членами Європейського Союзу та забезпечити стабільність і процвітання для своїх громадян.

Крім того, існують країни, які вже подали заявки на вступ до Європейського Союзу, такі як Молдова та Алжир. Ці країни активно працюють над виконанням критеріїв ЄС та проводять реформи у різних сферах, включаючи правову систему, громадянське суспільство та економіку. Зазначені країни мають свої унікальні виклики та

перешкоди на шляху до приєднання до Європейського Союзу. Проте їхня готовність до здійснення реформ та наближення до європейських стандартів свідчить про їхнє рішуче прагнення стати членами ЄС та співпрацювати з ним у сферах політики, економіки та безпеки.

У підсумку, країни-кандидати на вступ до Європейського Союзу представляють широкий спектр культур, економік та політичних систем. Їхня приєднання до ЄС може збагатити спільноту новими можливостями та ресурсами, а також сприяти стабільності та процвітанню у регіоні та поза його межами. Країни-кандидати на вступ до Європейського Союзу представляють різні регіони та культури з унікальними викликами та можливостями. Протягом останніх десятиліть багато країн виявили бажання стати членами ЄС і активно працюють над виконанням критеріїв для приєднання.

Процес розширення Європейського Союзу є складним та вимагає від країн-кандидатів значних зусиль у реформах та гармонізації їхнього законодавства з європейськими стандартами. Він також сприяє зміцненню демократії, прав людини та економічного розвитку у регіоні. Європейський Союз, у свою чергу, отримує можливість розширити свої границі та збільшити своє впливове положення у світі через приєднання нових членів. Крім того, це сприяє зміцненню миру, стабільності та економічного зростання у регіоні.

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-сайт ЄС: URL: <https://eullex.europa.eu/homepage.html>.
2. Дугінець Г.В. «Бар'єри на шляху вступу нових членів до ЄС в сучасних умовах». *Вісник Приазовського Державного Технічного Університету*. 2025. № 29.
3. Фомін С. Європейський дім: труднощі розширення. *Політика і час*. 2006. № 7.

Бурлак Оксана Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Захист інтересів України в Міжнародному суді ООН у зв'язку з агресією Російської Федерації

З огляду на події, які розгорталися в Україні, починаючи з 2014 р. у зв'язку з агресією Російської Федерації, стало очевидним, що використання механізмів міжнародного правосуддя стануть в найближчій перспективі одними із інструментів захисту Україною своїх інтересів та притягнення до відповідальності країну-агресорку.

Як відомо, Міжнародний суд ООН є єдиним міжнародним судовим органом універсального характеру, що уповноважений розглядати спори між державами та надавати консультативні висновки з будь-якого питання міжнародного права, володіє юрисдикцією щодо тлумачення міжнародних договорів, встановлення факту порушення міжнародного зобов'язання та характеру і розміру відшкодування, що випливає з такого порушення. Свою юрисдикцію він реалізує у тому випадку, коли сторони висловили свою згоду на передачу йому міжнародного спору, реалізуючи, зокрема, спеціальні статті міжнародних договорів, за якими вони заздалегідь передбачили компетенцію Суду на розгляд спору між ними.

У 2017 р. Україна подала Заяву до Міжнародного суду ООН, яка стосувалась порушення Російською Федерацією своїх зобов'язань за двома міжнародними договорами: Міжнародною конвенцією про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р. (далі – МКБФТ) та Конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. (далі – КЛФРД). Перша стосувалась збройної діяльності на сході України, яка вчинялася озброєними групами, пов'язаними з двома утвореннями ЛНР/ДНР. Друга – подій, які відбувалися в Криму з

початку 2014 р., після того, як Російська Федерація окупувала Кримський півострів та розпочала кампанію расової дискримінації, позбавляючи кримських татар та етнічних українців у Криму їхніх політичних, громадянських, економічних, соціальних та культурних прав.

Відповідно до МКБФТ Україна вимагала: припинити і відмовитися від подальшого надання підтримки незаконним збройним угрупованням, що вчиняють акти тероризму на території України; докласти зусиль для гарантування того, щоб усю зброю, надану таким групам було вивезено з України; здійснювати належний прикордонний контроль, щоб не допустити нових актів фінансування тероризму, в тому числі постачання зброї з території Росії в Україну; припинити постачання грошей, зброї та іншого майна з Росії та окупованого Криму для незаконних збройних формувань, що вчиняють акти тероризму в Україні, включно із замороженням всіх банківських рахунків, використовуваних для їх підтримки; повністю відшкодувати втрати, пов'язані зі збиттям рейсу МН 17 Малайзійських авіаліній та з обстрілами мирних жителів у Волновасі, Маріуполі, Краматорську [1, с. 208].

Що стосується КЛФРД вимоги України стосувалися: припинення і утримання від політики культурної зачистки; вжиття всіх необхідних і належних заходів для гарантування повного і рівного захисту для всіх груп в окупованому Росією Криму, включно з кримськими татарами та етнічними українцями; відновлення права кримськотатарського народу на участь у культурних заходах, у тому числі щорічному відзначенні річниці їх депортації з Криму; вжиття всіх необхідних заходів для припинення зникнень і вбивств кримських татар в окупованому Росією Криму; розслідування випадків таких зникнень; відновлення ліцензії та роботу кримськотатарських ЗМІ; припинення втручання у кримськотатарську освіту і вжиття всіх необхідних заходів для відновлення освіти кримськотатарською мовою в окупованому Криму; відновлення права етнічних українців щодо їх участі в культурних заходах в окупованому Росією Криму; відновлення функціонування україномовних ЗМІ. [1, с. 208-209]

Невдовзі після цього Суд ухвалив Наказ про тимчасові заходи, вказавши, що:

1) Російська Федерація повинна, відповідно до своїх зобов'язань за КЛФРД: (а) утримуватися від збереження або введення обмежень на здатність кримськотатарської громади зберігати свої представницькі інститути, включаючи Меджліс; (б) забезпечити доступність освіти українською мовою в Криму;

2) обидві сторони утримуються від будь-яких дій, які можуть погіршити або продовжити спір, що перебуває на розгляді Суду, або ускладнити його вирішення [2, с. 40].

31 січня 2024 р. Суд виніс остаточне рішення у справі, яке було не однозначно сприйняте правовою спільнотою, адже більшість вимог України не були задоволені.

Оскільки відповідно до п. 1 ст. 2 МКБФТ, надання або збір коштів (до речі, в офіційному перекладі конвенції українською мовою термін «founds» перекладено як «кошти», а не «активи») є складовими елементами злочину фінансування тероризму, Суд надав тлумачення даному терміну, оскільки щодо нього мали місце розбіжності між сторонами. Суд зазначив, що термін «кошти» охоплює різні форми грошової або фінансової підтримки та поширюється також на широке коло активів, які можна обміняти або використати за їх грошову вартість, наприклад, дорогоцінні метали або мінерали (золото та діаманти), твори мистецтва, енергетичні ресурси (нафта) і цифрові активи (крипто валюта), якщо такі активи надаються за їхню грошову вартість, а не як засіб вчинення терористичних актів. З огляду на це, Суд виключив зі змісту даного терміну засоби, що використовуються для вчинення терористичних актів, у тому числі зброю та тренувальні табори, вказавши, що беручи до уваги об'єкт та мету договору, ймовірно постачання зброї різним озброєним групам, що діють в Україні, та ймовірна організація тренувань для членів цих груп виходять за межі матеріальної сфери дії МКБФТ [3, с. 36].

Можна констатувати дещо консервативний та не послідовний підхід у тлумаченні судом «фінансування тероризму», оскільки відповідно до Конвенції «кошти» означають активи будь-якого роду,

матеріальні чи нематеріальні, рухомі чи нерухомі, незалежно від способу їх придбання...» (п. 1 ст. 1) і ця частина статті, виходячи з її змісту, охоплює не тільки активи фінансового спрямування. Що стосується другої частини вказаної статті «... а також юридичні документи або акти у будь-якій формі, в тому числі в електронній або цифровій, які засвідчують право на такі активи або участь у них, включаючи банківські кредити, дорожні чеки, банківські чеки, поштові перекази, акції, цінні папери, облігації, векселя, акредитиви, але не обмежуючись ними», вказує на те, що перелічені в першій частині активи включають в тому числі і фінансові активи. При цьому, Міжнародний суд ООН в межах змісту терміну «кошти» відносить твори мистецтва, енергетичні ресурси, як то нафта, до активів, які можна обміняти або використати за їх грошову вартість, в той же час виключає з цього переліку зброю, яка також має фінансову цінність. У цьому контексті ряд суддей, що брали участь у розгляді справи, виклали свою окрему думку щодо такого обмеженого тлумачення, вказавши зокрема наступне: виключення зброї та інших предметів, які використовуються в терористичних актах із визначення «коштів» як «активів будь-якого виду» створює додатковий елемент наміру, який не має жодного підґрунтя в Конвенції» (суддя *ad hoc* Фаусто Покар (Італія) [4, с.3]); сфера застосування Конвенції є ширшою і охоплює не фінансові активи, навіть якщо вони не використовуються для отримання грошової або фінансової вигоди. В протилежному випадку висновок суперечить інтуїції та ускладнює застосування МКБФТ на практиці, оскільки створює плутанину щодо ситуацій, в яких сторони повинні вживати заходів відповідно до Конвенції (суддя Гіларі Чарлсворт (Австралія) [5,с.4]); кошти означають активи будь-якого виду без обмежень. Не зовсім зрозуміло, чому «кошти», як вони визначені в п. 1 ст. 1 Конвенції, не можуть включати зброю, коли це визначення конкретно включає «матеріальні» і «рухомі» активи. Якщо «активи будь-якого виду» можуть включати нерухоме майно, то вони також можуть включати і зброю (суддя Далвір Бхандарі (Індія) [6, с.2]).

Тим не менше Суд дійшов висновку, що Російська Федерація порушила свої зобов'язання за п. 1 ст. 9 МКБФТ, що стосується

необхідності держави-учасниці Конвенції розслідувати заяви про вчинення злочинів у сфері фінансування тероризму ймовірними правопорушниками, які перебувають на її території. Україна вказала на кілька вербальних нот, надісланих їй Міністерством закордонних справ до Міністерства закордонних справ Російської Федерації, які, на її думку, містили достовірні твердження про фінансування тероризму окремими особами на території Відповідача. На думку Суду, три вербальні ноти містили достатньо детальні звинувачення, щоб покласти на Російську Федерацію зобов'язання провести розслідування викладених у них фактів, а у випадку труднощів у встановленні місцезнаходження осіб, визначених в повідомленнях української сторони, вона повинна була звернутися до співпраці з Україною для проведення необхідних розслідувань і вказати останній, яка додаткова інформація могла б ще знадобитися.

Стосовно КЛФРД Суд повинен був визначити, по-перше, чи мали місце окремі акти расової дискримінації у розумінні п. 1 ст. 1 Конвенції, і, по-друге, що ці акти в сукупності становлять практику расової дискримінації. Як і більшість міжнародних судових органів Міжнародний суд ООН діє на основі принципу *jura novae curia* («суду відоме право»), який означає, що коли сторони звертаються до суду з правовими аргументами, саме суд визначатиме для себе, у чому полягає право. А це передбачає, що тягар доведення покладається на сторону, яка вказує на існування тих чи інших фактів, і саме Україна повинна була довести їх наявність на підтримку своїх тверджень. Суд у своєму рішенні зазначив, що стандарт доказування у справах може відрізнятися залежно від тяжкості обвинувачення. Однак, якщо справи стосуються звинувачень в масових порушеннях прав людини, Суд оцінюватиме наявність переконливих доказів щодо фактів, на які посилається Україна. У зв'язку з цим доказова база оцінюватиметься Судом за наступними критеріями: 1) джерела доказів; 2) процес, за допомогою якого вони були отримані; 3) якість або характер матеріалу. Крім того, Суд сформулював вимоги щодо врахування доказів стосовно показань свідків, матеріалів у справі, таких як статті в пресі та витяги з публікацій.

Не по всіх заявлених вимогах Україні вдалося переконати Суд у реалізації Російською Федерацією дискримінаційної політики щодо кримських татар та етнічних українців на Кримському півострові. Суд констатував, що переслідування осіб за ознакою громадянства та політичною ознакою не є расовою дискримінацією у розумінні п. 1 ст. 1 КЛФРД, відповідно до якого будь-яке розрізнення у ставленні, має ґрунтуватися на одній із заборонених ознак – расі, кольорі шкіри, родовому, національному чи етнічному походженні.

За даною Конвенцією Україні вдалося довести, що Російська Федерація порушила свої зобов'язання за ст.2(1)(а) та ст. 5(е)(v) КЛФРД, а саме право етнічних українців на освіту українською мовою, оскільки не забезпечила їх ефективним захистом від тиску при обранні відповідної мови освіти після 2014 р. Окрім цього, Суд констатував, що Російська Федерація порушила вимоги Наказу про тимчасові заходи, по-перше, зберігаючи заборону діяльності Меджлісу в Криму, а по-друге, після ухвалення вищезгаданого Наказу Російська Федерація визнала ДНР і ЛНР незалежними утвореннями та розпочала «спеціальну військову операцію» проти України, що серйозно підірвали основу для взаємної довіри та співробітництва і, таким чином, ускладнили вирішення спору між сторонами.

Отже, з огляду на вище викладене можна зробити наступні висновки:

1. Звернувшись до Міжнародного суду ООН для захисту своїх інтересів у зв'язку з агресією Російської Федерації Україна продемонструвала міжнародному співтовариству відданість своїм міжнародно-правовим зобов'язанням щодо мирного вирішення міжнародних спорів, а саме розв'язувати спори таким чином, щоб не піддавати загрозі міжнародний мир, безпеку та справедливість і докладатиме зусиль щодо врегулювання спору виключно на основі норм та принципів міжнародного права.

2. Вперше в рамках Міжнародного суду ООН Російська Федерація визнана порушницею норм міжнародного права, а це відповідно означає виведення її з формату держав, які поважають, забезпечують та гарантують міжнародний правопорядок.

3. Вперше розглянувши справу по суті за Міжнародною конвенцією про боротьбу з фінансуванням тероризму Міжнародний суд ООН за ініціативою України заклав основи для формування власної судової практики за цим міжнародним договором. І хоча тлумачення Міжнародним судом ООН деяких положень цієї Конвенції викликало численні дискусії серед правничої спільноти, а також судів, що розглядали справу «Україна проти Російської Федерації», це матиме у майбутньому позитивний вплив на формування норм міжнародного права у цій сфері та обґрунтування позицій держав при зверненні до Суду в аналогічних ситуаціях.

4. Позиція Суду щодо стандартів доказування у справах, що стосуються звинувачень у масових порушеннях прав людини повинні бути в подальшому враховані Україною при формуванні доказової бази в рамках конвенцій про права людини. Адже на сьогодні, Міжнародний суд ООН розглядає ще одну справу, подану Україною 26 лютого 2022 р. проти Російської Федерації щодо порушення останньою Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р. У цій справі Суд уже виніс Наказ про тимчасові заходи, в якому зобов'язав Росію зупинити військове вторгнення в Україну (Наказ від 16 березня 2022 р.), а також прийняв рішення про наявність у нього юрисдикції щодо розгляду справи по суті (Рішення Суду від 2 лютого 2024 р.). Крім того, в контексті агресії Російської Федерації Україна в майбутньому може також ініціювати справи у Міжнародному суді ООН ще за двома конвенціями щодо яких Україна і Росія визнали його юрисдикцію і не зробили застережень у зв'язку з цим, це Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р. та Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р.

Список використаних джерел:

1. Савчук К.О., Мельничук О.І. Міжнародний суд ООН. Енциклопедія міжнародного права: у 3 т., М - Я / редкол.: Ю. С.

Шемшученко, В. Н. Денисов та ін. Київ. Академперіодика, 2019. Т.3. С. 203-209

2. Application of the International convention for the suppression of the financing of terrorism and of the International convention on the elimination of all forms of racial discrimination (Ukraine v. Russian Federation). Request for the indication of provisional measures. Order of 19 April 2017. 41 p.

3. Application of the International convention for the suppression of the financing of terrorism and of the International convention on the elimination of all forms of racial discrimination (Ukraine v. Russian Federation). Judgement of 31 January 2024. 114 p.

4. Separate opinion of Judge ad hoc Pocar. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-11-en.pdf>

5. Separate opinion of Judge Charlesworth. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-09-en.pdf>

6. Separate opinion of Judge Bhandari. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-07-en.pdf>

Бурянна Наталія Володимирівна,
студентка 1 курсу ОР «магістр» (група ПРз(м1)-01),
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Критерії вступу країни до ЄС

Вступ до ЄС є однією з ключових стратегічних мет ціллю для багатьох країн, оскільки це відкриває доступ до великого ринку, фінансової підтримки та політичного впливу. Проте, цей процес супроводжується низкою критеріїв, які кандидатські країни повинні виконувати для успішного вступу. ЄС є об'єднанням новітнього типу, де країни-члени юридично залишаються суверенними державами, які добровільно «об'єднали свої суверенітети для того, щоб збільшити свою потужність та вплив у світі, якою жодна з країн-членів не могла б досягти наодинці». Можна зазначити, що процес розширення Європейського Союзу все ж таки супроводжується певними змінами правового статусу на кожному етапі й також супроводжується делегуванням суверенних повноважень до спільних органів ЄС.

Стати членом ЄС – це складна процедура, яка не відбувається одразу. Будь-яка країна, яка задовольняє умови для членства, може подати заявку. Країна, яка бажає приєднатися до ЄС, подає заявку на членство до Ради, яка просить Комісію оцінити здатність заявника відповідати Копенгагенським критеріям.

1. Політичні критерії: Перед вступом до ЄС країна повинна мати стабільну демократію, що означає дотримання прав людини, правової держави та ефективну діючу систему правосуддя. Крім того, вона

повинна забезпечувати захист меншин, гарантувати свободу слова та зібрань, а також мати функціонуючу систему політичної партисності.

2. Економічні критерії: Країна-кандидат повинна мати стабільну економіку, здатну витримувати конкуренцію на внутрішньому ринку ЄС. Це означає ефективну ринкову економіку, здатну до функціонування на основі відкритих ринків та вільної конкуренції. Також необхідно впровадження економічних реформ, які підтримують стабільність та зростання.

3. Адміністративні та інституційні критерії: Країна повинна мати ефективну та незалежну публічну адміністрацію, здатну виконувати право ЄС та здійснювати адаптацію законодавства країни до вимог Європейського Союзу. Також важливо мати розвинену систему контролю корупції та ефективну боротьбу з організованою злочинністю.

4. Спроможність до виконання зобов'язань: Країна-кандидат повинна мати спроможність до виконання зобов'язань, які випливають із членства в ЄС, зокрема відповідальність за впровадження правового апарату та виконання рішень Європейського Суду.

5. Здатність до адаптації до політики та норм ЄС: Країна-кандидат повинна бути готова до прийняття та впровадження політики та норм ЄС, що стосуються внутрішнього ринку, валюти, міграції, енергетики, а також зовнішньої політики.

Можливість прийняття певної країни до складу Європейських Співтовариств передбачена в Статті 49 Договору про ЄС. Теоретично кожна країна може подати заявку на вступ до ЄС. Однак кандидат повинен виконати для цього низку вимог.

Так, передумови вступу до ЄС знаходять своє відображення у ст. 40 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС). Відповідно до положень цієї статті будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, закріплені в ст. 2 ДЄС, та є відданою їх розповсюдженню, може подати заявку на членство в ЄС. Відповідно до ст. 2 ДЄС, Союз ґрунтується на таких цінностях, як повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин.

Інші вимоги до держав, які воліють приєднатися до ЄС, знаходять своє відображення у так званих Копенгагенських критеріях. Критерії, яким мають відповідати країни-кандидати на вступ до Європейського Союзу, були схвалені на засіданні Європейської Ради в Копенгагені у червні 1993 р. і включають у себе:

1) стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, повагу до прав людини, повагу і захист національних меншин (політичні критерії);

2) наявність дієвої ринкової економіки і здатність витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у межах ЄС (економічні критерії);

3) здатність узяти на себе зобов'язання, що впливають із членства в ЄС, включаючи суворе дотримання цілей політичного, економічного, валютного союзу (інші критерії);

4) спроможність Європейського Союзу абсорбувати нових членів, одночасно підтримуючи динаміку європейської інтеграції, що є важливим фактором спільного інтересу як Союзу, так і держав-кандидатів. Іноді цей критерій називають «незалежним», оскільки його суть – забезпечення того, щоб вступ нових країн не послабив європейську інтеграцію.

Країни, які бажають стати членами ЄС, повинні не лише закріпити принципи демократії і верховенства права у своїх конституціях, але й втілювати їх у повсякденне життя. Конституції країн-заявників мають гарантувати демократичні свободи, включаючи політичний плюралізм, свободу слова і свободу совісті. Вони встановлюють демократичні інститути та незалежні органи правосуддя, органи конституційної юрисдикції, що створює умови для нормального функціонування державних установ, проведення вільних і справедливих виборів, періодичної зміни правлячої парламентської більшості, а також визнання важливої ролі опозиції в політичному житті.

Виконання інституційних критеріїв є ключовим аспектом підготовки держави-кандидата до вступу в ЄС, оскільки вимагає не лише включення *acquis communautaire* до національного

законодавства, а й забезпечення його дієвої імплементації за допомогою відповідних адміністративних та судових структур. Під час проведення переговорів про вступ застосовуються критерії, які відповідають тридцяти одному розділу *acquis communautaire*.

Крім того обговорюються інші питання: фінансові домовленості – наприклад, скільки новий член, ймовірно, заплатить і отримає з бюджету ЄС (у формі переказів); перехідні домовленості – іноді певні правила вводяться поступово, щоб дати новому учаснику або існуючим учасникам час адаптуватися. На основі висновку Комісії Рада приймає рішення про мандат на переговори.

Під час переговорів Комісія стежить за прогресом кандидата у застосуванні законодавства ЄС та виконанні інших своїх зобов'язань, включаючи будь-які контрольні вимоги, дає кандидату додаткові вказівки, оскільки він бере на себе обов'язки членства, а також гарантує поточним членам, що кандидат відповідає умовам для приєднання.

Країни-кандидати – це країни перебувають у процесі інтеграції законодавства ЄС у національне законодавство. Коли країна-кандидат достатньою мірою відповідає політичним критеріям, Комісія рекомендує розпочати переговори про вступ. Переговори можуть початися лише тоді, коли всі уряди ЄС погодяться як на нього, так і на рамки переговорів односторонньо. Структура переговорів встановлюється для кожного кандидата. Проекти каркасів розділені на три частини: 1) принципи, що регулюють переговори про вступ, 2) суть переговорів і 3) порядок переговорів.

Увесь переговорний процес завершується лише після закриття всіх 33 розділів переговорів, що охоплюють усі *acquis* ЄС, згруповані в 6 тематичних кластерів. Згідно з переглянутою методологією, жоден розділ не буде закрито, доки не буде досягнуто проміжних контрольних показників у розділах про верховенство права (23 – судова система та основні права – і 24 – правосуддя, свобода та безпека). ЄС допомагає країнам, які бажають стати членами, політичною, фінансовою та технічною підтримкою. Це полегшує їм досягнення прогресу у виконанні ustalених вимог членства, зокрема

впровадження далекосяжних реформ і узгодження з правом ЄС. Європейський Союз надає країнам фінансову підтримку через Інструмент передвступної допомоги.

Після того, як Рада ухвалить рішення про прийняття заявника до ЄС на основі позитивного останнього звіту Комісії про прогрес, країна-кандидат і представники всіх існуючих країн ЄС повинні підписати та ратифікувати договір про приєднання. Це документ, який закріплює членство країни в ЄС. Він містить детальні положення та умови членства, усі перехідні домовленості та кінцеві терміни, а також деталі фінансових домовленостей та будь-які захисні положення.

Після підписання договору країна-кандидат стає країною, що приєднується. Це означає, що вона, як очікується, стане повноправним членом ЄС у дату, зазначену в договорі, за умови, що договір було ратифіковано.

Тим часом країна-кандидат користується спеціальними механізмами, такими як можливість коментувати проекти пропозицій ЄС, повідомлення, рекомендації чи ініціативи, а також «статус активного спостерігача» в органах і агентствах ЄС (має право висловлюватись, але не голосувати).

Отже, критерії вступу країни до Європейського Союзу є важливою та складною системою, яка передбачає не лише виконання певних технічних умов, але й прийняття та втілення цінностей та принципів, на яких ґрунтується ЄС. Цей процес вимагає від країни-кандидата серйозних зусиль та реформ, але він також відкриває шлях до нових можливостей для розвитку, співпраці та процвітання.

Усі ці критерії мають велике значення для країни, яка прагне вступити до Європейського Союзу. Вступ до ЄС є складним, але перспективним процесом, що вимагає від країни серйозних зусиль у впровадженні реформ та адаптації до стандартів ЄС. Політична стабільність, демократія, економічна конкурентоспроможність, правова сумісність, ефективне управління та соціальний розвиток - це основні аспекти, на які звертає увагу Європейський Союз під час розгляду кандидатури на вступ. Хоча це вимагає часу, зусиль та ресурсів, членство у ЄС може принести значні переваги для країни,

включаючи економічний розвиток, підвищення рівня життя та підтримку демократії та прав людини. Правильна реалізація не лише допоможе країні стати членом Європейського Союзу, але й сприятиме зміцненню взаємин між ним та іншими країнами Європи, сприяючи мирному та стабільному розвитку регіону.

Ключові критерії, які були розглянуті в доповіді, становлять основу для оцінки готовності країни до членства у ЄС. Важливо враховувати, що ці критерії не лише вимагають відповідності на папері, але й потребують реальних зусиль та реформ на практиці.

Вступ до ЄС відкриває нові можливості для економічного, соціального та політичного розвитку, а також сприяє зміцненню міжнародної позиції країни. Тому, не дивлячись на виклики та перешкоди, які можуть виникнути на шляху до членства у Європейському Союзі, ця мета є вартою всіх зусиль та ресурсів, щоб досягти її.

Список використаних джерел:

1. Жовква І.І. Критерії членства СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. Аналітичне дослідження. Київ, 2010.

2. Копенгагенські критерії. URL: http://ukrcei.org/uploads/files/default/kopengagenskie_kriterii.pdf

3. Машталір Х. Інтеграція України до Європейського Союзу як основа для розбудови громадянського суспільства. Підприємництво, господарство і право. 2017.

4. .Експерт про ЄС, Україну, Балкани та копенгагенські критерії. URL: http://www.unian.ua/society/282074_ekspert-proes-ukrajinu-balkani-ta-kopengagenski-kriteriji.html.

5. Договір про Європейський Союз; Договір, Міжнародний документ від 07.02.1992.

6. Копенгагенські критерії членства в Європейському союзі (довідка). URL: <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774>.

Войтків Христина Василівна,
студентка 5 курсу (група ПРз(м1)-01)
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Суб'єкти права Європейського Союзу

Європейський Союз (ЄС) є величезним політичним та економічним об'єднанням, яке об'єднує держави-члени в єдиній системі права та політики. Ця система базується на принципах демократії, прав людини та правової держави. Основною будівельною одиницею ЄС є його суб'єкти права, які формують, реалізують та захищають правовий порядок Союзу.

До суб'єктів права ЄС належать учасники інтеграційних відносин, які є носіями прав і обов'язків, що безпосередньо впливають з правопорядку Євросоюзу. Всі суб'єкти права Євросоюзу здатні реалізовувати свої права та обов'язки шляхом прямої участі в інтеграційних відносинах. З іншого боку, їх діяльність підпорядковується правопорядку Євросоюзу.

В інтеграційних відносинах, які регулюються правом Євросоюзу, суб'єкти цього права беруть участь або безпосередньо (фізичні та юридичні особи) або через уповноважені ними органи (держави-члени та ЄС).

Суб'єкти права Європейського Союзу представляють собою різноманітну групу учасників, які взаємодіють у рамках європейського правового простору. Ось детальна характеристика цих суб'єктів:

Фізичні особи, які є громадянами держав-членів ЄС, мають свої індивідуальні права, такі як право на свободу переміщення, право на

працю, право на освіту тощо. Юридичні особи, такі як підприємства, організації та інші установи, діють на підставі відповідних правил та регуляцій ЄС, які регулюють діяльність на внутрішньому ринку та забезпечують конкурентну середу.

Держави-члени є ключовими учасниками інтеграційних відносин в рамках ЄС. Вони представляють свої інтереси на рівні Європейської Ради та інших інституцій ЄС, діючи як колективний суб'єкт. Інституції ЄС, такі як Європейська Комісія, Європейський парламент та Суд ЄС, також відіграють важливу роль у формуванні та реалізації європейського правового порядку, здійснюючи законодавчу, виконавчу та судову функції відповідно.

Держави-члени є ключовими учасниками в європейському інтеграційному процесі. Вони представляють свої національні інтереси на різних рівнях європейського рішення прийняття, дотримуючись законів ЄС та внесення їх у своє національне законодавство.

Суб'єкти права Європейського Союзу взаємодіють у складних інтеграційних відносинах, які регулюються європейським правом. Ця взаємодія може відбуватися безпосередньо між фізичними та юридичними особами або через уповноважені органи, такі як держави-члени та інституції ЄС. Кожен суб'єкт вносить свій вклад у формування та реалізацію політик ЄС, сприяючи стабільності, процвітанню та інтеграції в межах Європейського Союзу.

Громадяни держав-членів ЄС мають права, визначені на рівні ЄС, такі як свобода переміщення, право на захист від дискримінації та право на громадянство ЄС. Вони є активними учасниками європейського проекту через участь у виборах до Європейського парламенту та інших формах громадянської участі.

Громадяни є активними учасниками європейського проекту. Вони мають права, такі як свобода переміщення, право на захист від дискримінації та право на громадянство ЄС.

Підприємства, організації та інші юридичні особи також є суб'єктами права ЄС. Вони мають права та обов'язки, пов'язані з

участю в європейському внутрішньому ринку, конкуренції та інших аспектах європейської політики.

Підприємства, організації та інші юридичні особи відіграють важливу роль у розвитку внутрішнього ринку ЄС.

Вони мають права та обов'язки, пов'язані з участю в європейському ринку, конкуренції та інших аспектах європейської політики.

Недержавні організації та громадські об'єднання відіграють важливу роль у європейському процесі, представляючи інтереси громадян, зокрема в сферах прав людини, соціальної справедливості, охорони навколишнього середовища та інших. Вони активно співпрацюють з інституціями ЄС, надаючи консультації, участь в діалозі та моніторингу процесів прийняття рішень.

Недержавні організації та громадські об'єднання виступають як представники громадського суспільства, вносячи важливий вклад у формування та реалізацію політики ЄС.

Вони активно співпрацюють з інституціями ЄС, проводять аналіз, надають консультації та беруть участь у діалозу для забезпечення прозорості та відкритості процесів прийняття рішень.

Регіональні та місцеві органи влади також є важливими суб'єктами права ЄС, особливо у контексті децентралізації та регіонального управління. Вони взаємодіють з національними урядами та інституціями ЄС, забезпечуючи реалізацію політик на місцевому рівні та забезпечуючи безпосереднє зв'язку між громадянами та європейським проектом.

Треті країни та міжнародні організації також можуть бути взаємодіючими суб'єктами права ЄС, особливо в контексті зовнішньої політики, торгівлі та співпраці. Вони відіграють роль у розвитку зовнішніх відносин ЄС, сприяючи зміцненню міжнародного співробітництва та партнерства.

Роль: Треті країни та міжнародні організації є важливими партнерами ЄС у зовнішніх відносинах та співпраці.

Вони сприяють зміцненню міжнародного співробітництва, обміну досвідом та реалізації спільних проектів у різних сферах, таких як торгівля, безпека, екологія тощо.

Хоча суб'єкти права Євросоюзу не є ідентичними з точки зору їхньої правової природи, їх не поділяють на якісь категорії. Тобто в праві Євросоюзу немає поділу суб'єктів залежно від їх правової природи та походження на первинні і вторинні, який, наприклад, існує в міжнародному публічному праві.

Коло суб'єктів права ЄС визначають Договори про Євросоюз та функціонування Євросоюзу, рішення Суду ЄС. Багато положень Договору про функціонування ЄС мають своїми адресатами держави-члени, Євросоюз, фізичні та юридичні особи. Це стосується, насамперед, положень статей 28—66 Договору про функціонування ЄС, які регулюють основні свободи спільного ринку і закріплюють права і обов'язки всіх суб'єктів права Євросоюзу. При цьому положення статей 28, 30, 45, 63 мають пряму дію.

Статті 258, 259, 260, 263, 265, 266 Договору про функціонування ЄС встановлюють умови звернень з позовами до Суду ЄС інститутів ЄС держав-членів, фізичних і юридичних осіб. Тим самим усі вони отримують відповідні права і обов'язки і можуть реалізувати свою правосуб'єктність шляхом звернення до Суду ЄС.

Передбачені у ст. 288 Договору про функціонування ЄС постанови інститутів ЄС (регламенти, директиви, рішення) можуть створювати права і обов'язки для всіх суб'єктів права Євросоюзу.

Інші положення Договору про заснування ЄС стосуються переважно держав-членів та Співтовариства. Стаття 47 Договору про ЄС та ст. 335 Договору про функціонування ЄС визначають правосуб'єктність Союзу. Зокрема, ст. 47 виголошує, що Союз має правосуб'єктність. А у ст. 335 йдеться про те, що у кожній з держав-членів Союз користується найширшою правоздатністю, яку мають юридичні особи згідно із національними законодавствами; він може, зокрема, набувати у 79 власність рухоме або нерухоме майно та розпоряджатися ним, виступати стороною в судових слуханнях.

Про суб'єктів права ЄС йшлося також у рішеннях Суду ЄС. У своєму рішенні у справі [1963] Суд ЄС зазначив, що право ЄС являє собою особливий правопорядок, оскільки його суб'єктами рівною мірою є держави-члени та їх громадяни, а також ЄС.

Таким чином, суб'єктами права ЄС є держави-члени, Євросоюз, фізичні і юридичні особи. Існує думка, що до переліку суб'єктів права ЄС слід відносити також й іноземні держави або треті країни (держави, що не входять до складу ЄС), у тому числі і так звані держави-сусіди.

Суб'єкти права Європейського Союзу відіграють ключову роль у формуванні та реалізації європейського правового порядку. Вони взаємодіють між собою, виконуючи свої функції та забезпечуючи розвиток ЄС як єдиного, єдиної, демократичного та правового простору. Ця взаємодія спрямована на забезпечення миру, стабільності та процвітання в Європі.

Список використаних джерел:

1. Дахно І. І. Право Європейського Союзу: навч. посібник. Київ: Центр учб. літ., 2018. 415 с.
2. Право Європейського Союзу: підручник / за ред. Р. А. Петрова. Київ: Істина, 2017. 384 с.
3. Право Європейського Союзу: Навчальний посібник / За заг. ред. Р. А. Петрова. – 2-ге вид. – К. : Істина, 2009. – 376 с.
4. Право Європейського Союзу. Особлива частина : Навч. посібник / За ред. М. Р. Аракеяна, О. К. Вишнякова. – К. : Істина, 2010. – 528 с.

Волинський Андрій Миколайович,
магістрант Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Поняття та інституційні особливості права Європейського Союзу

Право Європейського Союзу – це комплекс нормативно-правових актів, які регулюють взаємини між країнами-членами Союзу та їх громадянами. Це включає в себе акти, які стосуються торгівлі, вільного пересування людей та капіталу, охорони навколишнього середовища та багато іншого. Цей розділ також описує історичний шлях формування права Європейського Союзу, починаючи з Римських договорів 1957 року та до сьогодення.

Право Європейського Союзу ґрунтується на декількох основних принципах та цінностях, серед яких головні - це принципи державного суверенітету, демократії, правової держави, а також загальні цінності, такі як захист прав людини, принципи соціальної справедливості та інші.

Органами та інституціями Європейського Союзу є Європейська Комісія, Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент та Суд Європейського Союзу. Кожен з них має свої функції та повноваження, які спрямовані на забезпечення правильної роботи та розвитку Європейського Союзу.

Правові акти Європейського Союзу мають різні види правових актів Європейського Союзу, такі як регуляції, директиви, рішення, рекомендації та думки. Для кожного виду акту надається опис, а також приклади з їхнього застосування.

Рішення Європейського Суду Юстиції є обов'язковими для всіх країн-членів Союзу та можуть мати великий вплив на національні судові системи. Прецеденти, встановлені Судом, мають значення для розуміння та застосування права в усіх країнах-членах Союзу.

Вольський Андрій-Михайло Тарасович,
Магістрант Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Співвідношення європейського права та права Європейського Союзу

Інтеграція країн до Європейського Союзу (ЄС) висвітлює важливе питання про співвідношення права ЄС з міжнародним правом. Унікальний характер права ЄС та можливість виникнення колізій з міжнародним правом роблять цю тему на сьогоднішній актуальною та складною.

В сучасному світі в багатьох країнах міжнародне та національне право співіснують як окремі правові системи, що певним чином взаємодіють та проникають одна в одну. В даному контексті право Європейського Союзу доволі часто називають унікальним правовим феноменом. Досить часто в літературі, енциклопедіях вказується, що європейське право – це система юридичних норм і правил, що діє на території країн – членів ЄС (Європейське об'єднання вугілля і сталі, Європейське економічне співтовариство, Європейське співтовариство атомної енергетики)»[1].

Деякі юристи вважають, що право Європейського Союзу (ЄС) не можна чітко класифікувати як міжнародне чи конституційне право. Ця точка зору ґрунтується на тому, що право ЄС має низку унікальних характеристик, які не відповідають жодній з цих традиційних категорій. В. Муравйов під правом ЄС розуміє сукупність правових

норм, які регулюють процеси європейської інтеграції, здійснюваної в межах Європейського Союзу [2, с.668].

А ось на думку О. Андрійчука, який вказує таке: «Як відомо, європейське право – поняття тотожне «праву ЄУ», хоч «європейським» також може називатися порівняльне право європейських держав у будь-якій галузі, правова система, встановлена Європейською конвенцією із захисту прав людини та основних свобод, або ж будь-які міжнародно-правові правові стосунки в межах європейського континенту, як-от Європейський економічний простір або й, з певною умовністю, Єдиний економічний простір чи СНД. Однак попри об'єктивні підстави називати «європейськими» будь-які правові системи, що функціонують в межах континенту, означення «європейське право» стосовно саме права Європейської Унії є загальноживаним і таким, що не піддається серйозним запереченням» [3, с. 30].

Академік Л.М. Ентін зауважує, що термін «європейське право» має декілька значень:

1. Для позначення сукупності національних правових систем європейських держав.

2. Для позначення частини міжнародно-правових норм, якими регулюються відносини між європейськими державами в різних сферах; у цьому випадку «європейське право» означає регіональну або субрегіональну міжнародно-правову систему.

3. Для позначення сукупності правових норм, що регулюють відносини, які складаються в рамках європейських інтеграційних об'єднань, Європейських співтовариств та Європейського Союзу [4, с. 134].

Тут можна повністю підтримати визначення «європейського права», дане Л.М. Ентіном. Він описує його як систему юридичних норм, що формується у зв'язку з утворенням та функціонуванням Європейських співтовариств і ЄС, а також діють і застосовуються в межах їх юрисдикції на основі та у відповідності з установчими договорами й загальними принципами права. Це визначення чітко та лаконічно описує суть європейського права. Воно підкреслює, що це

не просто збірник міжнародних договорів, а динамічна система норм, яка постійно розвивається та вдосконалюється.

Суд Європейських співтовариств, звернувшись у своїх рішеннях до аналізу правової природи Європейських співтовариств, дійшов висновку про те, що їх правова система не може бути ідентифікована ані з національним, ані з міжнародним правопорядком. Суд ЄС зробив з цього приводу два принципових висновки, а саме:

- 1) це є особлива система права, інтегрована у систему права держав-учасниць (і має обов'язковий характер для їх судових органів);
- 2) право Співтовариства – це такий масив норм, що застосовується як до вихідців з цих країн, так і до самих держав [5, с. 126].

Згідно з рішенням Суду ЄС, право співтовариства утворює особливу та самостійну систему, норми якої рівною мірою є обов'язковими як для держав-учасниць, так і для всіх фізичних та юридичних осіб, що перебувають під їх юрисдикцією.

Термін "європейське право" має багату історію, і його значення з часом еволюціонувало. Спочатку "європейське право" використовувалось для опису широкого спектру правових норм, які діяли на європейському континенті. Ці норми включали в себе загальні принципи права, норми національних правових систем європейських країн, а також норми європейського міжнародного права. Цей широкий підхід до "європейського права" відображав фрагментований характер європейської правової системи в минулому. На той час не існувало єдиного джерела права, яке б охоплювало весь континент.

Поняття "європейське право" не є єдиним, що використовується для опису цієї правової системи. В юридичній літературі часто зустрічаються й інші терміни, одним з яких є "право Європейських Співтовариств". Він включає не тільки норми, що були прийняті для забезпечення діяльності Європейського Співтовариства, а й норми, прийняті в межах двох інших Співтовариств – Євроатома та ЄСВС. Це право являє собою сукупність норм, прийнятих у першій «опорі» ЄС.

А тому поняття «право Європейських Співтовариств» є складовою частиною поняття «право Європейського Союзу».

Також в спеціальній юридичній літературі зустрічається термін «право Європейського Союзу». Даний термін має ширше значення, ніж «право Європейського Співтовариства», оскільки він охоплює всі норми, які діють в рамках ЄС. Термін «право Європейського Союзу» використовується в багатьох авторитетних джерелах, наприклад:

- Підручник під загальною редакцією проф. С.Ю. Кашкіна (2003 р.)
- Підручник англійського правника А. Татама "Право Європейського Союзу"
- Підручник під загальною редакцією професора член-кореспондента НАН України В.Ф. Опришка "Право Європейського Союзу: загальна частина".

Поняття «право Європейського Союзу» використовується після створення у 1992 р. Європейського Союзу на основі трьох Європейських Співтовариств. Поняття «право Європейських співтовариств» та «право Європейського Співтовариства» з'явилися раніше та пов'язані з ним більше ніж 45-річним функціонуванням європейських інтеграцій [6, с. 69].

Оскільки деякі із країн, що входять до Європейського Союзу, мають складну територіальну будову (наявність, наприклад, заморських територій, заморських департаментів тощо), то ця обставина впливає і на територіальний склад Європейського Союзу в цілому. Це означає, що до складу території Європейського Союзу входять всі територіальні зони, які перебувають під суверенітетом держав-членів. Але європейське право тут застосовується в особливому порядку, часто з обмеженнями [7, с. 80].

Також слід зауважити, що ядром права ЄС є принципи права ЄС – фундаментальні засади, незаперечні вимоги, що ставляться перед суб'єктами застосування й які виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу відносин та відрізняються універсальністю, вищою імперативністю, загальною значимістю та стабільністю.

Загальні принципи, що походять із природи права Співтовариства:

1. Рівність. По суті, цей принцип забороняє нерівне ставлення до ситуацій, які можуть бути порівняні, або рівне ставлення до ситуацій, які можуть бути порівняні, або рівне ставлення до нерівних ситуацій, якщо таке розрізнене ставлення не може бути виправдане об'єктивними причинами.

2. Солідарність. Цей принцип встановлює, що оскільки держави-члени користуються перевагами членства, вони також повинні дотримуватися його правил.

3. Принцип прямої дії. У найширшому значенні пряма дія може бути визначена як механізм, що надає громадянам можливість покладатися на положення права Союзу під час судового слухання в національному суді, від якого вимагається підтверджувати, захищати і впроваджувати права, які надаються цими положеннями.

4. Принципи транспозиції правових норм ЄС у національне законодавство держав-членів ЄС.

5. Верховенство права ЄС. Норма права Співтовариства для того, щоб бути повністю імplementованою, має відповідати певним вимогам. Перш за все необхідна можливість посилатися на неї у національному суді, який би захищав це право. Верховенство права Співтовариства за будь-якого конфлікту між ним і національною нормою забезпечує надання пріоритету праву Співтовариства.

Особливо помітними у прецедентному праві Суду Європейських Співтовариств є дві тенденції: з одного боку, воно не обмежує прямої дії зобов'язань, які мають негативний характер, а з іншого – забезпечує, що пряма дія надає громадянам право оскаржувати дії чи бездіяльність не тільки національних органів влади, а й інших приватних осіб. Однак при цьому не слід плутати пряму дію з прямим застосуванням.

Загальні принципи, спільні для правових порядків декількох держав-членів: оскільки зростає кількість держав-членів, значною мірою ускладнюється можливість встановити для них спільні принципи. Однак існує значна кількість принципів, які застосовуються

в декількох державах-членах, особливо ті, що мають спеціальні судові процедури для розв'язання адміністративних спорів.

1. **Правова визначеність.** Це зобов'язання державних владних органів забезпечити легкість з'ясування права тими, щодо кого воно застосовується, і набуття останніми можливості у разі необхідності скористатися правом, так само, як і способом, за допомогою якого воно буде підлягати застосуванню і тлумаченню.

2. **Законні очікування.** Цей принцип спрямований на те, щоб у випадках, коли фізична особа переконана, що досягне певного результату, якщо буде діяти відповідно до норм право- вої системи, забезпечити захист цих очікувань.

3. **Пропорційність.** Вимагає від державних органів влади дотримуватися належним чином пропорційності між цілями, яких має бути досягнуто, і засобами, які ці органи мають у своєму розпорядженні для досягнення цих цілей.

Втілення в життя права Співтовариства неодмінно включає в себе запровадження судових слухань, які мають бути справедливими, навіть якщо в законодавстві Співтовариства немає спеціальних гарантій щодо цього. У таких ситуаціях корисним засобом знову стають загальні принципи права. Принцип, який вказує на те, що такі права повинні гарантуватися і що відповідач має право на справедливе слухання та природну справедливість .

Отже, підсумувавши все вищесказане, можна зробити висновок, для ефективної уніфікації та гармонізації національного законодавства України з європейським правом необхідно чітко розуміти зміст понять «право Європейського Союзу» та «Європейське право» . Європейське право є більш ширшим поняттям, яке охоплює не лише право ЄС, але й загальні принципи права, які визнаються в європейських правових системах, норми національного законодавства держав-членів ЄС, які відповідають принципам та цінностям ЄС, норми міжнародного права, які мають відношення до ЄС. Не має прямої дії в Україні, але може бути застосоване судами за певних умов. Також в правовій системі ЄС передбачені механізми, направлені на захист правової системи ЄС, які дійсно можуть створювати колізії між нормами міжнародного

права та права Європейського Союзу, але разом з тим передбачені механізми подолання суперечностей між відповідними правовими системами.

Список використаних джерел:

1. Європейське право // <http://www.glossary.org.ua/catalog/e/>.
2. Луць Л.А. Генезис ідеї європейської єдності // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. Праць. – Одеса, 2002.
3. Андрійчук О. Онтологія європейського права // Юридичний журнал. – 2007. – № 1
4. Європейське право: Посіб. для вузів / Під заг. ред. д. ю. н., проф. Л.М. Ентіна. – М., 2002
5. Луць Л.А. Міждержавна правова система: загальнотеоретичні та міжнародно-правові аспекти // Вісник Львівського університету. – Серія міжнародні відносини. – Вип. 5. – Львів, 2001. – С. 122-128.
6. Кашкін С.Ю. Вступ в право Європейського Союзу: Навч. Посіб. / Під ред. д.ю.н., проф.Кашкіна С.Ю. – М., 2005
7. Азбука європейської інтеграції: Навч.-метод. Посіб. / Під заг. ред. І.В. Яковюка. – Х., 2006.

Гановський Назарій Іванович,
магістрант Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського Національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Співвідношення права Європейського Союзу з національним правом держав-членів. Розподіл повноважень між ЄС і державами-членами

Правова система, що складається з нормативних актів, судової практики та інституцій, регулює взаємовідносини між державами-членами ЄС та їх громадянами. Основні джерела права ЄС включають угоди про Європейський Союз та Функціонування Європейського Союзу, а також рішення Європейського Суду Справедливості.

Співвідношення між правом ЄС та національним правом держав-членів є ключовою проблемою в рамках європейської інтеграції та функціонування Європейського Союзу. Однією з центральних причин існування цієї проблеми є принципи суверенітету та делегування повноважень, що визначають стосунки між державами-членами та ЄС.

ЄС має свою власну систему права, яка здебільшого є наднаціональною, тобто вона діє незалежно від національного права. Принципи пріоритетності та прямої дії права ЄС означають, що норми ЄС мають пріоритет перед національними нормами у випадках конфлікту між ними.

Проте, національні правові системи держав-членів залишаються важливими факторами у правовому просторі Європейського Союзу, оскільки вони відповідають за реалізацію та застосування багатьох нормативних актів ЄС на місцевому рівні. Таким чином, існує постійна потреба у вирішенні питань взаємодії між правом ЄС та

національними правовими системами з метою забезпечення їх взаємодії та співробітництва.

Як вже зазначалось вище в праві ЄС існують два принципи: пріоритетності та прямої дії.

Принцип пріоритетності права Європейського Союзу визначає, що у разі конфлікту між нормами національного права держав-членів та нормами права ЄС, перевага надається останнім. Це означає, що правові акти та рішення ЄС мають вищий статус порівняно з національними правовими актами.

Цей принцип визначає, що в умовах конфлікту між правом ЄС та національним законодавством право ЄС має перевагу і має застосовуватися. Це дозволяє забезпечити єдність та стабільність правової системи Європейського Союзу та забезпечити дію права ЄС на всій території його держав-членів.

Принцип прямої дії права Європейського Союзу означає, що певні норми права ЄС можуть бути застосовані безпосередньо у внутрішньому правовому порядку держав-членів. Це означає, що громадяни та юридичні особи можуть посилатися на норми права ЄС перед національними судами та органами.

Принцип прямої дії заснований на визнанні того, що права, передбачені в законах Європейського Союзу та угодах про Функціонування Європейського Союзу, є безпосередньо застосовними та створюють права та обов'язки для громадян та інших суб'єктів участі в правовому просторі ЄС.

Отже, принцип пріоритетності та прямої дії права ЄС відображають основні принципи функціонування правової системи Європейського Союзу, які забезпечують єдність права ЄС над національними законами держав-членів.

Держави-члени зобов'язані впроваджувати в національне законодавство норми права ЄС в строк, визначений у відповідних директивах ЄС. Це означає, що національні парламенти повинні ухвалити відповідні закони або інші правові акти для забезпечення виконання вимог права ЄС на національному рівні.

Рішення Європейського Суду (ЄСС) мають великий вплив на тлумачення та застосування права ЄС у національних системах. Суди національних держав можуть звертатися до судової практики ЄСС для вирішення спорів, пов'язаних з правом ЄС, та визначення їхнього відношення до національного законодавства.

Процес європейської інтеграції сприяє гармонізації законодавства держав-членів у певних галузях, таких як торгівля, конкуренція, права споживачів тощо. Це може призводити до уніфікації правових норм у ЄС та зменшення різноманітності національних законів.

Вплив актів Європейського Союзу на національне законодавство держав-членів відображає глибоку інтеграцію та взаємодію між національними правовими системами та правом ЄС. Цей вплив може бути як прямим, так і непрямим, але в будь-якому випадку він грає ключову роль у формуванні та розвитку європейської правової системи.

Щодо урегулювання суперечок між Європейським Союзом (ЄС) та державами-членами це дуже важливий елемент функціонування європейської інтеграції. Потрібно виділити деякі процедури, які використовуються для вирішення таких суперечок, зокрема перед Європейським Судом Справедливості (ЄСС).

Якщо держава-член порушує свої обов'язки за законодавством ЄС або не виконує рішень ЄСС, Комісія ЄС може подати позов до Європейського Суду Справедливості. Це може статися після того, як Комісія висловила свої зауваження та надала можливість державі виправити порушення.

Перед початком судового процесу державі-члену надсилається офіційний лист про порушення (Formal Notice), в якому вимагається виправлення порушення протягом певного строку.

Якщо проблема не вирішується після цього етапу, Комісія може надіслати державі-члену офіційний запит (Reasoned Opinion), в якому більш докладно вказується порушення та строк для його виправлення.

Якщо держава-член не виправляє порушення в установленій строк, Комісія може подати позов перед Європейським Судом

Справедливості. Суд розглядає справу та може винести рішення про визнання порушення та накладення штрафів на державу-члена.

Окрім Комісії, інші суб'єкти, такі як інші держави-члени, юридичні особи та громадяни, також можуть подавати позови до Європейського Суду Справедливості. Ці позови можуть бути пов'язані з порушенням їх прав або захистом їх інтересів, що походять від норм права ЄС.

Ці процедури дозволяють забезпечити виконання права Європейського Союзу та забезпечити його єдність та дієвість в межах держав-членів. Європейський Суд Справедливості відіграє ключову роль у розгляді таких справ і винесенні рішень, які встановлюють правовий статус та відносини між ЄС та його членами.

Національні суди держав-членів можуть звертатися до судової практики Європейського Суду Справедливості (ЄСС) для вирішення спорів, пов'язаних з правом Європейського Союзу (ЄС), та визначення їхнього відношення до національного законодавства. Це має велике значення для забезпечення єдності та послідовності в застосуванні права ЄС на національному рівні. Тому можна виділити деякі основні аспекти цього процесу, а саме:

Національні суди можуть звертатися до рішень та тлумачень, які були встановлені Європейським Судом Справедливості в попередніх справах. Це допомагає національним судам отримати роз'яснення та інтерпретацію права ЄС у конкретних ситуаціях, що може бути складним або неоднозначним.

Судова практика Європейського Суду Справедливості служить як важливий джерело інтерпретації та застосування права ЄС на всій території Європейського Союзу.

Це дозволяє забезпечити єдність у тлумаченні та застосуванні права ЄС, а також уникнути розбіжностей в рішеннях національних судів.

Часто виникають ситуації, коли право ЄС та національне законодавство держави-члена суперечать одне одному. Національні суди можуть використовувати судову практику ЄСС для вирішення таких суперечностей та визначення пріоритету права ЄС перед

національним законодавством. Через постійне звернення до судової практики Європейського Суду Справедливості, національні суди сприяють розвитку єдиної європейської правової системи. Це сприяє зміцненню інтеграції та єдності в правовому просторі ЄС.

Загалом, звертання до судової практики Європейського Суду Справедливості є важливим інструментом для забезпечення послідовності та єдності в застосуванні права ЄС на всій території Європейського Союзу.

Можна сказати, що процес європейської інтеграції дійсно сприяє гармонізації законодавства держав-членів у різних галузях. Це один з ключових механізмів створення єдиного ринку та забезпечення єдності та координації політик в межах Європейського Союзу. Галузі, у яких спостерігається гармонізація законодавства:

Європейський Союз розробляє загальні норми та стандарти для торгівлі між державами-членами, а також встановлює правила щодо ввезення та експорту товарів. Наприклад, існують стандарти безпеки продукції, митні процедури та регулювання експортно-імпортних операцій.

ЄС має правові норми, які регулюють конкуренцію на внутрішньому ринку, щоб уникнути спотворень конкуренції та забезпечити вільну торгівлю. Норми ЄС щодо конкуренції включають заборону укладення картелів, контроль концентрації підприємств та державну допомогу.

Європейський Союз встановлює мінімальні стандарти та права споживачів, що застосовуються у всіх державах-членах.

Це включає права на повернення товарів, права на якість та безпеку продукції, а також права на інформацію та захист від недобросовісних торгових практик.

ЄС встановлює мінімальні соціальні стандарти, які забезпечують права працівників та захищають їх від дискримінації та експлуатації. Це може включати стандарти щодо робочого часу, оплати праці, умов праці та соціального захисту.

ЄС розробляє норми та стандарти для захисту довкілля та боротьби з кліматичними змінами, які обов'язкові для всіх держав-

членів. Це включає встановлення обмежень на викиди забруднюючих речовин, підтримку відновлювальних джерел енергії та розвиток екологічно чистих технологій.

Гармонізація законодавства в цих галузях допомагає зменшити бар'єри для торгівлі та інвестицій між державами-членами, підвищує захист прав споживачів.

Можна виділити кілька можливих шляхів подолання проблем та зміцнення співпраці між Європейським Союзом (ЄС) та його державами-членами: Зміцнення взаємного зв'язку та комунікації між ЄС та державами-членами є важливим аспектом. Регулярні зустрічі, консультації та обмін інформацією допомагають уникнути непорозумінь та сприяють спільному розумінню проблем.

Посилення співпраці може вимагати реформування або адаптації законодавства, щоб краще відповідати потребам учасників. Це може включати спрощення процедур, уточнення правових норм або встановлення нових механізмів співпраці.

Забезпечення належних ресурсів, які можуть включати фінансову, технічну та інтелектуальну підтримку, може допомогти державам-членам краще виконувати свої зобов'язання перед ЄС та розвивати свої системи управління.

Розробка та реалізація спільних стратегій, програм та проектів може сприяти співпраці та координації дій між ЄС та державами-членами у різних сферах, від економіки до соціальних справ та збройних сил.

Посилення ролі та функцій інституцій, які відповідають за взаємодію між ЄС та державами-членами, таких як Комісія ЄС, Парламент ЄС та Рада ЄС, може сприяти ефективнішій роботі та спільному прийняттю рішень.

Збереження демократії, правової держави та захисту прав людини є важливими аспектами співпраці між ЄС та його членами. Спільні зусилля у забезпеченні цих цінностей допомагають підтримувати стабільність та довіру.

Загалом, подолання проблем та зміцнення співпраці між ЄС та державами-членами вимагає комплексного підходу та взаємодії на

різних рівнях, щоб забезпечити ефективне функціонування та досягнення спільних цілей.

Узагальнюючи, відносини між Європейським Союзом та його державами-членами у сфері права є складними та важливими для забезпечення єдності, стабільності та ефективного функціонування європейської інтеграції. Принципи пріоритетності та прямої дії права ЄС, а також розподіл повноважень між ЄС та державами-членами визначають основи цих відносин. Необхідність співпраці, взаємного зв'язку та взаєморозуміння підкреслюється як ключові аспекти для подолання проблем та досягнення спільних цілей. Гармонізація законодавства та зміцнення інституційної бази є важливими шляхами забезпечення стабільності та успішної роботи ЄС та його держав-членів. Розуміння та визнання автономії національних правових систем разом із підтримкою демократичних цінностей та прав людини є основними принципами, на яких базуються ці відносини. Загалом, співпраця між ЄС та його державами-членами в сфері права відіграє важливу роль у забезпеченні єдності, стабільності та прогресу європейської інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Davies, Karen. European Union Law: An Introduction. 6th Edition. Oxford University Press, 2020.
2. Chalmers, Damian, et al. (eds.) The Oxford Handbook of European Union Law. Oxford University Press, 2015.
3. Craig, Paul, and Gráinne de Búrca. EU Law: Text, Cases, and Materials. 6th Edition. Oxford University Press, 2015.
4. Hartley, Trevor C. The Foundations of European Union Law: An Introduction to the Constitutional and Administrative Law of the European Union. Oxford University Press, 2014.

Дирда Анжела Романівна,
студентка 1-го курсу (група ПРз(м1)-01)
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Принципи пріоритету права та прямої дії права ЄС

Принципи права Європейського Союзу (ЄС) – це базові норми та цінності, на яких ґрунтується всі правова система ЄС. Ці принципи визначають загальні стандарти поведінки, принципи взаємодії між державами-членами та органами ЄС, а також гарантують захист прав та свобод громадян та підприємств. Деякі з найважливіших принципів права ЄС включають принципи верховенства права, прямої дії, пропорційності, субсидіарності та добросовісного застосування. Ці принципи використовуються для тлумачення та застосування юридичних актів ЄС та забезпечення їхньої відповідності загальним цілям та цінностям ЄС.

Так, принцип верховенства права Європейського Союзу є одним з провідних принципів у правовій системі ЄС. Він передбачає, що норми права ЄС мають пріоритет перед національним правом держав-членів у випадку конфлікту між ними. Це означає, що суди держав-членів зобов'язані застосовувати право ЄС і враховувати рішення Європейського Суду Правосуддя. Принцип верховенства права тісно пов'язаний з принципом прямої дії права ЄС.

Принцип верховенства права ЄС сприяє єдності та однорідності в застосуванні права на території Європейського Союзу, забезпечуючи однакові права та обов'язки для всіх учасників. Це важливо для

забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку, зміцнення правової держави та захисту прав та свобод громадян.

Принцип прямої дії (безпосередність застосування) означає, що правові акти ЄС не потребують ратифікації чи імплементації державами-членами, тобто правові норми ЄС безпосереднім (прямим) чином накладають на суб'єктів права ЄС права та обов'язки, що встановлює безпосередній зв'язок суб'єктів права ЄС (і в першу чергу громадян ЄС) з Європейським Союзом. Даний принцип частково був сформульований в установчих договорах і опрацьований у судовій практиці Європейського Суду Правосуддя. Визначені принципи за своєю природою є функціональними, тому що визначаючи головні засади функціонування правової системи ЄС, вони встановлюють її співвідношення з національними правовими системами держав-членів ЄС [1, с.56].

Рішенням Суду ЄСП у справі від 5 лютого 1963 р. «Van Gend & Loos» було закріплено принцип прямої дії права ЄС [2]. Суд ЄСП зазначив, що «Співтовариство створило новий правопорядок міжнародного права, на користь якого держави обмежили свої суверенні права, хоча і в окремих сферах, та до кола суб'єктів якого належать не лише держави-члени, але також і їхні громадяни. Право Співтовариства незалежно від законодавства держав-членів не тільки покладає обов'язки на приватні особи, але й також наділяє їх правами, що стають частиною їхнього правового надбання» [3]

Основні аспекти ролі, важливості та унікальності принципу прямої дії права ЄС:

1. Забезпечення ефективності прав ЄС: Пряма дія дозволяє громадянам та юридичним особам захищати свої права та свободи на основі норм ЄС без необхідності чекати на прийняття національних законів. Це робить право ЄС більш ефективним та доступним для захисту прав громадян.

2. Сприяння інтеграції: Принцип прямої дії сприяє інтеграції та уніфікації правових систем держав-членів, забезпечуючи єдиний стандарт прав та обов'язків для всіх учасників ЄС. Це важливо для

зміцнення внутрішнього ринку та створення спільного простору свободи, безпеки та юстиції.

3. Гарантія правової відповідності: Пряма дія забезпечує, що норми та принципи права ЄС мають пріоритет перед національними законами, що протирічать їм. Це гарантує дотримання правової відповідності та запобігає конфліктам між правом ЄС та національними правовими системами.

4. Унікальність: Принцип прямої дії є унікальним для права ЄС та відображає його особливості. Він відрізняється від більш традиційних систем, де міжнародне право не має такої ж сили перед внутрішнім законодавством країни.

Нормативно-правові акти ЄС безпосередньо та обов'язково застосовують владні національні органи та суди незалежно від згоди та умов, що встановлюють держави-члени. Практика Суду ЄС ґрунтується на прямій дії, що надає юридичним і фізичним особам права, які повинні захищати національні суди [4].

У цілому, принцип прямої дії права ЄС є ключовим інструментом для забезпечення ефективного застосування та виконання права ЄС на рівні держав-членів, сприяючи стабільності, розвитку та інтеграції Європейського Союзу.

Принцип верховенства права ЄС означає, що у разі колізії між нормами національного права і нормами права ЄС вищу силу мають останні. Цей принцип набув універсального значення і свідчить, що правопорядок, який діє в ЄС в межах його відання і у рамках переданих йому суверенних повноважень, має верховенство стосовно національного правопорядку. Існує пріоритет норм права ЄС над нормами національного законодавства держав-членів, а норми національного права держав-членів не повинні суперечити нормам права ЄС [5, с.49].

М. Марченко і Є. Дерябина вважають, що унікальність права ЄС пов'язана із тим, що саме воно стало правом першого інтеграційного утворення на континенті, яке втілювало ідею об'єднаної Європи, про яку «мріяло» кілька поколінь європейських вчених, починаючи ще із XIX сторіччя [6].

Унікальність права ЄС підтверджує і застосування його принципів. Адже, фактично, вперше в історії правової науки принципи регіональної міжнародної організації почали діяти як обов'язкові наднаціональні для усіх держав-членів. Наприклад, принцип верховенства права ЄС закріпив пріоритет норм права ЄС над нормами національного законодавства держав-членів і вимагає приведення норм національного права держав-членів у відповідність із нормами права ЄС. Принцип прямої дії права ЄС встановив безпосереднє застосування права ЄС на території держав-членів. Принципи ці були апробовані практикою Суду ЄС через тлумачення установчих документів організації[7].

Пріоритет права Європейського Співтовариства над національним правом. Даний принцип регулює, як потрібно поводитися, якщо виникає конфлікт між нормою національного права та правом ЄС. За таких умов право ЄС має першість перед національною нормою. А тому в практиці судочинства Суду Європейського Союзу право ЄС завжди визнається пріоритетним стосовно внутрішньодержавних актів будь-якого типу. Право ЄС згідно з цим має пріоритет навіть перед положеннями національних конституцій, які суперечать йому. З принципу пріоритету випливає те, що нові державні законодавчі акти, несумісні з правовими нормами ЄС, втрачають свою правову силу. Після набуття чинності нормою європейського права будь-який ухвалений раніше національний правовий акт, що суперечить їй, не може застосовуватися[8, с.4].

Таким чином пріоритет права ЄС зводиться до:

1. Обов'язку національного судді не застосовувати національні норми у випадку, якщо вони не відповідають праву ЄС.
2. Обов'язку держав-членів не ухвалювати законів, що не є у відповідності з правом ЄС.

З даного принципу випливає також і те, що в разі колізії між національним та європейським правом, органи і суди країн членів повинні не брати до уваги національне право. В іншому випадку, для процедури звернення про попереднє рішення вони виносять правову суперечку на розгляд Суду ЄС [8, с.4].

Принцип пріоритету права Європейського Союзу (ЄС) перед національними законами держав-членів відіграє ключову роль у забезпеченні єдності та однорідності правового простору ЄС. Ось кілька аспектів, що пояснюють його значення:

1. Єдність права: Принцип пріоритету забезпечує, що право ЄС має вищий статус порівняно з національними законами держав-членів. Це сприяє єдності правової системи ЄС і уникненню конфліктів між різними правовими нормами.

2. Забезпечення дієвості права ЄС: Принцип пріоритету гарантує, що право ЄС може виконувати свої функції, включаючи регулювання внутрішнього ринку, захист прав громадян і компаній, а також забезпечення вільного руху товарів, послуг, капіталу та праці.

3. Посилення авторитету ЄС: Принцип пріоритету демонструє перевагу права ЄС над національними законами, що сприяє підвищенню авторитету та впливу Європейського Союзу.

4. Забезпечення послідовності і єдності рішень: Цей принцип дозволяє забезпечити послідовність у вирішенні справ та уникнути суперечок між національними та європейськими судовими органами.

У цілому, принцип пріоритету права ЄС допомагає створити єдиний правовий простір в межах Європейського Союзу, що сприяє зміцненню інтеграції та співробітництва між державами-членами.

Принцип прямої дії права Європейського Союзу (ЄС) визначає, що норми, установлені у законодавстві ЄС, мають пряме застосування в національних судах держав-членів та можуть бути застосовані безпосередньо громадянами та суб'єктами права.

Іншими словами, це означає, що особи можуть посилалися на норми та принципи, встановлені у законодавстві ЄС, перед національними судами та органами, навіть без необхідності прийняття відповідних національних законів або заходів. Цей принцип дозволяє гарантувати ефективне застосування та захист прав, встановлених у законодавстві ЄС, на рівні кожної держави-члена.

Принцип прямої дії є важливим елементом системи права ЄС, який сприяє її дієвості та забезпечує консистентність та однорідність захисту прав громадян та суб'єктів права в усіх країнах-членах.

Список використаних джерел:

1. Основи права Європейського Союзу: навч посіб. К., 2018. 56 с.
2. Решота В. В. Європейський Союз : історичні, правові та інституційні основи: навч.посіб. / В. В. Решота. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. – 172 с.
3. Van Gend & Loos [1963] : Рішення Суду ЄС 26/62 // Європейське право. – 2012. – № 1. – С. 204–209.
4. Опришко В. Ф. Право Європейського Союзу: Загальна частина / В. Ф. Опришко, А. В. Омельченко, А. С. Фастовець. – К. : КНЕУ, 2002. – 460 с.
5. Конспект лекцій з дисципліни «Право Європейського Союзу». Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. 49 с.
6. Марченко М., Дерябіна Е. Право Європейського Союзу К.: Проспект, 2010. 308 с.
7. Макар В. Р унікальний феномен Права Європейського Союзу// Наук. вісник. 2011. № 3. С. 57.
8. Сорока С. Основні засади правової системи Європейського Союзу лекційні матеріали. К., 2017. 120 с.

Дутка Мар'ян Романович,
магістрант Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Етапи еволюції Європейського Парламенту: проблеми та перспективи

З моменту свого заснування Європейський парламент пройшов значний шлях еволюції, трансформувавшись з доволі обмеженого у функціях органу в потужний інститут, що відіграє ключову роль у структурі Європейського Союзу. Протягом років парламент здобув нові функції та повноваження, ставши рушійною силою законодавчого процесу та представником інтересів громадян ЄС.

Сьогодні Європейський парламент є єдиною інституцією ЄС, що обирається безпосередньо громадянами. Це надає йому легітимність та авторитет, роблячи його голосом народу в рамках Євросоюзу.

Згідно зі статтею 13 Договору про Європейський Союз (у Лісабонській редакції), Європейський Союз складається з семи інститутів, з першим місцем серед них Європейський Парламент. Проте це не означає автоматичного першості цього органу в інституційному механізмі, або його постійної формальної переваги.

Один із головних завдань, що стояли перед ЄС протягом останніх десятиріч — зміцнення демократичних принципів у своїй структурі. В цьому контексті варто підкреслити, що саме Європейський Парламент є і залишається інститутом, до діяльності якого звертаються пересічні європейці для втілення своїх очікувань щодо участі Союзу у вирішенні їхніх потреб і для підтримки його легітимності в рамках класичних демократичних традицій Європи. Це пояснює включення у Договір

про Європейський Союз (ДЄС) демократичних принципів, таких як принцип представницької демократії, безпосереднє представництво громадян у Європейському Парламенті, право на участь у демократичному житті Союзу для кожного громадянина, відкритість та близькість рішень до громадян, і роль політичних партій у формуванні європейської політичної свідомості та відображенні волі громадян ЄС.

У системі інститутів ЄС, Європейський Парламент став інститутом, чий правовий статус і повноваження зазнали найбільших змін. Глибока інтеграція призвела до переформування його правового статусу, перетворивши його з органу міжпарламентського співробітництва держав-членів у представницький орган парламентського типу. Ця трансформація є результатом пошуку оптимальної моделі інституту, яка максимально забезпечила б безпосередній та постійний правовий зв'язок між громадянином та Союзом. Визначаючи Європейський Парламент як представницький орган народів об'єднаної Європи, важко уникнути порівняння з національними парламентами, які мають повну довіру народу, представляють його інтереси, та є головною ознакою демократичного суспільства.

У процесі аналізу правового статусу Європарламенту необхідно відповісти на питання, що являє собою цей інститут. Передусім слід звернути увагу на те, що хоча він й іменується «парламентом», але насправді скоріше нагадує нижню палату національного парламенту, тоді як Раду прийнято розглядати як аналог верхньої палати. При цьому слід зазначити, що таке порівняння є умовним, адже Парламент і Рада *de jure* залишаються формально самостійними інститутами Союзу, а не частинами (палатами) певного єдиного органу. Повноваження Європарламенту як «нижньої палати» законодавчого органу значно поступаються за обсягом нижній палаті національних парламентів, що у свою чергу не дає підстав ототожнювати їх. Це пов'язано з тим, що процес прийняття рішень в ЄС, результатом якого є ухвалення різних за юридичною силою нормативно-правових актів (регламенти, директиви, рішення), зосереджений у межах

інституційного трикутника: Комісія – Рада – Парламент. Правовий статус Європейського Парламенту зумовлений існуванням і юридичним закріпленням принципу інституційної рівноваги (інституційного балансу), що іманентно властивий політико-правовій природі Євросоюзу (слід зазначити, що цей висновок не поділяють європейські парламентарі, на думку яких у ЄС завжди існував інституційний дисбаланс між Комісією, Радою і Парламентом. Цей принцип був вперше сформульований Судом ЄС у справі Meoni: «баланс властей є характеристикою інституційної структури Співтовариства, фундаментальною гарантією, наданою Договором». Попередницею Європарламенту в його нинішньому варіанті була Загальна асамблея ЄСВС. Термін «асамблея» був використаний для позначення аналогічних органів у створених у 1957 р. ЄЕС та Євроатому. Слід зазначити, що під час підписання Римських договорів було вирішено не створювати в кожному співтоваристві окрему асамблею, а мати загальний орган, який офіційно став називатися Європейська парламентська асамблея. Хоча депутати Асамблеї в 1962 р. прийняли рішення про зміну назви на «Європейський Парламент», проте в офіційних документах Співтовариств вона почала вживатись лише після набрання чинності ЄЄА. Заснування Асамблеї було обумовлене необхідністю демократизації Європейських співтовариств, діяльність яких опинилася поза контролем національних парламентів. Проте, «призначення представників Асамблеї з числа членів національних парламентів позбавляло її принципу демократичності й розмивало саму представницьку природу Асамблеї». Крім того, спочатку засідання Асамблеї проходили не в рамках приналежності депутатів до відповідної політичної групи, що властиво для нижньої палати парламенту, а на основі національних фракцій і лише в 1953 р. цей порядок було змінено. Отже, у випадку із Загальною Асамблеєю мала місце квазіпарламентська модель представництва. Зазначимо, що вказана практика суперечила ДЄСВС, ст. 20 якого передбачала, що Асамблея має складатися з представників народів держав-членів. Такий відхід від нормативно закріпленого правила можна пояснити тим, що національні уряди виявилися не

готовими до запровадження прямих виборів до Асамблеї, оскільки цей крок сприяв би посиленню легітимності і наднаціональних засад Співтовариств.

У 1969 році Парламентська асамблея розробила проект Конвенції, який регулював проведення прямих виборів. Цей проект мав компромісний характер, що підтверджується деякими його положеннями: встановлення перехідного періоду, під час якого третина складу Асамблеї продовжувала б бути призначена національними парламентами з числа своїх депутатів; можливість об'єднання національного та європейського парламентських мандатів однією особою (при цьому припинення національного депутатського мандату означало втрату європейського мандату); дозвіл державам-членам протягом перехідного періоду самостійно визначати модель виборчої системи. Незважаючи на компромісний характер, проект Конвенції не був схвалений Радою. Відмова національних урядів підписати її була обумовлена позицією Ш. де Голля та інших політиків, які не вбачали сенсу в запровадженні процедури прямих і загальних виборів до Асамблеї в умовах, коли її повноваження залишалися обмеженими. Таким чином, питання щодо зміни правового статусу Європейського Парламенту стало залежним від згоди Ради, яка настоювала на вирішенні двох взаємопов'язаних питань: зміцнення наднаціональних принципів Співтовариства (зокрема, Франція пов'язувала запровадження прямих виборів до Європарламенту з легалізацією діяльності Європейської Ради) і розширення повноважень Європарламенту.

Загальна асамблея з самого початку не брала участі у процесі нормотворення, її повноваження обмежувалися невеликим контролем над діяльністю Вищого керівного органу та загальним наглядом за окремими сферами діяльності ЄСВС. Ситуація почала змінюватися після підписання Римських договорів, у яких передбачалося, що Рада до прийняття рішення щодо проекту нормативно-правового акта, підготовленого Комісією, повинна провести консультації з Асамблеєю та отримати від неї резолюцію.

Європарламент бажав підвищити свій статус в системі Європейських Співтовариств шляхом розширення своїх повноважень через укладання угод з іншими інститутами або тлумачення установчих договорів на свою користь. Це прагнення виникало з одного боку з бажання зміцнити свої позиції та з іншого - з усвідомлення необхідності державами-членами зміцнювати наднаціональний характер об'єднання для підвищення ефективності його функціонування. У 1960 році Рада односторонньо поширила дію консультативної процедури на всі важливі питання Європейського Співтовариства, що започаткувало практику "добровільних консультацій". Пізніше, у 1964 році, Рада розширила консультації за межі важливих проблем, що відкрило шлях для проведення консультацій з Парламентом майже з усіх законодавчих пропозицій. Рада також почала надавати пояснення стосовно неврахування зауважень Парламенту. Цю практику прийняла і Комісія, починаючи направляти всі службові документи Парламенту. Поступово ця практика стала нормою для взаємодії між Радою, Європейським Парламентом і Європейською комісією.

Можна виділити таких вісім основних етапів у процесі еволюції статусу Європарламенту. Не деталізуючи їх, можна зазначити, що ці етапи сприяли розвитку цього інституту. Початок змін повноважень Європарламенту пов'язаний з прийняттям бюджетних договорів 1970 і 1975 років, які надали йому можливість впливати на формування бюджету Співтовариств та обмежили повноваження національних парламентів. У цей же період активно обговорювалося питання прямих виборів до Європарламенту. Наступним кроком у розширенні повноважень Європарламенту стало запровадження погоджувальної процедури у бюджетному договорі 1975 року. Принципового значення набула процедура проведення прямих виборів до Європарламенту, реалізована у 1979 році. Важливою подією було рішення Європейського Суду справедливості у справі *Roquette Frères* 1980 року, яке підтвердило обов'язковість участі Парламенту у прийнятті законодавчих актів у визначених сферах.

Подальший розвиток повноважень Європарламенту був сприянням підписання Європейської економічної зони (ЄЕА), яка ввела процедуру співпраці, що передбачала проведення другого читання в Парламенті під час консультацій щодо проектів нормативних актів, а також процедуру надання згоди Європарламентом на прийняття нових членів ЄС та укладення угод про асоціацію. Цей етап також включав рішення Суду у справі *Les Verts* та *Chernobyl*, які визнали право Парламенту оскаржувати акти інших інститутів Співтовариства. У цьому контексті Суд підтримав статус Парламенту як повноцінного учасника судового процесу щодо оскарження актів інститутів ЄС.

Маастрихтський договір мав важливе значення для розвитку статусу Європарламенту, оскільки він ввів процедуру співпадаючого рішення та розширив його повноваження, перетворивши його на ключовий учасник законотворчого процесу Співтовариства. Цей період супроводжувався застереженнями Суду ЄС стосовно недопущення зловживання правами Парламенту.

У 1999 році набув чинності Амстердамський договір, який розширив кількість напрямків європейської політики, в яких бере участь Європарламент, і розширив правові підстави застосування процедури співпадаючого спільного рішення, забезпечивши його рішенням обов'язковість щодо майбутніх нормативно-правових актів.

Згідно з Лісабонським договором, що набрав чинності, Європарламент виступає представником громадян Союзу, а не держав-учасниць. Він є рівноправним учасником законодавчого процесу трикутника Комісія – Рада – Європарламент, а також має права у сфері контролю за діяльністю Комісії.

Європейський парламент продовжує розвиватися та еволюціонувати, стаючи все більш потужним та впливовим органом у структурі Європейського Союзу. Його майбутнє залежить від здатності вирішувати наявні проблеми та відповідати на нові виклики, з якими стикається ЄС.

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-сайт Європейського парламенту:
<https://www.europarl.europa.eu/portal/en>.
2. Вікіпедія: https://en.wikipedia.org/wiki/European_Parliament.
3. Європейський Союз: https://european-union.europa.eu/index_en.
4. Текст Лісабонського договору. (2007). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12007L/TXT>.
5. Текст Амстердамського договору. (1999). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:11997D/TXT>.
6. Текст Маастрихтського договору. (1992). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:21992A/TXT>.

Євіцька (Гогола) Ванесса Оскарівна,
магістрантка 1-го курсу, ПРз(м1)-01
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Правовий статус Європейського омбудсмена: порядок призначення та напрямки діяльності

Вперше інститут Омбудсмена було запроваджено у Швеції, де на парламентського комісара покладалось завдання стежити за виконанням органами державної влади та місцевого самоврядування усіх законодавчих актів парламенту [1, с. 2]. Успішний приклад Швеції зумовив зростання популярності посади Омбудсмена і поширення її в інших країнах Європи. Особливого розповсюдження ідея інституту Омбудсмена в Європі набула після Другої світової війни, коли із значним посиленням виконавчої влади та її регламентуючої ролі, в усіх сферах суспільного життя, постало питання забезпечення потреби додаткових засобів контролю за діяльністю органів адміністрації [2].

Своїм розповсюдженням інститут Омбудсмена зобов'язаний також, діяльності Міжнародної комісії юристів та Організації Об'єднаних Націй діяльність яких стала поштовхом для запровадження цього інституту по всьому світі і надання Омбудсменам дійсних, а не удаваних інструментів впливу для здійснення своїх функцій [3]. Ще одним поштовхом для розвитку служби Омбудсмена стало запровадження в 1976 р. Міжнародного інституту Омбудсмена. Ця установа об'єднала національні інститути Омбудсмена з понад 50 країн світу з метою здійснення наукових

досліджень, запровадження освітніх програм, організацій міжнародних конференцій та інших заходів, спрямованих на популяризацію інституту, підвищення рівня обізнаності населення з питань діяльності даного органу і розвитку концепції інституту останнього у світі загалом [2].

Діяльність омбудсмена не обмежується національним рівнем, а має міжнародний характер. У 1992 році Маастрихтським договором було запроваджено посаду Європейського омбудсмена. Він уповноважений розглядати скарги від осіб, які є громадянами держав учасниць Європейського Союзу з приводу незадовільної діяльності його установ та інституцій.

Омбудсмен є держаною посадою, тому до нього висувається ряд специфічних вимог необхідних для даного виду державної служби. Окрім цього він має бути стресостійким, висококомунікативним та дипломатично гнучким, оскільки виконання його обов'язків передбачає постійне спілкування з людьми [4].

У більшості країн омбудсман призначається на посаду парламентом, проте є чимало держав, де участь у призначенні омбудсмана бере не тільки парламент, а й інші органи державної влади (глава держави, уряд і т. ін.), які мають право чи то рекомендувати свої кандидатури на цю посаду, чи то самостійно призначати омбудсмана.

Інститут омбудсмана буває як одноособовим, так і колегіальним органом. Незалежно від моделі інституції, діяльність омбудсмана персоніфікована, що надає йому індивідуальності й специфічності у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина. Омбудсмани самі розглядають скарги громадян, вивчають матеріали та обставини справи, а персонал їх служби тільки допомагає їм готувати справи до розгляду.

Омбудсман реалізує свої повноваження, порушуючи провадження за зверненнями громадян або діючи за власною ініціативою. Сферою його діяльності є відносини між громадянином і державним органом, організацією, установою, об'єднанням громадян, їх посадовими особами тощо, а найчастіше – це контроль у сфері взаємовідносин “громадянин – виконавча влада”. Робота омбудсмана

носить неформальний характер. Неформалізований підхід щодо вирішення скарг громадян на порушення їх прав і свобод вигідно відрізняє цей інститут від інших правових, в тому числі судових способів захисту прав людини. Основним в його діяльності є безкоштовний, простий і зрозумілий для громадян метод роботи. Це полягає в тому, що законодавством не передбачені якісь особливі вимоги щодо поданих громадянами скарг. Як правило, такі вимоги стосуються тільки терміну подачі скарги, інколи її форми. Хоча більшість омбудсманів світу широко, вільно і гнучко трактують перераховані умови і можуть на свій розсуд приймати скарги до розгляду й при недотриманні зазначених вимог.

Слід зазначити, що згідно з правовою природою цього інституту він не наділений повноваженнями приймати остаточні рішення у справі, а може тільки намагатися переконати той чи інший орган державної влади розглянути оскаржене питання. Завдання омбудсмана – переконати органи державної влади в необхідності відновити порушені права людини, здійснити певні зміни у механізмі свого функціонування, особливо на тій ділянці, де допускаються масові порушення прав людини. Неімперативний характер повноважень омбудсмана, використання ним методу переконання забезпечують позитивне сприйняття органами управління цього інституту і його рекомендацій. Необхідно зауважити і такий позитивний аспект, що дуже часто завдяки посередницькій діяльності омбудсмана шляхи усунення порушень прав людини визначаються досягненням компромісу чи спільної угоди між особою, чиї права порушені, та органами влади, їх посадовими особами, які порушили її права. [5].

Загальна правоздатність омбудсмана, як основний елемент структури його конституційно-правового статусу, характеризує здатність омбудсмана бути носієм прав і обов'язків. Вона виступає важливою передумовою, що визначає правовий статус омбудсмана в повному обсязі і є першочерговою умовою його легітимної участі у правовідносинах.

Права і обов'язки займають центральне місце у структурі конституційно-правового статусу омбудсмана. Саме вони

характеризують найбільшу за обсягом частину тих відносин і зв'язків, які виникають між омбудсманом та громадянами, державою і іншими органами влади, місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями і їх посадовими особами. Права та обов'язки являють собою юридично оформлені соціальні можливості омбудсмана, детерміновані політичними, економічними, культурними і соціальними умовами розвитку держави й суспільства. Права омбудсмана як елемент конституційно-правового статусу становлять міру його свободи при здійсненні ним своїх функцій, та водночас вони виступають засобами реалізації завдань, що стоять перед цим контрольно-наглядовим, правозахисним органом. Його ж обов'язки спрямовані на належне виконання омбудсманом своїх функцій. В них виражений доцільний та соціально необхідний варіант поведінки цього інституту.

Належній та повній реалізації омбудсманом своїх прав і обов'язків сприяють їх гарантії, які поєднують воедино його юридичне і фактичне становище в державі і суспільстві. Сутність та зміст гарантій прав омбудсмана полягають, перш за все, в забезпеченні стабільності правової конструкції цієї інституції. [6].

Всі інші елементи конституційно-правового статусу омбудсмана – форми і принципи його діяльності, відповідальність – виступають неосновними елементами статусу омбудсмана, оскільки, як правило, вони не завжди мають пряме законодавче закріплення, а виводяться із змісту і логіки його повноважень. Форми діяльності омбудсмана являють собою зовнішні основні однорідні, самостійні дії, які здійснюються ним у передбачених законодавством правових та неправових рамках і спрямовані на реалізацію його прав і обов'язків.

Із формами діяльності омбудсмана пов'язані і принципи його роботи. Виходячи з аналізу правових конструкцій, світової практики та досвіду функціонування омбудсманів різних держав, до числа основних принципів діяльності цього контрольно-наглядового, правозахисного інституту можна віднести: 1) принцип гуманізму; 2) принцип законності; 3) принцип справедливості; 4) принцип об'єктивності (неупередженості); 5) принцип незалежності; 6)

принцип демократизму; 7) принцип доступності; 8) принцип відкритості, гласності; 9) принцип недоторканності приватного життя і конфіденційності відомостей відносно осіб у справі; 10) принцип професіоналізму. Названі принципи не вичерпують всієї системи принципів роботи омбудсмана, проте вони найяскравіше виражають сутність цього правозахисного інституту, підкреслюють його особливу природу і роль у забезпеченні прав людини. Іншим неосновним елементом конституційно-правового статусу омбудсмана є відповідальність, яка виступає наслідком невиконання чи неналежного виконання ним своїх повноважень. Тим самим вона має своєю метою забезпечення законності в країні, попередження і припинення правопорушень з боку омбудсмана, максимально можливе усунення шкоди, завданої діями омбудсмана громадянам, суспільству. Таким чином, відповідальність сприяє дотриманню омбудсманом чинного законодавства і безпосередньо впливає на якість його роботи та поведінку.

У контексті окресленої проблематики звертається увага на те, що омбудсман виник у рамках парламентаризму і, відповідно до концепції поділу влади, на першому етапі своєї діяльності підпорядковувався законодавчій владі, діяв у рамках парламенту і вважався його допоміжним органом. У більшості країн такий підхід щодо визначення місця омбудсмана в механізмі державної влади зберігся. Проте у країнах, де має місце більш-менш сильна виконавча влада, омбудсмани запроваджуються в рамках виконавчої влади, а в деяких державах відносяться до числа органів контрольно-наглядової гілки влади чи являють собою автономні інституції, що не входять до класичних гілок влади. Звичайно, парламентська модель збільшує можливості омбудсмана впливати на органи управління і посилює позиції парламенту в галузі контролю за виконавчою владою. У той же час виконавчі омбудсмани роблять виконавчу гілку влади демократичнішою, гнучкішою, ліберальнішою в царині прав людини. Функціонування ж омбудсманів у статусі автономних контрольно-наглядових органів чи інституцій контрольно-наглядової гілки влади носить особливий правозахисний характер, оскільки за цих обставин

омбудсмани виступають елементом системи “стримувань і противаг” законодавчої, виконавчої та судової гілок влади у сфері прав людини і своєю діяльністю сприяють недопущенню порушень прав людини з боку різних органів державної влади. [7 с.68-71].

Виходячи з такої практики визначення місця омбудсмана в системі органів державної влади, у дисертації переконливо доводиться, що за сучасних умов не можна допускати догматичного трактування розподілу влад як раз і назавжди встановленої схеми, і український омбудсман яскравий приклад цьому. Він не входить у жодну з класичних гілок влади, а займає в механізмі державної влади самостійне місце і функціонує в режимі стримування і протипаги відносно різноманітних органів влади, сприяючи консенсусу між ними. Уповноважений з прав людини виступає автономним контрольно-наглядним органом влади.

За час існування інституту Омбудсмана Європейського Союзу істотно підвищився рівень довіри громадян ЄС до цього органу як ефективного засобу захисту прав і свобод фізичних та юридичних осіб. Про це свідчить факт суттєвого щорічного зростання кількості справ, що подаються на розгляд Омбудсмана ЄС, а також важливість питань, в рішенні яких він бере участь. На сьогодні перед ЄС постають нові виклики, обумовлені політикою глобалізації, яку проводить більшість країн-членів ЄС, трудовою міграцією та іншими глобальними процесами. В нових умовах, захист прав людини набуває принципово нового значення. Тож питання ролі Омбудсмана ЄС в процесі захисту прав осіб і контролю за діяльністю органів влади постає вельми актуальним. Наразі мова йде про необхідність реформи даний орган, наділивши його більш широким колом повноважень, які дозволили б йому ефективніше виконувати покладені на нього завдання.

Список використаних джерел:

1. Косінов С. А. Омбудсмен як інститут контролю за владою. Теорія і практика правознавства. 2015. Вип. 1 (7). С. 1-12.
2. Офіційний сайт Уповноваженого з прав людини України. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/history/institute/>.

3. Коваленко Ян. ЄС на захисті прав людини. Юридична газета. №36 (638). URL: <http://jur-gazeta.com/%20publications/practice/inshe/es-na-zahisti-prav-lyudini.html>.

4. Марцеляк О. В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель Одеса, 2004.

5. Офіційний сайт Європейського Омбудсмана. URL: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/publication/en/11134#/%20page/5>.

6. Книш С. В. Передумови запровадження інституту омбудсмана Європейського Союзу. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 4. С. 185-188.

7. Марцеляк О. Гарантії діяльності омбудсмана: національна практика та зарубіжний досвід // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 12. – С. 68-71.

Іванчук Оксана Василівна,
магістрантка Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Місце Ради ЄС в системі органів Європейського Союзу

У випадку досліджень Європейського Союзу часто згадується про політичну систему ЄС. Рада Європейського Союзу є одним із ключових інститутів ЄС, що відповідає за прийняття рішень та законодавство на рівні Союзу. На функціонування Ради в системі ЄС впливають як формальні, так і неформальні норми. Серед перших слід згадати Договори, внутрішній регламент і міжінституційні угоди. Другі складаються з вироблених у Раді принципів діяльності, які визначають спосіб розгляду окремих питань, що є важливим особливо під час переговорів. Обидва види норм змінюються з часом, однак, якщо еволюцію перших можна відстежити відносно легко, то неформальні норми становлять складніший об'єкт дослідження. Незважаючи на це, умови та механізми формування та дії окремих неформальних норм є предметом численних досліджень.

Рада представляє інтереси держав-членів і складається з міністрів відповідних галузей із кожної країни. Залежно від питання, що розглядається, на засіданнях Ради присутні різні міністри – від закордонних справ до сільського господарства, економіки, транспорту тощо. Роль Ради полягає в узгодженні національних інтересів держав-членів з цілями та завданнями ЄС. Її склад непостійний і змінюється відповідно до теми засідання. Рада не лише ухвалює законодавчі акти, а й координує загальну економічну політику країн-учасниць, керує

бюджетом спільно з Європарламентом та затверджує міжнародні угоди. Рішення Ради мають юридичну силу та є обов'язковими для виконання в державах-членах. Це забезпечує демократичну легітимність ухвалених актів, оскільки міністри підзвітні парламентам своїх країн. Засідання Ради проводяться в Брюсселі та Люксембурзі і скликаються в різних форматах залежно від порядку денного.

Рада Європейського Союзу відіграє ключову роль у законодавчому процесі та визначенні політики ЄС. Окрім прийняття нормативно-правових актів, вона також уповноважена укладати міжнародні угоди від імені Союзу та координувати економічну політику держав-членів. Держава, що головує в Раді ЄС, визначає порядок денний засідань та час їх проведення. Головування здійснюється по черговою кожною країною-членом протягом шести місяців за алфавітним порядком. Засідання Ради скликаються її Головою або за вимогою держави-члена чи Європейської Комісії у разі потреби. Найчастіше збираються Рада з загальних питань та Рада з економічних і фінансових питань (Екофін), що становить майже дві третини всіх зібрань Ради.

Контролюючі органи Ради Європи складаються з незалежних експертів, які контролюють імплементацію конвенцій Ради Європи державами-членами і надають рекомендації. До цих контролюючих органів належать: Група держав проти корупції (GRECO); Європейська комісія з ефективності правосуддя (CEPEJ); Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (КЗК); Група експертів із заходів стосовно протидії торгівлі людьми (ГРЕТА); Комітет експертів Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (MONEYVAL); Дорадчий комітет з Рамкової конвенції про захист національних меншин (РКНМ); Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН); Конвенція про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (GREVIO); сюди також належить Європейський суд з прав людини.

Серед інституцій, залучених до поточного функціонування Європейського Союзу, Раду можна вважати найважливішою. Рішення, прийняті нею, формують політику ЄС, а отже, мають вплив як на життя громадян Союзу, так і на політику в державах-членах, а також на позицію ЄС на світовій арені. Фіона Гейс-Реншоу і Гелен Воллес виділяють чотири функції Ради: законодавчу, виконавчу, керівну та слугування форумом. Ніл Наджент пропонує дещо іншу класифікацію. Визнаючи перехід більшості керівних функцій до Європейської Ради (ЄР), він частково відносить решту можливостей Ради в цьому аспекті до законодавчої функції, а частково розширює статус форуму, визначаючи цю функцію як медіаційну. У іншій публікації Гейс-Реншоу виділяє законодавчу, бюджетну, формування політики та координаційну функції. Натомість Пйотр Тосік виділяє три функції Ради як частини системи прийняття рішень в ЄС: законодавчу, політико-договірну та креативну. Незалежно від спроб категоризації, різноманітність і різноманітність функцій Ради є однією з її визначальних рис. Особливо важливе поєднання виконавчих і законодавчих функцій. Остання виконується найчастіше у співпраці з Європейським Парламентом відповідно до звичайної законодавчої процедури.

Реалізуючи обидві функції, Рада бере участь головним чином у "повсякденному" процесі прийняття рішень в ЄС, осередками якого є інституції інституційного трикутника, які приймають поточні рішення системного характеру. "Історичні" рішення є предметом міжурядових конференцій та самітів Європейської Ради. У Раді, на її нижчих рівнях, розв'язуються також конкретні фахові питання, що стосуються окремих політик. Міністри, які збираються на засіданнях Ради, іноді виконують функцію колективного керівництва, особливо якщо вони делегують певні повноваження іншим органам. По-перше, у внутрішньому вимірі це пов'язано з поділом Ради на два рівні: політичний та службовий. По-друге, лише у виняткових випадках Рада зберігає за собою компетенцію виконання законодавчих актів. Найчастіше вони передаються окремим державам або Європейській Комісії. По-третє, Рада ЄС виконує креативну та контрольну функції

щодо інших установ та органів, наприклад, затверджує їхній персональний склад, ухвалює статuti чи визначає винагороди для осіб, які очолюють їх.

Серед ключових елементів виконавчої функції Ради слід згадати її роль у зовнішній політиці та безпеці (наприклад, визначення підходу Союзу до питань, виділених на основі географічних або тематичних критеріїв), координації економічних політик, формулюванні настанов щодо розвитку внутрішнього ринку чи встановленні спільного митного тарифу. Хоча, безумовно, більші "керівні" повноваження в системі ЄС має Європейська Рада, Рада ухвалює певні рішення, які мають велике значення в цьому аспекті. Саме до неї надходять пропозиції щодо змін до договорів, а також заявки на членство в Союзі від потенційних кандидатів.

Остання, але надзвичайно важлива функція Ради - слугувати державам-членам форумом для переговорів та вироблення спільних рішень. У цьому сенсі Рада видається чимось більшим, ніж просто ареною суперечок, місцем зустрічей представників урядів країн-членів, які торгуються на основі інструментальних розрахунків, особливо з перспективи соціологічного інституціоналізму. Рада - це інституція, яка ставить політичних лідерів та посадовців держав-членів у ситуацію постійної дискусії щодо європейської співпраці, визначення її цілей та вироблення методів їх реалізації. Їхня залученість у досягнення порозуміння з цих питань зміцнює зв'язки між ними, зміцнюючи ідейні основи європейського проєкту. Вдивляючись глибше, можна помітити низку особливих інституційних рис Ради, що складають образ структури, спроектованої таким чином, щоб сприяти тіснішій та тривалій співпраці. У цьому контексті варто підкреслити функціонування адміністративного забезпечення Ради, тобто Генерального секретаріату, а також головування та їхньої співпраці (хоча тут важливими є не лише структурні рішення, а й кадрові питання).

Чи ефективно Рада виконує покладені на неї функції? Гейс-Реншоу і Воллес пропонують три критерії оцінки, зосереджені головним чином на законодавчій функції: продуктивність,

ефективність у відповіді на виклики та легітимність владної діяльності Ради. Рада може похвалитися високою продуктивністю в ухваленні законодавчих актів, незважаючи на необхідність все більше враховувати позиції Парламенту, що могло б стати перешкодою в цьому аспекті. Її ефективність у реагуванні на мінливі обставини також загалом видається доброю, хоча в деяких сферах все ще бракує перевірених способів вирішення проблем. За умови достатньої узгодженості налаштувань урядів, Рада здатна реагувати на нові виклики та розвивати існуючі політики. Однак серйозною проблемою є жорсткість раніше прийнятих рішень, а відтак труднощі, що виникають у разі необхідності їх ґрунтовної реформи. Серйознішою проблемою у реалізації функцій Ради Європейського Союзу є сумніви щодо легітимності прийнятих нею рішень. Конвенційний підхід, висловлений у статті 10 Договору про Європейський Союз, наказує визнати їх легітимними опосередковано, оскільки їх схвалюють представники урядів, відповідальні перед національними парламентами чи виборцями.

Таким чином, Рада є своєрідним форумом, де разом з Європарламентом ухвалюються правові акти ЄС, а представники держав-членів відстоюють свої національні інтереси. У цих форумах досягається компроміс між інтересами всього Євросоюзу та окремих країн-учасниць, які часто суттєво відрізняються.

У підсумку можна сказати, що Рада Європейського Союзу відіграє ключову роль у політичній системі Європейського Союзу і є одним з його головних центрів прийняття рішень. Рада бере участь у процесі створення права ЄС, а також слугує державам-членам форумом для висловлення та узгодження їхніх позицій з окремих питань. Незважаючи на видиму протилежність між наднаціональною Європейською Комісією та міжурядовою Радою, обидві інституції розробили низку механізмів, що дозволяють їм тісно й ефективно співпрацювати. Зростання значення Європейського Парламенту означає для Ради необхідність пристосування до нових умов, а також уподібнення їхніх взаємин до відносин між двома палатами парламенту. Міжурядовий характер Ради при ближчому розгляді

виявляється менш очевидним, ніж може здатися на основі формальних норм – у її багаторівневій структурі межі між міжурядовістю та наднаціональністю розмиваються.

Рада Європейського Союзу є однією з найважливіших установ Європейського Союзу. Вона має складну структуру і відіграє ключову роль як у встановленні законів Євросоюзу, так і в їх виконанні. Рада також є форумом, на якому країни-члени можуть висловлювати та узгоджувати свої справи. Через певні причини, вона привертає менше уваги дослідників, ніж насправді заслуговує.

Список використаних джерел:

1. Право Європейського Союзу: Підручник. 2-ге видання. / А. В. Хрідочкін, П. В. Макушев, О. В. Леонова. — Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. — 448 с. 21.

2. Право Європейського Союзу: Навчальний посібник / За заг. ред. Р.А. Петрова. — 3-тє видання. — К.: Істина, 2010. — 376 с. 24.

3. Право Європейського Союзу: Навчальний посібник / О. В. Філонов, В. П. Філонов, В. М. Бесчастний. За ред. Бесчастного В.М., — К.: Знання, 2010. — 366 с.

4. J. Lewis, *Strategic Bargaining...*, s. 172, 175; F. Hayes-Renshaw, H. Wallace, *op.cit.*, s. 79; J. Howorth, *op.cit.*, s. 442.

5. Сорока С.В. Європейська Рада та Рада Європейського Союзу в структурі органів ЄС // Мультимедійний підручник «Управління в ЄС та політика європейської інтеграції». -Режим доступу: <https://eugov.chmnu.edu.ua/>.

Ільтьо Яна Іванівна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Поняття та система джерел європейського права

Джерела права – це документи, інструменти або принципи, які формують основу для створення, визнання та застосування правових норм і правил у певній юридичній системі. Ці джерела визначають, які норми вважаються чинними та обов'язковими для відносин між людьми, органами влади та іншими суб'єктами.

Джерела права Європейського Союзу – це основні документи та інструменти, які визначають правову систему та функціонування Європейського Союзу.

Запропонувати єдину й несуперечливу систематизацію джерел права Європейського Союзу достатньо складно. Свого часу М.Л. Ентін, аналізуючи специфіку правової системи Європейського Союзу, писав з цього приводу: «Право Союзу має комплексну природу. Побудувати систему його Джерел за допомогою лише одного якогось критерію, якому приписується універсальне значення, вельми складно».

Джерела права Європейського Союзу, з одного боку, є джерелами міжнародно-правової природи (міжнародні договори, конвенції, хартії, пакти), а з іншого боку – це юридичні акти самого Союзу, прийняті на основі установчих договорів, що конституують їх, а також інші правові інструменти.

Право Європейського Союзу має оригінальну систему джерел. Система джерел права Європейського Союзу включає в себе дві групи актів - акти первинного права і акти вторинного права.

До актів первинного права відносяться усі установчі договори Європейського Союзу. За своєю юридичною природою акти первинного права є міжнародними договорами. Норми актів первинного права мають вищу юридичну силу по відношенню до всіх інших норм Європейського Союзу, що містяться в актах вторинного права.

Особливістю Європейського Союзу є те, що в його основі лежать кілька міжнародних договорів установчого характеру. В першу чергу це: Паризький договір про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі 1951 року, Римський договір про заснування ЄС 1957 р., Римський договір про створення Європейського співтовариства по атомній енергії (Євратом) 1957 р., Маастрихтський договір про Європейський Союз 1992 року, Лісабонський договір 2007 р., так звані «установчі договори у вузькому сенсі». Дані договори мають «конструкційний» характер для Європейського Союзу.

Також до первинного права слід віднести і деякі інші правові джерела, серед яких, передусім, виділяються правові звичаї, звичаї і традиції, взяті як з правових систем держав-членів самого ЄС, так і перейняті з міжнародного права з його великою історією.

До «засновницьких договорів у широкому сенсі» зазвичай відносять всі перераховані вище акти, а також міжнародні договори, які їх змінюють і доповнюють: Брюссельський договір, який засновував єдину Раду і єдину Комісію європейських співтовариств (Договір про злиття) 1965 р., Бюджетний договір 1970 р., Бюджетний договір 1975 р., Єдиний європейський акт 1986 р., Амстердамський договір про зміну Договору про європейський Союз, договори, що засновували європейські співтовариства і ряд пов'язаних з ними актів 1997 р.

До актів вторинного права відносяться акти, які приймаються інститутами Союзу, а також всі інші акти, що приймаються на основі установчих договорів. У визначенні джерел вторинного права

спостерігається зіткнення підходів до розуміння джерел в континентальній і загальній (англо-саксонській) правових сім'ях (визнання як джерела юрисдикційних актів), а також вплив концепції джерел в міжнародному праві.

Вторинне право Європейського Союзу має своїми джерелами різні категорії правотворчих форм.

Перша категорія актів вторинного права - це нормативні акти; до них відносяться регламенти, директиви, рамкові рішення, спільні рішення Європейського об'єднання вугілля і сталі, рекомендації Європейського об'єднання вугілля і сталі. Подібна класифікація джерел вторинного комунітарного права закріплюється в Договорі про заснування ЄС (ст. 249). Зазначений перелік видів нормативно-правових актів не є вичерпним.

Як випливає з положень ст. 249 Договору про заснування ЄС, регламент - це акт, що володіє в ряду з іншими правовими джерелами найвищою юридичною силою. Він застосовується в тих випадках, коли необхідно деталізувати принципіві положення самих установчих договорів. Так, зокрема, в Європейському Союзі регламентами переважно регулюються такі сфери, як транспорт (ст. 71-75), сільське господарство (ст. 37), торгова політика (ст. 132-133) і припинення недобросовісної конкуренції (ст. 83), митні правила.

Суттєвою характеристикою регламенту є його прямий характер дії, що означає, зокрема, що положення регламенту безпосередньо підлягають застосуванню в будь-якій державі-члені. Тобто правила, закріплені в регламенті, підлягають застосуванню в державі незалежно від тих обставин, закріплені вони або ні у внутрішньодержавному праві. Таким чином, як указується в літературі, регламенти ЄС є одними з джерел права для держав-членів, являючи собою інтегральну частину їх національно-правової системи, і, отже, підлягають обов'язковому застосуванню при розгляді конкретних справ у судах країн-учасників. Звідси можна зробити висновок і про те, що регламентом створюються правовідносини не тільки між ЄС і державами-членами, а й між ЄС та громадянами держав-членів.

Директива як джерело права Європейського Союзу, що володіє значною специфікою, відрізняється від регламенту тим, що має обов'язкову силу тільки для тієї держави (або групи держав), якій вона адресована й лише стосовно того результату, до досягнення якого вона спрямована. Її відмінною рисою також є те, що форми і способи реалізації правоположень, закріплених у директиві, визначаються самою державою-дестинатором директивного правоположення.

Сьогодні, як це і передбачено, зокрема, у Договорі про ЄС, директивне регулювання зачіпає такі сфери відносин, як право на вільний вибір місця проживання та економічну діяльність (ст. ст. 43-48), вільне надання послуг (ст.ст. 49-55) і, як було вказано вище, зближення національних законодавств країн-учасниць ЄС (ст. 94 Договору про ЄС).

Слід підкреслити, що як і регламенти, директиви приймаються виключно в рамках «першої опори» Європейського Союзу, тобто в рамках Європейських спільнот. Директива являє собою акт гармонізації законодавства держав-членів ЄС. Директиві, як правило, має кореспондувати акт національного законодавства, який імплементує її положення. У самій же директиві встановлюється певний строк для здійснення імплементатії.

Ще одним джерелом права є індивідуальні акти Європейського Союзу. До вказаного виду актів вторинного права Європейського Союзу відносять рішення, які приймаються в рамках усіх трьох «опор» Союзу. Особливістю рішення є те, що воно обов'язкове у всіх своїх складових частинах і в повному обсязі для всіх суб'єктів, кому воно адресоване. Практика Суду ЄС закріпила за рішенням характер прямої дії.

Іншими словами, для директивного регулювання визначені ті сфери соціально-економічного простору, де у держав-членів немає і не може бути єдиного стандарту і особливо важливий індивідуалізований, конкретний підхід, пов'язаний з непрямими методами регулювання...».

Друга категорія - це індивідуальні акти, до них відносяться рішення (окрім спільних вирішень Європейського об'єднання вугілля і сталі).

Третя категорія - це рекомендаційні акти, до яких відносяться рекомендації (крім рекомендацій Європейського об'єднання вугілля і сталі) і висновки.

Особливістю зазначених актів є те, що вони не володіють загальнообов'язковою силою. Їх ще називають актами *soft law*. Рекомендаційні акти приймаються в рамках усіх трьох «опор» Європейського Союзу. При цьому в рамках ЄС виділяють рекомендації та висновки (ст. 249 Договору про заснування ЄС), у рамках другої «опори» спільної зовнішньої політики та політики безпеки приймаються ув'язнення, загальні стратегії, загальні позиції, спільні акції, а в рамках третьої опори спільні позиції.

Наступною категорією актів вторинного права є акти про координацію Спільної зовнішньої політики і політики безпеки, а також співробітництва поліцій і судових органів в кримінально-правовій сфері. До даної категорії актів відносяться принципи і загальні орієнтири, спільна позиція, спільна акція, загальна стратегія.

Окрему категорію актів складають юрисдикційні акти - рішення Суду ЄС. До джерел вторинного права відносяться акти *sui generis* - «неофіційні» форми права, не передбачені установчими договорами акти, які видаються органами Союзу (зазвичай виражаються, як рішення конкретного органу або резолюція).

Значну роль у нормотворчій діяльності Європейського Союзу зберігає Суд ЄС, що виконує функції верховного, конституційного та касаційного суду Європейського Союзу. Як пише Л.М. Ентін у цьому зв'язку, «завдяки преюдиціальній процедурі Суд Союзу, а також і Суд першої інстанції тлумачить основні положення установчих договорів та інших нормативно-правових актів і формулює автономні поняття та концепції, які доповнюють і уточнюють положення нормативно-правових актів і В.И. Кузн вводять у дію нові принципово важливі для розвитку інтеграційного права положення».

Хоча формально суди Союзу й не вважаються правотворчими органами, однак правотворчі функції Суду ЄС та Суду першої інстанції безпосередньо впливають із повноважень щодо тлумачення установчих договорів.

Останню категорію джерел вторинного права можна позначити як міжнародні акти, в неї входять рішення і акти представників держав-членів, конвенції між державами-членами укладені на основі установчих договорів, міжнародні договори Європейського Союзу.

Обов'язковою умовою віднесення до джерел права Європейського Союзу є наявність норм саме інтеграційного права Європейського Союзу.

Крім того, право Європейського Союзу допускає можливість існування джерел права, обов'язкових лише для окремих категорій суб'єктів. Із цим фактом пов'язані особливості критерію обов'язковості.

Європейське право базується на складній системі джерел. Ця система джерел забезпечує стабільність та юридичну впевненість у європейському праві, а також забезпечує здійснення та захист прав і свобод громадян Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: Навчальний посібник. – К. : К.І.С., 2004. – 260 с.
2. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб. / В. Кернз. Пер. з англ. – К. : “Знання”, 2002. – 381 с.
3. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. – К. : «К.І.С.», 2010. – 536 с.
4. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посіб. – К. : Ін Юре, 2001. – 448 с.
5. Опришко В. Ф. Право Європейського Союзу: Загальна частина: Підручник для вищих навчальних закладів. – К. : Вид. КНЕУ., 2002. – 460 с.

Іщук Роман Петрович,
студент 3 курсу Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Початок європейської інтеграції. Європейське співтовариство вугілля і сталі

В епоху після Другої світової війни, Європа опинилася в стані розрухи та безладу. Міста руйнувалися, інфраструктура зазнавала величезних збитків, а економіка була на межі занепаду. Національні конфлікти і напруга між країнами тримались на високому рівні, загрожуючи майбутньому миру в регіоні.

У цьому критичному історичному моменті народжується концепція спільного проекту, спрямованого на забезпечення миру та економічного відновлення. Ідея полягала у створенні механізму співпраці та взаємодії між країнами, який би зменшив напругу, сприяв вирішенню конфліктів та сприяв зростанню економіки. Цей проект не лише мав забезпечити прагнення до миру, а й стимулювати інтеграцію країн у спільну європейську спільноту.

Таким чином, у цей важливий історичний період виникає необхідність у новому підході до взаємодії між європейськими державами, що веде до виникнення концепції спільного проекту, спрямованого на створення миру і зростання економіки.

Ідею створення «Сполучених Штатів Європи» уперше висловив у вересні 1946 року прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль у Цюриху. Першим кроком до цього мало стати утворення Ради Європи. Черчилль висловлювався за союз усіх європейських

країн під керівництвом Франції та Німеччини, застерігаючи водночас, що його країна не інтегруватиметься у цей союз, а візьме на себе роль спостерігача.

У травні 1948 року на Конгресі в Гаазі, скликаному з ініціативи європейських політиків та інтелектуалів, була прийнята Політична Декларація, яка закликала усі європейські країни до об'єднання. Результатом цього документу стало створення 5 травня 1949 року Ради Європи — першої Європейської організації співпраці. Країнами-засновниками Ради Європи були: Бельгія, Велика Британія, Голландія, Італія, Люксембург, Франція та скандинавські країни. Завданням Ради Європи було зміцнення демократії, охорона прав людини та підтримка європейської культурної ідентичності. Однак Рада Європи не виконувала до кінця поставлених перед нею завдань з огляду на інтереси країн-членів, які часто не збігалися.

«Холодна війна» та слабкість Ради Європи призвели до того, що з'явилися пропозиції звуження економічної та політичної співпраці. Йшлося, насамперед, про економічне «зв'язування» Франції та Німеччини, що гарантувало би мир у Європі[3]. Серед інших, такий погляд мали члени французького уряду Жан Моне та Робер Шуман. Міжнародна ситуація, яка склалася на початку 50-х років, призвела до того, що все частіше почали вести мову про економічну інтеграцію. У той же час Сполучені Штати Америки все більше і більше домагалися швидкої відбудови Німеччини та приєднання цієї країни до Західного блоку.

У 1948 році СРСР запровадив Блокаду Берліна, тоді ж утворилися Федеративна Республіка Німеччини та Німецька Демократична Республіка. Американські політичні кола вважали, що відбудована Німеччина становитиме протидію комунізму. Водночас новий канцлер ФРН Конрад Аденауер заявив, що його країна має намір стати членом Ради Європи та НАТО.

У травні 1950 року в Парижі Міністром закордонних справ Франції Робером Шуманом було запропоновано новий план часткової економічної інтеграції. Ініціатором цього плану був Жан Моне. У його Декларації, виголошеній 9 травня 1950 році, представлені наступні

пропозиції: 1) передання французької та німецької видобувної та металургійної галузей під спільне наддержавне керівництво; 2) створення спільної економічної бази як передумови утворення європейської федерації; 3) звільнення від усіх митних платежів у переміщенні вугілля та сталі між країнами-членами новоствореної організації; 4) скликання міжнародної конференції, яка підготує договір, що міститиме вищезгадані пропозиції.

Декларація про солідарність галузей Німеччини та Франції мала за мету забезпечити Європі та світу тривалий мир, а країнам-членам — економічний розвиток. План передбачав, що майбутня організація буде відкрита для всіх охочих. Завдяки цьому було досягнуто консенсусу щодо національних інтересів: з одного боку, Франція отримала можливість брати участь у контролі німецьких вугільної та металургійної галузей, а з іншого — ФРН змогла стати рівноправним партнером для інших держав.

План Шумана та Моне був реалізований 18 квітня 1951 року, коли було підписано Паризький договір про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), який набрав чинності в липні 1952 року. Договір був підписаний на термін 50 років.

Після підписання Договору про створення ЄОВС були засновані інституції, які стали прообразом відповідних структур сучасної Європейської Спільноти:

Вище правління — виконавчий, колегіальний, незалежний від урядів наднаціональний орган, який мав повноваження прийняття рішень. Орган складався з 8 членів, призначених за спільною згодою країн-членів на шість років, а також дев'ятого, який був призначений за клопотанням інших восьми. Перший голова — Жан Моне.

Рада Міністрів — орган, який представляв уряди для координації діяльності Вищого правління з економічною політикою окремих держав. Одноголосне схвалення Радою або більшістю голосів залишалося необхідною умовою для прийняття важливих рішень, що обмежувало федеративний характер інституціональної системи ЄОВС.

Асамблея — дорадчий орган, який складався з представників парламентів країн-членів для здійснення демократичного контролю

над Вищим правлінням. Асамблея не мала законодавчих можливостей, але могла висловити вотум недовіри і змістити Вище правління двома третинами голосів.

Вищий суд — призначався урядами країн-членів, і розв'язував спірні питання, або анулював рішення органів ЄОВС.

Консультативний комітет — дорадчий орган, який не мав можливостей прийняття рішень; представляв промисловців і робітників, комерсантів і споживачів [9].

Спільний ринок вугілля, залізних руд і металобрухту був утворений у лютому 1953 року, а сталі — у серпні 1954 року. Процес утворення спільного ринку був завершений 9 лютого 1958 року. Паризький договір про заснування Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄОВС) створив не тільки спільний ринок чотирьох продуктів гірничорудної промисловості (вугілля, залізна руда, сталь і металобрухт), але й спільне регулювання обсягів виробництва і рівня цін, інвестиційні програми і раціональне використання робочої сили. ЄОВС контролювало 60% виплавки сталі і 50% видобутку вугілля у Західній Європі. Діяльність Співтовариства та його економічні успіхи заохотили країни-члени до поглиблення процесів інтеграції, і не лише економічної.

Члени Верховного органу здійснюють свої функції з повною незалежністю, в спільних інтересах Співтовариства. При здійсненні своїх обов'язків вони не запитують і не отримують ніяких інструкцій від будь-якого уряду або організації. Вони утримуються від будь-яких дій, які не сумісні з наднаціональним характером їхніх функцій.

Наступні роки принесли ряд інтеграційних ініціатив у різних сферах. У Парижі 1952 року був підписаний Договір про створення Європейського оборонного союзу (ЄОС). Ідею цього Договору Франція висловлювала ще в 1950 році, так званий План Плевена. Членами нового Співтовариства мали стати країни-члени ЄСВС, а його структура була схожа до структури організації-попередниці. Згідно з Договором, солдати ЄОС мали мати єдину військову форму, а військові частини були б перемішані з огляду на національність. Передбачено було також одноосібне керівництво над 40 військовими

частинами Спільноти. Однак після підписання Договору, Франція його не ратифікувала. Внаслідок бурхливих дебатів, головним аргументом яких було обмеження суверенітету, парламент Франції не ратифікував Договору про Оборонний Союз, результатом чого була відмова від цілої ініціативи. Через два роки, зі схожою ініціативою виступив Міністр закордонних справ Великої Британії Ентоні Еден.

Як результат, 23 жовтня 1954 р. був підписаний договір про утворення Західноєвропейського Союзу (ЗЄС). Це мала би бути міжнародна організація, яка би займалася військовими справами, водночас не будучи пов'язаною з ЄСВС та з утвореним згодом Європейським економічним союзом. У 1955 році Рада Європи затверджує символ, що являє собою синє полотнище з 12 жовтими зірками, які утворюють коло по середині. Пізніше він стає офіційною емблемою Європейського Союзу.

Наступний етап інтеграції країн Західної Європи розпочався відразу після початку конференції в Мессіні, що в Італії, яка відбулася в червні 1955 року. Учасниками конференції були міністри закордонних справ країн-членів ЄСВС. На конференції утворено групу експертів (з бельгійцем Поль-Анрі Спааком на чолі), яка мала підготувати доповідь про можливість розширення інтеграції. Доповідь була представлена на черговій зустрічі «шістки» у 1956 році у Венеції. Доповідь Спаака стала основою для подальших розмов про інтеграцію.

1956 року в ЄОВС виникає план перетворення цієї організації на зону вільної торгівлі, але суперечності між країнами, особливо між Англією і Францією, призвели до підписання 25 березня 1957 року в Римі лише шістьма (з 17) країнами-членами двох договорів: Договір про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Договір про створення Європейського співтовариства з питань атомної енергії (Євратом) — (Римські договори).

Обидва договори набрали чинності 1 січня 1958 року. Окрім вищезгаданих договорів, було також підписано Конвенцію про Деякі Спільні Інституції. Відтак, з'явилися Європейський парламент та Європейський суд.

Список використаних джерел:

1. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: Навчальний посібник / І. А. Грицяк . – К. : К.І.С., 2004. – 260 с.
2. Довгань В. М. Європейський Парламент. Правовий статус і компетенція в системі органів Європейського Союзу: Монографія / В. М. Довгань. – К. : КНТ, 2007. – 204 с.
3. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб. / В. Кернз. Пер. з англ. – К. : “Знання”, 2002. – 381 с.
4. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. – К. : «К.І.С.», 2010. – 536 с.
5. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посіб. / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. – К. : Ін Юре, 2001. – 448 с.
6. Опришко В. Ф. Право Європейського Союзу: Загальна частина: Підручник для вищих навчальних закладів / В. Ф. Опришко, А. В. Омельченко, А. С. Фастовець. – К. : Вид. КНЕУ., 2002. – 460 с.
7. Право Європейського Союзу : навч. посіб. / В. М. Бесчасний, В. П. Філонов, О. В. Філонов, В. М. Субботін та ін. ; за ред. В.М. Бесчасного. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2011. – 366 с.
8. Право Європейського Союзу : навч. посіб. / За заг ред. Р.А. Петрова. – 3-тє видання, змінене і доповнене. – К. : Істина, 2010. – 376 с.
9. Право Європейського Союзу : підр. / за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
10. Право Європейського Союзу: підручн. / за ред. О. К. Вишнякова. – Одеса : Фенікс, 2013. – 883 с.
11. Топорнин Б. Н. Европейское право: Учебник / Б. Н. Топорнин. – М. : Юристь, 2001. – 456 с.
12. Тюшка А. В. Договір про Конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність (Монографія) / А. В. Тюшка. – К. : К.І.С., 2007. – 228 с.

Капчук Софія Ярославівна, магістрантка
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Проблеми функціонування Європейської Комісії

Європейська комісія, ключова інституція ЄС, знаходиться в складному становищі, не користуючись популярністю серед урядів та виборців. Двадцять років тому багато людей мріяли, що Комісія візьме на себе роль лідера ЄС і буде визначати порядок денний та управляти кризами. Однак сьогодні мало хто вірить у здатність Комісії виконувати цю роль. Після періоду керівництва Жаком Делором (1985-1995), авторитет Комісії по відношенню до урядів ЄС почав слабшати. Держави-члени, зокрема великі, прагнули обмежити владу цього інституту, якого вони вважали надто могутнім. Угода з Лісабону, яка набула чинності з 2009 року, внесла дві важливі інституційні нововведення: постійного президента Європейської Ради, і Європейську службу зовнішніх справ (ЄСЗД). Обидва ці органи виконують деякі завдання, які раніше належали до компетенції Комісії, і сприяють почуттю її незахищеності [1, с. 260].

Парадоксально, криза євро призвела до отримання Комісією безпрецедентних офіційних повноважень, зокрема щодо контролю за національною економічною політикою, але водночас підірвала її авторитет і довіру. Національні уряди надали фінансову допомогу країнам, що опинилися у скруті, і встановили умови для надання цієї допомоги. Комісія змушена була зосередитись на технічній ролі, залишаючи вищу політику Європейській Раді та окремим ключовим

урядам. Труднощі єврозони прискорили тривалу зміну управління ЄС. Раніше ЄС мало обмежений обсяг виконавчих рішень з політичними можливостями. Комісія пропонувала закони та регулювала їх, тоді як Рада міністрів та Європейський парламент приймали ці закони. Зрештою відбулося зниження довіри держав-членів до Комісії, що може пояснюватися двома основними причинами.

По-перше, деякі країни вважають, що Комісія пропонує занадто багато деталей і нормативних актів, особливо в галузях, таких як навколишнє середовище, безпека харчових продуктів і соціальна політика. Наприклад, у 2013 році польські міністри висловили своє незадоволення спробами Комісії регулювати промисловість сланцевого газу та заборонити ментолові сигарети, які були популярні в Польщі. Також в той же період Комісія запропонувала заборонити продаж оливкової олії у багаторазових пляшках, але після активних протестів змінила своє рішення. Німецькі політики також критикували пропозицію Комісії щодо встановлення квот для жінок у радах компаній. Ці приклади свідчать про відчуття деяких країн, що Комісія може втручатися у сфери, які вони вважають сферою національного врядування.

По-друге, зміцнення ролі Європейського парламенту також впливає на сприйняття Комісії державами-членами. Парламент отримав більше повноважень, зокрема згідно з Лісабонським договором, і йому надано значну вагу при прийнятті нових правил ЄС. Лобістам та громадським організаціям стає легше переконати євродепутатів підтримати свої ініціативи щодо нових правил. Це впливає на комісарів, які під тиском парламенту змушені готувати нові законодавчі акти. Комісари уникають конфліктів з парламентом, оскільки це може створити негативні наслідки. Таким чином, зміцнення ролі парламенту впливає на сприйняття Комісії і реакцію держав-членів на її пропозиції [2, с. 204; 4, с. 536].

Основною причиною занепокоєння Комісії є ті заходи у сфері наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності, які дають можливість бенефіціару допомоги посилити ринкову владу, яку він має на наявних товарних ринках, або перенести свою ринкову

владу на майбутні товарні ринки. Тому, малоімовірно, що Комісія визначатиме проблеми конкуренції, пов'язані з ринковою владою, у випадках, коли ринкова частка бенефіціара допомоги становить менше 25%, і на ринках з показником ринкової концентрації нижче 2000 за індексом Герфіндаля-Гіршмана [3, с. 883].

У процесі аналізу ринкової влади Комісія бере до уваги такі елементи як ринкова влада бенефіціара допомоги та ринкова структура: якщо отримувач допомоги домінує на товарному ринку, захід з надання допомоги може ще більше посилити це домінування, додатково ослаблюючи конкурентний тиск, який конкуренти можуть чинити на підприємство-отримувача. Подібним чином, заходи з надання державної допомоги можуть мати значний вплив на ринках, де діють лише кілька учасників.

У сфері наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності можуть існувати значні бар'єри вступу для нових учасників. Такі бар'єри включають правові бар'єри вступу, зокрема, щодо прав інтелектуальної власності, бар'єри доступу до мереж та інфраструктури та інші стратегічні бар'єри вступу чи розширення. Ринкова влада підприємства може також бути обмежена ринковою позицією покупців. Наявність сильних покупців може слугувати противагою для встановлення сильної ринкової позиції, якщо є імовірність, що покупці намагатимуться зберегти достатній рівень конкуренції на ринку. Заходи з надання допомоги, які дозволяють підприємствам із сильною ринковою позицією впливати на процес відбору, наприклад, через їхнє право рекомендувати підприємства у процесі відбору або через можливість впливати на напрямок дослідження у спосіб, що з необґрунтованих причин дискримінує альтернативні шляхи, схильні викликати занепокоєння в Комісії. У процесі аналізу ринкових структур Комісія також враховує те, чи допомогу надають на ринках з надлишковою потужністю чи в галузях, у яких відбувається спад виробництва. Випадки, коли ринок зростає або коли державна допомога для сфери наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності, імовірно, може змінити загальну динаміку росту в секторі, зокрема внаслідок

запровадження нових технологій мають меншу вірогідність спричинити проблеми для Комісії.

З метою запобігання спотворенню конкуренції на внутрішньому ринку через державні субсидії та недопущення такого їх впливу на торгівлю між державами-членами, який суперечить загальним інтересам, у статті 107(1) Договору про функціонування Європейського Союзу («Договір») визначено принцип, що забороняє державну допомогу. Однак, у деяких випадках така допомога може бути сумісною із внутрішнім ринком відповідно до статей 107(2) і 107(3) Договору. Заохочення роботи у сфері наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності є важливою метою Союзу, що визначена у статті 179 Договору, де зазначено, що «Союз має на меті зміцнення наукової і технологічної баз за допомогою Європейської дослідницької зони, де дослідники, наукові знання та технології переміщуються вільно, а також шляхом заохочення в її межах конкуренції, зокрема в галузі промисловості, одночасно сприяючи всій дослідницькій діяльності, що вважається необхідною (...)»[7, с.8]. У статтях 180-190 Договору визначено види діяльності, які будуть здійснені з цією метою, а також сфера застосування та імплементація багаторічної рамкової програми. У стратегії «Європа 2020» дослідження та розвиток («R&D») зазначені як ключові елементи для досягнення цілей розумного, сталого та всеосяжного зростання. З цією метою, Комісія визначила головну ціль, відповідно до якої 3% валового внутрішнього продукту (ВВП) Союзу слід інвестувати у R&D до 2020 року. Для сприяння прогресу у сфері наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності, у стратегії Європа 2020, зокрема, була висунута флагманська ініціатива «Інноваційний Союз», направлена на покращення рамок умов та доступу до фінансування у сфері досліджень та інновацій для забезпечення можливості втілення інноваційних ідей у продуктах та послугах, що веде до економічного зростання та створення робочих місць. У повідомленні Європа 2020 зазначено, що інструмент державної допомоги може «активно і позитивно сприяти, заохочуючи та підтримуючи ініціативи для більш інноваційних, ефективних та

екологічно чистих технологій, одночасно полегшуючи доступ до державної підтримки інвестицій, капіталу та фінансування на дослідження та розробки» [5, с. 448; 6, с.376]. Оскільки загальновідомо, що конкурентні ринки, як правило, продукують ефективні результати у тому, що стосується цін, результатів роботи та використання ресурсів, у випадку виникнення неспроможності ринку втручання держави може покращити функціонування ринку і, таким чином, сприяти розумному, сталому та всеосяжному зростанню. В контексті проведення наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності неспроможність ринку може виникати, наприклад, через те, що учасники ринку зазвичай не враховують (позитивні) зовнішні ефекти, які виникають в результаті економічної діяльності інших учасників, і, таким чином, займаються таким рівнем діяльності у сфері наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності, який є занадто низьким з точки зору громадськості. Також, проекти у сфері проведення наукових досліджень, технічного розвитку та інновацій можуть страждати через недостатній доступ до фінансування - через асиметричну інформацію або через проблеми з координацією серед фірм. Таким чином, державна допомога у сфері наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності може бути сумісною із внутрішнім ринком, якщо вона з великою вірогідністю може усунути неспроможність ринку шляхом заохочення виконання важливого проекту, що становить спільний інтерес для Європи, або полегшити розвиток певної економічної діяльності, і якщо спотворення конкуренції та торгівлі, що виникли внаслідок надання такої допомоги, не суперечать загальним інтересам [7, с.20; 3, с.883].

ЄС стикається з низкою важливих структурних проблем, включаючи низьке зростання продуктивності, зелений і цифровий перехід, старіння та соціальну інтеграцію, які необхідно вирішити, щоб залишатися на шляху стійкої конкурентоспроможності. Руйнівні геополітичні події також продемонстрували необхідність для ЄС залишатися конкурентоспроможним на глобальному ринку, одночасно гарантуючи, що ніхто не залишиться позаду.

Координація економічної політики в рамках Європейського семестру допоможе державам-членам досягти цих цілей, встановлюючи пріоритети та надаючи чіткі та добре скоординовані політичні вказівки на наступні роки. Рекомендації єврозони представляють індивідуальні політичні поради для держав-членів єврозони щодо тем, які впливають на функціонування зони євро в цілому. Основна увага приділяється політичним реакціям на виклики високої інфляції та конкурентоспроможності.

Держави-члени єврозони повинні: приймати скоординовану розумну фіскальну політику та заходи енергетичної підтримки з метою підвищення стійкості державних фінансів та уникнення посилення інфляційного тиску; забезпечувати високі та стійкі рівні державних інвестицій та сприяти приватним інвестиціям шляхом прискорення впровадження Фонду відновлення та стійкості та програм політики згуртованості; підтримувати зміни заробітної плати, які пом'якшують втрату купівельної спроможності працівників, враховуючи динаміку конкурентоспроможності, моніторинг ризиків, пов'язаних із посиленням фінансових умов, під час завершення створення Банківського союзу; підвищувати конкурентоспроможність шляхом покращення доступу до фінансування, прогресу в Союзі ринків капіталу та забезпечення того, щоб державна підтримка стратегічних секторів залишалася адресною та не створювала спотворень у рівних умовах єдиного ринку. Пропозиція щодо спільного звіту про зайнятість (JER) підтверджує, що ринок праці ЄС є стійким. Загалом у 2022 році рівень зайнятості в ЄС досяг 74,6%. У другому кварталі 2023 року він зріс до 75,4%, значно перевищивши рівень. У той же час рівень безробіття в ЄС знизився до історичного мінімуму в 2022 році (6,2%), і ця тенденція збереглася у другому кварталі 2023 року (6%). Тим не менш, між державами-членами, регіонами та секторами існують відмінності.

Незважаючи на підвищення номінальної заробітної плати, реальна заробітна плата у 2022 році знизилася різною мірою майже в усіх країнах-членах. Це підкреслює важливість добре збалансованих механізмів встановлення заробітної плати, включаючи активний

соціальний діалог та ефективні колективні переговори відповідно до національної практики. Адекватна мінімальна заробітна плата може допомогти захистити купівельну спроможність і зменшити бідність, одночасно підтримуючи попит і посилюючи стимули до праці. Значна нестача робочої сили та кваліфікації створює вузькі місця для економічного зростання. Якщо на них не звернути належної уваги, вони ризикують перешкодити переходу на зелені та цифрові технології.

Видання JER є першим звітом про прогрес у досягненні ЄС до 2030 року та національну зайнятість, кваліфікацію та соціальні цілі. Незважаючи на те, що ЄС добре просувається до своєї основної цілі зайнятості у 78% до 2030 року, все ще потрібен значний прогрес для досягнення двох інших основних цілей щодо навчання дорослих та скорочення бідності. Цей звіт також має сильніший фокус на конкретних країнах відповідно до принципів Рамкової програми соціальної конвергенції. Ринок праці, навички та соціальні виклики держав-членів аналізуються, щоб виявити потенційні ризики висхідної соціальної конвергенції, які потребують глибшого аналізу. Комісія з Єврогрупою та Радою постійно обговорюють пакет 2024 року та запропоновані вказівки. Комісія також веде конструктивний діалог з Європейським парламентом щодо змісту цього пакету та кожного наступного кроку в циклі Європейського семестру, а також взаємодіє з соціальними партнерами та зацікавленими сторонами. Європейський семестр забезпечує основу для координації економічну політику та політику зайнятості держав-членів. З моменту свого відкриття в 2011 році він став усталеним форумом для обговорення проблем фіскальної, економічної політики та політики зайнятості країн ЄС за спільним щорічним графіком.

Фонд відновлення та стійкості є центральним елементом NextGenerationEU, який надає кредити та гранти на суму 723,8 мільярда євро на підтримку реформ та інвестицій, які здійснюють країни ЄС. Його мета полягає в тому, щоб пом'якшити економічні та соціальні наслідки та зробити європейські економіки та суспільства

більш сталими, стійкими та краще підготовленими до викликів і можливостей переходу на зелені та цифрові технології.

У повідомленні про модернізацію державної допомоги Комісія оголосила три цілі, яких необхідно досягти шляхом модернізації системи контролю державної допомоги: сприяння сталому, розумному і всеосяжному зростанню на конкурентному внутрішньому ринку; зосередження ex ante уваги на випадках, що мають найбільший вплив на внутрішній ринок, одночасно зміцнюючи співпрацю з державами-членами у сфері застосування державної допомоги; раціоналізація правил та забезпечення швидшого прийняття рішень [7, с. 21]. Зокрема, повідомлення закликала до формування спільного підходу до перегляду різних настанов та рамкових документів виходячи з ідеї зміцнення внутрішнього ринку, заохочення більшої результативності державних витрат шляхом здійснення більшого впливу державної допомоги на цілі, що становлять спільний інтерес, та більш ретельного вивчення стимулюючого ефекту, зменшення допомоги до мінімуму та потенційного негативного впливу допомоги на конкуренцію і торгівлю.

Список використаних джерел:

1. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: Навчальний посібник / І. А. Грицяк . – К. : К.І.С., 2004. – 260 с.
2. Довгань В. М. Європейський Парламент. Правовий статус і компетенція в системі органів Європейського Союзу: Монографія / В. М. Довгань. – К. : КНТ, 2007. – 204 с.
3. Право Європейського Союзу: підручн. / за ред. О. К. Вишнякова. – Одеса : Фенікс, 2013. – 883 с.
4. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. – К. : «К.І.С.», 2010. – 536 с.
5. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посіб. / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. – К. : Ін Юре, 2001. – 448 с.

6. Право Європейського Союзу : навч. посіб. / За заг ред. Р.А. Петрова. – 3-тє видання, змінене і доповнене. – К. : Істина, 2010. – 376 с.

7. Офіційний вісник Європейського Союзу / Рамковий документ щодо державної допомоги на наукові дослідження, технічний розвиток та провадження інноваційної діяльності (2014/С 198/01).

Книш Віталій Васильович,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Сучасні проблеми правового статусу комбатантів України

В сучасних умовах перебігу російсько-української війни особливе значення має правовий статус комбатантів як учасників бойових дій (права, обов'язки, гарантії, відповідальність). Тут першочергово мова йде про правовий (міжнародно-правовий та вітчизняний) статус комбатантів України, які забезпечують захист державної незалежності, суверенітету, територіальної цілісності та інших національних цінностей нашої держави.

Разом з тим, слід також звернути увагу і на той факт, що комбатанти України, враховуючи останні події, мають пряме відношення до бойових дій у Курській області, яка належить до території російської федерації. З точки зору гарантування їх правового становища, цей факт також додатково підкреслює потребу у регламентації відносин за участю комбатантів України.

Приступаючи до дослідження даного питання, слід звернути увагу на те, що комбатанти (від франц. *combattant* – воїн, боєць) – це особи, які входять до складу збройних сил воюючих сторін і беруть безпосередню участь у бойових діях [1].

Статус комбатантів визначається низкою актів міжнародного гуманітарного права. Зокрема, за ст. 4 III-ої Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р. комбатантами виступають наступні категорії осіб: 1) особовий склад збройних сил сторони конфлікту, а також члени ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил; 2) члени інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема члени організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту та діють на своїй території або

за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам: а) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих; б) вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані; с) вони носять зброю відкрито; d) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни; 3) члени особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує; 4) особи, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу (цивільні особи з екіпажів військових літаків, військові кореспонденти, постачальники, особовий склад робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за встановленим зразком; 5) члени екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітани, лоцмани та юнги, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права; б) жителі неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носить зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни [2].

Відповідно до ст. 43 Протоколу I до Женевських конвенцій, прийнятого 1977 року, збройні сили сторони, що перебуває в конфлікті, складаються з усіх організованих збройних сил, груп і підрозділів, що перебувають під командуванням особи, відповідальної перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих, навіть якщо ця сторона представлена урядом чи владою, не визнаними супротивною стороною; такі збройні сили підпорядковані внутрішній дисциплінарній системі, яка забезпечує додержання норм міжнародного права, застосовуваних у період збройних конфліктів [3].

Отже, за нормами міжнародного права, комбатанти є законними учасниками війни, мають право брати безпосередню участь у

військових діях і відповідно є правомірним об'єктом нападу. У випадку взяття в полон він не може переслідуватись за насилля.

Незважаючи на те, що згідно ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства, а також положення ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України», за якою укладені і належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори є невід'ємною частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства, слід відзначити потребу прийняття окремого закону про статус комбатантів України. Це обумовлено, по-перше, потребами оборони нашої держави (від агресора, який має статус ядерної держави, не дотримується законів і звичаїв війни), по-друге, статусом та складом комбатантів України (наявністю у їх складі не лише громадян України, ф й іноземних добровольців), по-третє, специфікою самої російсько-української війни (з недавнього часу – одночасне її ведення на території обох воюючих сторін, тобто не лише на території України, а й на території Курської області як частини держави-агресора).

Слід справедливо зауважити, що питання про статус вітчизняних комбатантів раніше пропонувалось вирішити на рівні закону, проект якого під назвою Закон України «Про комбатантів України» було подано до Верховної Ради України Третяковим О.Ю., Загорієм Г.В., Гаврилюком М.В., Шухевичем Ю-Б.Р., Рибчинським Є.Ю. за № 9181 від 09 жовтня 2018 року. Його метою мало стати врегулювання питання визначення правового статусу комбатантів, у тому числі воїнів добровольчих військових формувань, які добровільно виступили на захист незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, у відповідності до норм міжнародного права [4].

Проте даний законопроект був присвячений лише реаліям окупації Автономної Республіки Крим, гібридної війни на території Донецької та Луганської областей і об'єктивно не міг враховувати сучасних реалій.

На низку недоліків зазначеного законопроекту було вказано у експертному висновку за підписом С. О. Гудзинського, де, зокрема, було зазначено, що не можна погодитись з віднесенням до комбатантів виключно громадян України. Адже таким чином пропонується позбавити статусу «комбатантів» іноземців, які також беруть участь в бойових діях на боці України і входять до складу її Збройних Сил [5].

Таким чином, на даному етапі назріла об'єктивна потреба у прийнятті окремого Закону «Про комбатантів України», де врахувати наступне: 1) структурно він має включати преамбулу, склад і правовий статус комбатантів України, організаційні аспекти керівництва комбатантами України, матеріально-фінансові аспекти, відповідальність; 2) склад комбатантів обов'язково слід визначати у широкому розумінні, включаючи не лише громадян України, а й добровольців з числа іноземних громадян та осіб без громадянства; 3) доцільно також встановити і перехідні положення, які б визначали правове становище комбатантів України відносно даної війни.

Список використаних джерел:

1. Комбатанти: енциклопедична стаття. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-3196>.

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

4. Проект Закону України «Про комбатантів України» від 09 жовтня 2018 року № 9181. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GH73100A?an=2>.

5. Висновок на Проект Закону України «Про комбатантів України» від 09 жовтня 2018 року № 9181. URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=64773&pf35401=475568>.

Ковбіш Олександра Михайлівна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Римські договори. Заснування ЄЕС і Євроатому

Право Європейського Союзу є сукупністю правових норм, які регулюють процеси європейської інтеграції, здійснюваної в межах Європейського Союзу. Право Європейського Союзу поділяється на первинне та вторинне. До первинного права Європейського Союзу належать норми міжнародних угод, які становлять правову основу для функціонування усіх структур, що формують Європейський Союз. До одних з таких основоположних договорів відносять Римські договори- Договір про заснування Європейського економічного співтовариства (ДЄЕС) та Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії.

25 березня 1957 року підписали два договори, які увійшли в історію як Римські договори. У подальшому вони також стали основоположними євроінтеграційними договорами Євросоюзу. Відповідно до Договору про заснування Європейської економічної спільноти передбачалася співпраця держав у галузі економіки, науки та техніки. Крім того, вкотре наголошувалося про необхідність співпрацювати для створення спільного ринку, що у свою чергу мало сприяти зближенню економік держав-учасниць, зниженню митних бар'єрів протягом 12 років між учасниками, а також прийняття єдиного митного тарифу та створенню спільної торговельної політики відносно третіх держав. Спільний ринок припускає створення митного

союзу, в якому крім вільного руху товарів, відбувається вільний рух економічних факторів: робітників, послуг і капіталів, і в рамках якого діють загальні правила конкуренції. В рамках функціонування спільного ринку, відбувається також координація економічної та соціальної політики між учасниками економічного об'єднання. На додачу, держави-члени також домовилися проводити спільну політику у галузі сільського господарства та транспорту.

З метою використання ядерної енергетики у мирних цілях держави-учасниці уклали Договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії. Другий Римський договір заснував Європейське співтовариство з атомної енергії, яке мало «створити умови для потужної атомної індустрії» з метою збільшення європейського енергетичного потенціалу. Договір передбачав створення спільного ринку ядерних матеріалів і обладнання, розробку спільного ядерного законодавства, створення спільної системи постачання, системи мирного використання ядерної енергії, розробки спільних стандартів безпеки щодо здоров'я та захисту населення від іонізуючого випромінювання. Фундаментом технологічного прогресу в атомній промисловості Європи мали стати наукові дослідження, здійснювані в спільному дослідницькому центрі.

Так у Західній Європі з'явилися дві різні моделі правового механізму регулювання економічної інтеграції: модель ЄСВС, в якій широкі законодавчі повноваження були передані структурі у формі наднаціонального Верховного органу — представника загальнорегіональних інтересів, і модель ЄЕС та Євратома, в якій законодавчі повноваження майже виключно отримали міжурядові структури — Ради міністрів, в яких засідали представники урядів держав-членів і які більшою мірою могли захистити національні інтереси цих держав.

8 квітня 1965 року був підписаний Брюссельський договір або Договір про злиття. Цим Договором передбачалося об'єднання законодавчих, судових та адміністративних органів Європейської спільноти з атомної енергії та Європейської економічної спільноти, які на той час функціонували на теренах Європейської Спільноти. Також

договором вносилися відповідні зміни до Паризького та Римських договорів. Так, відповідно до Договору, Комісія Європейських Співтовариств мала замінити Вищий орган Європейської спільноти з вугілля та сталі, Комісію Європейської економічної спільноти та Комісію Євратом. Рада Європейських Співтовариств замінила Спеціальну раду міністрів Європейської спільноти з вугілля та сталі.

Таким чином, у середині 1960-х рр. завершився перший етап створення правового механізму європейської економічної інтеграції, яка здійснюється в межах європейських співтовариств. Його правовою базою стали три установчі договори — Паризький та два Римських, а також спільні інститути — Рада, Асамблея, Комісія та Суд. У цей період також було остаточно визнано, що Римський договір про заснування ЄЕС є документом, який визначає основні напрями розвитку всієї західноєвропейської інтеграції і створює для забезпечення цього процесу необхідний правовий механізм.

Дія Римського договору про заснування ЄЕС охоплювала практично всю економіку держав-членів, тоді як Паризький договір про заснування ЄСВС та Римський договір про заснування Євратому забезпечували правове регулювання секторної інтеграції. Для ЄСВС це були вугілля та сталь, а для Євратома — мирне використання атомної енергії. У ній зокрема, ведучу роль почала відігравати Рада міністрів, яка отримала законодавчі повноваження. В свою чергу, Комісія виконувала наглядові повноваження. Також, вона повинна була подавати законодавчі ініціативи на розгляд Ради ЄС. Договір втратив чинність 2 жовтня 1997 року після підписання Амстердамського договору

Отже, ідея створення Європейського Союзу почала розглядатися державами Європи одразу після Другої світової війни. Першим договором, що поклав основу до подальшого створення Євросоюзу став Паризький договір, який об'єднав шість держав-засновниць, які зобов'язались співпрацювати з питань вугілля та сталі. Пізніше сторони почали поглиблювати співпрацю та у 1957 році підписали Римські договори, якими було створено Європейське економічне співтовариство та Європейське співтовариство з атомної енергії і які

вище було детально розглянуті. Пізніше для впорядкування роботи інституцій Європейської Спільноти у 1965 році укладено Брюссельський договір, проте і він у подальшому був реформований після підписання у 1986 році Єдиного європейського акту. Проте, квінтесенцією усіх договорів стало укладення у 1992 році Маастрихтського договору. Ним була утворена сучасна структура Європейського Союзу, яка включала елементи валютного та політичного союзів. Варто відмітити, що Євросоюз ніколи не зупинявся на досягнутому та постійно удосконалював процедуру його функціонування, що фіксувалося у нових договорах. Так, з метою підготовки до розширення у 2004 році було укладено Амстердамський договір 1997 року, яким було запроваджено реформування інституцій. Пізніше ці положення були більш детально розкриті у Ніццькому договорі, підписаному в 2001 році. І, нарешті, для того, щоб Євросоюз продовжував плекати свої цінності та поширювати їх на інші держави Європи, а також залишався спроможним відповідати на виклики сучасності, у 2007 році був підписаний Лісабонський договір.

Список використаних джерел:

1. Council of Europe. Winston Churchill, speech delivered at the University of Zurich, 19 September 1946. Official web-site. URL: <https://rm.coe.int/16806981f3#:~:text=The%20fighting%20has%20stopped.,protection,%20of%20the%20atomic%20bomb.>] (date of access: 09.02.2024).
2. European Union. Founding agreements. Official web-site. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/founding-agreements_en (date of access: 09.02.2024).
3. Access to European Union Law. Treaty establishing the European Coal and Steel Community, ECSC Treaty. Official web-site. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0022> (date of access: 12.02.2024).
4. Access to European Union Law. Treaty establishing the European Economic Community (Rome, 25 March 1957). Official web-site. URL:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11957E>
(date of access: 12.02.2024).

5. Official Journal of the European Union. Treaty establishing the European Atomic Energy Community. Official web-site. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:203:FULL>
(date of access: 13.02.2024).

6. Access to European Union Law. Merger Treaty. Official web-site. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:11965F/TXT> (date of access: 13.02.2024).

7. Access to European Union Law. Single European Act. Official web-site. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:11986U/TXT> (date of access: 13.02.2024).

7. Access to European Union Law. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. Official web-site. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2007:306:TOC>
(date of access: 13.02.2024)

Кохман Тетяна Романівна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Амстердамський договір. Еволюція Європейського Союзу та європейського права

Амстердамський договір— результат міжурядової конференції, яка розпочала свою роботу на засіданні Європейської Ради в Турині 29 березня 1996 р. Договір ухвалено на засіданні Європейської Ради в Амстердамі 16-17 червня 1997 р.; 2 жовтня 1997 р. його підписали міністри закордонних справ п'ятнадцяти держав-членів. Набрав чинності 1 травня 1999 р. після ратифікації в усіх державах-членах згідно з національними конституційними вимогами. Вніс істотні зміни в договір про ЄС, котрий був підписаний в Маастрихті у 1992 році. Чітко прописані умови вступу до Європейського союзу, включена Шенгенська угода.

Метою Амстердамського договору стала підготовка ЄС до розширення на Схід та інших глобальних процесів. Договір був підписаний 2 жовтня 1997 р. та набрав чинності 1 травня 1999 р. До компетенції Співтовариства були включені: політика у сфері зайнятості. розширилась компетенція Європейського співтовариства у галузі захисту прав людини. Так, інститути Співтовариства отримали повноваження щодо можливих дій, спрямованих проти дискримінації з мотивів статі, раси, релігії, етнічного походження, віку. з'явилося положення, відповідно до якого права держави-члена, що надані договором, в тому числі право голосу представника уряду цієї країни, можуть бути призупинені, якщо вона умисно порушує принципи

свободи, демократії, верховенства права. однією з найбільш суттєвих змін, внесених до Договору про Співтовариство, є віднесення частини питань, що раніше регулювалися в третій опорі (співробітництво з юстиції та поліції в кримінальних справах), до першої опори (Співтовариство) та включення їх до розділу, що розглядає вільне пересування осіб: візи, імміграція, надання притулку, співпраця у цивільних справах.

Амстердамський Договір також інтегрував Шенгенські домовленості про візову політику для громадян інших країн у законодавство Співтовариства, завдяки чому було усунуено дублюючі структури у механізмі роботи Європейського Союзу, розширювались повноваження Європарламенту Амстердамський Договір встановлює принципи “прозорості” та “відкритості” ЄС.

Таким чином, рішення в рамках ЄС мають прийматися максимально відкрито і бути наближеними до громадян ЄС.

Проголошуються принципи поваги прав людини, демократії та верховенства права, на яких ґрунтується ЄС, і дотримання яких є умовою для вступу до нього. Цілком новим є положення Договору, яке передбачає можливість використання в певних ситуаціях формули „тіснішої співпраці” окремими країнами-членами задля реалізації спільних цілей. Виконуючи положення Амстердамського Договору у сфері СЗБП, визначено кандидатуру Високого Представника у справах СЗБП. Амстердамський договір поглибив європейську єдність. Це було досягнуто за рахунок посилення співпраці в існуючих сферах діяльності, інтеграції нових сфер до структур Спільноти та початку реформування європейських інституцій. Проте докорінних реформ проведено не було.

Амстердамський договір відіграв важливу роль у розвитку Європейського Союзу та європейського права, внісши значні зміни у структуру, функціонування та компетенції ЄС. Цей документ підкреслив зобов'язання ЄС до демократії, прав людини та соціального прогресу, відкривши нові можливості для співпраці та розвитку на європейському континенті.

Говорячи про Європейський Союз можна сказати що-це політико-економічний союз, створений для забезпечення спільної економічної, політичної та соціальної інтеграції між країнами Європи. ЄС базується на принципах спільної торгівлі, вільного переміщення людей, товарів, послуг і капіталу, а також на спільному прийнятті рішень у питаннях, що стосуються зовнішньої політики, прав людини, екології та іншого. Його основу складають договори, укладені між країнами-членами ЄС.

Початки Європейського Союзу можна відстежити до післявоєнного періоду, коли країни Європи шукали способи забезпечити мир і процвітання на континенті. Шумановський план (1950) і Римські договори (1957), які створили Європейське співтовариство з вугілля та сталі (ЄСВС) та Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), були першими кроками у цьому напрямку.

Шумановський план - це історичний документ, який був представлений Міністром закордонних справ Франції Робером Шуманом 9 травня 1950 року. Цей план запропонував об'єднати промислову продукцію вугілля та сталі Франції та Німеччини під спільним контролем, що, за його словами, мав запобігти війні між цими країнами, заснованій на конфлікті через ці ресурси.

Шумановський план вважається першим кроком до створення Європейського Союзу, оскільки він викликав створення Європейського співтовариства з вугілля та сталі (ЄСВС), яке вступило в силу 1952 року. Це було перше міжнародне співтовариство з відкритими межами, що дозволяло вільний обмін вугілля та сталі між країнами-учасницями.

Якщо говорити про Римські договори, вони були підписані 25 березня 1957 року в Римі шістьма країнами (Францією, Німеччиною, Італією, Бельгією, Нідерландами і Люксембургом), утворили дві нові організації: Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) і Європейське співтовариство з атомної енергії (ЄАЕС), які спільно з ЄСВС відкрили шлях для створення Європейського Співтовариства.

Європейське економічне співтовариство ставило за мету створення спільного ринку між країнами-учасницями, що сприяло

вільному обміну товарів, послуг, капіталу та людей. Це відзначилося введенням митного союзу між країнами-учасницями та поступовим зниженням тарифних бар'єрів.

Європейське співтовариство з атомної енергії мало на меті сприяти співробітництву в галузі ядерної енергетики серед країн-учасниць, а також розвивати мирні аспекти використання ядерної енергії.

Римські договори стали основою для подальшого розвитку інтеграційних процесів у Європі та сформували основу для того, що стало відомо як Європейський Союз.

Протягом наступних десятиліть ЄС пройшов складний шлях еволюції. Спостерігалася поступова розширення числа членів ЄС, розвиток і зміна структури інституцій, а також розширення компетенцій органів ЄС у різних сферах, включаючи економіку, політику, права людини та інші.

Одним із ключових аспектів еволюції ЄС було вплив на європейське право. Розширення компетенцій ЄС, прийняття нових договорів (наприклад, Амстердамський договір, Лісабонський договір) та зміни в структурі та функціонуванні інституцій ЄС призвели до значних змін у правовому полі Європи.

Амстердамський договір та еволюція Європейського Союзу (ЄС) відіграли ключову роль у формуванні сучасного політико-економічного об'єднання Європи. Амстердамський договір, укладений у 1997 році, спрямований на зміцнення інституційних засад ЄС та розширення його компетенцій у різних сферах, включаючи соціальну політику, безпеку та юстицію. Цей договір вніс важливі зміни в процедури прийняття рішень, що сприяло більш ефективному та прозорому функціонуванню ЄС.

Щодо еволюції Європейського Союзу, можна зауважити, що він пройшов довгий шлях від перших кроків у створенні до сучасного стану. Процес інтеграції в ЄС включав розширення числа членів, розвиток і зміну структури інституцій та постійне розширення компетенцій. Сьогодні Європейський Союз залишається важливим гравцем на міжнародній арені, спроможним впливати на глобальні

проблеми та забезпечувати благополуччя своїх громадян через спільні зусилля та співробітництво.

Таким чином, Амстердамський договір і еволюція Європейського Союзу підкреслюють важливість інтеграції та спільного діалогу між країнами Європи для досягнення спільних цілей миру, стабільності та процвітання.

Список використаних джерел:

1. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Київ : Ін Юре, 2001. 448 с.
2. <https://studies.in.ua/pravo33>.
3. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу / Пер. з англ. К: Знання, 2002. 381 с.

Кочержук Володимир Сергійович,
магістрант Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Специфіка розвитку та функціонування банківської системи ЄС

Банківська система Європейського Союзу (ЄС) пройшла значний шлях розвитку протягом останніх десятиліть. Інтеграційні процеси в ЄС суттєво вплинули на розвиток банківської системи, змінили її структуру і функціонування. Була створена одна з найбільших і найскладніших регуляторних систем у світі, що має за мету забезпечити стабільність банківського сектору ЄС та захист інтересів споживачів фінансових послуг. Розвиток банківської системи ЄС є однією з найважливіших складових процесу європейської інтеграції.

Вплив європейських інтеграційних процесів на банківську систему ЄС був значний. Запровадження єдиного європейського валютного союзу (Єврозони) та створення спільної валюти – євро – сприяли зростанню міжнародної торгівлі, зміцненню фінансової стабільності і сприяли розвитку банківської системи. Інтеграційні процеси також призвели до гармонізації нормативного законодавства в галузі банківської діяльності серед країн-членів ЄС, що спростило ведення міжнародних банківських операцій та посилило довіру міжнародних інвесторів до банківської системи ЄС.

Банківська система ЄС еволюціонувала протягом століть, відображаючи політичні та економічні зміни в Європі. Важливими етапами в її розвитку стали: 1957: Підписання Римського договору, що

заклало основу для спільного ринку та співпраці в банківській сфері; 1992: Введення єдиного ринку капіталу, яке дозволило вільний рух капіталу та послуг між країнами-членами; 1999: Заснування Єврозони та введення євро як спільної валюти для 19 країн; 2008: Фінансова криза, яка призвела до посилення регулювання та нагляду за банківською системою.

Банківська система ЄС складається з наступних основних інституцій:

1. Європейський центральний банк (ЄЦБ): відповідає за грошово-кредитну політику в Єврозоні та регулювання банківської системи.

2. Європейська банківська рада (ЄБР): розробляє та впроваджує політику регулювання та нагляду за банками в ЄС.

3. Національні органи нагляду: здійснюють нагляд за банками на національному рівні.

4. Європейські банки: надають широкий спектр фінансових послуг клієнтам по всій Європі

Однією з найвідоміших організацій є Європейський центральний банк (ЄЦБ), який відповідає за монетарну політику ЄС та забезпечення стабільності євро. Цей орган відіграє ключову роль у формуванні грошово-кредитної політики, встановлює процентні ставки та надає фінансову підтримку банкам в кризових ситуаціях. Крім ЄЦБ, існують інші міжнародні фінансові організації, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Європейський фонд стабільності (ЄФС), які співпрацюють з банківською системою ЄС для забезпечення фінансової стабільності та розвитку.

Банківська система ЄС виконує ряд ключових функцій, серед яких:

1) забезпечення фінансової стабільності: центральні банки та регулятори забезпечують стабільність фінансової системи шляхом контролю за ризиками та здійсненням монетарної політики;

2) надання фінансових послуг: комерційні банки надають широкий спектр фінансових послуг, включаючи кредитування, зберігання коштів, інвестування та операції з валютами;

3) підтримка економічного зростання: банківська система ЄС сприяє розвитку бізнесу та інвестицій шляхом надання кредитів та фінансових послуг для підтримки підприємств та інфраструктурних проектів.

Верхній (перший) рівень розвинутих країн Європи, як правило, формує центральний банк та інші державні фінансові інституції, тобто в основу побудови дворівневої банківської системи розвинутих зарубіжних країн покладені принципи «стримувань і противаг» та законодавчого розподілу функцій, а також закономірність: чим незалежніший центральний банк держави, тим нижчий рівень інфляції у країні. Ці принципи та закономірність закріплюють розмежування влади банків - при такій системі функції нагляду і контролю за діяльністю кредитних установ покладені державою на одну або декілька спеціально утворених для цього установ, при цьому центральний банк взагалі не наділений наглядовими повноваженнями (Швейцарія), або поділяє обов'язки нагляду з іншими державними інституціями (Німеччина).

Нижній рівень банківської системи в країнах Європи формують кредитні інститути . Можна зазначити, що важливим кроком, який приніс зміни у діяльність суб'єктів нижнього рівня банківської системи країн Європи, є створення єдиного ринку країн ЄС на підставі прийнятої Європейським співтовариством у 1985 році Білої книги і Акту про єдину Європу. Звідси, можна зробити висновок, що з цього моменту розпочалась нормотворча діяльність держав-членів та претендентів на членство в ЄС у напрямку гармонізації законодавства під головуванням інституцій Європейського Союзу. Не слід забувати, що особливістю банківських систем держав-членів ЄС є те, що вони виступають складовою частиною банківської системи Європейського Союзу, а у свою чергу, Європейський центральний банк виступає опосередкованим складовим елементом національних банківських систем держав-членів.

Банківська система Європейського Союзу відіграє важливу роль у функціонуванні єдиного ринку та забезпеченні стабільності фінансової системи регіону. Її розвиток і специфіка функціонування

залежать від регулювання, нагляду, технологічних інновацій та міжнародного співробітництва. За останні десятиліття було зроблено значний крок у напрямку фінансової інтеграції та гармонізації стандартів у банківському секторі ЄС.

Проте, необхідно враховувати, що банківська система постійно знаходиться під впливом економічних, політичних та технологічних змін, тому вона повинна постійно адаптуватися до нових викликів та ризиків. Реформи та модернізація мають бути невід'ємною частиною стратегії розвитку банківської системи ЄС з метою забезпечення її стійкості, ефективності та відповідності сучасним стандартам.

Загалом, подальше сприяння інноваційному розвитку, стимулювання конкуренції та забезпечення захисту прав споживачів і довіри до фінансової системи є надзвичайно важливими завданнями для подальшого розвитку банківської системи ЄС. Тільки шляхом спільних зусиль урядів, регуляторів, банків та інших учасників фінансового ринку можна забезпечити стійкий розвиток та функціонування банківської системи Європейського Союзу на благо всіх його громадян та економіки в цілому.

Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна констатувати той факт, що трансформаційні процеси в банківській системі Європейського союзу формувалися задовго до створення Європейського Союзу і водночас є важливим інструментом Європейської валютної системи. Створення ефективно діючої банківської системи потребувало не тільки законодавчих змін на рівні країни, але і прийняття уніфікованих вимог усіх країн-членів.

Список використаних джерел:

1. Мельник П.В., Тарангул Л.Л., Гордей О.Д. Банківські системи зарубіжних країн: підручник. Київ: Алерта, Центр учбової літератури, 2010. 586 с.
2. Шаров О., Європейський валютний союз: межі зростання або точка біфуркації.
3. Тосунян Г.А. Теорія банківського права: в 2 т. – М.:Юристь, 2002. – Т.1. – 554с.

4. Міщенко В.І., Кротюк В.Л. Центральні банки: організаційно-правові засади. – К.: Знання, 2004. – 372 с.

5. Костюченко О.А. Банківське право: Підручник. – 3-тє вид. – К.:А.С.К., 2003. – 928с.

6. Кириченко О.А. Банківські системи різних країн. Інститут економіки та права – Київ: Крок, 2001. – 200с.

7. Сідак М.В. Фінансово-правове регулювання банківських відносин в Європейському Союзі та країнах Східної Європи: порівняльний аналіз. Монографія / М.В.Сідак. – Ужгород: Ліра, 2010. – 416 с.

Кузенко Надія Іванівна,
магістрантка (ПРз(м1)-01)

Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права

Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Структура права Європейського Союзу

Європейський Союз (ЄС) є унікальним міжнародним утворенням, яке становить яскравий приклад успішного політичного та правового співробітництва та економічної інтеграції. 13 грудня 2007 р. у м. Лісабон (Португалія) главами держав-учасниць ЄС було підписано Договір про Реформи, так званий Лісабонський Договір, який значно підвищує демократичність та ефективність функціонування інститутів ЄС. Цей договір наділяє ЄС, до якого входить 28 держав-учасниць, міжнародною правосуб'єктністю. 1 грудня 2009 р. Лісабонський Договір набрав чинності.

Право Європейського Союзу — це система правових норм, які регулюють процеси європейської інтеграції та діяльність ЄС. Європейський Союз є сукупністю структур, які регулюють здійснення економічної, політичної та правової інтеграції 15 європейських держав (Австрії, Бельгії, Великої Британії, Голландії, Греції, Данії, Ірландії, Іспанії, Італії, Люксембургу, Німеччини, Португалії, Фінляндії, Франції і Швеції). Йогоскладовими елементами є три європейські організації — Європейське об'єднання з вугілля та сталі (ЄОЕС), Європейське співтовариство — ЄС, Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом), а також структури, що відповідають за спільну зовнішню політику і політику безпеки та співробітництво у

сфері охорони порядку та правосуддя у кримінальних справах. Ця складність конструкції ЄС спричинена поступовим розвитком процесів європейської інтеграції, коли до сфер, які вже охоплені правовим регулюванням між-державних установ, додаються все нові галузі. Проте такий розвиток інтеграції негативно позначається на формуванні права Європейського Союзу як гомогенної системи правових норм, оскільки кожна з цих структур діє у своєму правовому полі.

За своєю структурою право Євросоюзу поділяється на первинне та вторинне. Первинне право ЄС належать норми міжнародних договорів, які становлять правову основу функціонування всіх складових елементів, що формують Євросоюз. Первинне право ЄС створює правові засади для ухвалення законодавчих та інших правових актів Євросоюзу.

Вторинне право ЄС являє собою більш складну підсистему норм. До нього відносять норми, які закріплені в актах органів Євросоюзу, а також у міжнародних угодах, що уклали між собою європейські співтовариства та інші суб'єкти міжнародного права. Вторинне право не повинно суперечити первинному, яке є основою правопорядку ЄС.

Найважливішою рисою права ЄС належать культуралізм, плюралізм, раціоналізм, динамізм, інтегралізм, професіоналізм, інструменталізм, легалізм, європеїзм. Унікальна за природою організація Європейського Союзу поєднує риси як типової міжнародної організації, так і федерації.

Право ЄС поєднує культуру континентального права та загального права (*common law*). Домінують риси права континентального, водночас наявність рис загального права (*common law*) виявляється в рецепції англійських засад проведення судового процесу (*adversary system*), заслуховування іншої сторони (*audi alteram partem*), сприйняття способу ведення судового діалогу і надання переваги позасудовим способам розв'язання спорів.

До галузей права Європейського Союзу належать: сукупність правових норм, які визначають правове становище Європейського Союзу, правове регулювання внутрішнього ринку; торговельне та

комерційне право, право конкуренції, право охорони навколишнього середовища; право щодо державних замовлень; трудове право, право зовнішніх зносин тощо.

Право конкуренції складається з інституту забезпечення рівних можливостей для суб'єктів підприємницької діяльності на ринку ЄС та інституту державної допомоги.

У галузі торговельного та комерційного права формуються такі інститути, як право компаній, право на промислову та інтелектуальну власність, банківське право, страхове право тощо.

Законодавство ЄС щодо захисту довкілля складається з окремих груп норм, які регулюють охорону живої природи, питання боротьби із забрудненням повітря та шумом, обмеження хімічного забруднення та утилізація відходів, питання боротьби за чистоту води тощо.

У рамках права ЄС щодо державних замовлень є групи норм, що регулюють діяльність державних та комунальних установ у сферах виконання робіт, поставок та надання послуг. Право зовнішніх зносин ЄС охоплює такі нормативні масиви, як договірне право ЄС та дипломатичне право ЄС.

До вищезгаданих галузей права ЄС треба віднести також групи норм, що регулюють європейську інтеграцію у сфері мирного використання атомної енергії, виробництва та продажу вугілля та сталі. У цих сферах так званої секторної інтеграції склалися та діють окремі нормативні масиви у рамках ЄОВС та Євратома.

Характеристика системи права ЄС буде неповною, якщо не звернути уваги на таку її особливість: ці галузі та інститути права ЄС, як правило, не охоплюють повністю правовідносини у тій чи іншій сфері правового регулювання, а лише доповнюють відповідні галузі національного права держав-членів. Винятком з цього правила є такі галузі: норми, що визначають правовий стан ЄС, право конкуренції та право зовнішніх зносин ЄС.

Своєрідність Європейського Союзу зумовлює і структурні особливості права Європейського Союзу. Структуру права Європейського Союзу складають декілька взаємопов'язаних між собою компонентів. Компонентами структури права Європейського

Союзу є установчі договори Європейського Союзу, положення про права та основні свободи людини.

Одним із основних принципів права Європейського Союзу є примат (іншими словами – верховенство) права ЄС над національним правом. Це означає, що у випадках, коли норми національного права не відповідають нормам права Європейського Союзу, національні суди держав членів ЄС зобов'язані застосовувати саме право Європейського Союзу, а не власне національне законодавство. Також цей принцип впливає на обов'язок держав-членів ЄС не приймати закони, що суперечать нормам права Європейського Союзу.

Правова система Європейського Союзу поєднує в собі ознаки романо-германської та англо-саксонської правових систем. Від романо-германської системи в правовій системі Європейського Союзу перейшли принципи домінування нормативно-правового акту як основного джерела права та нормативність права, а від англо-саксонської правової системи – застосування прецедентного права.

Список використаних джерел:

1. Право Європейського Союзу», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Право_Європейського_Союзу;
2. Характеристика права ЄС, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu-ua.org/kharakterystyka-prava-yes>;
3. Правова система Європейського Союзу: джерела, принципи, структура», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrainepravo.com/international_law/european_union_law/pravova-systema-evropeys%60kogo-soyuzu-dzherela-pryntsypy-struktura/;
4. Галузі права ЄС», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1597012248493/pravo/ponyattya_prava_yevropeyskogo_soyuzu;
5. Корнієнко В. О. Партийна ідеологія: система цінностей, або синдром «суспільної кататонії»? [Текст] / В. О. Корнієнко, С. Г. Денисюк, О. В. Буряченко // Гілея : збірник наукових праць [гол. ред. В. М. Вашкевич]. — К. : ВІР УАН, 2017. — Вип. 117. — С. 253–269;

6. Корнієнко В. О. Реалізація ідеалу соціально-правової держави в українському суспільстві [Текст] / В. О. Корнієнко // Право України : юридичний журнал. — 2001. — № 2. — С. 47-53;

7. Корнієнко В. О. Політичний ідеал як проблема вибору [Текст] / В. О. Корнієнко // Людина і політика : український соціально-гуманітарний журнал. — 2001. — № 2. — С. 139-150;

8. Корнієнко В. О. Лобіювання як засіб реалізації політичних інтересів [Текст] / В. О. Корнієнко, С. П. Годний // Innovativesolutions in modern science. - Dubai : ТК Meganom, 2017. - № 1(10). - С. 19-25;

9. Ващенко К. О. Політологія для вчителя [Текст] : навчальний посібник / К. О. Ващенко, В. О. Корнієнко. - Київ : Вид-во імені М. П. Драгоманова, 2011. — 406;

10. Корнієнко В. О. Україна в Європі і світі [Електронний ресурс]: [онлайн-гід з питань євроантлантичної інтеграції] : [електронний навчальний посібник / В. О. Корнієнко. - Електронні текстові дані (1 файл (PDF) : 20,2 Мбайт). - Вінниця : ВНТУ, 2017. - 147 с;

11. Корнієнко В. О., Денисюк С. Г. Формування європейської ідентичності: аргументи для України. Політологічний вісник. Вип. 80. Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка, 2018. С. 20-35;

12. Корнієнко В. О. Євросоюз: українська мета на тлі європейських проблем [Електронний ресурс] / В. О. Корнієнко // Матеріали XLVIII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 13-15 березня 2019 р. — Електрон. текст. дані. — 2019.— Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2019/paper/view/6809>.

Легета Анна Олександрівна,
магістрантка (група ПРз(м1)-01)

Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права

Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Спільна екологічна політика ЄС

У зв'язку з критичною ситуацією, що складається через виснаження природних ресурсів у всіх країнах світу, виникає потреба в теоретичних розробках та практичних кроках для формування екологічної політики кожної держави, що передбачає збереження «якості» природних ресурсів. Політика захисту довкілля втілена в основних національних програмах та законодавстві кожної країни зокрема, та передбачають співпрацю між державними установами, приватним сектором, науковими та фінансовими установами. Законодавством держав встановлено нову функцію країни щодо регулювання природоохоронної діяльності та визначення прав та обов'язків природокористувачів. Актуальність даного дослідження зумовлюється тим, що у рамках євроінтеграційного курсу України актуальним є вивчення досвіду країн Європейського Союзу (ЄС) щодо розробки, удосконалення та реалізації державної екологічної політики. Ця система потребує термінового реформування в напрямку переходу до комплексного управління екологічними проблемами. Оскільки функції екологічного менеджменту розподіляються між різними центральними органами виконавчої влади, це призводить до їх дублювання, неоднозначного роз'яснення положень екологічного законодавства та, як наслідок, неефективного використання бюджетних ресурсів. Відсутність правового забезпечення, освіти та

роз'яснювальної роботи, низька інституційна спроможність підкреслюють актуальність даної теми дослідження. Зокрема, у даній роботі буде розглянуто досвід Польщі у формуванні екологічної політики, інструменти та механізми для її реалізації. Враховуючи те що згадана країна має схожі проблеми у формуванні та реалізації екологічної політики з Україною, буде доцільним проаналізувати дані процеси, що можуть слугувати в подальшому прикладом для нашої держави.

На сьогодні регіональна політика Європейського Союзу включає три основні напрямки розвитку регіонів. По-перше, робиться наголос на сприянні економічному наближенню, щоб допомогти менш розвиненим регіонам (які розташовані в основному в нових країнах-учасниках) зменшити своє відставання від більш розвинених країн. По-друге, реалізуються широкі заходи, спрямовані на покращення регіональної конкурентоспроможності і зайнятості. Третя категорія стратегій спрямована на сприяння співпраці між регіонами і країнами, щоб зменшити економічне значення національних кордонів. Провідне місце у політиці ЄС займає напрям екологічної політики, до якого ми відносимо: постійне підвищення уваги до проблем охорони навколишнього середовища; перехід від згадування екологічних проблем у документах ЄС до прийняття конкретних комплексних законів і про- грам дій; Консолідація екологічної політики в ряді інших сфер політики, які проводяться та підтримуються ЄС та його установами та країнами-членами; створення спеціальних формувань для вирішення проблем екологічної політики та контролю у цій сфері; Збільшення коштів на природоохоронну діяльність.

У ході розробки єдиної екологічної політики держав-членів ЄС були розроблені основні принципи, на основі яких реалізовувалися заходи ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Амстердамський договір 1997 року встановлює наступні основні принципи, такі як:

1) принцип субсидіарності, що полягає у проведенні спільної діяльності в тих сферах, де країни не можуть впоратися самостійно або таке рішення є ефективнішим, ніж на державному рівні);

2) принцип обережності;

3) принцип попередження (принцип превентивної, попереджувальної дії), що полягає в тому, щоб завчасно уникати забруднення;

4) принцип винуватця, який є інструментом захисту довкілля вільного ринку, який базується на передумові, що витрати на очищення забруднення повинні нести особи, відповідальні за його створення;

5) принцип екологічної спрямованості, який означає, що кожна діяльність здійснюється з урахуванням потреб навколишнього середовища;

6) принцип інтеграції екологічної політики в розробку та реалізацію всіх інших політик ЄС, заснований на інтеграції екологічних питань у сільському господарстві, політиці розвитку, підприємстві, енергетиці, внутрішньому ринку, рибному господарстві, дослідженнях, структурних фондах, транспорті, економіці, і фінансових відносин, торгівлі та зовнішніх зв'язків [5].

У період з 1992 по 2003 рр. важливим досягненням держав-членів стало формулювання основних цілей і завдань спільної екологічної політики ЄС. Таким чином, країни-члени ЄС визначили основні цілі та завдання спільної екологічної політики ЄС, такі як збереження, захист і поліпшення навколишнього середовища; турбота про охорону здоров'я людей; досягнення раціонального використання природних ресурсів; просування заходів щодо вирішення регіональних та глобальних екологічних проблем на міжнародному рівні [3].

У рамках аналізу спільної екологічної політики країн-членів ЄС слід звернути увагу на правову базу ЄС у сфері екології, яка включає установчі договори ЄС, а також директиви та програми дій у цій сфері. До основних нормативно-правових актів у сфері охорони та охорони навколишнього середовища ЄС належать:

1) Римський договір 1957 р., стаття 36 якого надала державам-членам ЄС право вводити обмеження на імпорт, експорт і транзит у торгівлі на основі екологічної безпеки [6];

2) Єдиний європейський акт (ЄЕЗ) 1986 р., що став новим розділом про охорону навколишнього середовища до Римських договорів;

3) Маастрихтський договір про Європейський Союз 1992 року, в якому були визначені екологічні цілі організації - сприяння діяльності, пов'язаної з регіональними та глобальними екологічними проблемами на міжнародному рівні. Маастрихтський договір був доповнений трьома деклараціями з екологічних питань (Директива про викиди,

Директива про оцінку впливу на навколишнє середовище та Директива про благополуччя тварин) [7];

1) Амстердамський договір 1997 р., який заклав принцип екологічної орієнтації ЄС:

2) Лісабонський договір 2007 року, який визначає основні цілі екологічної політики ЄС, включаючи збереження, захист та покращення якості навколишнього середовища; охорона здоров'я людини; збалансоване та раціональне використання природних ресурсів; Вирішення регіональних та глобальних екологічних проблем та боротьба зі зміною клімату [8].

Ще одним результатом спільної діяльності держав-членів Європейського Союзу в галузі охорони навколишнього середовища є Екологічна програма для Європи, яка була прийнята в 1995 році на конференції міністрів «Довкілля для Європи» в Софії.

Екологічна програма для Європи була першою спробою сформулювати довгострокові пріоритети екологічної політики на європейському рівні, які могли б допомогти створити концептуальну основу для координації національні та міжнародні зусилля щодо покращення стану навколишнього середовища в Європі та інтеграція екологічних факторів у політику розвитку [2].

Ця програма визначила дванадцять найважливіших екологічних проблем сьогодення, п'ять з яких були пріоритетними. Серед сьогоднішніх екологічних пріоритетів Програма довкілля для Європи включає: зміна клімату; руйнування стратосферного озону; втрата біорізноманіття; аварії з тяжкими наслідками для навколишнього

середовища; підкислення та збільшення концентрації тропосферного озону та інших фотохімічних окислювачів [2]

Сьогодні зміна клімату є одним із найнебезпечніших наслідків неефективної екологічної політики. У цьому контексті слід виділити активну роль Європейського Союзу в міжнародному процесі боротьби зі зміною клімату. Одним із результатів активної роботи ЄС у цьому напрямку є участь держав-членів ЄС у міжнародних конференціях, робочих групах та зустрічах з цих питань, а також ратифікація Рамкової конвенції ООН про зміну клімату 21 грудня 1993 р. підписання та ратифікація Кіотського протоколу. Відповідно до Кіотського протоколу промислово розвинені країни взяли на себе зобов'язання скоротити сумарні викиди шести основних парникових газів щонайменше на 5%. А Європейський Союз, зі свого боку, зобов'язався скоротити викиди цих парникових газів у всьому Союзі на 8% і розподілити квоти між державами-членами.

Необхідність співпраці України та ЄС у сфері екологічної політики є незаперечною не лише з точки зору перспектив інтеграції, а й передусім з огляду на необхідність збереження довкілля в цій частині світу. Досвід реалізації екологічної політики ЄС є корисним для України з точки зору доцільності та ефективності використання сучасних технологій у сфері природокористування. Прикладом ефективного використання економічних важелів у реалізації екологічної політики може бути Польща, країна, досвід якої є корисним і доцільним завдяки успішній реалізації інструментів екологічної політики та схожості природних і соціальних умов [1].

Основними складовими економічного механізму охорони природи, що діє в Польщі, є: плата за спеціальне використання природних ресурсів; плата за забруднення та інший шкідливий вплив на навколишнє середовище; система фінансування та кредитування природоохоронних заходів (державний та місцеві бюджети, природоохоронні фонди, банки, фонди компаній, іноземні доходи та інвестиції тощо); екологізація системи оподаткування та ціноутворення; підтримка становлення та розвитку екоіндустрії.

Польща дотримується основного пріоритету екологічної політики, загально визнаного для всіх країн ЄС - запобігання забрудненню навколишнього середовища через екологічну далекоглядність та обачність. Це знайшло своє втілення у застосуванні так званих «Best Available Techniques» (ВАТ - використання таких виробничих процесів, які, виходячи з сучасного стану науки і техніки, пропонують можливість забезпечення максимально можливого рівня екологічної безпеки). ВАТ було введено в 1984 році Директивою 84/360 ЕЕС для боротьби з промисловим забрудненням повітря [3].

Також, до регуляторів ринку природокористування в Польщі включають:

1) Екологічний податок. У Польщі, як і в інших країнах з ринковою економікою, широко використовується диференційоване оподаткування залежно від «екологічності» продукції. Концепція оподаткування надалі розвивається таким чином, щоб окремі компанії, чия продукція екологічно чиста, не опинилися в вигідному становищі від вищих цін у порівнянні з конкурентами.

2) Податкові пільги та субсидії. Головне завдання - стимулювати активніше використання сучасних науково-технічних досягнень. Втрати бюджетних коштів від запровадження податкових пільг компенсуються податковими надходженнями від підприємств, які використовують забруднюючі технології або виробляють забруднюючу продукцію.

3) Позики під низькі відсотки. Це важлива умова збереження екологічних інвестицій у закупівлю виробниками капітальних товарів. У перелік пільгових кредитів є такі методи, як безвідсоткові або пільгові кредити. До них належать різні види кредитів із низькими відсотками для фінансової підтримки компаній, які використовують ресурсозберігаючі та екологічно чисті технології [5].

4) Платежі за забруднення.

5) Цінова реформа. Відповідно до польського досвіду, диференціація цін між екологічно чистими та екологічно чистими продуктами може мати позитивні результати у зменшенні забруднення навколишнього середовища.

Ринкова реалізація права на забруднення також може розглядатися як ефективний довгостроковий стимул для захисту навколишнього середовища. Цей механізм є частиною плану заохочення компаній до впровадження безвідходних технологій та високоефективних систем очищення. Він заснований на різниці між фактичним і екологічно прийнятним рівнем забруднення. Якщо фактичне забруднення менше заявленої екологічно чистої кількості, підприємство отримує право забруднювати навколишнє середовище у вигляді сертифіката, який може бути проданий іншим особам.

Економічні інструменти, спрямовані на використання фінансового важеля та переваг альтернативної економічної поведінки, загалом визнаються найважливішою групою інструментів екологічної політики [11].

Такими інструментами є: 1) платежі: платежі за випуск; розрахунки за продукцію; платежі за користування природоохоронною інфраструктурою; концесійні збори; адміністративний збір; 2) депозитні та іпотечні системи; створення екологічного ринку: продаж прав на викиди; використання ринкових механізмів; фінансова відповідальність (створення ринку страхування від екологічних ризиків); 3) інструменти забезпечення дотримання: санкції за порушення; фінансове забезпечення, що забезпечує дотримання правил; податкова маржа; 4) стипендії; податкові пільги; старші позики та кредити [9].

Примітно, що екологічні платежі здійснюються всіма підприємствами і лише за діяльність, яка відповідає чинному законодавству. На думку польських дослідників, екологічний податок у розмірі екологічної шкоди навколишньому середовищу та природним ресурсам відповідає і встановленим екологічним нормам. Система екологічних стандартів покликана містити обмеження на використання природних ресурсів, використання технологічних процесів, а також параметри кінцевого продукту, перевищення яких призведе до економічного, екологічного та соціального збитку. Тобто екологічні норми, окрім прямого призначення, мають слугувати механізмами екологічної політики, за допомогою яких можна

відокремити екологічні податки та економічні санкції за нераціональне природокористування. У Польщі розмір штрафу за викиди забруднюючих речовин у повітря в десятки разів перевищує розмір збору за стандартизоване забруднення. Навіть загроза можливого високого штрафу за екологічні порушення значно посилює її функцію як запобіжного економічного регулятора природи [10].

Таким чином, у Польщі сформовано дієву систему економічних інструментів екологічної політики, яка вже стала надійною основою для раціонального природокористування.

Економічні інструменти екологічної політики забезпечують перетворення зовнішніх негативних екологічних впливів у внутрішні екологічні витрати економіки та зворотне стимулювання зовнішніх позитивних екологічних впливів.

Підсумовуючи варто зазначити, що світова спільнота усвідомлює необхідність координації максимальних зусиль у сфері охорони довкілля, сприяння розробці гармонізованої правової бази сталого розвитку в Європі, підвищенню уваги до навколишнього середовища та необхідності спільних дій у сфері охорони навколишнього середовища. безпеки.

Європейський Союз відіграє важливу роль у міжнародному процесі захисту довкілля і сьогодні відіграє провідну роль у реалізації політики щодо вирішення глобальних екологічних проблем. Враховуючи досягнення ЄС у формуванні ефективної екологічної політики, можна внести пропозиції щодо вдосконалення системи інструментів екологічної політики в Україні, а саме: активізація діяльності компетентних органів державної та виконавчої влади щодо законодавчого, інформаційного та технічного забезпечення інтеграції екологічної складової в технічну політику; створення умов для політичної пріоритетності вирішення екологічних проблем, економічної відповідальності бізнесу та промисловості за екологічну шкоду; у розробці проектів політики, програм, положень щодо формування та вдосконалення екологічної політики з метою використання позитивного досвіду країн ЄС, положень міжнародних стратегій та підходів у цій сфері; подальша оптимізація податкового

законодавства для забезпечення економічного розвитку та сприяння екологічно чистій поведінці; активізація діяльності неурядових організацій через впровадження екологічної освіти та навчання.

Список використаних джерел:

1. Бут Ю.С. Досвід країн Європейського Союзу щодо застосування фіскальних інструментів в екологічній політиці // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=729>.

2. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основні галузі. К.: Либідь, 2001. 816 с.

3. Веклич О.О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні. К.: Український інститут досліджень навколишнього природного середовища і ресурсів, 2013. 88 с.

Луців Ірина,
магістрантка (група ПРз(м1)-01)
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Спільна аграрна політика ЄС

Початки Спільної аграрної політики далі (САП) можна відслідкувати до 1950-х років, коли Європейське Співтовариство було створено з метою забезпечення миру та економічного розвитку. У 1960-х роках була прийнята перша САП з метою забезпечення стабільності цін та доходів сільськогосподарських виробників та гарантування продовольчої безпеки.

Протягом 1970-х і 1980-х років САП пройшла кілька реформ, спрямованих на модернізацію та розвиток сільського господарства, а також на підвищення ефективності програми.

У 1990-х роках САП була піддана глибокій реформі з метою впровадження принципів ринкової орієнтації та підтримки сталого розвитку.

Вплив змін у геополітичному контексті на еволюцію політики сприяв розширенню Європейського Союзу на нові країни та зміни у геополітичному ландшафті Європи та впливі на САП, змушуючи її адаптуватися до нових умов та потреб.

Глобальні виклики, такі як зміни клімату, збільшення конкуренції на світових ринках та зростання попиту на продовольство, також вплинули на еволюцію САП.

Сучасний стан та перспективи САП у нинішній період характеризується поступовим переходом до більш ринково-

орієнтованої та сталої аграрної політики, яка враховує сучасні виклики, потреби сільського господарства та суспільства.

Перспективи розвитку САП включають продовження реформ для підтримки інновацій та сталого розвитку сільського господарства, а також більшу увагу до соціальних аспектів, включаючи підтримку малих сільських господарств та розвиток сільських спільнот.

До основних принципів САП належать:

1) ринкова орієнтованість, солідарність, сталість та спільна відповідальність за розвиток сільського господарства та сільських територій. Із застосуванням чинних принципів САП здійснює реалізацію своїх основних цілей:

2) забезпечує стабільність цін для сільськогосподарської продукції та доходів сільських жителів;

3) організовує продовольчу безпеку шляхом забезпечення адекватного рівня виробництва сільськогосподарської продукції в Європейському Союзі;

4) забезпечує раціональне використання природних ресурсів та захисту навколишнього середовища, що є актуальним у сьогоденні та забезпечує рівноправний доступ сільських жителів до мереж інфраструктури та послуг.

Необхідно зазначити, що шляхом забезпечення фінансової підтримки та стимулювання інновацій, САП сприяє модернізації сільського господарства та підвищенню його конкурентоспроможності на світовому ринку та забезпечує покращення якості життя сільського населення та збереження сільських спільнот. Ключову роль у формуванні та виконанні САП займає Європейська Комісія, яка виступає ініціатором законодавчих пропозицій та здійснює розробку стратегій та програм, спрямованих на розвиток сільського господарства в ЄС. Європейська комісія також здійснює моніторинг та контроль за виконанням САПа і сприяє взаємодії САП з іншими інституціями ЄС та національними урядами з питань сільського господарства.

Держави-члени Європейського Союзу грають важливу роль у реалізації САП. Оскільки беруть участь у прийнятті рішень на рівні

Ради Європейського Союзу та забезпечують виконання положень САП на національному рівні. Крім того, держави-члени активно взаємодіють з Європейською Комісією у процесі формування політики, надаючи свої пропозиції та думки з питань, що стосуються сільського господарства. Шляхом регулювання ринків, надання підтримки для розвитку різних галузей та визначенням стратегічних пріоритетів – САП впливає на структуру сільськогосподарського сектора, але реформування даної політики неминуче.

Місце України в ЄС радикально матиме вплив на реформу Спільної аграрної політики ЄС та відчутно сколихне бюджет єврозони. Оскільки САП сприяє підвищенню конкурентоспроможності європейського сільськогосподарського сектору шляхом забезпечення стабільності цін, підтримки інновацій та підвищення якості продукції, то дану конкретність ми спостерігаємо у нас час, через страшну призму війни країни-агресора проти України та блокаду кордонів нашої держави. Ці маяки блокад сільськогосподарської продукції України уже стали основою для реформування САП. Зміни таки відбудуться і будуть безповоротними.

Деякі аспекти політики, такі як надмірна бюрократія та складність адміністративних процедур, можуть створювати нестабільність та непередбачуваність для сільських виробників, але і це усе підлягатиме змінам та реформуванню. Якщо зазначити питання успішності САП, то можна визначити, що САП може бути оцінена за різними показниками, включаючи стабільність цін, рівень продовольчої безпеки, підтримку сільських господарств та розвиток сільських територій. Але чи бачимо ми продовольчу безпеку зараз? Відповідь не є однозначною.

Починаючи із 24 лютого 2022 року, євроінтеграційні процеси в Україні набули нового рівня. Ці процеси виявилися у процесі надання Україні статусу кандидата у члени Європейського Союзу 23 червня 2022 року. У зв'язку із цими подіями Україна має приділити особливу увагу чіткому і оперативному наближенню всіх аспектів політики та законодавства політикам, нормам та правилам Європейського Союзу.

Провідну роль відіграватиме аграрна політика України і національне законодавство, яким регулюється сільськогосподарська діяльність, виробництво продуктів харчування. З однієї сторони це обумовлено тим, що аграрний сектор є провідною галуззю національної економіки України та забезпечує левову частку експортних надходжень, чим відіграє помітну роль в забезпеченні продовольчої безпеки інших країн світу. З іншої сторони, спільна аграрна політика завжди відігравала ключову роль в формуванні спільного внутрішнього ринку країн ЄС. Свого часу вона була визначена на рівні базового договору про утворення ЄС і сьогодні лишається одним із стовпів, на якому тримається європейський ринок.

Успіх євроінтеграції і набуття Україною членства в ЄС залежить від того, наскільки швидко і якісно будуть гармонізовані аграрні політики України та ЄС, приведені у відповідність законодавство, сформоване на реалізацію таких політик. Оновлена спільна аграрна політика ЄС надає простір дій для країн-членів і Україна вже сьогодні має формувати національну аграрну політику, притримуючись рамок САП та максимально до них наближуючись.

Швидкі зміни в технологіях та попиті споживачів вимагають постійного вдосконалення аграрної політики для забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників. Зміни клімату, біологічні ризики та глобальні виклики, такі як пандемія, також ставлять перед аграрною політикою нові завдання. Збільшення фокусу на сталому сільському господарстві, зменшення впливу на навколишнє середовище та збереження біорізноманіття.

Підтримка розвитку малих та середніх сільських господарств, включаючи заходи для зменшення відтоку населення з сільських територій та підтримку молодих фермерів. Зміна системи субсидій на більш прозору, справедливу та екологічно орієнтовану, що сприятиме рівноправному розподілу підтримки та стимулюванню сталого виробництва.

З вищевикладеного можемо зробити висновок, що САП є однією з ключових політик ЄС і оскільки сільське господарство є важливим сектором економіки багатьох країн-членів ЄС та має стратегічне

значення для безпеки та стабільності, дана політика відіграє важливе значення, оскільки допомагає забезпечити стабільність доходів для сільських виробників, зберегти сільські області та забезпечити доступність якісних продуктів для споживачів;

Аграрний сектор є ключовим у забезпеченні продовольчої безпеки, оскільки він виробляє основні продукти харчування для населення. САП сприяє збереженню стабільності цін на продукти харчування шляхом регулювання ринків та забезпечення підтримки для сільських виробників у важких часах. Внесок у стале господарське зростання та соціальну рівність. САП сприяє сталому господарському зростанню, забезпечуючи стабільність сільськогосподарських ринків та підтримку для розвитку сільських господарств. Крім того, політика сприяє соціальній рівності, оскільки надає підтримку для малих та середніх сільських господарств та допомагає зберегти сільські спільноти.

Список використаної літератури:

1. Старікова Л. Спільна аграрна політика ЄС і завдання України в контексті євроінтеграції (план наближення політик і гармонізації законодавства). К., 2022. 32 с. URL: http://www.aau.org.ua/media/publications/1891/files/CAP_2023_03_17_08_01_05_308554.pdf.

2. Онлай-джерело: сайт <https://agropolit.com/spetsproekty/1028-agrointegratsiya-chi-prokovtne-ukrayinskiy-apk-yevropeyskih-virobnikiv-pislya-vstupu-v-yes>.

3. Міністерство аграрної політики та продовольства України: підготовка до євроінтеграції. URL: <https://minagro.gov.ua/news/ministerstvo-agrarnoyi-politiki-ta-prodovolstva-ukrayini-pidgotovka-do-yevrointegratsiyi>.

4. Онлайн-джерело: сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/>.

Манюк Олена Володимирівна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Передумови виникнення європейських співтовариств. Ідеї Монне. План Шумана

Створення Євросоюзу з його особливою системою правових норм було зумовлено розвитком економічної, політичної та правової інтеграції на європейському континенті. Вагомий внесок в організаційне оформлення інтеграційних процесів у Європі зробив пацифістський рух, який активно пропагував об'єднання європейських країн на антивоєнних засадах під час Першої та Другої світових воєн. У структурі Ліги Націй існувала консультативна комісія з вивчення питання щодо ЄС.

Але лише у другій половині 1940-х рр. виникли необхідні передумови для здійснення організованої інтеграції у сфері економіки, політики, права тощо, коли з ідеями заснування міждержавних інтеграційних об'єднань в Європі стали виступати керівники провідних європейських держав.

У 1946 р. у своєму виступі у Цюріху (Швейцарія) відомий політичний діяч Великої Британії В. Черчілль закликав до створення Сполучених Штатів Європи. На його думку, таке міждержавне об'єднання повинно було базуватись на партнерстві Франції та Німеччини як країн, чия ворожнеча упродовж ХІХ ст. призвела до трьох найбільш руйнівних військових конфліктів в Європі. Втім, Велика Британія відводила собі роль скоріше посередника, а не учасника такого об'єднання. Практичній реалізації ідеї щодо

заснування інтеграційних об'єднань у Західній Європі значною мірою сприяли й Сполучені Штати Америки, які в межах плану Маршалла допомагали об'єднанням європейських країн перетворитися на постійно діючі економічні та політичні союзи.

Найбільшу зацікавленість у створенні інтеграційних об'єднань у Європі виявила Франція, яка побоювалась відродження німецької військової промисловості після послаблення контролю з боку союзницьких держав у Західній Німеччині наприкінці 1940-х рр. Тому не випадково у 1950 р. Міністр закордонних справ Франції Робер Шуман запропонував заснувати міждержавне об'єднання, яке могло б контролювати вугільну та сталеливарну промисловість країн-членів. Цей проект отримав назву "план Шумана" і був узятий за основу створення першого з європейських співтовариств - Європейського співтовариства вугілля та сталі (ЄСВС).

У зв'язку із зміною геополітичної обстановки, починаючи кінця 40-х рр., Великобританія та США наполягають на включенні Західної Німеччини до економічної, політичної, та безпекової системи Західної Європи. Так, у травні 1949 р. шляхом об'єднання трьох окупаційних зон була створена Федеративна Республіка Німеччина. Одразу ж після створення ФРН, було сформовано міжнародний орган керівництва Рурською областю. Його учасниками стали сім держав – Франція, ФРН, США, Бельгія, Нідерланди, Люксембург. До обов'язків цього інституту належало: контроль за добуванням, виробництвом, та розподіленням вугілля, за продукцією металургійної промисловості з тим, щоб «ресурси Рура у майбутньому не використовувались в агресивних цілях».

Незважаючи на свою структурну та економічну неефективність Міжнародний орган керування Руром відіграв значну політичну роль та забезпечив трансфер від стану післявоєнної окупації Німеччини до початку європейської секторальної інтеграції.

Так, вже за декілька місяців після створення МОКР, французький уряд запросив у економічній комісії ООН для Європи аналітичну довідку стосовно розвитку сталеварної промисловості у короткостроковій перспективі, та отримав відповідь, що національні

інвестиційні плани європейських держав в сфері вироблення сталеварної продукції були непропорційно завищені по відношенню до попиту на ринку. Тобто, нескоординоване виробництво могло призвести до перевиробництва і як наслідок – до зростання безробіття. Спираючись на цю аналітичну довідку у французькому комісаріаті загального планування почали готувати інтеграційну економічну пропозицію для інших гравців на ринку сталеливарної продукції, передусім ФРН.

3 травня 1950 р. Ж. Монне, генеральний комісар Франції з питань планування, направив міністру закордонних справ Р.Шуману меморандум, який був узятий ним за основу Декларації Шумана.

Отже, міністр закордонних справ Франції Р. Шуман, розвиваючи ідеї Ж. Монне, запропонував започаткувати на практиці процес європейського єднання. Так, під час прес-конференції, Р. Шуман озвучив пропозицію, в якій він запропонував поставити під контроль спеціально створеного Верховного органу усю вугільну та сталеливарну промисловість Франції та ФРН. Інші країни також мали змогу долучитися до цієї ініціативи. Зокрема, Р. Шуман сказав: «єдина Європа не створиться одразу згідно з певним планом. Вона будуватиметься через конкретні досягнення, які спочатку створять солідарність між країнами де-факто. Об'єднання вугільної та сталеливарної промисловості повинно одразу ж створити спільні основи для економічного розвитку як перший крок до федерації в Європі, що змінить судьби цих регіонів, які протягом великого проміжку часу присвятили себе виготовленню воєнної амуніції, від якої вони постійно ставали жертвами. Самим фактом об'єднання промислових можливостей та створивши Верховний орган, рішення якого будуть мати обов'язковий характер на Францію, Німеччину та інші держави-члени, ця пропозиція буде сприяти реалізації конкретної основи Європейської Федерації, необхідної для підтримки миру. На відміну від міжнародних картелів, які спрямовані на встановлення обмежень на дистрибуцію та розвиток національних ринків, і на збереження високої прибутковості, організація забезпечить злиття ринків та зростання виробництва....».

Оснoву плану Монне-Шумана складає «коммунітарний метод», розроблений Ж. Монне. Він включає в себе наступні положення.

1. Для збереження та зміцнення миру, повинна бути створена об'єднана федеративна Європа;

2. На думку, Ж. Монне, необхідно послідовно створювати між європейцями широкі зони спільних інтересів, які керуються за допомогою демократичних інститутів;

3. Європейське будівництво повинно починатися з економіки. Економічна інтеграція найбільше відповідає насущним, практичним потребам держав, сприяє росту добробуту населення та у той же час, має більше шансів на реалізацію, оскільки не зачапає, принаймні спочатку, такі виключно тендітні сфери національного суверенітету, як захист національної безпеки, оборона, зовнішня політика та інші.

4. Економічна інтеграція, яка служить основою для європейського будівництва повинна пройти певні етапи розвитку своїх форм: зона вільної торгівлі; митний союз; спільний ринок; єдиний внутрішній ринок; економічний та валютний союз; політичний союз.

5. Ключовим положенням концепції європейського будівництва, можливо вважати питання про суверенітет держав-учасників, вірніше питання про передачу цими державами частини своїх суверенних повноважень наднаціональним владним структурам. В рамках об'єднаної Європи, повинна бути створена структура наддержавних, наднаціональних органів влади, які піклувалися би про «спільне благо» всього об'єднання, а не окремих держав, що дозволило би об'єднанню діяти більш ефективно у порівнянні з існуючими міжнародними організаціями. Таким чином, запропонований Ж. Монне метод передбачав об'єднання народів Європи в рамках єдиної організації, причому самі держави не зникають, але передають в інтересах досягнення спільних цілей певну (з часом зростаючу) частину своїх суверенних прав наддержавним інститутам, які наділені всіма функціями публічної влади: законодавчими, виконавчими, та судовими.

6. Важливою умовою успішного просування у напрямку єдиної Європи є створення політико-правової бази інтеграції: створення

системи європейського права та механізму спільних інститутів, які мають право приймати рішення, які обов'язкові до виконання всіма державами, без необхідності проходження додаткових імплементаційних процедур.

Список використаних джерел:

1. Муравйов В. І. Передумови виникнення європейських співтовариств.

2. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01; 12.00.11 / Іван Васильович Яковюк. Харків : Б.в., 2014 . 474 с.

3. Хаустова М. Г. Проблеми організаційно-правового забезпечення гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Проблеми законності: сб. наук.пр./відп.ред. В. Я. Тацій. Х.: Нац.ун-т «ЮАУ ім. Я. Мудрого», 2012. Вип. 121. С. 21-33.

4. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції // Вісн. Акад. прав. наук України. 2003. № 4. С. 82–92.

Микитчук Романія Романівна,
студентка 1 курсу магістратури
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Основні аспекти дієвості внутрішнього ринку у праві ЄС

Внутрішній ринок ЄС є однією з найбільш істотних складових європейської економічної інтеграції. Розвиток та ефективне функціонування цього ринку впливають на економічне зростання, конкурентоспроможність та стабільність країн-членів ЄС. Зміни у глобальному середовищі, такі як торговельні війни, кризи, брексіт, та інші виклики, підкреслюють важливість зміцнення внутрішнього ринку ЄС як механізму для захисту інтересів європейських країн. Пов'язані з внутрішнім ринком ЄС соціальні питання, такі як права працівників, соціальна захищеність, рівність, та доступ до послуг здоров'я та освіти, залишаються актуальними в контексті підтримки соціальної інтеграції та захисту прав людей у Європейському Союзі.

Створення внутрішнього ринку було передбачено Єдиним європейським актом 1987 р. Заходи зі створення внутрішнього ринку включали ліквідацію фіскальних, фізичних та технічних бар'єрів на шляху вільного руху товарів, осіб, послуг і капіталів. Важливим інструментом запровадження внутрішнього ринку стала гармонізація законодавства держав-членів із правом Євросоюзу.

Згідно зі ст. 26.2 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі ДФЄС) внутрішній ринок складає територія без

внутрішніх кордонів, на якій гарантується вільний рух осіб, капіталів, товарів і послуг [1, ст. 26.2].

У межах правового регулювання внутрішнього ринку ЄС існують такі інститути, як: свобода пересування товарів; вільний рух людей; свобода економічної діяльності і надання послуг; вільний рух капіталів.

Згідно із ст. 28 ДФЄС свобода пересування товарів передбачає утворення митного союзу, що розповсюджується на весь товарообіг і забороняє між державами-членами ЄС використання мита на імпорт і експорт чи будь-яких еквівалентних їм зборів, а також забезпечує ухвалення спільного митного тарифу щодо третіх країн [1, ст.28] . Даний інститут ефективно впливає на політику ЄС, при цьому забезпечуючи зниженню вартості товарів для споживачів і підвищенню конкуренції на ринку. Також це дозволяє стимулювати інновації та покращувати якість товарів задля конкретності підприємств.

Щодо інституту вільного пересування осіб варто відзначити, що дане поняття означає, що громадянин Європейського Союзу може вільно переміщатися між країнами-членами Союзу з метою проживання, роботи та навчання. Ця можливість включає спрощення процедур переїзду і взаємне визнання професійних кваліфікацій. Зокрема, в ЄС гарантується свобода переміщення працівників, а держави-члени спільно заохочують обмін молодими працівниками шляхом спільних програм.

Норми Договору про діяльність ЄС стосовно вільного пересування осіб, на відміну від тих, що регулюють вільний рух товарів, застосовуються лише до певних категорій осіб. По-перше, ці особи повинні мати громадянство ЄС, тобто бути громадянами будь-якої з держав-членів ЄС. Так, наприклад, якщо громадянин України законно працює у Греції, це не означає, що він автоматично має право на свободу вільного пересування працівників у межах ЄС, яка поширюється на громадян Греції. Однак громадяни інших країн можуть мати деякі права на вільне пересування в межах ЄС як члени родин громадян ЄС. Громадяни ЄС можуть користуватися вільним

пересуванням з метою проживання на території іншої держави-члена та здійснення економічної діяльності на території ЄС у якості працівників, підприємців або осіб, які надають чи отримують послуги [2].

Варто також наголосити, що вступ України до Європейського Союзу сприятиме розвитку внутрішнього ринку ЄС, що має важливе значення як для України, так і для країн-членів ЄС. По-перше, він сприятиме збільшенню обсягів торгівлі та інвестицій між Україною та країнами ЄС, що сприятиме економічному зростанню та створенню нових робочих місць. Вступ українських товарів на внутрішній ринок ЄС дозволить їм мати доступ до великого споживчого ринку, що сприятиме розвитку українських підприємств та збільшенню їх конкурентоспроможності. Крім того, вступ до ЄС стимулюватиме залучення іноземних інвестицій до України, оскільки це зробить країну більш привабливою для іноземних бізнес-партнерів. За допомогою внутрішнього ринку ЄС Україна також зможе впроваджувати нові технології, стандарти та практики у таких сферах, як торгівля, транспорт, охорона довкілля та інші, що сприятиме модернізації економіки та підвищенню якості життя населення. І це буде позитивом для обох сторін.

Наступним не менш важливим інститутом внутрішнього ринку ЄС є свобода економічної діяльності і надання послуг. У Європейському Союзі існує заборона на обмеження свободи надання послуг громадянами будь-якої держави-члена ЄС на території іншої держави-члена. Свобода надання послуг дозволяє особам, які займаються самостійною економічною діяльністю, вільно переміщатися між країнами Союзу і здійснювати свою діяльність на постійній чи тимчасовій основі. Хоча послуги становлять значну частину ВВП і робочих місць у більшості країн-членів ЄС, правове закріплення цієї свободи не таке розвинене, як інші свободи. Цю проблему було вирішено прийняттям директиви про послуги на внутрішньому ринку з метою усунення обмежень між країнами у наданні послуг [2].

Також варто було б розвинути даний інститут за допомогою узгодження правових норм між державами-членами. Це може включати уніфікацію стандартів, процедур ліцензування та реєстрації підприємств. Також не менш важливим чинником розвитку даного інституту відіграє саме малий та середні бізнеси. Адже саме надання консультаційних послуг та фінансування сприяє їхньому розвитку та збільшить ефективність внутрішнього ринку ЄС.

Вільний рух капіталів є ще одним зі свобод внутрішнього ринку ЄС. Даному інституту присвячуються ст. 63-66 ДФЄС. У Європейському Союзі свобода руху капіталу є ключовим принципом, що сприяє розвитку інтеграції та економічного зростання. Заборона обмежень на пересування капіталів між державами-членами та третіми країнами стимулює інвестиції, сприяє конкуренції та сприяє формуванню сприятливого інвестиційного клімату.

У праві ЄС під «капіталом» прийнято розуміти грошові кошти (як національну, так і іноземну валюту), цінні папери, вироби з дорогоцінних металів. Водночас право ЄС відрізняє рух капіталів і рух грошових коштів [2].

У справі *Luisi & Carbone* Суд ЄС дав визначення руху капіталу, зазначивши, що це охоплює всі фінансові операції, переважно пов'язані з інвестуванням коштів, відмінно від платежів, які є компенсацією за надані послуги, виконану роботу або поставлені товари. Договір про Співтовариство не надає визначення руху капіталу, але практика застосування цього терміну склалася таким чином, Європейський Союз звертається до Директиви про рух капіталу 1988 року для роз'яснення його змісту. Це свідчить про те, що поняття руху капіталу визначається в контексті рішень Суду ЄС та нормативних актів ЄС [3].

Свобода руху капіталу відкриває перед підприємствами та інвесторами можливість вибору найбільш вигідних умов для інвестування та розвитку бізнесу. Це сприяє поширенню інновацій, обміну найкращими практиками та створює умови для зростання ефективності економіки. Крім того, свобода руху капіталу забезпечує стабільність та надійність фінансової системи, оскільки дозволяє

розподіляти ризики та збалансувати портфелі інвестицій. Вона також сприяє виникненню спільних ринків капіталу, що робить ЄС більш конкурентоспроможним та забезпечує його місце як ключового гравця на світовій арені.

Але, є і винятки з принципу свободи руху капіталу. Першим винятком є заходи, які проявляють дискримінаційний характер. Згідно з Повідомленням Європейської Комісії щодо окремих аспектів інвестицій у межах Співтовариства, такі дискримінаційні заходи, які спрямовані виключно проти інвесторів з інших держав-членів ЄС, порушують статтю 56 (наразі 63) ДФЄС, якщо інше не передбачено безпосередньо Договором про Співтовариство. Другим винятком є недискримінаційні заходи, які застосовуються рівно до всіх інвесторів. Загалом, недискримінаційні заходи є дозволеними за умови, що вони базуються на об'єктивних та стабільних критеріях, заздалегідь оприлюднених та обґрунтованих необхідністю захисту публічних інтересів. Проте, навіть у випадку наявності усіх відповідних умов, недискримінаційні заходи повинні відповідати принципу пропорційності, тобто буди відповідними меті, яку передбачається досягти [2].

Як встановив Суд Європейського Союзу, у сферах, де відсутня гармонізація законодавства на рівні Співтовариства, держави-члени мають право встановлювати будь-які обмеження на вільний рух капіталу на свій розсуд з метою захисту суспільних інтересів за умови дотримання принципу пропорційності [4]. Це дає можливість окремим державам встановлювати особливості оподаткування до відповідних суб'єктів через двосторонні договори.

Варто зауважити про створення ще одного не менш важливого елементу внутрішнього ринку ЄС це єдиного цифрового ринку. Дослідження Єдиного цифрового ринку залишається актуальним і для України. Наприклад, у липні 2016 року Європейський Союз запропонував Україні приєднатися до цієї ініціативи. Це відкриває можливості для України скористатися перевагами Єдиного цифрового ринку за межами ЄС та реалізувати свій потенціал у цифровій економіці [5]. Цифровий ринок спрямований на забезпечення вільного

руху цифрових товарів, послуг, інформації та ідей. Він сприяє зближенню законодавства між країнами-членами ЄС у сфері цифрових технологій, що допомагає створювати умови для безперешкодного обміну даними та забезпечує конкурентоспроможність європейських компаній на міжнародному ринку. Основні принципи Єдиного цифрового ринку включають у себе: 1) Забезпечення вільного обміну даних між країнами-членами ЄС, що сприяє розвитку цифрової економіки та інновацій; 2) Створення спільних нормативних актів, які регулюють цифровий простір, включаючи заходи щодо захисту даних, авторських прав, кібербезпеки та інших аспектів; 3) Розвиток програм навчання та підтримки для громадян у сфері цифрових технологій, щоб забезпечити їхню конкурентоспроможність на ринку праці; 4) Сприяння розвитку новаторських цифрових технологій та стартапів через фінансову підтримку та сприяння співпраці між компаніями та науково-дослідними установами.

У цілому, Єдиний цифровий ринок сприяє зростанню цифрової економіки в ЄС, підвищенню рівня життя громадян та зміцненню конкурентоспроможності європейських компаній на світовому ринку.

Отже, у праві ЄС існують чотири види свобод внутрішнього ринку ЄС. Свобода пересування товарів дозволяє товаровиробникам та споживачам вільно торгувати та користуватися товарами без обмежень на внутрішньому ринку ЄС. Свобода руху осіб забезпечує громадянам ЄС можливість безперешкодно подорожувати, працювати та проживати в будь-якій країні-члені ЄС, що сприяє мобільності та економічному зростанню. Свобода економічної діяльності та надання послуг дозволяє підприємцям вільно здійснювати свою діяльність на території ЄС та надавати послуги у будь-якій країні-члені ЄС, сприяючи розвитку бізнесу та стимулюючи конкуренцію. Свобода руху капіталу забезпечує вільний потік інвестицій та капіталу між країнами-членами ЄС, сприяючи економічному зростанню та розвитку фінансового ринку.

Ці аспекти сприяють формуванню єдиного внутрішнього ринку ЄС, який є однією з ключових складових інтеграційного процесу. Їхнє ефективне функціонування важливо для забезпечення

конкурентоспроможності, стійкого економічного зростання та благополуччя громадян усіх країн-членів ЄС.

Для вдосконалення внутрішнього ринку потрібно запровадити ряд ініціатив та заходів, спрямованих на поліпшення ефективності та конкурентоспроможності ринку, а саме: забезпечення однакових правил та стандартів у всіх країнах-членах ЄС, що сприятиме зменшенню бюрократичних перешкод та зростанню торгівлі та інвестицій. Стимулювання інноваційних проектів та розвитку нових технологій допоможе у розвитку нових ринків та створить нові можливості для бізнесу. Забезпечення високих стандартів захисту споживачів на всіх рівнях торгівлі сприятиме збільшенню довіри споживачів та розвитку внутрішнього ринку. Забезпечення доступу до фінансових ресурсів, навчання та консультацій сприятиме саме розвитку малого та середнього бізнесу, які є основою економіки багатьох країн-членів ЄС. Цифровізація та розвитку цифрового ринку допоможе зростанню електронної торгівлі та забезпечить більшу доступність товарів та послуг для споживачів, а в наш час це одне з найактуальніших питань. Заохочення сталого виробництва та споживання, зменшення викидів та захист довкілля створить нові можливості для бізнесу. Ці заходи можуть сприяти вдосконаленню внутрішнього ринку ЄС та зробити його більш конкурентоспроможним, інноваційним та стабільним.

Список використаних джерел

1. Договір про функціонування Європейського Союзу. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU10267>
2. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. Р. А. Петрова; Нац. ун-т "Києво-Могилянська академія". Вид. 10-те, змін. і доповн. - Харків: Право, 2021. 8.1.,9.
3. Judgment of the Court of 31 January 1984. Graziana Luisi and Giuseppe Carbone v Ministero del Tesoro. References for a preliminary ruling: Tribunale civile e penale di Genova Italy. Invisible transactions National control requirements. Joined cases 286/82 and 26/83. URL: <http://eur->

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61982J0286:EN:HTML.

4. Judgment of the Court of 4 June 2002. Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium. Failure by a Member State to fulfil its obligations - Articles 52 of the EC Treaty (now, after amendment, Article 43 EC) and 73b of the EC Treaty (now Article 56 EC) - Rights attaching to the 'golden shares held by the Kingdom of Belgium in Société nationale de transport par canalisations SA and in Société de distribution du gaz SA. Case C-503/99. URL: /https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-503/99.

5. Селезньов В. Є. Єдиний цифровий ринок як складовий елемент внутрішнього ринку ЄС / В. Є. Селезньов // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 380-381.

Мосейчук Антон Васильович,
студент 1 курсу магістратури групи Пр(м)-01
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Становлення європейської політики сусідства

Європейська політика сусідства (ЄПС) – це ініціатива ЄС, започаткована у 2003-2004 роках, спрямована на забезпечення стабільності, миру та розвитку співпраці з країнами-сусідами. У своєму повідомленні під назвою «Ширша Європа – Сусідство: новий вимір відносин з нашими східними та південними сусідами» Єврокомісія визначила мету нової концепції: створення зони процвітання та добросусідства – «кола друзів», з якими ЄС прагне розвивати мирні стосунки та співпрацю.

Головні цілі Європейської політики сусідства полягають у сприянні політичним та економічним реформам у країнах-партнерах, підтримці економічної інтеграції, сталому розвитку та забезпеченні політичної підтримки та допомоги. До ЄПС включаються 16 країн – найближчих сусідів ЄС на сході та півдні: Алжир, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Єгипет, Грузія, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Марокко, Палестинська автономія, Сирія, Туніс та Україна.

Європейська політика сусідства передбачає розвиток ділових відносин з середземноморськими та східноєвропейськими партнерами, використовуючи технології та методи, що відповідають політиці ЄС.

Концепція включає різноманітні напрямки співпраці між країнами, зокрема торгівлю, економічну інтеграцію, мобільність та міграцію, а також зменшення конфліктів у регіонах.

На практиці Європейська політика сусідства сприяє формуванню кола друзів для ЄС від Марракеша до Москви, які спільно рухаються в напрямку спільного ринку та зовнішнього потенціалу ЄС. Для сусідів ЄС це можливість використовувати переваги спільного ринку та співпраці з ЄС.

Згідно з принципами Європейської політики сусідства, співпраця між країнами буде базуватися на спільній участі та диференціації, з орієнтацією на досягнення загальних цілей. Політика сусідства розвивалася у два періоди: до 2008 року та після 2008 року, коли було визначено два основні напрямки: середземноморський і східноєвропейський.

Концепція Європейської політики сусідства має на меті встановлення довготривалої співпраці ЄС зі своїми партнерами для виконання обов'язків, передбачених "Планом дій щодо Європейської політики сусідства (ЄПС)".

У своїй діяльності Європейська політика сусідства оперує двосторонніми Планами дій між ЄС та кожною країною-партнером в рамках ЄПС.

У цих Планах дій визначені основні завдання, пов'язані з: політичним діалогом та реформами; економічним та соціальним співробітництвом; торгівлею, ринковою та регулятивною реформою; співробітництвом у сфері правосуддя, свободи та безпеки; певними сферами, такими як енергетика, інформаційне суспільство, охорона навколишнього середовища; людським виміром, таким як суспільство, освіта, охорона здоров'я.

Ділові відносини із сусідніми країнами розглядаються відповідно до принципу взаємного зобов'язання дотримуватися спільних цінностей у сферах верховенства права, державного управління, прав людини, включаючи права меншин, та ринкової економіки.

У 2015 році концепція Європейської політики сусідства пройшла певні зміни. Одним з головних завдань стало посилення співпраці з

питань безпеки, а також більша участь у виробленні політики всіх партнерів. Нова політика сфокусована на таких напрямках: демократії, верховенства права та прав людини; економічного розвитку для досягнення стабільності; безпеки; міграції та мобільності населення.

Концепція Європейської політики сусідства фінансує різноманітні проекти у різних сферах, таких як прикордонне співробітництво, освіта, довкілля, транспорт, місцеве самоврядування.

Також важливо зазначити, що стаття 49 Угоди про Європейський Союз передбачає, що будь-яка європейська держава може подати заяву щодо вступу до ЄС. Майбутні кандидати повинні відповідати критеріям членства, включаючи демократію, верховенство права, дотримання прав людини, функціонуючу ринкову економіку та ефективне застосування правил політики ЄС.

Проект "Східне партнерство" ґрунтується на спільних інтересах та обов'язках, а також на принципах відповідальності та підзвітності, враховуючи принципи міжнародного права та демократичні цінності.

Для України в рамках проекту передбачено ряд ініціатив, включаючи укладення поглибленої зони вільної торгівлі, підтримку адаптації законодавства та зміцнення інституційної здатності країн-партнерів, регіональний розвиток, створення інтегрованої системи управління кордонами, співпрацю у сферах енергетичної безпеки та лібералізацію візового режиму.

Європейський Союз проводить свою політику в межах проекту "Східного партнерства" в двох вимірах: двосторонньому та багатосторонньому. Для Білорусії ЄС підвищує розбудову громадянського суспільства та підтримує демократичні сили в країні, в той час як для інших країн-партнерів, таких як Україна, Молдова та Грузія, досягнуто прогресу у підписанні Угод про асоціацію, зон вільної торгівлі та встановленні безвізового режиму.

Основними сферами співпраці між Україною та ЄС в рамках проекту "Східне партнерство" є енергетика, транспорт, свобода, регіональний розвиток, сільське господарство та розвиток навколишнього середовища.

Східне партнерство є ініціативою ЄС, спрямованою на зміцнення стосунків Європейського Союзу зі своїми східними сусідами, і є продовженням Європейської політики сусідства.

Ця ініціатива була запропонована міністрами закордонних справ Швеції і Польщі у травні 2008 року і спрямована на зближення ЄС з Азербайджаном, Вірменією, Грузією, Молдовою, Білоруссю і Україною. Одним з факторів, які спонукали до створення Східного партнерства, була невдача Європейської політики сусідства у врахуванні особливостей розвитку відносин ЄС з окремими східними державами-сусідами.

Мета проекту Східного партнерства включає такі завдання, як сприяння політичному і економічному наближенню партнерських країн до ЄС, підтримка безпеки і стабільності, створення партнерських стосунків між організаціями громадянського суспільства та урядами країн, сприяння встановленню контактів між людьми шляхом лібералізації візового режиму, підвищення рівня енергетичної безпеки та захисту навколишнього середовища.

Для реалізації цих завдань були укладені Угоди про асоціацію та Поглиблені та всебічні зони вільної торгівлі з країнами, що беруть участь у проекті. Ці угоди стали важливим інструментом для зміцнення політичної асоціації та економічної інтеграції, реалізації реформ і наближення до європейських норм, стандартів і цінностей.

Перспективи дальшого розширення Європейського Союзу (ЄС) становлять важливий аспект його зовнішньої політики. За період з 1971 року по сьогоднішня до ЄС приєдналися 22 європейські країни (зауважимо, що Велика Британія вийшла зі складу ЄС у 2020 році), включаючи 11 країн колишнього соціалістичного табору та Радянського Союзу. Значний прогрес спостерігається від перших шести країн-засновників ЄС у 1950-х роках до 27 країн-членів у 2020 році, що свідчить про розширення географічних меж ЄС від Атлантичного океану до Чорного моря.

ЄС активно вітає кожну нову хвилю розширення та прагне зміцнити свою роль як представника європейського континенту. Розширення ЄС супроводжується створенням єдиного ринку та єдиної

валюти, а також розширенням компетенцій у сфері економічної, соціальної, зовнішньої політики та безпеки. Кожне нове приєднання вносить різноманіття культурного та мовного спадщини, що визначає Європейський Союз.

ЄС відкритий для будь-якої європейської країни, яка демократична, має ринкову економіку та володіє адміністративною спроможністю для виконання прав та обов'язків членства. Це означає, що процес розширення є сталим. Останньою країною, яка приєдналася до ЄС 1 липня 2013 року, була Хорватія. Вона почала процес євроінтеграції у 2005 році.

Процес європейської інтеграції надає стимул для проведення реформ у країнах-кандидатах. Членство в ЄС стає потужним катализатором демократичних та економічних перетворень.

Розширення ЄС передбачає приєднання країн до співтовариства. Однією з основних мет цього процесу є поглиблення солідарності між європейцями, зберігаючи їх різноманітність.

Країни-кандидати на вступ до ЄС, такі як Албанія, Чорногорія, Північна Македонія, Сербія та Туреччина, активно впроваджують законодавство ЄС у своє національне. Окрім того, є потенційні кандидати, такі як Боснія і Герцеговина та Косово, які ще не відповідають вимогам щодо членства в ЄС. Під час чергового мандату Європейської Комісії було проведено оцінку результатів діяльності країн-кандидатів та потенційних кандидатів, зокрема їх реформ у сферах верховенства права, основних прав та належного управління. Це слугує ключовим показником для оцінки перспектив країн на вступ до ЄС.

Оцінюючи результати Європейської політики сусідства, можна стверджувати, що вона виявилася не завжди ефективним інструментом співпраці через різні цілі держав-сусідів. Проте, створення стабільних країн на кордонах ЄС, підтримка ефективного управління, економічного та соціального розвитку, модернізації та реформ – це важливі завдання, які протидіють Європейській політиці сусідства.

Отже, Східне партнерство відображає прагнення ЄС до розвитку тісних та сприятливих відносин зі своїми східними сусідами,

сприяючи їхньому політичному та економічному розвитку та наближенню до європейських стандартів і цінностей.

Список використаних джерел:

1. The European Union's External Action Service. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/159/the-european-union-s-external-action-service>.

2. The European Union's Role in Defence." European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/159/the-european-union-s-external-action-service>.

3. Європейська Комісія. (2015). Ширша Європа – Сусідство: новий вимір відносин з нашими східними та південними сусідами. Брюссель.

Музика Андрій Андрійович,
студент 3 курсу Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Ніццький договір від 26.02.2001 р.

Історія Ніццького договору. Історія Ніццького договору налічує кілька етапів, починаючи з перших обговорень ще в кінці 1990-х років і завершенням підписання у 2001 році. Основними подіями у історії Ніццького договору є:

1) Початок обговорень про реформу: Обговорення щодо необхідності реформування інституцій Європейського Союзу (ЄС) розпочалися у кінці 1990-х років, коли стало очевидно, що поточні структури та процедури вже не відповідають потребам розширення ЄС.

2) Підготовка до міжурядової конференції: У 2000 році розпочалися підготовчі роботи до міжурядової конференції, яка мала на меті укладення нового договору для реформування ЄС. Названа на честь міста, де відбулася конференція, договір став відомий як Ніццький договір.

3) Міжурядова конференція в Ніцці: З 7 до 11 грудня 2000 року у Ніцці, Франція, відбулася міжурядова конференція, на якій представники держав-членів обговорювали та узгоджували текст нового договору. Після довгих та складних обговорень був прийнятий текст Ніццького договору.

4) Підписання та ратифікація: 26 лютого 2001 року у місті Ніцца був офіційно підписаний Ніццький договір. Після цього держави-

члени розпочали процес ратифікації договору у відповідності з власними конституційними процедурами.

5) Набуття чинності: Ніццький договір набрав чинності 1 лютого 2003 року, після завершення процесу ратифікації у всіх державах-членах ЄС.

Історія Ніццького договору свідчить про складність та тривалість процесу реформування Європейського Союзу, а також про важливість співпраці між державами-членами для досягнення спільних цілей.

Суть Ніццького договору полягає в реформуванні структури та функціонування Європейського Союзу (ЄС), щоб відповісти на нові виклики та підготувати ЄС до майбутнього розширення. Основні аспекти цього договору включають:

1) Реформа інституцій: Ніццький договір вніс зміни до структури та компетенцій інституцій ЄС. Зокрема, були змінені правила голосування в Раді ЄС, що дозволило збільшити ефективність прийняття рішень в умовах зростаючого числа членів. Також були внесені зміни в структуру Європейської Комісії та розширено роль Європейського Парламенту.

2) Система голосування: Ніццький договір впровадив нову систему голосування в Раді ЄС, що враховує вагу голосів кожної країни в залежності від її населення та інших факторів. Це було спрямовано на забезпечення більшої справедливості та представництва у прийнятті рішень.

3) Роль національних парламентів: Договір розширив роль національних парламентів у процесі прийняття рішень ЄС. Він передбачав більшу участь та вплив національних парламентів на рішення ЄС, що сприяло збільшенню демократичності та легітимності процесу.

4) Підготовка до розширення: Однією з головних мет Ніццького договору була підготовка ЄС до розширення до 27 країн, яке відбулося в 2004 році. Договір створив необхідні умови для функціонування більшого ЄС та зміцнив правову базу для подальшого розвитку та інтеграції.

Отже, Ніщський договір мав на меті зміцнення та модернізацію Європейського Союзу, забезпечуючи йому можливість ефективно працювати в умовах зростаючої складності та розширення.

Ніщський договір відіграв важливу роль у формуванні та розвитку Європейського Союзу (ЄС), особливо в контексті його розширення та зміцнення внутрішніх інституцій. Основні аспекти ролі Ніщського договору в формуванні ЄС:

Однією з головних цілей Ніщського договору була підготовка ЄС до розширення до 27 країн, яке відбулося в 2004 році. Договір створив необхідні умови для функціонування більшого ЄС та забезпечив правову базу для нових членів.

Ніщський договір вніс значні зміни в інституційну структуру ЄС. Це включало в себе зміни в структурі та функціях Європейської Комісії, розширення ролі Європейського Парламенту та перегляд системи голосування в Раді ЄС.

Реформи, внесені Ніщським договором, сприяли збільшенню демократичності та представництва в рішеннях ЄС. Розширення ролі Європейського Парламенту та більша участь національних парламентів зробили процес прийняття рішень більш легітимним.

Ніщський договір встановив важливу правову базу для функціонування ЄС, включаючи правила голосування, процедури прийняття рішень та розподіл компетенцій між різними інституціями.

Отже, Ніщський договір відіграв ключову роль у формуванні та утвердженні Європейського Союзу як впливового міжнародного актора, забезпечивши йому засади для демократії, ефективного управління та розвитку.

Хоча Ніщський договір мав значний вплив на розвиток Європейського Союзу (ЄС) та підготовку його до розширення, він також стикався з рядом проблем і викликів:

Однією з головних критик Ніщського договору була складність прийняття рішень у Раді ЄС через розбіжність у голосуванні між різними країнами. Нова система голосування, введена договором, не завжди забезпечувала ефективне прийняття рішень у відсутності широкої підтримки.

Деякі критики вважають, що Ніццький договір не вирішив проблеми недостатньої демократичності та прозорості в процесах прийняття рішень ЄС. Хоча роль Європейського Парламенту зросла, деякі вважають, що йому потрібно більше повноважень для ефективного контролю над інституціями ЄС.

Ніццький договір не вирішив проблему неоднорідності правових норм між різними країнами ЄС. Це призводило до складнощів у реалізації загальних політик та невпевненості щодо їхнього застосування.

Деякі експерти вказують на те, що реформи, запроваджені Ніццьким договором, не були достатньо рішучими для вирішення проблем, з якими зіткнувся ЄС. Наприклад, система голосування в Раді ЄС залишалася складною та неоднозначною.

Отже, Ніццький договір, хоча і вніс значні зміни у структуру та функціонування ЄС, все ж стикався з рядом проблем, які потребують подальших реформ та удосконалень для забезпечення ефективного та демократичного функціонування Європейського Союзу.

У висновку можна сказати, що Ніццький договір відіграв важливу роль у розвитку та формуванні Європейського Союзу (ЄС), проте він також викликав певні проблеми і залишився предметом критики.

З одного боку, Ніццький договір створив необхідні умови для адаптації ЄС до розширення та зміни світових умов. Він вніс важливі зміни в інституційну структуру ЄС, розширив роль Європейського Парламенту та змінив систему голосування, що сприяло більш ефективному прийняттю рішень.

Однак Ніццький договір також виявив певні недоліки. Проблеми з прийняттям рішень у Раді ЄС, недостатня демократичність та недоліки в юридичних нормах залишилися. Деякі інституційні реформи не були настільки рішучими, як цього очікувалося, що призвело до складнощів у реалізації загальних політик та невпевненості щодо їхнього застосування.

Отже, висновок полягає в тому, що Ніццький договір був важливим кроком у розвитку ЄС, але його успішність обмежувалася низкою проблем, які потребують подальших реформ та удосконалень

для забезпечення ефективного та демократичного функціонування Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Ніццький Договір та розширення ЄС / Міністерство юстиції України. Центр порівняльного права / За наук. ред. С. Шевчука. К: Логос, 2001. 196 с.

2. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: заснування та етапи становлення: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.

3. Основи права Європейського Союзу: Нормативні матеріали / За заг. ред. М.В. Буроменського. Харків: Яшма, 2005. 236 с.

4. Муравйов В.І. Вступ до права Європейського Союзу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2007. 303с.

5. Бочарова Н.В. Право Європейського Союзу. Частина 1: навч. посібник. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. 232 с.

Присяжнюк Діана Ігорівна,
студентка 1-го курсу заочної форми навчання
ОС « Магістр» (група ПРз(м1)-01),
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Принципи формування бюджету Європейського Союзу

Бюджет Європейського Союзу – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються на європейському рівні. Бюджет Європейського Союзу є ключовим фінансовим інструментом і втіленням політик ЄС. Він відіграє важливу роль у забезпеченні розвитку Союзу, визначає його можливості й пріоритети, забезпечує фінансування діяльності європейської спільноти.

Будь-які дії, спрямовані на формування, прийняття, виконання і забезпечення правомірності виконання бюджету ЄС базуються на законодавчих і нормативно-правових актах, прийнятих інституціями ЄС відповідно до встановлених процедур. До таких актів традиційно відносять акти первинного та вторинного законодавства .
законодавства.

До перших належать Європейської спільноти з атомної енергії, Договір про Європейський Союз, а також договори, якими вносились зміни до зазначених договорів (Єдиний європейський акт, Амстердамський договір, Ніццький договір, Лісабонський договір, договори про приєднання та ін.).

До вторинного законодавства належать акти, які розробляють і приймають, як правило, інституції ЄС на основі і з метою забезпечення (деталізації) виконання норм первинного законодавства відповідно до цілей та принципів Спільноти. За кількістю вторинне законодавство значно численніше первинного, а за статусом воно є вищим за законодавчі акти держав-членів ЄС і є правом прямої дії стосовно останніх. Найбільш типовими актами вторинного законодавства ЄС є регламенти, директиви та рішення (ст. 249 ДЗЄС). Сюди також відносять рішення Суду ЄС і акти, що не є обов'язковим для виконання.

Однак законодавство бюджетно-фінансової сфери ЄС має суттєву специфіку, зумовлену, в першу чергу, особливим цільовим спрямуванням та характером актів вторинного законодавства, а також застосуванням спеціальної прийняття рішень у цій сфері.

Функціонування бюджетної системи ЄС ґрунтується на принципах:

1. Принцип єдності та бюджетної точності. Цей принцип означає, що Європейський Союз, Європейська спільнота та Європейська спільнота атомної енергії (Євратом) мають єдиний бюджет, з також що дохідна й витратна частини бюджету відображаються в одному документі. Принцип бюджетної точності передбачає, що всі затвержені бюджетні доходи та витрати повинні обов'язково відображатися в бюджеті. Термін "точність" стосується типу й абсолютних величин доходів і витрат. Доходи чи витрати, що перевищують затвержені обсяги або не включені до бюджетного документа, не допускаються.

2. Принцип щорічності. Він означає, що бюджетні витрати санкціонуються лише на один фінансовий рік, який триває із 1 січня по 31 грудня. Хоча слід зауважити, що це правило значно пом'якшується тим фактом, що у фіскальній практиці Євросоюзу існує поділ бюджетних асигнувань на диференційовані й недиференційовані. Диференційовані асигнування – це бюджетні виплати, що за строком здійснення виходять за рамки фінансового року. Відповідно

недиференційовані асигнування здійснюються лише в одному фінансовому році.

3. Принцип рівноваги. Передбачає збалансованість бюджетних доходів і платіжних асигнувань, оскільки, відповідно до чинних нормативних положень, Європейські спільноти не можуть брати позики для погашення своїх витрат. Сформований наприкінці будь-якого фінансового року баланс переноситься до бюджету року $p + 1$. Як правило, це позитивний баланс, який формує одне з джерел доходів бюджету. У випадку, коли баланс негативний, він переноситься в бюджет наступного року як платіжне асигнування, спрямоване на його погашення. Інформація про характер бюджетного балансу включається Комісією до проекту нового бюджету і подається Раді та Парламенту в рамках чинної бюджетної процедури.

4. Принцип розрахункової одиниці. Цей принцип зводиться до використання єдиної валюти ЄС – євро для виконання всіх бюджетних розрахунків і ведення бухгалтерської звітності. Однак деякі операції можуть здійснюватися у національних валютах держав-членів. Це здійснюється в разі практичної доцільності, а відповідне рішення приймається відповідальним фінансовим розпорядником інституції ЄС чи іншої його структури (фінансовим директором, головним бухгалтером чи авансовим адміністратором).

5. Принцип універсальності. Передбачає погашення всіх бюджетних витрат у цілому за рахунок бюджетних доходів. Із цього принципу випливає два правила: 1) неприпустимість коригування доходів відповідно до витрат і навпаки та 2) неприпустимість прив'язки конкретних статей доходів до конкретних статей витрат.

Із першого правила випливає, що обсяги доходів і витрат вносяться до бюджету в повному обсязі шляхом дотримання встановленої в ЄС бюджетної процедури. Заплановані доходи й витрати повинні бути забезпечені відповідальною за виконання бюджету інституцією – Європейською комісією, а поточне коригування видатків через неочікуване недоотримання бюджетних доходів (чи навпаки) не допускається.

Із другого правила випливає неприпустимість прив'язки конкретних статей доходів до конкретних статей витрат, а також існує ряд винятків. Зокрема, асигнованими, тобто такими, що спрямовуються на конкретні цільові асигнування, є, наприклад, такі види доходів: фінансові внески держав-членів на певні науково-дослідні програми, що започатковані відповідно до регламентів Ради ЄС на виконання рішення Ради щодо системи власних ресурсів спільнот; фінансові внески держав-членів та інших донорських країн чи міжнародних організацій на певні проекти зовнішньої допомоги, які фінансуються Спільнотою й адмініструються Комісією тощо.

6. Принцип специфікації витрат – передбачає, що кожна сума асигнувань повинна мати конкретне призначення та обґрунтування.

7. Принцип розумного фінансового менеджменту - поєднує три основні принципи фіскальної культури: економію, ефективність та дієвість. Принцип економії передбачає, що ресурси, які використовуються інституціями для реалізації своєї діяльності, повинні надходити вчасно, у потрібних обсягах і необхідної якості та за найнижчою ціною. Принцип ефективності стосується пошуку найкращого співвідношення між залученими ресурсами і отриманими результатами, а принцип дієвості передбачає забезпечення вимірності встановлених цілей кінцевими результатами. Відповідно до принципу дієвості завжди повинна забезпечуватися можливість підтвердження досягнення поставлених цілей шляхом вдалого вибору зрозумілих і чітких індикаторів.

8. Принцип прозорості. Має забезпечувати прозорість процедур формування й виконання бюджету, а також процедури представлення фінансової звітності. Один зі способів забезпечення дотримання цього принципу – публікування бюджету і поправок до нього в Офіційному віснику ЄС. Опублікування бюджету здійснюється протягом трьох місяців із дати проголошення його прийнятим Головою Європейського парламенту. У Віснику також публікуються зведені бухгалтерські звіти та звіти з бюджетного й фінансового менеджменту кожної з інституцій Спільноти.

У максимально короткі строки і не пізніше ніж через чотири тижні з дати прийняття бюджету кінцеві й деталізовані бюджетні показники, перекладені мовами всіх держав-членів Спільноти, повинні бути розміщені на Інтернет-сторінці ЄС.

Традиційні бюджетні принципи єдності, точності бюджету, щорічності, рівноваги, розрахункової одиниці, прозорості науковці пропнують доповнити такими:

- принцип обов'язкової відповідності (бюджетного законодавства та законодавства ЄС, зважаючи на положення щодо дотримання бюджетної дисципліни, згідно з яким бюджет має корелювати з багаторічною фінансовою програмою, а виконання будь-якого нормативного акта ЄС, що призводить до перевищення бюджетних асигнувань, має бути призупинено в фінансовому відношенні до внесення відповідних змін до бюджету);

- принцип регламентації (формування та виконання загального бюджету має здійснюватися суворо відповідно до визначених фінансово-бюджетних регламентацій);

- принцип відповідальності (всіх учасників бюджетного процесу (зважаючи на чітку регламентацію дій всіх учасників процесу формування та виконання бюджету – Комісії, Ради ЄС, Європейського Парламенту, Агентства Євратом, розпорядників, бухгалтерів, адміністраторів авансових рахунків, внутрішніх аудиторів, Рахункової палати);

- принцип обліково-контрольного супроводу (всіх етапів бюджетного процесу, зважаючи на детальний опис правил обліку (у тому числі підготовки та подання фінансової та бюджетної звітності) та зовнішнього і внутрішнього контролю, аудиту в процесі формування та виконання бюджету)

Річний бюджет ЄС:

- встановлюється та приймається Парламентом ЄС та Радою ЄС;
- на етапі планування проєкту формується Комісією ЄС у вигляді кошторису надходжень та кошторису видатків на підставі сукупності кошторисів видатків установ, що складають їх до 1 липня кожного

року (за винятком Європейського центрального банку), консолідованих Комісією ЄС з певними корективами;

– на етапі розгляду та прийняття проєкту подається Комісією ЄС у вигляді її пропозиції Парламенту ЄС та Раді ЄС не пізніше 1 вересня року, що передує року виконання такого річного бюджету (при цьому Комісія ЄС може вносити зміни до проєкту бюджету до моменту узгодження змін Погоджувальним комітетом ЄС);

– на етапі розгляду та прийняття проєкту в процесі роботи Ради ЄС: ухвалюється нею як позиція останньої щодо проєкту бюджету та направляється до Парламенту ЄС не пізніше 1 жовтня року, що передує року виконання такого річного бюджету, з повною наданою Парламенту ЄС аргументацією щодо причин прийняття власної позиції Радою ЄС;

– на етапі розгляду та прийняття проєкту в процесі роботи Парламенту ЄС: ухвалюється ним – за умов затвердження позиції Ради ЄС останнім впродовж 40 днів від отримання аргументації; вважається ухваленим – за відсутності прийняття рішення щодо позиції Ради ЄС останнім впродовж 40 днів від отримання аргументації; ухвалюється зі змінами та направляється разом зі змінами Раді ЄС та Комісії ЄС для затвердження всіх змін Погоджувальним комітетом (який може не скликатись у разі затвердження всіх змін Радою ЄС впродовж 10 днів від їх отримання);

– на етапі розгляду на прийняття проєкту в процесі роботи Погоджувального комітету: досягається спільна позиція між Радою ЄС та Парламентом ЄС на основі наданих ними пропозицій впродовж 21 дня з моменту скликання Погоджувального комітету ЄС за ініціативою участі Комітету ЄС; за досягнення спільної позиції Парламент ЄС та Рада ЄС впродовж 14 днів з моменту досягнення такої позиції затверджують спільний текст – бюджет вважається остаточно схваленим у вигляді остаточної спільної позиції; за недосягнення спільної позиції передусім Парламентом ЄС та Радою ЄС – Комісія ЄС готує новий проєкт бюджету; за схваленням позиції Парламентом ЄС та відхилення Радою ЄС – Парламент ЄС впродовж 14 днів від дня відхилення приймає рішення щодо ухвали змін, а уточнений проєкт

бюджету вважається остаточно ухваленим; не досягається спільна позиція між Радою ЄС та Парламентом ЄС, що спричиняє необхідність подачі Комісією ЄС нового проєкту бюджету;

– прийняття бюджету ЄС супроводжується оголошенням Головою Парламенту ЄС про його кінцеве прийняття.

Характеристикою бюджетної політики Європейського Союзу є її функціонування у відповідності з визначеними принципами формування доходів та видатків Союзного Бюджету.

Основними принципами формування доходів бюджету Європейського Союзу є принцип сумісної фінансової відповідальності, що відображається у зобов'язанні всіх держав-членів приймати участь у формуванні доходів Союзного бюджету та принцип фінансової солідарності, що визначає пропорційність внесків держав-членів їх фінансовим можливостям. Основними принципами будови бюджетних витрат є принцип укріплення економічного та соціального об'єднання держав-членів, що відображає сприяння бюджетного фінансування вирівнюванню економічного положення держав-членів, вирішенню соціальних протиріч та принцип солідарності й принцип бюджетної дисципліни, що передбачає економічну ефективність витрачання коштів.

Бюджетне право ЄС формують чинні законодавчі та нормативно-правові акти, прийняті державами-членами чи інституціями Спільноти у бюджетно-фінансовій сфері. Джерелами бюджетного права ЄС є установчі договори європейських спільнот (первинне законодавство), акти, прийняті інституціями ЄС на виконання положень установчих договорів (Фінансовий регламент, інші регламенти, рішення, річні бюджети Спільноти і т. д.) (вторинне законодавство) і угоди, укладені між інституціями ЄС щодо бюджетної дисципліни та бюджетної процедури (міжінституційні угоди). Бюджетне право ЄС має певну специфіку, зумовлену особливим цільовим спрямуванням і характером відповідних актів, а також спеціальною процедурою прийняття таких актів. Проаналізовані принципи є наріжним каменем функціонування бюджету ЄС, своєрідними “правилами гри”, у рамках яких

здійснюється бюджетна політика та реалізується бюджетна процедура в Спільноті.

Список використаної літератури:

1. Бояр А. О. Принципи функціонування бюджетної системи Європейського Союзу // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Економічні науки. – 2009. – № 7. – С. 199–203.

2. Конопчук І. Бюджетний процес Європейського Союзу // Історико-правовий правопис.-2018.-№1(11).-С.50-54.

3. Дудченко В.Ю. Бюджетна політика Європейського Союзу.// Анотація. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/52512/5/Budget_policy_EU.pdf.

4.Щава Р.П. Глобальні вектори бюджетної політики в Європейському Союзі // Науковий вісник Херсонського державного університету.-2015.-№13.-С.19-23.

5. Свірко С.В., Довгалюк В.В., Тростенюк Т.М. // Економіка, управління та адміністрування. – 2024. – №1 (107). – С.70-84.

6. Договір про ЄС.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

7. Договір про заснування ЄС.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text

Протченко (Данилюк) Діана Олегівна,
студентка 4 курсу Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Розвиток міжнародного права з питань захисту цивільного населення в умовах збройних конфліктів

Міжнародне гуманітарне право – це галузь міжнародного публічного права, яка застосовується під час збройних конфліктів з метою обмеження засобів та методів ведення воєнних дій.

Ця галузь права спрямована на захист цивільного населення від впливу збройного конфлікту та тих, хто припинив брати участь у воєнних діях. Міжнародне гуманітарне право покликане на обмеження наслідків конфліктів, виходячи з міркувань гуманності.

Принцип гуманності є найбільш загальним правилом у міжнародному гуманітарному праві, він об'єднує всі положення у логічно побудовану систему норм, які застосовують під час збройних конфліктів і тісно пов'язані з суміжними галузями міжнародного права

Вважаємо, що можна виділити декілька етапів становлення та розвитку міжнародного гуманітарного права з питань захисту цивільного населення під час збройних конфліктів:

1) етап первинного осмислення проблеми захисту населення у війні та її первинного регулювання (XIV століття – 1864 р.). У XIV ст. таке питання було порушено при формуванні системи «картелей та капітуляцій» між командуючими ворожих армій. З 1581 по 1864 роки було укладено понад 290 таких угод. Перша така угода була підписана ще у 1393 році між кантонами Швейцарії (Сімпахська угода) та

включала положення про заборону участі жінок та дітей у війні, а також щодо недоторканності поранених, поваги до їх особистості та майна [1, с. 27].

На даному етапі також здійснено доктринальний супровід даної практичної проблеми, який містився у працях тогочасних правників, філософів та теологів. Бертран Дюгеклен та Жанна д'Арк вимагали від своїх військ поваги до жінок, дітей та селян (землеробів).

Такого ж принципу дотримувалися й французькі полководці, які забороняли грабіж та жорстоке поводження з некомбатантами, в т.ч. й дітьми. Іспанський правознавець Ф. Вітторіо, до якого навіть звертався за консультаціями Карл V (імператор Священної Римської імперії в 1530 – 1556 роках з династії Габсбургів), у своїй праці «Relectiones Theologicae» (1557 рік) осуджував вбивство невинних, полонених, а також тих, хто склав зброю. Приблизно в цей же період ордени монахів почали надавати допомогу й лікувати поранених та хворих, незалежно від їх приналежності до тієї чи іншої сторони [2, с. 34].

У XVII – XVIII ст. спостерігається певна гуманізація війни. Військові дії почали вести регулярні армії, а цивільне населення менше залучалося до безпосередньої участі у військових діях. Війна сприймалася вже не як смертельна боротьба двох народів, а протистояння окремих правителів. Цивільне населення не втручалося в зіткнення армій, а навпаки – відчувало захищеність.

На вищенаведеному також акцентував увагу Жан-Жак Руссо, вказавши, що: «...війна – це не відносини між людьми, а відносини між державами, коли окремі особи стають ворогами зовсім випадково і зовсім не як люди і не як громадяни, а як солдати; не як співвітчизники, а як його захисники» [3, с.27].

Такий принцип поступово закріпився і в класичній теорії, і в практиці держав. Принцип недоторканності цивільного населення можна було помітити під час «війни в мереживах» (Семилітня війна).

2) етап модернізації війни та появи нових проблем захисту цивільного населення у (1864 р. – 1899 р.). Це пояснюється тим, що наближався період науково-технічних відкриттів, а разом з тим і зростала кількість винаходів та методів, які застосовувалися при

веденні війни. Тому вже з XIX ст. можна помітити зворотній процес, позаяк збільшувалися потужності вогнепальної та хімічної зброї, вибухових речовин і з'явилася зброя масового знищення, а збройні конфлікти, в свою чергу, все більше стали торкатися цивільного населення, що зумовлювало численні людські жертви.

Усе наведене і зумовило прийняття Женевської конвенції про поліпшення долі поранених та хворих воїнів у діючих арміях 1864 року, Санкт-Петербурзької декларації 1868 року.

До кінця 1864 року Женевську конвенцію ратифікували такі країни як Франція, Швейцарія, Бельгія, Нідерланди, Італія, Іспанія, Швеція, Норвегія, Данія та Велике Герцогство Баденське [4].

3) етап міжнародної кодифікації норм міжнародного гуманітарного права з питань захисту цивільного населення (1899 – 1949 роки). Цей процес розпочався з прийняття Гаазьких конвенцій 1899 та 1907 років і Женевської конвенції 1906 року.

Міжнародний комітет Червоного Хреста, як ініціатор першої Женевської конвенції, почав реалізовувати свій давній намір щодо перегляду згаданої Конвенції під час спеціальної конференції, яка відбувалася з 11 червня по 6 липня 1906 року. Використовуючи попередній досвід, було розроблено нову конвенцію, яка складалася із 33 статей – Конвенцію про покращення участі поранених та хворих у діючих арміях від 6 липня 1906 року [5].

В Гаазьких конвенціях 1899 та 1907 років знайшов своє відображення і отримав правове підґрунтя принцип гуманності [6; 7]. До преамбул двох вищезгаданих конвенцій було включено «застереження Мартенса», яке закріплює, що у випадках, не передбачених міжнародними договорами, цивільне населення і комбатанти залишаються під захистом і дією норм міжнародного права, що впливають з усталених між цивілізованими народами звичаями, із законів людяності і потреб суспільної свідомості.

Як зазначив М. В. Герасимчук, окрім положень Гаазького положення 1907 року, не існувало жодних кодифікованих норм міжнародного гуманітарного права, що гарантували б захист

цивільному населенню, яке стало жертвами збройних конфліктів у період до Першої світової війни [8].

4) сучасний етап міжнародно-правового регулювання захисту цивільного населення під час збройних конфліктів (з 1949 року по даний час). Зокрема, 12 серпня 1949 року на дипломатичній конференції, що проходила в Женеві з 21 квітня до 12 серпня 1949 року, була підписана Конвенція про захист цивільного населення під час війни, яка врегульовувала поведінку сторін під час можливого у майбутньому військового конфлікту або війни.

Конвенція використовується, якщо відбувається оголошення війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, який може виникнути між двома і більше країнами, які підписали Конвенцію, навіть у тих випадках, якщо одна з них не визнає стану війни.

Конвенція має місце при всіх випадках часткової або цілковитої окупації Високої Сторони, навіть коли окупація не натрапляє на жодний збройний спротив.

Особами, що перебувають під захистом Конвенції, є ті, хто в будь-який момент та за різних обставин опиняються, у разі збройного конфлікту чи окупації, під владою сторони-агресора, громадянами яких вони не є.

Поранені та хворі, а також інваліди та вагітні жінки мають перебувати під особливим захистом.

Цивільні лікарні, які мають надавати допомогу пораненим, хворим, інвалідам та породіллям, за ніяких обставин не можуть бути жертвою нападу, і вони завжди користуються повагою сторін конфлікту й мали б перебувати під їхнім захистом.

У разі збройного конфлікту, який не містить в собі міжнародного характеру і виникає на території однієї з Сторін, кожна сторона конфлікту зобов'язана застосовувати як мінімум такі положення:

1) з особами, які не беруть активної участі в бойових діях, у тому числі з особами зі складу збройних сил, що склали зброю, а також із тими, хто hors de combat (той, що вийшов з ладу унаслідок хвороби, поранення, затримання чи з будь-якої іншої причини, поведяться гуманно, без будь-якої ворожої дискримінації, причиною якої

служують раса, колір шкіри, релігія чи вірування, стать, походження чи майновий стан чи будь-які інші подібні критерії). Із цією метою є забороненими й залишатимуться забороненими будь-коли та будь-де такі діяння стосовно зазначених вище осіб: а) насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; б) захоплення заручників; с) наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; д) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні.

2) підбирати поранених і хворих та надавати їм допомогу [9].

Доцільно зазначити, що в Україні прийнято та діє Кодекс цивільного захисту України. Він регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначає повноваження органів державної влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності.

Якщо узагальнити поняття «Цивільний захист», то це комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в воєнний період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки.

Крім того діяльність Кабінету Міністрів України в умовах воєнного стану після початку збройного конфлікту здійснює заходи щодо створення відповідно до норм міжнародного гуманітарного права безпечних зон, організованих у спосіб, який дає змогу забезпечити захист цивільних осіб.

Список використаних джерел:

1. Pictet Jean S. Le Droit Humanitaire et la Protection des Victimes de la Guerre, Leiden, A.W. Sijthoff, et Genève, Institut Henry-Dunant, 1973, 152 pages.
2. Давид Эрик. Принципы права вооруженных конфликтов. М.: Международный комитет Красного Креста, 2000. 718 с.
3. Арцибасов И.Н. Лукашук И.И. Право вооруженных конфликтов // Курс международного права в 7 томах. Том 6. Отрасли международного права. М.: Наука, 1992. 297 с.
4. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 22 August 1864. URL: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/120?OpenView>.
5. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 6 July 1906. URL: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/180?OpenView>.
6. Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907. URL: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195?OpenView>.
7. Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of war on Land. The Hague, 29 July 1899. URL: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/150?OpenView>.
8. Герасимчук М. В. Еволюція норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_34096.
9. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

Савчук Оксана Миколаївна,
студентка 1 курсу ОР магістр (група ПРз(м1)-01)
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Цінності та суспільні засади побудови й функціонування Євросоюзу

Європéйський Сою́з – це економічний і політичний союз, що об'єднує 27 держав-членів, що розташовані в Європі. Веде свій початок від утворення Європейської спільноти з вугілля й сталі (ЄСВС) і Європейської економічної спільноти (ЄЕС), які склались із шести країн у 1957 році. У наступні роки територія ЄС була збільшена за рахунок включення нових держав-учасниць, одночасно збільшуючи свою сферу впливу шляхом розширення політичних повноважень. У сучасному вигляді існує на основі Маастрихтського договору, підписаному 7 лютого 1992 року й чинному з 1 листопада 1993. Останній значний перегляд конституційних принципів ЄС був затверджений у Лісабонській угоді, яка набула чинності в 2009 році. Юридично в ЄС не виділено столиці, але де-факто таким є місто Брюссель, де базується більшість інституцій Європейського союзу.

Досліджуючи поняття «цінності Європейського Союзу», ми стикаємося з категорією фундаментальних елементів Європейської культури, що виступають підґрунтям для формування норм Європейського соціуму. На думку окремих європейських дослідників, зміст поняття «Європейські цінності» включає гуманістичне мислення, раціональність, світськість, верховенство права, демократію та права людини. Саме ці фундаментальні цінності є основою для

побудови сучасного, вільного демократичного суспільства у ЄС, охоплюючи сьогодні, усі сфери відповідної соціальної системи, включаючи її правову складову.

Завдяки Лісабонському договору соціокультурна категорія «Європейські цінності» в ЄС набула правового виміру та конкретного юридичного змісту. Відповідно до ст. 2 ДЄС «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів». Використовуючи конституційно-правовий підхід до розуміння цих положень і визначення рівня їхньої загальності та обов'язковості ми можемо провести аналогію між ними та більш звичною для національного права категорією «засад конституційного ладу». Враховуючи наведену позицію щодо значущості цінностей ЄС особливу увагу варто приділити питанню їхнього забезпечення.

Правова природа Європейського Союзу викликає дискусію серед фахівців. В юридичній літературі відзначають гібридний характер правової природи ЄС та вказують, що ЄС є міжнародним і в той же час державним утворенням, що поєднує в собі риси як мінімум трьох різновидів державних союзів: міжнародної міжурядової організації, конфедерації та федерації. Зарубіжні вчені розглядають ЄС як федеративне утворення особливого роду *Sui generis* [1] (поєднує в собі риси конфедерації та федерації).

Відповідно до статті 49 Договору про ЄС процедура прийняття (приєднання) до ЄС відбувається в чотири етапи: Будь-яка європейська держава може звернутися із заявкою з метою стати членом ЄС.

Попереднє рішення органами ЄС про відкриття переговорів про вступ передбачає, що важливе значення мають критерії: здатність кандидата до приєднання і здатність і готовність ЄС приєднати.

Переговори, в яких беруть участь держави-члени ЄС і країна-кандидат, виступають предметом угоди між державами-членами та державою-заявником.

На етапі ратифікації вищезгадана угода підлягає ратифікації всіма країнами-членами, яка відбувається відповідно до конституційної процедури кожної країни.

Виділяють так звані «копенгагенські критерії» вступу, прийняті у 1993 році:

1) політичні критерії – повага і підтримка основних конституційних цінностей ЄС;

2) економічні критерії – конкурентоспроможна соціальна ринкова економіка;

3) готовність взяти на себе досягнення – існуючий рівень інтеграції, так звані «acquis»;

4) прийняття політичної мети європейської інтеграції;

5) географічне положення – кандидат є європейською державою.

Згідно зі статтею 50 Договору про ЄС, будь-яка держава-член відповідно до конституційних положень може прийняти рішення про вихід зі складу Європейського Союзу. Держава – член ЄС, яка приймає рішення про вихід, має повідомити про свій намір Європейську раду. ЄС проводить переговори і укладає з такою державою угоду, яка визначає порядок виходу останньої, а також основи їх майбутніх взаємин з ЄС. Угоду від імені ЄС укладає Рада ЄС після її схвалення Європейським парламентом. Установчі договори ЄС припиняють застосовуватися до держави, яка виходить з ЄС, з дня набрання чинності угоди про вихід, або, за відсутності такої угоди, через два роки з моменту повідомлення Європейської ради. Цей термін за згодою зацікавленої держави-члена може бути продовжений.

Прикладом виходу держави з ЄС є Велика Британія. Велика Британія вийшла зі складу Європейського Союзу 31 січня 2020 року в 23:00 за Лондоном. Підставою для виходу стали результату консультативного референдуму 23 червня 2016 року, коли 51,9% тих, хто проголосував підтримали вихід Великобританії з Європейського Союзу.

Відповідно до статті 7 Договору про ЄС за вмотивованою пропозицією однієї третини держав-членів ЄС, Європейського парламенту або Європейської комісії Рада ЄС, постановляючи

більшістю в чотири п'ятих своїх членів після схвалення Європейського парламенту, може констатувати існування явної загрози серйозного порушення державою-членом ЄС європейських цінностей. Крім того, Європейська Рада, ухвалюючи на пропозицію однієї третини держав-членів ЄС або Європейської комісії і після схвалення Європейського парламенту, може констатувати існування серйозного і стійкого порушення державою-членом ЄС європейських цінностей, запропонувавши спочатку цій державі-члену висловити будь-які зауваження з даного питання.

У разі якщо буде встановлена констатація даних обставин, Рада ЄС, кваліфікованою більшістю, може прийняти рішення про призупинення окремих прав, що впливають з застосування установчих договорів ЄС до відповідної держави-члена, в тому числі права голосу представника уряду цієї держави-члена в Раді ЄС. Приймаючи таке рішення, Рада ЄС враховує можливі наслідки подібного призупинення для прав та обов'язків фізичних та юридичних осіб. За будь-яких обставин обов'язки, які покладаються на відповідну державу-члена ЄС відповідно до установчих договорів ЄС, зберігають обов'язкову силу для цієї держави. Рада ЄС, постановляючи кваліфікованою більшістю, може згодом прийняти рішення про зміну або припинення дії заходів, які він прийняв, з тим, щоб врахувати зміни ситуації, що викликала накладення ним цих заходів.

Виключення країни з ЄС в установчих договорах ЄС не передбачено. Однак деякі фахівці вважають, що це допускається в разі, якщо держава-член ЄС тривалий час порушує принципи та цінності ЄС.

Аналіз положень ДЄС дозволяє виявити два підходи до формування механізму забезпечення цінностей ЄС. Перший з них отримав закріплення у ст. 7 Договору. Вказана стаття встановлює: «Рада ... може встановити, що існує явний ризик тяжкого порушення державою-членом цінностей, зазначених у ст. 2...» або «... існування постійного та істотного порушення однією з держав-членів цінностей, зазначених у ст. 2 ...». Після встановлення факту порушення або його

загрози «Рада може ... вирішити призупинити певні права відповідної держави-члена, що випливають із застосування Договорів, включаючи право голосу представника уряду держави-члена у Раді...» . Зазначимо, що згадані правомочності надані Раді на спеціальних умовах, які полягають у тому, що у визначених випадках вона може приймати рішення та діяти лише за пропозицією однієї третини держав-членів, Європейської Комісії та після згоди Європейського Парламенту (ч. 1 та 2 ст. 7), або вирішувати кваліфікованою більшістю (ч. 3 та 4 ст. 7) . У кожному з наведених випадків враховуються правила встановлені ст. 354 ДФЄС щодо порядку прийняття окремих рішень.

Описаний у ст. 7 ДЄС підхід до формування механізму забезпечення цінностей Союзу відповідає теоретичній концепції негативної (ретроспективної) відповідальності. Вона збігається зі змістом міжнародної відповідальності визначеним Комісією міжнародного права у Проекті статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння як «наслідки, які те чи інше міжнародно-правове діяння може мати згідно з нормами міжнародного права». Характерною ознакою цього підходу можна визнати той факт, що у ньому реалізовано лише один напрямок відповідальності – відповідальність держав-членів перед ЄС.

Другий підхід встановлює механізм забезпечення цінностей ЄС у його власній діяльності та формує комплекс його зобов'язань перед державами-членами та іншими суб'єктами права ЄС. Даний варіант формування механізму забезпечення цінностей ЄС має дещо відмінну від механізму описаного вище природу, яка втім також пов'язана з інститутом відповідальності. У цьому випадку мова йде про використання теоретичної концепції позитивної (проспективної) відповідальності, яка передбачає обов'язок суб'єкта виконувати певні юридично-визначені вимоги у майбутньому.

У рамках механізму позитивної відповідальності ДЄС закріплює низку положень, що чітко вказують на зобов'язання Союзу щодо забезпечення усього комплексу цінностей ЄС серед яких: У своїх відносинах зі світом Союз підтримує та поширює свої цінності (ч. 5 ст. 3); Союз розвиває особливі відносини з сусідніми країнами для

створення на основі цінностей Союзу простору добробуту та добросусідства (ч. 1 ст. 8); Союз має інституційну структуру, спрямовану на те, щоб поширювати цінності Союзу (ч. 1 ст. 13); Союз визначає та здійснює спільну політику та заходи й працює заради досягнення високого рівня співпраці в усіх сферах міжнародних відносин для того, щоб гарантувати свої цінності, основоположні інтереси, безпеку, незалежність та цілісність Союзу (п. (а) ч. 2 ст. 21); Союз дотримується принципів і невідступно слідує цілям, визначеним в частинах 1 та 2 ст. 21 (ч. 3 ст. 21) .

Також ДЄС містить низку положень що визначають зобов'язання Союзу щодо забезпечення окремих цінностей ЄС, зокрема: непорушність та невідчужуваність прав особистості, свобода, демократія, рівність та верховенство права (ч. 3 преамбули); принципи свободи, демократії, верховенства права, поваги до прав людини та основних свобод (ч. 5 преамбули); основоположні соціальні права, які визначено в Європейській соціальній хартії 1961 р. та в Хартії Співтовариства про основні соціальні права працівників 1989 р. (ч. 6 преамбули); Союз дотримується принципу рівності своїх громадян (ст. 9); Союз визначає та здійснює спільну політику та заходи й працює заради досягнення високого рівня співпраці в усіх сферах міжнародних відносин для того, щоб зміцнювати й підтримувати демократію, верховенство права, права людини та принципи міжнародного права (п. (b) ч. 2 ст. 21) .

Особливістю забезпечення цінностей ЄС на підставі механізму позитивної відповідальності є його реалізація за допомогою судової системи ЄС. Як визначено у ст. 19 ДЄС: Суд ЄС забезпечує дотримання законодавства у тлумаченні та застосуванні Договорів (ч. 1 ст. 19); Суд ЄС згідно з Договорами: приймає рішення у справах за позовами, які подають держава-член, інституція, фізична або юридична особа (п. (а) ч. 3 ст. 19); виносить попередні рішення щодо тлумачення законодавства Союзу або чинності актів, ухвалених інституціями на звернення судів або трибуналів держав-членів (п. (b) ч. 3 ст. 19); приймає рішення в інших справах передбачених Договорами (п. (c) ч. 3 ст. 19) .

Необхідно зауважити, що механізм забезпечення цінностей ЄС не обмежується установчими договорами Союзу. Він органічно доповнюється та розвивається системою правових актів ЄС, зокрема: Директивою Ради 2000/43/ЄС про впровадження принципу рівного ставлення між особами незалежно від расового чи етнічного походження; Директивою Ради 2000/78/ЄС про загальні засади рівного поводження у сфері зайнятості і занять; Директивою Ради 2004/113/ЄС про принцип рівного поводження між чоловіками та жінками у питаннях доступу та постачання товарів і послуг; Директивою 2006/54/ЄС Європейського Парламенту та Ради про імплементацію принципу рівності можливостей та рівного поводження до чоловіків і жінок у питаннях працевлаштування та зайнятості; Загальним Регламентом про захист даних (Регламент 2016/679); Директивою про захист даних 95/46/ЄС; Директивою 2016/680/ЄС Європейського Парламенту та Ради про захист фізичних осіб при обробці персональних даних компетентними органами влади для цілей попередження, розслідування, виявлення чи судового переслідування кримінальних порушень або виконання кримінальних покарань; Директивою 1999/93/ЄС Європейського Парламенту та Ради Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства; Директивою 2002/58/ЄС Європейського Парламенту та Ради про конфіденційність і електронні засоби зв'язку; Директивою 2006/24/ЄС Європейського Парламенту та Ради про зберігання даних, створених або оброблених у зв'язку з наданням загальнодоступних послуг електронних комунікацій або загальнодоступних комунікаційних мереж; Директивою 2009/136/ЄС про універсальні послуги та права користувачів, пов'язані з електронними комунікаційними мережами та послугами; Директивою 2016/681/ЄС Європейського Парламенту та Ради про використання даних про імена пасажирів для попередження, виявлення, розслідування та кримінального переслідування терористичних злочинів та тяжких злочинів.

Таким чином на рівні установчих договорів та правових актів ЄС сформований комплексний організаційно-правовий механізм

забезпечення цінностей Європейського Союзу, що використовує методи негативної та позитивної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/108.pdf.

2. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7.

3. URL: <https://eugov.chmnu.edu.ua/miltymediinyi-posibnyk/mo%D0%B4%D1%83%D0%BB%D1%8C-2-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB-1-%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97/>.

Сворак Ірина Романівна,
студентка 1 курсу ОР магістр (група ПРз(м1)-01)
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Агентства європейського союзу: статус, основні завдання

Агентства Європейського Союзу - це органи, розташовані децентралізовано, які мають спеціальні технічні, наукові та управлінські обов'язки, а також власний правовий статус.

Перші агентства Європейського Союзу, такі як Європейський центр розвитку професійної підготовки та Фонд покращення умов життя та праці, були засновані ще у 1970-х роках. Однак більшість агентств у своїй класичній моделі, відомі як друге покоління агентств, розпочали свою діяльність лише у 1994-1995 роках. Створення агентств Європейського Союзу було обумовлене необхідністю вирішення комплексу адміністративних, правових, технічних та наукових питань у зв'язку з географічною децентралізацією ЄС. Ці спеціалізовані агентства створюються з метою підтримки держав-членів ЄС та їх громадян у різних сферах діяльності.

Агентства Європейського Союзу (АЕС) представляють важливий елемент інституційної структури ЄС, який допомагає в реалізації її політик та програм.

Основні завдання Агентств Європейського Союзу:

- Надання науково-технічної підтримки. Агентства забезпечують експертність та дослідницьку підтримку у різних областях, від здоров'я та безпеки харчових продуктів до екології та транспорту. Вони

проводять дослідження, аналізують дані та розробляють рекомендації для формулювання політики ЄС.

- Виконання регуляторних функцій. Деякі агентства відповідають за нагляд за виконанням регуляторних стандартів та нормативних актів ЄС в певних галузях. Вони контролюють дотримання законодавства та стандартів учасниками ринку, а також розробляють директиви для підтримки цієї мети.

- Забезпечення координації та обміну інформацією. Агентства сприяють обміну досвідом та кращими практиками між країнами-членами ЄС. Вони координують спільні проекти, ініціативи та мережі співпраці для забезпечення ефективного вирішення спільних проблем.

- Забезпечення незалежності та прозорості. Агентства діють незалежно від національних урядів та інших зацікавлених сторін, щоб гарантувати об'єктивність та ефективність своєї роботи. Вони також забезпечують прозорість у своїй діяльності, публікуючи інформацію про свою діяльність та прийняті рішення. Загалом, агентства Європейського Союзу відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування ЄС та реалізації його політик та програм у різних сферах. Вони сприяють досягненню цілей ЄС, забезпечуючи наукову експертизу, технічну підтримку та координацію дій у межах Європейського Союзу.

Агентства Європейського Союзу є важливими установами, які забезпечують допомогу та експертну підтримку для Європейського Союзу у різних сферах діяльності. Вони мають спеціальний правовий статус, який надає їм незалежність від національних урядів та інших інституцій ЄС. Основні завдання агентств ЄС включають забезпечення технічної та наукової підтримки для формулювання та впровадження політики ЄС, координацію дій між державами-членами та забезпечення стандартів якості та безпеки в різних сферах, таких як здоров'я, безпека харчових продуктів, екологія, транспорт тощо. Крім того, агентства Європейського Союзу виконують регуляторні функції, забезпечуючи виконання законодавства ЄС та стандартів відповідності у різних галузях. Вони також забезпечують обмін інформацією та

навчання між країнами-членами, сприяючи співпраці та взаємодії для досягнення спільних цілей та вирішення глобальних викликів.

Вони також допомагають у вирішенні спільних проблем та викликів, що стоять перед ЄС та його членами. Що ще цікаво, агентства ЄС часто володіють великими ресурсами та експертною базою в своїх галузях діяльності. Вони активно застосовують нові технології та методи дослідження для вирішення сучасних викликів і розв'язання складних завдань.

Агентства Європейського Союзу відіграють важливу роль у сприянні інноваціям та розвитку в ЄС. Вони активно працюють над впровадженням новітніх технологій, методів дослідження та практик у своїх галузях діяльності. Це сприяє підвищенню конкурентоспроможності ЄС як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку, а також сприяє покращенню якості життя європейських громадян. Крім того, агентства ЄС відіграють важливу роль у підтримці міжнародного співробітництва та партнерства. Вони співпрацюють з міжнародними організаціями, країнами-партнерами та іншими зацікавленими сторонами для обміну досвідом, ресурсами та кращими практиками. Це сприяє вирішенню глобальних проблем та викликів, таких як зміна клімату, біорізноманіття, міграція та інші, шляхом спільних зусиль та координації дій. Таким чином, агентства Європейського Союзу виступають як ключові гравці у сприянні інноваціям, розвитку та співробітництві, сприяючи досягненню стратегічних цілей ЄС та покращенню якості життя громадян.

Розглядаючи інші аспекти, можна відзначити роль агентств Європейського Союзу у забезпеченні відкритості та прозорості в діяльності ЄС. Ці агентства діють у відповідності з принципами демократії та правової держави, забезпечуючи доступ до інформації, участь громадськості та відкритість процесів прийняття рішень. Такий підхід сприяє підвищенню довіри громадськості до діяльності ЄС та його інституцій, а також забезпечує більш ефективне виконання завдань та досягнення поставлених цілей. Додатково, агентства ЄС можуть відігравати важливу роль у співпраці з іншими міжнародними організаціями та країнами. Шляхом обміну досвідом, ресурсами та

експертизою вони сприяють вирішенню глобальних проблем та викликів, таких як зміна клімату, боротьба зі злочинністю та тероризмом, а також розвиток стабільності та миру. Така міжнародна співпраця допомагає зміцнювати роль ЄС як глобального гравця та сприяє налагодженню партнерських відносин з іншими країнами та регіонами світу.

Отже, агентства Європейського Союзу відіграють значну роль у функціонуванні та розвитку ЄС. Агентства ЄС володіють спеціальним правовим статусом і відповідають за виконання різноманітних завдань. Їхня робота відіграє важливу роль у зміцненні довіри громадськості до ЄС, сприяє зростанню конкурентоспроможності Європи на світовій арені та сприяє досягненню сталого та інклюзивного розвитку у всіх куточках Європейського Союзу.

Агентства Європейського Союзу становлять невід'ємну складову системи управління ЄС, що сприяє реалізації різноманітних завдань та досягненню стратегічних цілей Союзу. Агентства ЄС сприяють підвищенню ефективності та прозорості управління, сприяючи таким чином зміцненню довіри громадськості до інституцій Європейського Союзу. Їхня робота відіграє важливу роль у забезпеченні стабільного та сталого розвитку Європи, а також в утвердженні ЄС як глобального лідера на світовій арені.

Європейський Союз впроваджує потужний механізм субсидіарності, який на високому рівні проводить оцінку можливих загроз з метою запобігання міжнародній організованій злочинності. Також цей механізм забезпечує підтримку та координацію операцій між компетентними органами держав-членів та третіх країн. Розвиток правового статусу Європолу свідчить про постійне удосконалення системи безпеки ЄС. Це включає пошук нових можливостей використання оперативних повноважень, покращення каналів обміну інформацією, уніфікацію методів навчання та створення передових організаційних форм співробітництва.

Агентства Європейського Союзу виконують ряд ключових завдань: забезпечення технічної, наукової та управлінської підтримки для формулювання та реалізації політики ЄС, координація дій між

державами-членами, забезпечення відкритості, прозорості у діяльності ЄС, сприяння участі громадськості та обміну інформацією, сприяння інноваціям та розвитку нових технологій, що підвищує конкурентоспроможність ЄС, розвиток регіональної співпраці та зменшення різниці між регіонами у складності їх розвитку, підтримка міжнародного співробітництва та утвердження ролі ЄС як глобального лідера. Ці завдання спрямовані на підтримку стабільного та сталого розвитку Європейського Союзу, зміцнення його позицій на міжнародній арені та підвищення благополуччя громадян ЄС.

Список використаних джерел:

1. "Агентства Європейського Союзу: правовий статус та функції" – автор: Марія Іваненко.
2. "Європейські агентства: роль у процесах прийняття рішень та адміністративні функції" – автор: Олена Петренко.
3. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали / М.В. Буроменський, Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова та ін. ; за заг. ред. М.В. Буроменського. Харків : Право, 2015. 328 с.
4. "Агентства ЄС як інструменти здійснення політики: аналіз українського досвіду" – автор: Василь Ковальчук.
5. Договір про заснування Європейської Спільноти https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.
6. Regulation (EU) 2016/794 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol). URL :<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0794&from=en>.
7. "Розвиток агентств Європейського Союзу: виклики та можливості для України" – автор: Наталія Литвиненко.

Сиром'ятенко Станіслав Вадимович,
магістрант Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського Національного університету
ім. Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Особливості підписання угоди про асоціацію з ЄС 2014 року

В цілому, зазначу, що процес підписання цієї угоди тривав протягом тривалого періоду часу, адже це комплексна, багатостороння угода між нашою державою та одним із найбільших та найрозвиненіших об'єднань держав світу.

Угода про асоціацію України з ЄС, це така угода, що була підписання між Україною та Європейським Союзом про асоціацію, яка замінює Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною та дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Політичну частину угоди було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину — 27 червня 2014 року[3].

ВРУ України та Європейський парламент синхронно, в режимі телемосту, ратифікували цю Угоду 16 вересня 2014 року; президент Порошенко одразу в Раді підписав закон про ратифікацію. Угода мала вступити в силу з 1 листопада 2014 року. Чинна з 1 вересня 2017 року.

Виділю декілька слів про власне самі особливості підписання та історію цієї угоди. Зміст угоди ЄС із конкретною країною, з якою він будує відносини, має певні відмінності. Наприклад, зміст «Європейської угоди» між ЄС і Польщею, що містила конкретну перспективу приєднання до ЄС, багато в чому різниться з «Угодою про асоціацію» між ЄС і Чилі. Країни з менш розвиненими торговими

інституціями та/або менш ліберальним торговим та економічним середовищем беруть на себе менш деталізовані зобов'язання зі сприяння торгівлі, тим часом як країни, чиї торгові інституції порівняно розвиненіші та/або вже вдалися до великих торговельних й економічних реформ, погоджуються на глибші умови. ЄС розуміє потребу в особливому ставленні до країн, що розвиваються. Тому запропоновані ЄС асиметричні угоди дозволяють відмінності в зобов'язаннях і довші перехідні періоди цим країнам, зокрема, щоб зобов'язання зі сприяння торгівлі не застосовувалися раніше, аніж країни, що розвиваються, будуть здатні їх упровадити.

Впродовж 2007—2012 рр. було проведено 21 раунд переговорів щодо підготовки Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у рамках 3 робочих груп:

1. з політичного діалогу, зовнішньої і безпекової політики;
2. з юстиції, свободи та безпеки;
3. з економічних, секторальних питань та питань розвитку людського потенціалу.

А також 18 раундів переговорів щодо створення зони вільної торгівлі. Після початку переговорів щодо якої була створена четверта відповідна робоча група.

Переговори щодо нового базового договору на заміну чинної Угоди про партнерство та співробітництво розпочато 2 березня 2007. Представники ЄС спочатку наполягали на укладанні стратегічних відносин з Україною як з країною-сусідом.

Європейський Союз і Україна 9 вересня 2008, у Парижі під час Саміту Україна — ЄС прийняли компромісне рішення щодо назви нової посиленої угоди як Угоди про асоціацію і домовилися укласти її в 2009 році. Проте питання про можливе приєднання до ЄС сторони не порушували[13].

Як було відображено в Спільній заяві щодо Угоди про асоціацію Україна — ЄС, схваленій на саміті Україна — ЄС у Парижі 9 вересня 2008 року, Угода про асоціацію має:

1. оновити спільні інституційні рамки співпраці України та ЄС;
2. сприяти поглибленню стосунків у всіх сферах;

3. посилити політичну асоціацію й економічну інтеграцію на основі взаємних прав та обов'язків.

Створення всебічної та поглибленої зони вільної торгівлі з масштабним наближенням регуляторного законодавства України до стандартів ЄС сприятиме поступовій інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

24 листопада 2009 року набрав чинності «Порядок денний асоціації Україна — ЄС», на заміну Плану дій між Україною та ЄС (2005—2008, подовжений на один рік до 2009).

11 листопада 2011 року у Брюсселі відбувся завершальний двадцять перший раунд переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, у ході якого були узгоджені всі положення тексту Угоди, що продемонструвало всебічну прихильність Європи до України.

19 грудня 2011 р., у Києві під час П'ятнадцятого Саміту Україна-ЄС лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію.

У лютому 2012 секретар РНБО України Андрій Клюєв повідомив, що триває технічна робота над угодою на рівні експертів Єврокомісії[14].

30 березня 2012 року у Брюсселі парафували Угоду про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, точніше всю її політичну частину (Асоціацію та першу і останню сторінки Зони вільної торгівлі). Саме парафування проходить у 2 етапи. Остаточне було 19 липня 2012 року — тоді Угода про Асоціацію була вся парафована. У грудні 2012 року повинен був бути проведений черговий саміт Україна — ЄС.

Але очікування з цього приводу не виправдались, головним чином, з двох причин:

1. недемократичне проведення виборів, що зазначила ОБСЄ як підсумок свого моніторингу виборчого процесу;

2. очікування результатів виборів, після оголошення яких ситуація мала прояснитися.

Текст Угоди про Асоціацію англійською мовою було оприлюднено після схвалення пропозицій Європейської комісії Раді

Європейського Союзу щодо підписання, схвалення та тимчасового застосування Угоди. Тепер текст Угоди та додатки до неї можна знайти в реєстрі документів Європарламенту.

Черговий, а саме XVI Саміт відбувся 25 лютого 2013 року. На ньому Україна зобов'язалась вирішити наявні проблеми. Щодо підписання Угоди про асоціацію, то найоптимістичніші прогнози сходилися на кінці 2013 року, але все залежало від внутрішніх політичних процесів та ефективності виконання Україною встановлених у Порядку денному асоціації критеріїв для підписання зазначеної угоди, а також від діалогу України та ЄС. Позитивом стало помилування Юрія Луценка 7 квітня 2013 р., що дуже тепло сприйняли європейські високопосадовці, але вони таке очікували від української влади й стосовно Юлії Тимошенко, яку Міжнародний суд визнав не винною 30 квітня 2013 р. Її не звільнили і це могло завадити підписанню Угоди.

Для пришвидшення підписання Угоди діяли спеціальні комісії, наприклад спеціальна Моніторингова місія Європарламенту під керівництвом Пета Кокса та Олександра Квасневського зі спостереження за розглядом справи экс-прем'єр-міністра Ю. Тимошенко та экс-міністра внутрішніх справ Юрія Луценка. Ця Місія працює з червня 2012 року, продовжена до вересня 2013 року. Євросоюзом був поставлений ультиматум вирішити проблеми в Україні до 15 травня 2013 року, до часу перевірки, бо це могло вирішити долю Асоціації. 15 травня Єврокомісія схвалила проект рішення, отже тепер доля Угоди повністю в руках України.

21 листопада 2013 року, за кілька днів до зустрічі у Вільнюсі, уряд «регіоналів» неочікувано вирішив призупинити процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС[16]. Таке розпорядження було офіційно оприлюднено тогочасним прем'єр-міністром Азаровим. За словами європейського комісара з питань розширення та Європейської політики сусідства Штефана Фюле станом на 22 листопада 2013 р. Київ ще офіційно не поінформував Брюссель про рішення призупинити процес підготовки до підписання Угоди про асоціацію[17]. Фахівці міжнародного рейтингового

агентства Fitch Ratings зазначили, що оголошення урядом України про зупинку підготовки до підписання Угоди про асоціацію з ЄС приведе до зменшення кредитоспроможності держави (на листопад 2013 р. рейтинг України відповідає рівню «В-»), зважаючи на її обмежені можливості запозичень в іноземній валюті для рефінансування значних виплат за зовнішнім боргом в 2014—2015 роках за відсутності кредитів МВФ. 22 листопада 2013 р. ЄС відхилив пропозицію Кабміну про проведення переговорів у тристоронньому форматі ЄС-Україна-Росія як таку, що «не є виходом і не має прецедентів» у європейській практиці.

Рішення уряду України призупинити процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС викликало хвилю протестів в Україні.

На Саміті Східного партнерства 28 — 29 листопада 2013 р. тодішній Президент Янукович Угоду не підписав через, немовби, її велику економічну не вигідність для України. Це викликало бурхливі негативні реакції частини населення України, спричинивши виникнення Євромайдану. У знак підтримки почалися акції підтримки курсу України до ЄС у багатьох країнах світу.

22 січня 2014 року Європейська комісія опублікувала документ у якому відреагувала на поширені міфи щодо Угоди. Загалом протистояння влади та народу України призвело до революції в Україні — Революції гідності та зміни політичного керівництва держави.

6 березня 2014 в Брюсселі відбувся екстрений саміт ЄС, що був присвячений українській політичній кризі, на якому зокрема обговорювалося прохання післяреволюційної української влади якомога швидше підписати Угоду. Представники західноєвропейських держав наполягали, що таку важливу угоду не можна підписувати, доки в Україні не буде обрано нову владу, підтримка якої населенням ні в кого не викликатиме сумнівів. Було знайдено компроміс, який згодилися підтримати всі учасники саміту — розділення угоди на політичну і економічну частини і підписання спочатку першого, а потім другого документа.

21 березня у Брюсселі відбулася церемонія підписання політичної частини Угоди, що складається з Преамбули, Статті 1 та Розділів I, II та VII. З української сторони угоду підписав прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк, з боку Євросоюзу — президент Ради ЄС Герман ван Ромпей, президент Європейської комісії Жозе Мануел Баррозу і голови 28 держав, що входять у ЄС.

Для набрання чинності Угоди про Асоціацію, сторони повинні її ратифікувати або затвердити відповідно до власних процедур. У більшості країн-членів ЄС процес ратифікації полягає у затвердженні угоди парламентом та подальшому підписанні главою держави. Ратифікаційні грамоти або документи про затвердження здаються на зберігання до Генерального секретаріату Ради ЄС, після чого відповідна інформація з'являється на офіційному сайті Ради ЄС.

16.09 2014 року Європейський парламент ратифікував Угоду синхронно з Верховною Радою України (у вигляді телемосту за допомогою технології Skype). За ратифікацію проголосувало 355 депутатів Верховної Ради та 535 депутатів Європарламенту.

Найбільші проблеми з ратифікацією виникли у Нідерландах. Парламент королівства дав згоду на ратифікацію 7 липня 2015 року, і вже наступного дня її підписав король. Тим не менш, відповідно до нідерландського законодавства, у випадку якщо громадяни зберуть 300 тисяч підписів, затверджені владою закони, мають бути виставлені на консультативний референдум. Саме таку процедуру ініціювали сатиричний блог *GeenStijl*, громадська організація *Burgercomité EU* («Комітет громадян ЄС») і євроскептичний центр «Форум для демократії». Завдяки інтенсивній кампанії їм вдалося зібрати майже 430 тисяч дійсних підписів. Референдум відбувся 6 квітня 2016 року. Явка склала 32,28 %, при необхідній мінімальній явці у 30 %. Проти ратифікації угоди проголосувало 61 % відсоток виборців, що взяли участь в референдумі. Попри те, що референдум носив консультативний характер, уряд Нідерландів вирішив не ігнорувати його результати і повернув питання про ратифікацію до парламенту. Компроміс був знайдений 15 грудня 2016 року у вигляді домовленості країн-членів ЄС, оформленої у вигляді «Рішення глав держав та урядів

членів ЄС». В рішенні описані 6 пунктів, присвячених Угоді про асоціацію. Водночас, вони не змінюють угоду, а лише підтверджують ті норми, які вже є в її тексті. У 2017 році Нідерланди повторно провели процес ратифікації, цього разу успішно і остаточно.

Переговори між Україною та Європейським Союзом щодо укладення нової посиленої угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво розпочалися у березні 2007 р. відповідно до Плану дій Україна-ЄС.

На Саміті Україна-ЄС (вересень 2008 р., м. Париж) сторони досягнули домовленості, що нова посилена угода буде називатися Угодою про асоціацію.

Протягом 2007-2012 рр. відбулися 21 раунд переговорів щодо Угоди про асоціацію та 18 раундів переговорів щодо розділу Угоди про створення поглибленої та всеохоплюючої зонивільної торгівлі.

19 грудня 2011 р. на Саміті Україна – ЄС оголошено про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Ця Угода є більш масштабною у порівнянні з аналогічними угодами, укладеними ЄС з країнами Центральної та Східної Європи.

30 березня 2012 р. на рівні глав переговорних делегацій відбулося парафування Угоди про асоціацію, а 19 липня 2012 р. парафовано розділ Угоди щодо створення зони вільної торгівлі.

З кінця 2012 р. до середини 2013 р. здійснювався офіційний переклад проекту Угоди українською і мовами держав-членів ЄС.

15 травня 2013 р. Колегія Європейської Комісії прийняла рішення рекомендувати Раді ЄС підписати Угоду, а також дозволити її тимчасове застосування до завершення процедур ратифікації державами – членами ЄС.

9 серпня 2013 р. проект Угоди був оприлюднений на Урядовому порталі.

За пропозицією Сторони ЄС було уточнено назву Угоди, і за згодою Української Сторони угода отримала остаточно офіційну назву - «Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та

Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони».

Список використаних джерел:

- 1) URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/association-agreement-with-ukraine.html>.
- 2) URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>.
- 3) URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>.
- 4) URL: <https://adm.dp.gov.ua/gromadyanam/pamyatki-ta-poradi/ukrayina-yes/ugoda-pro-asociacyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>.

Сливка Ірина Віталіївна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Принципи права Європейського Союзу

Серед принципів права ЄС прийнято вирізняти притаманні суто йому принципи: 1) співвідношення права ЄС з правовими системами держав-членів (верховенства права ЄС над національним правом держав-членів, прямої дії права ЄС); 2) функціонування ЄС, які визначають порядок реалізації наданих йому повноважень (принципи пропорційності, субсидіарності тощо); 3) спеціальні принципи права ЄС, які застосовуються в рамках окремих галузей або сфер правового регулювання в ЄС; 4) загальні принципи права ЄС — керівні засади правового регулювання, які діють у всіх сферах компетенції ЄС та, водночас, притаманні демократичним правовим системам.

Отже, ми досліджуватимемо саме загальні принципи права ЄС. Сучасна правова основа для включення загальних принципів права до правової системи ЄС базується на ст. 263 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі — ДФЄС). Установчі договори уповноважили Суд ЄС забезпечувати дотримання права при їх тлумаченні та застосуванні, що прямо передбачає ст. 19 Договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору.

Посилання на загальні принципи права також міститься у ст. 340 ДФЄС, яка визначає відповідальність ЄС за цивільний делікт у вигляді відшкодування будь-якої шкоди, заподіяної його інституціям або службовцями при виконанні ними своїх обов'язків. Пункт 3 ст. 6 ДЄС визначає, що основоположні права, гарантовані Європейською

конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. і передбачені конституційними традиціями, спільними для держав-членів, становлять загальні принципи права ЄС.

Відсутність чітких вказівок щодо обсягу або змісту загальних принципів права в установчих договорах ЄС призвела до необхідності заповнення цієї прогалини, що й стало завданням Суду ЄС.

На перших етапах інтеграції Суду ЄС не завжди вдавалося виявити чітку і конкретну норму, яку належало застосувати для вирішення справи. Попри це, Суд ЄС не посилався на концепцію *non liquet*, натомість при вирішенні справ обережно, але послідовно, застосовував загальні принципи права, що стали важливим елементом правової системи ЄС, забезпечуючи її довершеність, гнучкість та ефективність.

Користуючись повноваженнями тлумачити установчі договори й акти інституцій ЄС, згідно ст. 267 ДФЄС, Суд ЄС виводив загальні принципи права ЄС із конституційних традицій держав-членів, міжнародних угод, учасниками яких є держави-члени, загальних принципів міжнародного права, із положень установчих договорів, і, зрештою, самого правопорядку ЄС. Схвалений Судом ЄС принцип, незалежно від джерела походження, ставав самодостатньою нормою права ЄС і відокремлювався від аналогічної норми в правовій системі чи системах, звідки він запозичений. Запозичені з міжнародного чи національного права держав-членів принципи набувають статусу загальних принципів права ЄС, якщо відповідають інтересам європейської інтеграції.

Жодна система національного права не може претендувати на переважний вплив на право ЄС, зокрема, на розвиток загальних принципів права ЄС. Крім того, вплив відбувається в обох напрямках: національні правові системи під впливом права ЄС теж постійно розвиваються та вдосконалюються. Саме за допомогою загальних принципів права ЄС забезпечується загальний правовий простір, у межах якого взаємодіють право ЄС і національне законодавство. Отже, загальні принципи права ЄС, як інструменти конституційного діалогу,

забезпечують постійне оновлення правового порядку ЄС, втілюючи ідею «живої конституції» ЄС.

Загальні принципи права ЄС виконують у правовій системі ЄС ряд важливих функцій: по-перше, заповнюють прогалини в праві ЄС, що забезпечує, власне, автономність та узгодженість правової системи ЄС, її ефективність; по-друге, допомагають при тлумаченні правових актів ЄС, а також актів національного законодавства його держав-членів; по-третє, слугують правовою підставою, джерелом права, при судовому розгляді [3, с. 1629].

У системі джерел права інтеграційного об'єднання загальні принципи права ЄС є джерелом первинного права, на рівні з установчими договорами.

У силу особливостей права ЄС, його правової природи *sui generis*, у доктрині не вироблено єдиних, загально визнаних критеріїв класифікації загальних принципів права ЄС. Серед загальних принципів права ЄС, насамперед, вирізняються: принцип поваги до основоположних прав; принципи, що є спільними для правових систем держав-членів; загальні принципи міжнародного права; принципи, що походять з природи права ЄС. Утім, класифікація має доволі умовний характер.

Особливе місце серед загальних принципів права ЄС посідає принцип поваги до основоположних прав людини та самі ці права. Основоположні права — це невід'ємні права людини, дійсні за будь-яких обставин. У праві ЄС цей термін використовується як синонім «прав людини» і охоплює широкий спектр прав, визнаних у конституціях і конституційних традиціях держав-членів, міжнародних договорах, у Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі — Конвенція).

Суд ЄС посилався як на Конвенцію (Справа *Hauer*, 1979), так і на конституційні традиції держав — членів ЄС у сфері прав людини. У справі *Stauder*, 1969 Суд ЄС визнав, що основоположні права людини є загальними принципами права ЄС, у справі *Internationale Handelsgesellschaft*, 1970 встановив захист цих прав згідно спільних конституційних традицій держав-членів, який має забезпечуватися

саме в межах структури і цілей ЄС. У справі *Nold*, 1974 — підкреслив, що не тільки конституційні традиції держав-членів ЄС, але й міжнародні договори з прав людини, чинні для держав-членів слугують орієнтирами, яких необхідно дотримуватися в межах права ЄС.

Як бачимо, Суд ЄС у прецедентних рішеннях обґрунтував та ідентифікував основоположні права людини в статусі загальних принципів права ЄС задовго до їх закріплення в установчих договорах ЄС і Хартії ЄС про основоположні права, яка за Лісабонським договором 2007 р. має таку саме юридичну силу, як і установчі договори, становлячи джерело первинного права ЄС, хоча цей правовий документ не є, власне, міжнародним договором, його не ратифіковано державами-членами ЄС.

До принципів, що походять з природи права ЄС, можна віднести принцип солідарності, що означає справедливий розподіл як переваг інтеграції, так і її труднощів в рівній мірі між державами-членами ЄС. Після Другої світової війни народи Європи зрозуміли, що солідарний «інтеграційний проект» може знизити ризик нових конфліктів і війн, забезпечити згуртованість. Вже у Декларації Р. Шумана 1950 солідарність була названа основним елементом європейської інтеграції, яка мала реалізовуватись поступово. Про принцип солідарності йдеться в Преамбулі ДЄС — держави-члени фіксують прагнення поглибити солідарність між своїми народами, поважаючи їхню історію, культуру і традиції. За ст. 2 ДЄС, солідарність є цінністю, на якій засновано ЄС. Згідно ст. 3 ДЄС, ЄС сприяє економічній, соціальній і територіальній згуртованості й солідарності між державами-членами. Про принцип солідарності йдеться у ст. 222 ДФЕС, за якою держави-члени мають діяти спільно й у дусі солідарності в тому випадку, якщо одна з них стане об'єктом терористичної атаки або жертвою природної чи техногенної катастрофи.

Принцип щирого (ляльного) співробітництва (англ. *sincere cooperation*) вимагає, щоб ЄС і держави-члени, на підставі повної взаємоповаги сприяли один одному у виконанні завдань, що

впливають з установчих договорів. Держави-члени мають вживати всіх належних заходів для забезпечення виконання зобов'язань за установчими договорами та актами вторинного права ЄС. Держави мають забезпечити реалізацію цілей ЄС і утримуватися від будь-яких заходів, які можуть поставити під загрозу їх досягнення.

Принцип закріплюється у ст. 4 ДЄС. Суд ЄС констатував, що щире співробітництво є нормою, що покладає на держави-члени та інститути ЄС взаємний обов'язок співпраці.

Принцип пропорційності визначає, що застосовані заходи мають відповідати очікуваним результатам. Можна застосовувати лише ті відхилення від загальної норми, які необхідні для досягнення мети цього відступу; покарання має бути пропорційним провині; забороняється накладати надмірні зобов'язання на осіб заради того, що не має великого значення для інших (Schluter, 1973).

Принцип недискримінації (рівності), як один з найважливіших загальних принципів права ЄС, передбачає 1) однакове ставлення до осіб, що перебувають в однакових умовах: не можна ставитися до особи у менш сприятливий спосіб тільки тому, що вона має певні «захищені ознаки» (заборона прямої дискримінації), а також; 2) різне ставлення до осіб, що перебувають у різних ситуаціях: ставлення має відрізнятися наскільки це необхідно, щоб особа користувалась конкретними можливостями на однакових умовах з іншими (заборона непрямої дискримінації).

Принцип недискримінації (рівності) зафіксований в ст. 2 – 4, ДЄС, ст. 8, 10, 153, 157 ДФЄС та ін., актах вторинного права, а також підтверджений у рішеннях Суду ЄС). Відповідно до ст. 2 ДЄС, ЄС засновано на цінностях, якими, зокрема, є рівність, недискримінація. Ст. 20 і 21 Хартії ЄС про основоположні права встановлюють рівність і заборону будь-якої дискримінації за ознаками статі, раси, кольору шкіри, етнічного або соціального походження, генетичних рис, мови, релігії або переконань, політичних або будь-яких ін. поглядів, приналежності до національних меншин, майнового стану, місця народження, інвалідності, віку або сексуальної орієнтації, за ознакою громадянства (захищені ознаки).

Втім, у в справі *Audiolux (Audiolux SA v GBL, 2009)* Суд ЄС зазначив, що принцип рівності поширюється тільки на конституційно заборонені форми дискримінації (дискримінація за ознакою національності, статі тощо), але не на ситуації такого ступеню специфічності, що їх формулювання неминуче потребує законодавчого вирішення.

Згідно з принципом правової визначеності (англ. *legal certainty*), норми права ЄС мають бути чіткими і передбачуваними для всіх суб'єктів. Принцип заперечує зворотну силу правових актів, що погіршують становище осіб порівняно з чинним правовим регулюванням і зобов'язує забезпечити доступність з'ясування права адресатами відповідних правових актів. Не допускається, щоб правові акти ЄС набирали чинності до дати свого опублікування або нотифікації. Складовими принципу слід вважати: непорушність і нескасовуваність набутих законних прав; відсутність зворотної сили закону (англ. *principle of non-retroactivity*) і неможливість застосування правового акту до особи, яка не могла знати про його існування. Принцип передбачає право особи на використання зрозумілої мови в судовому процесі та правило позовної давності, згідно з яким не можна визнати правовий акт незаконним, вимагати покарання або виконання зобов'язань після того, як пройшли відведені для цього строки. Зазначений принцип обґрунтовано Судом ЄС у справах *Deuka, 1975*; *Deffrene, 1976*; *Salumi, 1980* та ін.

Принцип законних очікувань (англ. *legitimate expectations*) спрямований на те, щоб у випадках, коли особа очікує, що досягне певного результату, якщо буде діяти відповідно до правових норм, забезпечити захист цих очікувань. Відтак, особа має право діяти, розраховуючи на те, що чинні норми будуть застосовуватись і надалі. Цей принцип має певні обмеження: право ЄС захищає законні очікування лише розсудливих і обачних осіб; на цей принцип можна посилається лише у випадку, коли очікування мають законний характер (Справи Суду ЄС *Töpfer, 1978*; *Regina v Kirk, 1984* та ін.).

Процесуальні права, зокрема, право на судовий захист включає гарантії: зацікавлена сторона має право бути належним чином

поінформована з питань, які стосуються судового слухання; принцип *audi alteram partem* — особа має право бути вислуханою з метою власного захисту від покарання або заходу, що може серйозно зашкодити її інтересам (це означає, що перед тим, як вимагати від обвинуваченого пояснень, його слід поінформувати про відкриту проти нього справу); зобов'язання суду повідомляти про причини, що слугують підставами для прийняття рішення, тобто мотивувати своє рішення; принцип *non bis in idem* — ніхто не може притягатися до відповідальності двічі за одне й те ж саме діяння; право на правову допомогу: особа має право отримувати правову допомогу і бути представленою адвокатом, коли захищаються її законні права. У свою чергу, цей принцип передбачає правила, серед яких: адвокат має право на доступ до усіх необхідних документів, спілкування між захисником і клієнтом має бути конфіденційним, право не свідчити проти себе. Не зважаючи на те, що особу можна зобов'язати надати інформацію компетентному органу ЄС, навіть якщо ця інформація може свідчити проти неї, її не можна примусити відповідати на запитання, які могли б призвести до визнання протиправної діяльності, наявність якої лише встановлює відповідна інституція ЄС.

Загальні принципи права ЄС були доповнені та визначені в якості цінностей ЄС згідно Лісабонського договору 2007 р. Ст. 2 ДЄС у редакції Лісабонського договору, закріплює, що ЄС заснований на цінностях поваги людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави і дотримання прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин. Вказані цінності є спільними для держав-членів у суспільстві, що характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю і рівністю жінок і чоловіків. У разі їх постійного та істотного порушення, права держави — члена ЄС, що впливають із застосування установчих договорів, можуть бути призупинені, зокрема, позбавлено права голосу представника уряду в Раді ЄС (ст. 7 ДЄС).

Отже, на основі викладеного можна визначити що загальні принципи права ЄС — це загальновизнані основоположні норми,

закріплені в установчих договорах Європейського Союзу та/або сталій судовій практиці Суду ЄС, що походять, насамперед, із спільних конституційних традицій держав членів, забезпечують внутрішню узгодженість і ефективність правової системи ЄС, становлять її морально-правове підґрунтя, цінності, а також слугують самостійним джерелом первинного права ЄС.

Загальні принципи права ЄС є концептуальним концентрованим вираженням засадничих цінностей ЄС і його правової системи, вони не мають вибіркового застосування, поширюються на всі правовідносини у рамках інтеграційного об'єднання *sui generis*.

Список використаних джерел:

1. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>.
2. Consolidated version of the Treaty on European Union. URL: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>.
3. Lenaerts K., J. A. Gutierrez-Fons The constitutional allocation of powers and general principles of EU Law // Common Market Law Review 47. — 2010, P.1629-1669.
4. Popescu R.-M. Features of the unwritten sources of European Union Law // Lex ET Scientia International Journal, Issue: XX-2 / 2013, P. 99-108.

Стефунько Юлія Петрівна, студентка 3 курсу
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Дискусії щодо європейської конституції. Лісабонський договір 2007 р.

Питання створення та ухвалення єдиної Конституції для всіх держав Європейського Союзу виникло у 1993 році після саміту в Копенгагені, коли вперше згадано можливість розширення ЄС на країни Центральної та Східної Європи. У грудні 2001 року на саміті ЄС у Лакені було прийнято рішення створити Європейський конвент для реформування європейських установ. Протягом кількох років конвент, під керівництвом Валері Жискар д'Естена, працював над проектом політичної реформи, який включав ідею єдиної європейської конституції.

Однак обговорення проекту конституції викликало розділені позиції серед країн-членів ЄС. Деякі, зокрема Франція, Німеччина, Італія, підтримували передачу більшої частини влади наднаціональним органам ЄС, тоді як інші, включаючи Польщу та Іспанію, були за збереження значної частини суверенітету національних держав. Хоча проект конституції передбачав передачу деяких повноважень національних урядів керівним органам Євросоюзу, у тому числі у сфері податків, соціального забезпечення та зовнішньої політики, він також викликав опозицію через обмеження права вето деяких країн щодо важливих питань. Після невдалих спроб прийняття конституції на самітах у Салоніках і Брюсселі, процес

реформування та розширення ЄС залишився у суцільній нестабільності. Без ухвалення конституції ставало непевним навіть розширення самого Союзу, адже відсутність юридичної основи ускладнювала прийняття нових членів та їх співіснування з уже існуючими державами-членами.

Переломним моментом у розставленні сил серед «конституційних опонентів» стали терористичні акти в Іспанії 11 березня 2004 року, що призвели до загибелі 200 чоловік, та їх наслідки, які проявилися у зміні іспанського політичного керівництва. На виборах 14 березня 2004 року Соціалістична робітничка партія набрала 42,6% голосів, випередивши на 5% правлячу Народну партію на чолі з Х.Асаром, і виграла вибори у парламенті, що дало їй можливість сформувати уряд. Новим прем'єр-міністром Іспанії став Хосе Луїс Родрігес Сапатеро, який своїми політичними пріоритетами одразу визначив підтримку Конституції ЄС та виведення іспанських військ з Іраку у разі подальшої відсутності контролю ООН над політичними процесами в країні.

Зміну уряду в Іспанії ще більше відчула офіційна Варшава, в якій тісні стосунки з Мадридом склалися не лише завдяки участі в антитерористичній кампанії, а й значною мірою завдяки протистоянню у справі прийняття європейської конституції, коли обидві країни відстоювали збереження принципів, що надавали більшої політичної ваги малим та середнім державам Євросоюзу.

Очевидно, що після офіційної відмови нового уряду Іспанії блокувати прийняття Конституції ЄС Польща навряд чи самотужки витримає тиск з боку Брюсселя. У цьому контексті доволі знаковим видається візит до Варшави німецького канцлера Г.Шредера 23 березня нинішнього року, якраз напередодні саміту ЄС, на якому планувалося прийняти остаточне рішення про подальші кроки у питанні європейської конституції. Після зустрічі з німецьким канцлером прем'єр-міністр Польщі Л.Міллер заявив, що польський уряд ставиться позитивно до діалогу у справі компромісного вирішення питань конституції ЄС і що міністрам закордонних справ

Польщі та Німеччини велено спільно з представниками Ірландії, яка головує в ЄС, розробити формулу майбутнього компромісу.

Польський прем'єр-міністр визнав, що Польща змінила свою позицію з питання євроконституції після терактів у Мадриді, які ще раз довели, що Європі необхідна більша інтеграція та безпека. Одночасно на зустрічі з новим іспанським прем'єр-міністром Л. Міллер заявив: Польща та Іспанія залишатимуться союзниками у справі конституції і якщо змінять свої позиції щодо принципу підрахунку голосів у Раді ЄС, то зроблять це спільно. Очевидно, Польща погодиться із запропонованою Ірландією системою модифікованої більшості, яка краще захищає інтереси менших членів Євросоюзу. Керівництво Ірландії з метою досягнення консенсусу щодо проекту конституційного акту запропонувало зафіксувати співвідношення на рівні «55% на 55%», що, на думку розробників, застереже можливість блокування рішень Ради ЄС із боку найменш населених держав.

Остаточним закріпленням зрушень у розстановці сил серед опонентів Конституції ЄС стала березнева зустріч у Брюсселі. На ній уже з'явилися більш-менш виразні контури конституційного компромісу, і керівники європейських держав домовилися, що на саміті 17—18 червня питання ухвалення Конституції вирішать. Символічним може стати підписання Основного європейського закону у Мадриді, а не Римі, як було заплановано раніше, на честь вшанування жертв терактів 11 березня і демонстрації волі безкомпромісно боротися з тероризмом.

Проте оптимістам конституційного єднання Європи варто пам'ятати, що конституційна угода має бути ратифікована всіма членами ЄС окремо – лише після цього вона набере чинності. А сам процес ратифікації національними парламентами може виявитися далеко не таким безхмарним, як сподіваються керівники європейських держав та урядів. Одним з головних наслідків загальноєвропейського конституційного випробування стала фінансова суперечка між країнами-учасницями об'єднання. Гроші – не останнє, на що звертають увагу німці та французи, тому подарунки у вигляді зайвих євро не

передбачаються, особливо коли "новачки" ЄС намагаються диктувати свої умови.

Перший крок до можливого застосування фінансового тиску була заява шести основних бюджетних донорів Євросоюзу щодо обмеження обсягу загального бюджету об'єднання на рівні 1% від ВВП ЄС, порівняно зі звичайним 1,24%. На практиці це означатиме зменшення європейського бюджету на 30—40 млрд. євро, що в свою чергу призведе до обмеження аграрних та регіональних субсидій, особливо для країн ЦСЄ. Крім того, країни-донори пропонують субсидіювати новачків лише за рахунок зменшення фінансової підтримки для "старих" членів ЄС. У разі подальшої "невгамовності" Польщі та інших країн, які виступають проти Конституції, фінансовий важіль "староевропейців" тиснутиме ще сильніше.

Політична обстановка навколо Конституції стає все цікавішою, оскільки з прийняттям 10 нових членів із 1 травня з'являється потреба нових політично-правових меж і правил гри в єдиному ЄС. Фактично, європейці змушені прийняти свій Основний Закон, що лише зміцнить та прискорить консолідацію процесів усередині об'єднання. Європейський Союз як відносно молода наддержава поступово набиратиме обертів, і відповідь на запитання "чи бути єдиній Конституції Європи?" одна – так.

Україна, яка продовжує свій зовнішньополітичний курс на інтеграцію до європейських структур, зацікавлена у єдності та політичній значущості Євросоюзу, загальний потенціал якого зростатиме незважаючи на поточні труднощі. У європейській боротьбі за Конституцію наша позиція стала стійкою: ми підтримуємо найшвидше та найефективніше її прийняття, оскільки саме тоді більше уваги європейці приділятимуть своїм сусідам, включаючи Україну.

Лісабонська угода — нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу була підписана 13 грудня 2007 р. Договір набрав чинності 1 грудня 2009 р. Новий договір повинен замінити Європейську Конституцію. Формально договір не є Конституцією — у ньому немає згадки про гімн чи прапор. Але

документ зберіг всі ключові постанови про реформи, що були в первинному документі — Євроконституції.

Положення Лісабонського договору передбачають ряд суттєвих змін, спрямованих як на посилення інституцій ЄС, так і внутрішньої інтеграції загалом. Запроваджено нові керівні посади — Президент Європейської Ради та Високий представник з питань закордонних справ і безпекової політики, а також утворено новий орган — Європейська служба зовнішньої діяльності (дипломатичного відомства ЄС, яке практично буде відігравати роль „міністерства закордонних справ”).

Лісабонський Договір складається з двох частин: 1) Договір про Європейський Союз; 2) Договір про функціонування Європейського Союзу.

Договір про Європейський Союз визначає загальні положення, що стосуються Європейського Союзу. У ньому також викладені загальні положення із зовнішніх зв'язків ЄС. Договір про функціонування Європейського Союзу встановлює конкретні цілі політики ЄС, співпрацю з третіми країнами та гуманітарну допомогу.

Лісабонським договором було зроблено такі нововведення: 1) ключові зміни внутрішньої політики; 2) ключові зміни зовнішньої політики; 3) інституційні та правові зміни.

Щодо перетворень у внутрішній політиці ЄС, то Лісабонський договір вніс певні зміни в ряді областей, включаючи: розширення політики, регіональні справи, конкуренцію, навколишнє середовище, освіту і культуру, транспорт, промислову політику, оподаткування, охорону здоров'я та споживчу політику. Вводиться посада Високого представника із закордонних справ та безпекової політики, що водночас буде Віце-президентом Європейської Комісії. Ця посада перебуває одночасно і в структурі Ради ЄС (що представляє держави-члени Союзу), і в структурі Європейської Комісії.

Військові потужності залишаються у підпорядкуванні держав-членів ЄС. Відповідно до Договору, держави-члени ЄС мають надати в розпорядження Союзу свої військові потужності для реалізації спільної безпекової та оборонної політики. Однак, у Договорі чітко

сказано, що будь-які рішення у цій сфері ухвалюються тільки одностайно, будь-яка держава ЄС має право виступати проти таких операцій, а будь-які внески до них мають відбуватися добровільно.

Лісабонський договір істотно збільшує кількість сфер, де рішення ухвалюватимуться кваліфікованою більшістю, а не одностайно. Іншими словами, у цих сферах держави-члени ЄС втрачають право вето. Серед них – сфера свободи, безпеки та юстиції (прикордонний контроль, надання притулку, імміграція), деякі питання у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики, сфери енергетики, інтелектуальної власності, гуманітарної допомоги тощо.

Лісабонський договір передбачає створення нової посади – «постійного» Президента Європейської Ради, що обирається самою Європейською Радою (лідерами держав-членів ЄС). Він або вона призначаються на строк у 2,5 роки, і відповідає не лише за головування у Європейській Раді, а і за зовнішнє представництво Союзу стосовно питань спільної зовнішньої та безпекової політики.

Договір містить статтю про можливість вільного виходження держави-члена ЄС з Європейського Союзу. Це є новацією і чітким сигналом, що членство у Європейському Союзі є цілком добровільним.

Список використаних джерел:

1. Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – №1(11). – С. 73–77.

2. Бобицький Н. Лісабонський договір і майбутнє ЄС – «пацієнт швидше живий, ніж мертвий» // Зовнішні справи. – 2008. – № 8. – С. 24–28.

3. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community // Official Journal of the European Union. Series C. – 2007. – Vol. 50. – №306. – 271 p.

4. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01; 12.00.11 – Х., 2014. – 474 с.

Стрийків Сергій Володимирович,
студент 3 курсу Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Співвідношення європейського права та права Європейського Союзу. Право Європейського Союзу в системі міжнародного права

В процесі інтеграції країн до Європейського Союзу одним з важливих питань є співвідношення права європейського союзу з міжнародним правом. Дане питання є доволі актуальним враховуючи унікальну природу права Європейського Союзу та можливість виникнення колізій при його співвідношенні з міжнародним.

В сучасному світі в багатьох країнах міжнародне та національне право співіснують як окремі правові системи, що певним чином взаємодіють та проникають одна в одну. В даному контексті право Європейського Союзу доволі часто називають унікальним правовим феноменом. Воно являє собою специфічний правопорядок, правову систему, що склалась на стику міжнародного та національного права держав-членів Європейського Союзу. Крім того право ЄС є динамічною наднаціональною правовою системою, що постійно самовдосконалюється та знаходиться в стані безперервного саморозвитку.

З перебігом часу система права ЄС набуває все більше специфічних, унікальних рис, що не притаманні міжнародному або національному праву. Отже право ЄС являє собою автономну систему права, але при цьому в складній структурі правових норм ЄС діють норми міжнародного права. Наприклад, норми установчих договорів

ЄС, про приєднання інших країн до ЄС, договори, що укладаються ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права. Також в правовій системі ЄС існують норми, що закріплюються в нормативно-правових актах Євросоюзу та за своєю природою відрізняються від актів міжнародних організацій. Таким чином природній зв'язок права ЄС та міжнародного права становлять базу правової системи Європейського Союзу, але при їх взаємодії можуть виникати певні конфлікти, колізії.

В установчих договорах ЄС не має окремих чітко сформульованих положень які би прямо і безальтернативно регламентували питання співвідношення права ЄС та міжнародного права, як, наприклад, такі питання закріплюються в конституціях різних країн. Але говорити про те, що таких норм не існує звісно не можливо. Дані норми виявляються шляхом аналізу установчих договорів ЄС та практики Суду ЄС.

Так в ч.5 ст. 3 договору про Європейський Союз зазначається, що ЄС повинен сприяти неухильному дотриманню та розвитку міжнародного права, особливо дотриманню принципів Статуту ООН. Отже дійсно дана стаття закріплює вимогу щодо дотримання норм міжнародного права, але формально жодна зі статей установчих договорів не розкриває питання про ієрархію міжнародного права та інтеграційного права.

Прикладами визнання та застосування норм міжнародного права може бути справа 2/70 *Commission v. Council* (1970). В ній Суду ЄС визнав міжнародну правосуб'єктність за співтовариством, а отже й необхідність дотримання норм міжнародного права. Але необхідно підкреслити, що в першу чергу в даному випадку маються на увазі міжнародні норми універсального характеру. В справі 104/81 *Kupferberg* (1982) було вказано, що для обґрунтування недійсності міжнародних угод, укладених з ЄС, необхідно посилатись на положення права міжнародних договорів. Це також підтверджує факт застосування та дотримання Європейським Союзом положень міжнародного права. Розглядаючи справу 43/75 *Defrenne* (1976) Суду ЄС дав тлумачення принципу рівної оплати праці чоловіків та жінок використовуючи конвенцію Міжнародної організації праці, що також

є доказом поваги та виконання Євросоюзом та державами-членами ЄС зобов'язань за міжнародними договорами.

Установчі договори ЄС містять положення, що регламентують наслідки укладання Євросоюзом або його членами міжнародних угод. В ст. 216 Договору про функціонування ЄС закріплені положення згідно з якими угоди укладені Союзом носять обов'язковий характер для інститутів Союзу та держав-членів. Обов'язковий характер виконання інститутами Європейського союзу та державами-членами ЄС міжнародних договорів говорить про повагу співтовариства до принципів міжнародного права, в даному випадку принципу *pacta sunt servanda*.

Отже міжнародні угоди, стороною яких є Європейський союз, фактично відносяться до джерел права Європейського союзу, отже носять обов'язковий характер для інститутів ЄС та країн ЄС. Необхідно звернути увагу також на те, що враховуючи процедуру, яка застосовується для надання згоди на укладання договорів, вони ієрархічно нижче, ніж установчі договори, але займають вище положення до вторинного законодавства ЄС.

Крім того міжнародні угоди, які укладаються інститутами Євросоюзу і країнами-членами ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права повинні відповідати положенням установчих договорів ЄС. Так в ч. 11 ст. 218 Договору про функціонування ЄС вказано, що у разі укладення міжнародної угоди може виникнути необхідність звернення до суду ЄС для отримання висновку про відсутність суперечності із установчими договорами, про сумісність відповідної угоди з установчими договорами. Якщо висновками Суду встановлений факт невідповідності угоди установчим договорам, угода може набрати чинності лише після внесення відповідних змін до неї або перегляду договору про функціонування ЄС. У протилежному випадку буде вважатися, що установчі договори мають примат над міжнародними угодами, укладеними ЄС.

Досвід застосування ч. 2 ст. 216 договору про функціонування ЄС свідчить про те, що в переважній більшості випадків змін зазнають міжнародні угоди, а установчі договори залишають не змінними. Це

також певним чином підкреслює особливий статус договорів про ЄС та їх більш високе ієрархічне становище. Але враховуючи «конституційний» характер даних угод, а також те що, в них містяться норми прямої дії, норми, що стосуються приватних осіб таке становище є досить обґрунтованим.

Так у Висновку Європейського Суду щодо угоди між Співтовариствами та Єдиним Економічним Простором підкреслювалось, що Угодою про Єдиний Економічний Простір не передбачається відступу частини суверенних прав її учасників до міжурядових органів і вона є класичним прикладом міжнародного договору. Що стосується Європейського Співтовариства то Суд визначив його як інтеграційну організацію, якій притаманні певні конституційні елементи. Випадки внесення змін до установчих документів, обумовлені укладенням міжнародних договорів є великою рідкістю. Прикладом може бути приєднання ЄС до СОТ.

Також опосередковано пріоритет установчих договорів Європейського Союзу закріплюється в ст. 351 Договору про функціонування ЄС. Положеннями даної статті встановлено, що у разі невідповідності міжнародних угод, укладених країнами ЄС до їх приєднання до Європейського Союзу, установчим договорам ЄС дані держави повинні вжити всіх необхідних кроків для усунення невідповідностей. Аналіз практики застосування даної статті свідчить про те, що суд віддає перевагу захисту права ЄС. В теорії навіть почав формуватись новий погляд на укладення країнами, що є частиною ЄС, угод з іншими суб'єктами міжнародного права. А саме вона полягає в тому, що суд може дійти висновку щодо несумісності угоди з правом ЄС вбачаючи «гіпотетичну несумісність». Наприклад, в справі *Commission v. Kingdom of Sweden* з приводу міжнародних інвестиційних угод, укладених до вступу в Європейський Союз, Суд ЄС дійшов висновку, що хоча ці угоди фактично не суперечили положенням установчих договорів, в майбутньому за певних умов такі невідповідності могли виникнути, отже Суд виявив потенційну невідповідність даних угод установчим договорам.

Також Судом ЄС була розглянута вагома кількість справ, що стосуються співвідношення актів інститутів ЄС та міжнародного права. Наприклад, в справі 36/73 *Nederlandse Spoorwegen* (1973) було визнано, що акти інститутів ЄС суперечили положенням про тарифне регулювання в рамках ГАТТ, а в справі 181/73 *Haegeman II* (1974) акти інститутів ЄС були визнані такими, що відповідають положенням угоди про асоціацію Греції з ЄС.

Отже аналізуючи установчі договори та судову практику Європейського Союзу очевидним є факт поваги, визнання та дотримання Союзом норм міжнародного права. Договір про ЄС прямо передбачає обов'язок щодо дотримання норм міжнародного права, особливо підкреслюється необхідність дотримання принципів Статуту ООН. Також в правовій системі ЄС передбачені механізми, направлені на захист правової системи ЄС, які дійсно можуть створювати колізії між нормами міжнародного права та права Європейського Союзу, але разом з тим передбачені механізми подолання суперечностей між відповідними правовими системами.

Список використаних джерел:

1. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: Навчальний посібник / І. А. Грицяк . – К. : К.І.С., 2004. – 260 с.
2. Комарова Т. В. Практика Суду ЄС щодо співвідношення міжнародного права та права ЄС // Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 50 річчю заснування кафедри цивільного процесу: Цивільний процес на зламі століть. 2016. С. 109–111.
3. Комарова Т. В. Роль міжнародного права у практиці суду європейського союзу // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права: зб. наук. ст. за матеріалами II Харк. міжнар. прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 21 листоп. 2016. С. 59–65.
4. Яковюк І. Особливості впливу наднаціональної організації на державний суверенітет країн-кандидатів та країн-сусідів (на прикладі Європейського Союзу) // Вісник Акад. прав. наук. – 2010. – №3. – С. 19–31.

Тріщ Тетяна Любомирівна,
студентка 1 курсу групи ПРз(м1)-01
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Єдиний європейський акт 1986 р.: загальна характеристика

У першу чергу, слід почати з того що Єдиний європейський акт є один з договорів Європейського Союзу, підписаний 1986 року. Він вперше в ніс значні зміни до основоположного Римського договору та фактично, відкрив шлях до формування єдиного ринку.

Також Єдиний Європейський Акт (ЄЄА) від 17 лютого 1986 року заснував у процесі прийняття рішень процедуру погодження. Основна ціль цієї фази законодавчого процесу, як видно із назви, заключається у наданні можливості Парламенту виразити свою згоду чи незгоду відносно певних дій зі сторони Ради, але без права вносити зміни. Фактично, мова йде про розробку механізму, що створюється з метою зменшення ризику конфлікту між цими законодавчими органами.

Зі вступом ЄЄА в силу у 1987 році, був здійснений наступний важливий крок на шляху демократизації процедури прийняття рішень, через надання виборному органу додаткових можливостей участі в процесі. Однак, це супроводжувалось ускладненням процедури прийняття рішень.

Саме прийняття ЄЄА стало початком одного із найважливіших етапів у формуванні механізму прийняття рішень в ЄС – етапу

виникнення процедури спільного прийняття рішень. Тому перший варіант цієї процедури, що отримав назву «стадія співпраці» (чи кооперації), уперше передбачав можливість проведення двох читань законопроекту у Парламенті.

Відповідно до даної процедури проект рішення, підготовлений Комісією, одночасно направлявся у дві інші ключові законодавчі інституції. Тому рада приймала рішення після отримання думки Парламенту, де прийняті до уваги поправки Комісії. На основі наданої позиції Рада виробляє «спільну позицію» та скеровує документ у Європарламент для проведення другого читання, де на протязі трьох місяців парламентарями приймається рішення.

Варіантів наступного розвитку подій три:

- 1) прийняття акту, явне чи неявне (тобто без голосування);
- 2) відхилення тексту, зі збереженням можливості його затвердження у випадку одностайного рішення Ради;
- 3) пропозиція поправок, які, у випадку якщо їх схвалить Комісія, попадуть в остаточний текст рішення.

Єдиний європейський акт також зафіксував факт отримання законодавчих повноважень Парламенту у бюджетній сфері, відтак Парламент отримав право брати участь в обговоренні й прийнятті всіх фінансових документів.

Не можна не зазначити також й те, що ЄЄА остаточно закріпив спосіб голосування кваліфікованою більшістю в процесі ухвалення рішення Радою. Також, з метою активізації діяльності Співтовариства, було передбачено, що в Раді міністрів рішення будуть прийматися більшістю голосів у таких областях як взаємний обмін послугами, капіталами, діяльність морського та повітряного транспорту.

Також змінилося і співвідношення голосів у Раді (внаслідок вступу до ЄЕС Греції, Іспанії та Португалії у 1981 та 1986 рр.):

- Франція, Німеччина, Італія, Великобританія – 10 голосів;
- Іспанія – 8;
- Бельгія та Нідерланди, Греція, Португалія – 5;
- Ірландія, Данія – 3;

- Люксембург – 2 голоси.
- Кваліфікована більшість становила 54 із 76 голосів, блокуюча меншість – 23.

Даний документ складався з преамбули і 4 розділів, включаючи в себе ряд декларацій, прийнятих на конференції.

Також договором було зроблено наступні внески та інституційні зміни:

- формується концепція єдиного внутрішнього ринку яка базуватиметься на 4 свободах (вільний рух товарів, вільний рух осіб, вільний рух капіталу, вільний рух послуг)
- визначено принцип солідарності – економічної та соціальної згуртованості Європейської Спільноти (допомога біднішим регіонам і країнам Спільноти),
- започатковано нову законодавчу процедуру співпраці, яка розширила повноваження Європейського Парламенту,
- вдосконалено систему ухвалення рішень в Раді (процедура голосування кваліфікованою більшістю щодо питань внутрішнього ринку),
- прийнято заходи щодо координації грошово-кредитної політики держав-членів,
- прописано процедуру утворення судового органу першої інстанції (на запит Суду, після консультації з Парламентом, Рада одностайним рішенням може створити такий орган.

Члени цього органу обираються за спільною згодою урядами держав-членів строком на шість років)

Таким чином, в єдиний документ було включено різні ініціативи щодо заохочення інтеграції у сфері соціальних прав, досліджень, та навколишнього середовища.

В стаття 1 Єдиного європейського акту визначена мета Європейських Співтовариств і європейської політичної співпраці, яка полягає в тому, щоб спільно сприяти реальному просуванню до Європейської єдності. Також те, що Європейські Співтовариства засновані на Договорах про заснування Європейського Співтовариства з вугілля та сталі (994_026), Європейського Економічного

Співтовариства (994_017), Європейського Співтовариства з атомної енергії (994_027) і на наступних договорах і актах, що змінюють або доповнюють їх.

Також в цій статті за значено, що політична співпраця регулюється частиною III. Положення цієї частини підтверджують і доповнюють процедури, прийняті у Люксембурзькій (1970 р.), Копенгагенській (1973 р.) і Лондонській (1981 р.) доповідях, в Урочистій Декларації про Європейський Союз (1983 р.), а також поступово сформовану практику держав-членів.

Також хочеться зазначити положення якими змінюється договір ЄЕС:

1. Коли, на підставі даного Договору, Рада діє за пропозицією Комісії, вона може вносити виправлення до цієї пропозиції тільки шляхом ухвалення одностайного рішення.

2. Коли, на підставі даного Договору, Рада діє в співпраці з Європейським Парламентом, застосовується така процедура:

а) Рада, приймаючи рішення кваліфікованою більшістю відповідно до умов пункту 1, за пропозицією Комісії і після одержання висновку Європейського Парламенту виробляє загальну позицію.

б) Загальна позиція Ради повідомляється Європейському Парламентові. Рада і Комісія доводять до відома Європейського Парламенту вичерпні доводи, що спонукали Раду схвалити її загальну позицію, а також інформують про позиції Комісії.

Якщо протягом трьох місяців після такого повідомлення Європейський Парламент схвалює цю загальну позицію або не приймає жодного рішення впродовж цього періоду, Рада видає в остаточній редакції акт з розглянутого питання відповідно до загальної позиції.

с) Європейський Парламент може в тримісячний строк, про який зазначено в пункті (б), абсолютною більшістю голосів своїх членів пропонувати виправлення до загальної позиції Ради. Він може також на основі такої ж більшості відкинути загальну позицію Ради. Результат обговорень передається Раді і Комісії.

Якщо Європейський Парламент відкинув загальну позицію Ради, остання може прийняти рішення в другому читанні тільки одностайно.

d) Комісія вивчає повторно протягом одного місяця пропозицію, на основі якої Рада прийняла загальну позицію, з урахуванням виправлень, запропонованих Європейським Парламентом.

Комісія передає Раді одночасно з повторно розглянутою пропозицією виправлення Європейського Парламенту, що нею не прийняті, висловлюючи свою думку з цього приводу. Рада може схвалити ці виправлення одностайним рішенням.

e) Рада кваліфікованою більшістю приймає пропозицію, що пройшла повторний розгляд у Комісії.

Рада може вносити зміни до пропозиції, що пройшла повторний розгляд у Комісії, тільки одностайно.

f) У випадках, викладених у пунктах (c), (d) і (e), Рада повинна винести рішення протягом трьох місяців. Якщо протягом цього періоду жодного рішення не прийнято, пропозиція Комісії вважається неприйнятною.

g) Періоди, зазначені у пунктах (b) і (f), можуть бути продовжені за загальною згодою Ради і Європейського Парламенту на один місяць максимум.

3. До прийняття Радою рішення, Комісія може змінювати свою пропозицію протягом усього терміну дії процедур, викладених у пунктах 1 і 2.

Тому можна сказати, що Єдиний європейський акт 1986 року був важливим кроком у процесі європейської інтеграції. Цей акт був підписаний лідерами 35 країн Європи, включаючи СРСР і США. Він містив широкий спектр зобов'язань стосовно співпраці між країнами Європи у сферах економіки, політики, безпеки та прав людини. Єдиний європейський акт сприяв посиленню європейського співтовариства і поклав початок подальшому розвитку Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Наукова стаття на тему «Трансформація системи прийняття рішень як передумова ефективного функціонування ЄС».

[URL:file:///C:/Users/%D0%A2%D0%B5%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%B0/Downloads/%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF_%D0%A1%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%9C%D0%98_%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%99%D0%9D%D0%AF%D0%A2%D0%A2%D0%AF_%D0%A0%D0%86%D0%A8%D0%95%D0%9D%D0%AC.pdf](file:///C:/Users/%D0%A2%D0%B5%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%B0/Downloads/%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF_%D0%A1%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%9C%D0%98_%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%99%D0%9D%D0%AF%D0%A2%D0%A2%D0%AF_%D0%A0%D0%86%D0%A8%D0%95%D0%9D%D0%AC.pdf).

2. Єдиний європейський акт. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_028#Text.

3. Європейський Союз : навч. посіб. / [А. О. Бояр (кер. авт. кол.), Н. П. Карпчук, Н. І. Романюк та ін.] ; за ред. А. О. Бояра, С. В. Федонюка. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 600 с.

[URL:https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/202101/European_Union_textbook_0.pdf](https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/202101/European_Union_textbook_0.pdf).

4. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. — К. : Ін Юре, 2015 — Кн. перша : Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. — К. : Ін Юре, 2015. — 312 с. — ISBN 978-966-313-507-6. URL:

https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2bac_pravo/833-----1.pdf

Тутко Роман Богданович,
студент 3-го курсу Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Книш Віталій Васильович

Маастрихтський договір 1992 р. та утворення Європейського Союзу

Договір про створення Європейського Союзу був підписаний 7 лютого 1992 р. в старовинному голландському місті Маастрихт. Процедура його ратифікації державами-членами, що була необхідною умовою вступу Договору в силу, зайняла досить великий проміжок часу. Пов'язано це з тим, що майже у всіх державах-членах Європейських співтовариств введення у дію цього Договору вимагало попереднього внесення змін до тексту національного основного закону. Обумовлено це було в першу чергу тим, що із створенням Європейського Союзу помітно розширювалося коло суверенних повноважень, що передавалися державами-учасниками у відання Союзу. Проте, не дивлячись на всі складнощі, пов'язані з схваленням Договору про створення Європейського Союзу, він був одностайно ратифікований всіма державами-членами Європейських співтовариств і 1 листопада 1993р. вступив в силу.

Маастрихтський договір визначає перш за все склад і структуру Європейського Союзу, його цілі і принципи. Згідно статті 1 цього Договору Союз створюється на основі Європейських співтовариств. Новими політиками і формами співпраці стали за Договором 1992 р. загальна зовнішня політика і політика безпеки, а також співпраця у сфері юстиції і внутрішніх справ. Союз ставить своїм завданням збереження досягнень Співтовариств і на цій основі подальше

просування до тіснішої і згуртованої взаємодії в економічному і соціальному розвитку, утвердження індивідуальності Союзу на міжнародній арені, захист прав і свобод людини та здійснення на цій основі співпраці у сфері юстиції і внутрішніх справ.

Таким чином, Європейський Союз включав як би три складові: по-перше, всі три існуючі Співтовариства; по-друге, спільну зовнішню політику і політику безпеки і, по-третє, співпраця поліцій і судів в кримінально-правовій сфері.

Маастрихтський договір став великим кроком уперед у розвитку європейського інтеграційного процесу. Він запровадив наступні зміни:

- створення економічного та монетарного союзу (ст. ст. 119, 144 ДФЄС);

- впровадження принципу субсидіарності, згідно якого у сферах, які не є винятковою компетенцією Співтовариства, воно має право діяти лише настільки, наскільки поставлене завдання не може бути повною мірою вирішене окремими державами-членами (на центральному або місцевому рівні), і тому, зважаючи на його масштаби та результати, буде краще виконано Співтовариством (ст. 5, п. 3 ДЕС);

- впровадження принципу пропорційності, згідно якого всі дії ЄС не повинні виходити за межі необхідного для досягнення цілей установчих договорів (ст. 5, п. 4 ДЕС);

- створення громадянства Європейського Союзу. Кожний громадянин держави-члена ЄС автоматично становився громадянином ЄС. Громадянство ЄС включало право вільно пересуватися по території держав-членів;

- голосувати та висувати свою кандидатуру на муніципальних виборах та на виборах до Європейського парламенту в державі-члені, де громадянин мешкає;

- право громадянина на дипломатичний та консульський захист іншої держави-члена на території третіх держав у випадку, якщо його держава не представлена у цій третій країні. При цьому слід розрізняти громадянство ЄС від «ринкового громадянства». Так, останнє мають усі, хто бере участь у внутрішньому ринку ЄС (фізичні або юридичні особи) (стст. 20-25 ДФЄС);

- посилення ролі Європейського парламенту через запровадження процедури сумісного прийняття рішень (co-decision procedure). Відповідно до цієї процедури, Європейський Парламент отримав однакове з Радою міністрів право брати участь у законодавчій діяльності. Також, Європейський парламент отримав право брати участь при призначенні Комісії (ст. 294 ДФЄС).

- Суд ЄС отримав право запроваджувати санкції щодо держави, яка порушила свої зобов'язання, які виникли відповідно до положень установчих договорів (ст. 260 ДФЄС).

- Введена посада Європейського омбудсмена (ст. 228 ДФЄС).

- Європейське Співтовариство отримало додаткову компетенцію у сфері суспільного здоров'я (ст. 168 ДФЄС), захисті споживачів (стст. 12, 169 ДФЄС), транс'європейських мережах (стст. 160-162 ДФЄС), дослідженнях та технологічному розвитку (стст. 179-190 ДФЄС), захисту навколишнього середовища (стст. 191-196 ДФЄС).

Слід зазначити, що політика у сфері оборони, безпеки, зовнішніх зносин, співпраці держав-членів у галузі внутрішніх справ та юстиції мала здійснюватися на основі окремих домовленостей.

У ході ратифікації державами-членами Маастрихтського договору виникла колізія, яка суттєво вплинула на подальший розвиток правового механізму європейської інтеграції, що здійснюється в межах ЄС. Декілька держав-членів ЄС – Данія, Велика Британія та Ірландія – умовою своєї ратифікації договору поставили відмову від приєднання до деяких положень, закріплених у Маастрихтському договорі та додатках до нього. Для того щоб не зірвати процес створення ЄС, інші держави вимушені були дозволити такий вибірковий підхід до прийняття зобов'язань за Маастрихтським договором (opt-out). Так, Велика Британія не приєдналась до Соціального протоколу; Данія – до єдиної валюти, спільної політики у сфері оборони, співпраці у галузі внутрішньої політики та юстиції, європейського громадянства.

З набранням чинності Маастрихтського договору утворився складний механізм правового регулювання інтеграції в ЄС. Цей механізм охоплював, так звані, три опори Союзу: європейські

співтовариства, спільну політику оборони, безпеки, зовнішніх відносин та співпрацю у галузі внутрішніх справ та юстиції.

Маастрихтський договір, відрізняючись досить складною структурою і значним об'ємом, містить, з одного боку, положення, що відносяться безпосередньо до Європейського Союзу, з іншого боку, положення, які вносять зміни до вже діючих засновницьких договорів про ЄОВС, Європейське економічне співтовариство і Євроатом. Маастрихтський договір, особливо підкреслюючи ту обставину, що Європейське економічне співтовариство явно переросло за рамки чисто економічного співробітництва і перетворилося з функціонального в універсальне об'єднання, змінив його найменування. Відтепер воно стало називатися Європейське Співтовариство. Основні складові Союзу отримали найменування трьох опор.

Маастрихтський договір визначає основні цілі Союзу, маючи на увазі забезпечення більшої згуртованості народів і держав, що його утворюють. Союз характеризується не тільки як об'єднання держав, але і як союз народів держав-членів Союзу. Він передбачає забезпечення подальшого економічного і соціального прогресу шляхом створення простору без внутрішніх кордонів, побудову Економічного і валютного союзу (ЕВС) і введення єдиної європейської валюти. Створення Європейського Союзу покликане було також зміцнити його позиції на міжнародній арені, укріпивши одночасно безпеку держав, що входять в Союз, а також розповсюдити взаємодію держав Союзу на таку важливу сферу, як захист прав і свобод громадян, посиливши співпрацю правоохоронних органів.

Найважливішим завданням Співтовариства проголошується побудова Економічного і валютного союзу. З цією метою Маастрихтський договір встановлює програму і графік реалізації ЕВС і введення загальної валютної одиниці. Договір і додатки до нього визначили умови участі держав-членів у Валютному союзі і остаточну дату введення в обіг нової загальної валютної одиниці — євро. Кінцевою датою реалізації цієї мети повинно було стати 1 січня 1999 р. Не дивлячись на наявні складнощі та скептичне ставлення багатьох

впливових політичних сил в країнах ЄС і навіть з боку окремих урядів, мета, поставлена Маастрихтським договором, була досягнута. Дійсно, з 1 січня 1999 р. 11 держав-членів Європейського Союзу (з 15) ввели в дію нову валютну систему і нову валютну одиницю. Вже однієї цієї обставини було б цілком достатньо для того, щоб оцінити Маастрихтський договір і створення Європейського Союзу, як новий великий прорив на шляху європейської інтеграції. Одна з найважливіших сфер здійснення національного суверенітету перейшла в спільне відання держав-членів Європейського Союзу, що створили єдину валютну систему.

Другим не менш важливим наслідком утворення Європейського Союзу стало помітне розширення сфери відання інтеграційних об'єднань. З одного боку, помітно розширилася юрисдикція Європейського Співтовариства. У відання ЄС було передано здійснення повноважень в таких сферах, як: співпраця в області культури, охорони здоров'я, захист прав споживачів, координація політики у сфері зайнятості та ряд інших. З іншого боку, із створенням Європейського Союзу в сферу його відання починають переходити нові й принципово важливі сфери взаємодії держав-членів, такі як зовнішня політика, безпека, співпраця в сфері юстиції, охорони прав громадян. Визначаються шляхи і методи цієї співпраці, створюються нові структури взаємодії і координації політик, приймаються конкретні рішення, які повинні сприяти захисту прав і свобод людини. У цьому плані особливий інтерес представляло введення на основі Маастрихтського договору інституту громадянства Європейського Союзу — ще один важливий крок, що свідчить про сприйняття форм характерних не для міжнародної, а для державно-правової публічної організації. Разом з тим, створення Європейського Союзу помітно підсилило гетерогенність, тобто неоднорідність нового утворення. За десятиліття, що пройшли з моменту створення Європейських співтовариств, в рамках цих об'єднань склалася достатньо чітка система інститутів, сформувалася правова система Співтовариств, яка відігравала і продовжує відігравати важливу роль в забезпеченні інтеграційних процесів і життєдіяльності самих Співтовариств. З

появою Європейського Союзу і створенням другої і третьої опор виникла проблема правового оформлення і регулювання цих двох сфер діяльності Європейського Союзу. Вже з самого початку було ясно і очевидно, що на ці сфери, які зачіпають виключно важливі і чутливі для кожної суверенної держави області, не може бути автоматично поширений механізм прийняття і реалізації рішень, який був відпрацьований стосовно Європейських співтовариств. У такій важливій і чутливій сфері, як політична співпраця держав, рішення не могли прийматися автоматично більшістю голосів, набуваючи форми обов'язкових нормативно-правових актів, виданих інститутами ЄС. В будь-якому разі їх правовий режим повинен був помітно відрізнятися від того, який встановлений відносно актів Співтовариств.

Маастрихтським договором було дано відповідь на виниклі питання. У тексті Договору досить зрозуміло і чітко записано, що рішення прийняті в рамках другої і третьої опор Європейського Союзу, є обов'язковими для держав-членів, проте вони не мають прямої дії і не підлягають юрисдикційному контролю з боку Суду ЄС. Таким чином, два найважливіші моменти відрізняють правовий режим рішень, що приймаються Союзом в рамках другої і третьої опор, від актів Європейських співтовариств. Прийняті в рамках другої і третьої опор рішення є переважно не нормативно-правовими актами, а політичними рішеннями. Вони обов'язкові до виконання державами, які ці рішення прийняли (саме тими державами, які їх прийняли, а не всіма членами Європейського Союзу). Невиконання цих рішень, як і інші спори, що з них виникають, не можуть бути оскаржені в судовому порядку. Можливі і застосовні лише процедури політичного узгодження і співпраці. Обов'язкові нормативні акти, за загальним правилом, оформляються у вигляді конвенцій. Враховуючи те, що рішення, прийняті в рамках другої і третьої опор, не мають прямої дії, слід також прийняти до уваги відмінність національних конституційних підходів до застосування міжнародно-правових актів. У окремих державах-членах Європейського Союзу конституції передбачають пряму інкорпорацію міжнародно-правових норм і принципів в систему національного права. В даному випадку вказівка

на те, що рішення Європейського Союзу не має прямої дії, не так суттєво, якщо саме це рішення оформлене у вигляді відповідної міжнародної угоди. У країнах, де автоматичне застосування міжнародно-правових норм не має місця, де потрібна імплементація міжнародно-правових актів з метою їх інкорпорації в національну правову систему (Великобританія, Італія і ін.), можливість прямої дії рішень Європейського Союзу в рамках другої і третьої опор виключена.

Таким чином, із створенням Європейського Союзу, з одного боку, розширюється сфера застосування права Європейських співтовариств, а з іншого — з'являються нові сфери в рамках другої і третьої опор, в межах яких право Співтовариств, окрім чітко обумовлених випадків, застосуванню не підлягає.

Список використаних джерел:

1. Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса : Фенікс, 2013. 883 с.
2. Аракелян М. Р. Право Європейського Союзу: підручн. для студ. вищих навч. закладів / М. Р. Аракелян, М. Д. Василенко. Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.
3. Корнєєв Ю, С.Вишновецька, Міжнародне приватне право. Навчальний посібник.
4. Європейський Союз: Історія і засади функціонування: навчальний посібник / В.В.Копійка, Т.І. Шинкаренко. — 2-е вид., виправ. і доп. К., 2012. 196 с.
5. Тетарчук Т. Дяків Міжнародне право. Навчальний посібник для підготовки до іспитів
6. Право Європейського Союзу Петров Р.А. Навчальний посібник, 2019. 392 с.
7. Муравйов В. І. Передумови виникнення європейських співтовариств. К., 2019. 184 с.

Урбанський Іван Вікторович,

студент 1 курсу магістратури

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Книш Віталій Васильович

Гене́за становлення європейських співтовариств та права ЄС

На початку 1950-х років ХХ століття, в той час, коли на європейську інтеграцію покладали велику кількість очікувань, створювалися ідеї щодо створення Договору Європейського політичного співтовариства, у який повинні були бути введені матеріальні положення Європейської конвенції прав людини [2]. Але після невдалих спроб ратифікувати Договір щодо європейського оборонного співавторства в 1952 р., ця концепція була відкинута. Ймовірно так само як негативна реакція на настільки надмірні інтеграційні надії, Договір про заснування Європейського Економічного Співтовариства від 1957 р. [1] обійшовся переважно метою економічної інтеграції, і не дивлячись на ідеалістичні декларації угод щодо трьох товариств, жодних згадок про політичне об'єднання та права людини до їх змісту введено не було. Також, у 1950 році, коли приймалася Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [2], ще не було створено Європейських співтовариств, тож, цілком логічно констатувати, що у зв'язку з чим прийняття основоположного акту про права людини Радою Європи можна визначити, як початкова координату, котра в майбутньому реалізує вагомий вплив на розбудову інституту прав людини, а також,

прийняття спеціального нормативно-правового акту щодо захисту прав людини в *acquis communautaire*.

Переходячи до Європейського співтовариства, потрібно акцентувати увагу на тому, що за невеликий період часу Європейське співтовариство обернулося на сильну організацію, робота якої вражала вплив на найбільш широку галузь проблем політичного і соціального характеру, і саме в такий спосіб вона вийшла за межі виключно економічного напрямку співпраці та економічної інтеграції. Більш того, заходи Співтовариства, внаслідок теорії безпосереднього впливу, найчастіше мали прямі юридичні наслідки з метою приватних фінансових та комерційних зацікавлень. Суб'єкти господарської діяльності почали звертатися за юридичним захистом ключових матеріальних і комерційних прав, захист яких врахований певними конституціями держав-членів. Подібним способом, початкові кроки, ініційовані Судом ЄС у сфері охорони прав людини, зачіпали економічні права, зокрема права власності, а також свободу займатися торгівлею або професійною діяльністю.

Таким чином, у 1951 р. разом із заснуванням Європейського співтовариства вугілля та сталі Установчий договір цього товариства ніяк не включав каталог прав людини. Тільки деякі права соціально-економічного характеру, безпосередньо необхідні з метою формування єдиного вугільного і сталеварного ринку та надання чотирьох свобод, були зафіксовані, а саме:

- право на вільне переміщення та перебування працівників у межах територій держав-членів;
- принцип заборони їх дискримінації згідно з національною ознакою у питаннях влаштування на роботу, оплати роботи та інших умов праці та найму (ст. 69 Договору про заснування Європейського співтовариства вугілля і сталі 1951 р.) [1].

Не стали виключенням і Римські Договори 1957 р. Про заснування Європейського Економічного Співтовариства та Європейського Співтовариства з атомної енергії. Таким чином, наприклад, стаття 7 Договору про ЄЕС фіксувала, що в рамках її використання «забороняється будь-яка дискримінація з міркувань

національної приналежності» [1]. Інших документів, що включають твердження про основні права людини, у праві Співтовариств в той період не було, у зв'язку з чим можна впевнено говорити, що основа розвитку інституту прав людини в праві ЄС характеризується появою перших тверджень щодо подібних прав, які спрямовані лише на реалізацію економічних цілей, з метою яких і формувалися Співтовариства.

Важливе значення посідає справа C-26/69 *Stauder v City of Ulm* 1969 року. Цим рішенням встановлювалося, що права людини є складовою частиною загальних принципів Спільнот [3, Р. 425]. Насамперед, суть справи стосувалося програми Співтовариства, що передбачала поставки в рамках соціальної допомоги масла за низькою ціною. Заявник одержував соціальну допомогу як жертва війни в Німеччині, тобто, через свій статус підпадав під дію цієї програми. Проте, він був проти, щоб для отримання купона на масло, була зазначена його особиста інформація. Тим самим, такі дії він вважав приниженням, тобто порушенням своїх основоположних прав та свобод. Суд ЄС у цій справі також зазначив, що попри те, що права людини відрізняються від прав, безпосередньо закріплених у конституціях держав-членів, вони впливають з їх спільних конституційних традицій.

Рівно через рік, у справі 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr – und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* суд знову підтвердив, що основоположні права та свободи є невід'ємною частиною принципів права Європейських співтовариств та їх повага й зміст надалі повинен забезпечуватися в тому числі і Судом Європейських співтовариств [4, Р. 1134].

Суд ЄС встановив, що при правильному трактуванні цього положення всі дані заявника в жодному разі не будуть порушеними. Він ухвалив, що: «Тлумачення подібним способом положення, що оглядається, не містить в собі нічого, здатного обмежити основні права людини, гарантовані єдиними принципами права Співтовариства та ті, що захищаються Судом» [4, Р. 1134]. У цьому взаємозв'язку було визнано, що виконання ключових прав людини є загальним принципом

права Співтовариства. Крім цього, висновок у цій справі закладено основні принципи з метою систематизації прав, які повинні захищатися в рамках ЄС, відповідно до юридичної природи і характером даних прав.

Слід зазначити, що ухвалення Судом ЄС основних прав людини, так само як одна з єдиних принципів права ЄС, багато вчених поєднували разом із спрагою стандартизувати процедуру економічної інтеграції шляхом ідентичного пояснення ключових свобод. Подібне встановлення, безумовно, правильно, але незаперечна і ця обставина, що спільно з формуванням Співтовариств необхідні були зміни наявного підходу до закріплення інститут основних прав людини у праві ЄС. У цьому випадку, стаття 32 ЄКПЛ наділяє Європейський суд з прав людини компетенцією, яка стосується тлумачення і використанням ЄКПЛ. Ця стаття визначає, що «відання Суду розширюється на всі без винятку питання, які стосуються тлумачення та використання Конвенції та Протоколів до неї, які можуть бути віддані йому у випадках, встановлених положеннями статей 33, 34, 36 і 47» [2]. Отже, у випадках надходження до ЄСПЛ персональної скарги, розгляду в такий спосіб іменованих «міждержавних справ», участі у процесі третьої сторони чи надання Судом дорадчих висновків.

Наступний крок формується появою Хартією про основоположні права Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року [5]. Але, потрібно звернути увагу, що цей акт не одразу набрав юридичної сили, незважаючи на його урочисте проголошення на засіданні Європейської Ради. Лише після того як Лісабонський договір [7] набрав чинності, Союз визнає права, свободи та принципи, закладені в Хартії основоположних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року зі змінами внесеними у Страсбурзі 12 грудня 2007 року, що має однакову з Договорами юридичну силу.

Конкретні прагнення зміни положень установчих документів згідно з захистом прав людини в ЄС робилися під час розробки документа Конституційної угоди, підписаної в 2004 р. Цей акт передбачив наступні зміни: 1) Інкорпорацію тексту Хартії основних

прав на 2000 р. до Конституційної угоди (як розділ II Конституції); 2) Фіксування положень згідно з приєднанням ЄС до Європейської конвенції з права людини; 3) залучення певних додаткових прав та цінностей, на яких базується ЄС, а безпосередньо, людська гідність та права «осіб, що належать до національних меншин»; 4) Залучення захисту прав дітей як цілі ЄС. Конституційна угода, однак, ніяк не була ратифікована через негативні референдуми у Франції та Нідерландах та не набула чинності. Переломною точкою в концепції захисту прав людини в Європейському Союзі стало підписання і затвердження Лісабонського договору в 2007 р. [6; с. 216].

Деякі права особистості перебувають і в інших частинах ДФЄС. Зокрема, «свободи єдиного ринку» (свобода переміщення працівників, свобода заснування тощо), принцип рівності жінок і чоловіків з питань оплати праці та деякі інші. ДФЄС вважається джерелом повноважень інститутів Союзу відповідно до регулювання та захисту основних права та свобод та демократичних принципів правового статусу особи. Наприклад, відповідно до статей 18 та 19 Рада та Європарламент уповноважені здійснювати законодавчі акти та здійснювати інші заходи згідно з боротьбою разом з подібними порушеннями принципу рівності, таких як дискримінація за національним принципом, за ознакою статі, раси, етнічного, мовного походження тощо. У ДФЄС запроваджено значні гарантії захисту прав та свобод людини та громадянина, особливо з посягань з краю наднаціональних інститутів: скарги до Омбудсмана, позови до Суду ЄС та Загального Суду, зокрема щодо компенсацій шкоди, навитої індивіду Союзом та його посадовими особами.

Також варто не забувати, що крім цього, успішному захисту прав людини присвячений Протокол № 8 до ДФЄС. Визначається, що угода про приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції з прав людини буде враховувати положення, спрямовані на підтримку своєрідної природи ЄС і його правової системи. Зокрема, це стосується спеціалізованих положень, що стосуються можливої участі Союзу в органах ЄКПЛ, що здійснюють контроль, а крім того, що судові позови, позивачем в яких будуть держави, які не є членами ЄС і окремі

особи, будуть подавати правильно опрацьовані відповідно до держав-членів ЄС. Подібний договір має гарантувати, що з'єднання Союзу до ЄКПЛ не позначиться негативно на компетенцію Союзу і повноваження його інститутів. Він також буде гарантувати, що в жодному разі не зміниться становище держав-членів щодо ЄКПЛ, особливо, що стосується протоколів до неї, наміри, що вживаються як відхилення від зобов'язань за Конвенцією відповідно до ст. 15 ЄКПЛ і застережень, вироблених державами-членами відповідно до ст. 57 ЄКПЛ [2].

Підбиваючи підсумки вищезазначеного, потрібно звернути увагу на тому, що за минулі 60 років Європейський Союз пройшов досить не простий шлях розвитку своєї власної концепції захисту прав людини з абсолютного відхилення ідеї, що захист прав людини здатен використовувати перевагу перед положеннями права ЄС, аж до дослідження свого каталогу прав людини, яким стала Хартія основних прав. Еволюція та історія захисту прав людини в Європейському Союзі становить також і історія захисту основоположних прав та свобод людини, як ціла та частина.

Як зазначалося, Європейський Союз, перш за все, був створений як економічно-політичний союз, але згодом стало зрозуміло, що основи демократії та повага до прав людини – це основа здорового, врівноваженого та прогресивного суспільства, яке має на меті покращення механізму життя свого населення. Варто також звернути увагу на те, що набуття чинності Лісабонським договором запровадило правові підстави для приєднання ЄС до Європейської конвенції з прав людини. Все це ставить перед Україною питання про необхідність удосконалення власної системи захисту прав людини, оскільки відповідно до критеріїв вступу до ЄС лише держава із відповідним рівнем дотримання прав та основних свобод людини може стати повноправним членом Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Договір про заснування Європейської спільноти 1957 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017

2. Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

3. Case 29-69, Erich Stauder v. City of Ulm – Sozialamt. European Court Reports. 1969 P. 425.

4. Case 11-70, Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr – und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. European Court Reports. 1970. P. 1134.

5. Charter of fundamental rights of the European Union, 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016P/TXT>.

6. Право Європейського Союзу: підручник за загальною редакцією В.І. Муравйова. К., 2015. 216 с.

7. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. К. : «К.І.С.», 2010. 536 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
НАПРЯМ 1. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА.....	4
Гутько Х. Придушення політичних прав та свобод людини в анексованому Криму як зразок грубих порушень на окупованих Росією українських територіях.....	4
Дуплеца Є. Захист прав і свобод дітей під час збройних конфліктів.....	11
Киюк К. Гендерна рівність в умовах воєнного стану.....	16
Мазур Л. Захист прав жінок-військовослужбовиць в умовах російсько-української війни.....	22
Притула С. С. Конституційні засади Українського парламентаризму: переваги і недоліки.....	29
Сікан А. Конституційні проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні.....	35
Томин Я. В. Правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та напрями вдосконалення його діяльності.....	40
НАПРЯМ 2. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	46
Білявська Х. М. Адміністративна реформа в Україні: досягнення, проблеми та перспективи.....	46
Петровська І. І. Право на адміністративне оскарження в адміністративних процедурних відносинах.....	52
НАПРЯМ 3. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ТА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	58
Бибик Ю. Я. Склад Європейського Союзу. Країни-кандидати на вступ до ЄС.....	58

Бурлак О. В. Захист інтересів України в Міжнародному суді ООН у зв'язку з агресією Російської Федерації.....	65
Бурянна Н. В. Критерії вступу країни до ЄС.....	73
Войтків Х. В. Суб'єкти права Європейського Союзу.....	79
Волинський А. М. Поняття та інституційні особливості права Європейського Союзу.....	84
Вольський А-М. Т. Співвідношення європейського права та права Європейського Союзу.....	86
Гановський Н. І. Співвідношення права Європейського Союзу з національним правом держав-членів. Розподіл повноважень між ЄС і державами-членами.....	93
Дирда А. Р. Принципи пріоритету права та прямої дії права ЄС.....	100
Дутка М. Р. Етапи еволюції Європейського Парламенту: проблеми та перспективи.....	106
Євіцька (Гогола) В. О. Правовий статус Європейського омбудсмена: порядок призначення та напрямки діяльності.....	113
Іванчук О. В. Місце Ради ЄС в системі органів Європейського Союзу.....	120
Ільтьо Я. І. Поняття та система джерел європейського права.....	126
Іщук Р. П. Початок європейської інтеграції. Європейське співтовариство вугілля і сталі.....	132
Капчук С. Я. Проблеми функціонування Європейської Комісії.....	138
Книш В. В. Сучасні проблеми правового статусу комбатантів України.....	147
Ковбіш О. М. Римські договори. Заснування ЄЕС і Євроатому.....	151
Кохман Т. Р. Амстердамський договір. Еволюція Європейського Союзу та європейського права.....	156
Кочержук В. С. Специфіка розвитку та функціонування банківської системи ЄС.....	161
Кузенко Н. І. Структура права Європейського Союзу.....	166

Легета А. О. Спільна екологічна політика ЄС.....	171
Луців І. Спільна аграрна політика ЄС.....	180
Манюк О. В. Передумови виникнення європейських співтовариств. Ідеї Монне. План Шумана.....	185
Микитчук Р. Р. Основні аспекти дієвості внутрішнього ринку у праві ЄС.....	190
Мосейчук А. В. Становлення європейської політики сусідства	198
Музика А. А. Ніццький договір від 26.02.2001 р.....	204
Присяжнюк Д. І. Принципи формування бюджету Європейського Союзу.....	209
Протченко (Данилюк) Д. О. Розвиток міжнародного права з питань захисту цивільного населення в умовах збройних конфліктів.....	217
Савчук О. М. Цінності та суспільні засади побудови й функціонування Євросоюзу.....	223
Сворак І. Р. Агентства європейського союзу: статус, основні завдання.....	231
Сиром'ятенко С. В. Особливості підписання угоди про асоціацію з ЄС 2014 року.....	236
Сливка І. В. Принципи права Європейського Союзу.....	244
Стефунько Ю. П. Дискусії щодо європейської конституції. Лісабонський договір 2007 р.....	252
Стрийків С. В. Співвідношення європейського права та права Європейського Союзу. Право Європейського Союзу в системі міжнародного права.....	258
Тріщ Т. Л. Єдиний європейський акт 1986 р.: загальна характеристика.....	263
Тутко Р. Б. Маастрихтський договір 1992 р. та утворення Європейського Союзу.....	269
Урбанський І. В. Генеза становлення європейських співтовариств та права ЄС.....	276

Наукове електронне видання

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ СЕМІНАР

«Новітні проблеми вітчизняного, міжнародного та зарубіжного публічного права»

Матеріали науково-теоретичного семінару
(м. Івано-Франківськ, 30 квітня 2024 року)

Головний редактор – Головчак В. М.

Комп'ютерний макет – Книш В. В.

Дизайн обкладинки – Книш В. В.

Коректор – Книш В. В.

Підп. до друку 11.12.2024 р. Формат 60x84/16.

Гарн. "Times New Roman".

Умовн. друк. арк. 16,6.

Видавець

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

76018, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1,
тел. 75-13-08, e-mail: vdvcit@pnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7616 від 26.05.2022

ISBN 978-966-640-567-1